[s] دلی‌را کز هوا جستن چو مرغ اندر هوا یابی     بحاصل مرغ‌وار اورا بآتش گردنا یابی

شیذا آشفته وسرگردان باشذ دقیقی گفت

[p] دل برد وچون بدانست که کم کرد ناشکیبا     بگریختن تا چنینم دیوانه کرد وشیذا

آشنا شناگر باشذ در آب بو شکور گفت

کسی کندر آبست وآب‌آشناست     از آب ار چو زآتش نترسذ سزاست[t]

معزّی گویذ

[u] در چشمهٔ وزارت ودر بحرِ مملکت     مانذ بآشنائی پذر آشنائی تو

آوا آواز بوذ روذکی گفت

[p] ای بلبلِ خوش‌آوا آوا ده     ای ساقی آن قدح با[v] ما‌ده

قسطا نام مردی است دقیقی گفت

[p] وآن حرفها[w] خطای کتاب او     گوئی حروفِ دفترِ قسطا شذ

ورا ویرا بوذ منجیك گفت

نداند مشعبذ ورا پندِ چون     نداند مهندس مرا درد[x] چند

ربّا یعنی ربا منجیك گفت

[y] میانِ ترکستان اندر سرشكِ جان‌ربّا     سرشكِ جان‌ربّا دیذی میانِ ترکستان

ترا دیواری باشذ یگانه که در پیش چیزی بکشند شهید گفت

[z] صفِّ دشمن تُرا ناستذ پیش     ور همه آهنین تَرا باشذ

[Fol. 6] [a] کزبا هلندور باشذ وهلندور نوعی است از ریباس روذکی گفت

[b] پیشِ تیغ تو روزِ صف دشمن     هست چون پیشِ داسِ تو کریا[c]

کیانا طبایع باشذ فیلسوفان کیاناکیان خوانند خسروی گفت

[b] همه آزاذگیست همّتِ او[d]     قهر کردست مر کیانارا[e]

سا خراج باشذ عسجدی گفت

[f] تا روم زهند[g] لاجرم شاها     گیتی همه زیرِ باژ[h] وسا[i] کردی

گردا گردان باشذ عسجدی گفت

s) هزج     t) Š (fehlerhaft) رواست     u) مضارع; hs bis آشنای     v) H richtig بکف     w) hs حرفهای     x) Š ورا درز (in a ورا نید)     y) So; hs bis مجتنت; حان‌ربّا, aber eine Silbe zu viel?     z) خفیف; ناستذ d. i. نیاستذ „steht nicht"
a) hs im Stichwort کزیا, im Verse کریا (HŠ), F belegt کزبا (danach R und Varianten anderweitig)     b) خفیف     c) HŠ     d) R آزادگیٔ همّت تو (خسروانی), ŠD wie A
e) hs کیابابازا     f) هزج     g) R تا هند زروم     h) R باج     i) hs ساو

[f] کسی کز خدمتت[k] دوری کند هیچ[l] برو دشمن شود[m] گردون گردا

غوشا سرگین گاو بود که بچراگاه زیر بیوگند[n] وچون خشک شود برچینند علی قرط گفت

[o] رو همان پیشه که کردی پدرت هیزم آور ورز وچین غوشا

ستا ستایش باشد رودکی گفت

[p] چه گو من همیشه ستاگوی باشم ستایم نباشد نکوجز بنامت

نغوشا از مذهب گبرگانست دقیقی گفت

[q] تاویل کرد موبد از مذهب نغوشا کز زردهشت گفتست اسناد پیش دارا

هویدا معاینه باشد عنصری گفت

[p] درشتی دل شاه ونرمی دلش ندانی هویدا کند حاصلش

کبیتا ناطف باشد طیّان گفت

[r] در همه زندگان ترینه شوند تو کبیتای کنجدین منی[s]

سروا حدیث بود اورمزدی[t] گفت

[u] چند دهی[v] وعدهٔ دروغ همی چند[w] چند فروشی بخیره با[x] من سروا

استا وزند وستا [و]زند صحف ابراهیمست وابستا تفسیرش بود خسروانی گفت

[y] چو گلبن از بر آتش نهاد وعکس افگند[z] بشاخ او بر[a] درّاج شد ابستاخوان [Fol. 6r]

نوا دستان بود که بر رودها راست کنند یوسف عروضی[b] گوید

[c] گر پارسا زنی شنود شعر پارسیش وآن دست بینَدش که بدانسان نوازنست

آن زن زنی‌نوائی چندان نوا زند تا هر کسیش گوید کین بی‌نوا زنست

نوا دیگر گروگان باشد فردوسی گوید

[d] چنان جون ببایذ بسازی نوا مگر بیژن از بند گردد رها

[e] از آن کار چون کام او شد روا پس آن بار بستد زترکان نوا

کفا سختی بود قصارامی گفت

k) ǏŠ خدمت l) D دوری گزینند m) HᵐŠD بود n) hs زر ینوکند
o) hs هیزم آورد زروجین ; رمل p) Hᵐ متقارب q) مضارع r) خفیف ; Hᵐ [auch s. v. ریدک] Š[s. v. ریدک] ریدکان [D] گر همه s) D بینی t) ǏŠ خاقانی (falsch) u) منسرح
v) Hᵐ کنی w) Fehlt in ǏŠ x) R بر [Hᵐ] تو خبیره ǏŠ بمن تو این سروا
y) مجتث z) RŠQ عکس افگند [Q آتش‌بهار] آتش نهاد [H بن] از گل a) RŠ بر
b) hs عرضی c) مضارع ; hs in α بارسازنی شود, in β سندش, in γ ربی نوایی حندان نوازند
d) Sâhn. 1103, 652; vergl. F S. ٨ Anm. a, Q Nr. 2435, aber überall in der Bedeutung سپاه ولشکر, doch genügt „Zurüstung“ e) Sâhn. [ev. پس آن باز]

[f] میر ابو احمد محمّد خسروِ ایران‌زمین    آنك پیش آرد درِ شادی چو پیش آید کفا

## باب الباء

تاب خالص باشد فرّخی گفت

[g] نابست هر آنچیز که آلوده نباشد    زین روی ترا گویم کآزادهٔ نابی[h]

شب‌تاب کرمکی است که بشب بر گونهٔ آتش نماید رودکی گفت

[i] شب زمستان بود کپّی سرد یافت    کرمکی شب‌تاب ناگاهی بتافت
کپّیان آتش همی‌پنداشتند    پشتهٔ آتش بدو[k] بر داشتند

پایاب طاقت بود فردوسی گفت

[l] که این باره‌را نیست پایابِ او    درنگی شود در پی از[m] تاب[n] او

پایاب دیگر حوض باشد خفّاف گفته

[y] گُلِ کبود چو برتافت زآب تاب بزد[o]    زچشمِ دیده[p] نهان گشت در بنِ[q] پایاب

شاداب سیراب بود فردوسی گفت

[r] تو گفتی همه دشمن سهراب[s] بود    بسانِ یکی سروِ شاداب بود    [Fol. 7]

غاب باز پس افکنده بود چون سقط ونابکار رودکی گفت

[t] تا کی برِ عذاب کنی ریش‌را خضاب    تاکی فصول گوئی وآری حدیثِ غاب

نقاب چیزی برپیچیده باشد عنصری گفت

[i] ای رخِ رخشانِ جانان زیرِ آن زلفان بتاب    لالهٔ سنبل‌حجابی یا مه عنبرنقاب

تاب طاقت باشد رودکی گوید

[u] مرا با تو بدین باب تاب نیست    که تو راز به از من بسر بری

تاب دیگر رنج وسختی باشد کسائی گفت

[g] از بهرِ کی[v] بایدت بدینسان شب وکیر    وز بهرِ چه بایدت بدینسان تف وتاب

تاب دیگر درفشنده باشد چون تابش آفتاب وماهتاب وغیر آن عنصری گفت

[w] گفتم نمی‌بری دلم از تاب‌دار زلف    گفتا که مشك‌ناب ندارد قرارِ تاب

f) رمل H^m; hs میر ابو محمد    g) رباعی    h) HŠD ونابی    i) رمل    k) HŠ هیزم برو    l) Šâhn. 456, 389; H    m) Š درنگی کند چرخ‌را    n) hs باب    o) Š آفتاب برون    p) H^pŠ زبیمِ چشم    q) Š دل    r) Šâhn 475, 671; Š    s) H^m مهراب Q شهراب    t) مضارع; hs α حصاب; R(β)    u) Eine Variation von قریب wie Fol. 7^r s. v. شیب Nr. 2?    v) d. i. که    w) مضارع; D(anonym)Š گفتم نهی ; بربین دلم آن Š hat noch vorher das Bait گفتم متاب زلف ومرا ای پسر متاب * گفتا زبهرِ تابِ تو دارم چنین بتاب

تراب پالائیذن آب بوذ از جائی خسروانی گفت

بحل[x] همیشه چنان ترابذ از آن روی   کآب چنان از سفالِ نو بترابذ

زهاب جائی بوذ که آب زایذ بو شکور گفت

سوی روذ با کاروانی گشن[y]   زهابی بذو اندرون سهمگن

زکاب صبر[z] باشذ بهرامی گفت

جز تلخ وتیره آب ندیذم در آن زمین[a]   حقّا که هیچ باز ندانستم از زکاب[b]

آبی به باشذ فرّخی گفت

تا سرخ بُوَذ چون رخِ معشوقان نارنج   تا زرد بُوَذ چونْ رخِ مهجوران آبی[c]

نیابه نوبت بوذ بو شکور گفت

آن بهِ که نیابهرا نگه داری   کردارِ تنِ خویش کنی فربه[d] [Fol. 7r]

کلابه چرخهٔ بوذ که زنان ریسمان بران زنند طیّان گفت

اگر بینذ بخواب اندر قرابه   زنیرا بشکنذ میخ کلابه[e]

خورابه جوئی بوذ که آب ازو باز گیرند عنصری[f] گفت

زجوی خورابه چو کمتر بگوی   چو بسیار گردذ بیکباره جوی[g]

بتکوب ریچالیست که از شیر وماست کنند خجسته گویذ

پسندیذه کردم ببتکوبِ خویش   شذم نزدِ آن کزمنش سبز بیش[h]

غزب دانهٔ انگور باشذ ابو العلای ششتری گویذ

مثی که اوت گواهی دهذ . . . که منم   بگونه وگهر اندر چهار جای تمام[i]

عقیقم اندر غزب وزمرّدم در تاك   سهیلم اندر خم آفتابم اندر جام

شیب رشتهٔ تازیانه بوذ معزّی گویذ

بشیبِ مقرعه اکنون نیابتست ترا   زگرزِ[l] سامِ نریمان وتیغِ رستمِ زال[k]

x) منسرح ; hs α بحل   y) Vergl. s. v. گشن Fol. 62r; Q (Šâhn)   z) Die Bedeutung „Aloe“, nicht „Tinte“, ergiebt der Sinn des Verses evident; حبر „Tinte“ der Lexica scheint aus صبر verlesen (ZDMG. 49, 737 verkehrt)   a) مضارع   b) Hm دربن جهان Š بدان زمین ĴR (رودکی)   c) رباعی   d) هزج   e) هزج ; HŠ   f) ĴŠ فردوسی   g) ĴRŠ اوی (unbedeutende Varianten sonst, wie auch H)   h) hs بسندده   i) مجتث ; hs α که میم (vorher etwa شها oder بنا) γ عقیم ,[sic] δ وزمردم در پال ; Ĵ lautet (verändert):

بیار آنکه گواهی دهد زجام که من   چهار گوهر اندر چهار جای تمام

زمرّد اندر تاکم عقیقم اندر غزب   سهیلم اندر خم آفتابم اندر جام .

k) مجتث   l) hs زکوز

شیب آشفتن بوذ عمّاره گویذ

[m] نبوذ ایچ مرا با بتنم عتاب     مرا ئی کهنی کرد شیب‌شیب

زیب نیکوئی باشذ عمّاره گفت

[n] نذارذ بر آن زلف مشکی بوئی     نذارذ بر آن روی لالهٔ زیب

نهیب ترس وبیم باشذ عمّاره گویذ

[o] چنان بافته برکشم از عمان     چنان گمره برکشم از نهیب

بوب بساط وفرش باشذ روذکی گفت

[p] شاه دیگر روز باغ [q] آراست خوب     تختها بنهاذ وبرگسترد بوب

آسیب چون دوکس بهم رسند ودوش برهم زنند آنرا آسیب خوانند فرّخی گفت

[e] اندوهم از آنست که یك روزِ مفاجا [r]     آسیبی ازین دل بفتذ بر جگر آیذ     [Fol. 8]

شیب ونیب سرگشته ومدهوش [s] بوذ روذکی گفت

[t] نشیب تو با فراز وفرازِ تو با نشیب     فرزندِ آدمی بتو اندر بشیب ونیب

وریب [u] چولی [v] بوذ بو شکور گفت

[w] توانی برو کار بستن فریب     که نادان همه راست بینذ وریب

نوجبه [x] سیل باشذ روذکی گفت

[y] خوذ ترا جویذ همه خوبی وزیب     همچنان چون نوجبه جویذ نشیب

غلبه کلاغ پیسه باشذ منجیك گفت

[z] زاغ سیه بوذم یکچند نون     باز چون غلبه شذستم دورنگ

یوبه [a] آرزومندی بوذ فرّخی گفت

[b] چو مرا یوبهٔ درگاهِ تو خیزذ چکنم     رهی آموز رهی‌را وازین غم برهان

ستنبه مردی قوی باشذ وبازور فردوسی گفت

[c] از ایرانیان بُذ نهم کینه‌خواه     دلیر وستنبه بهر کینه‌گاه

m) Vergl. s. v. تاب Nr. 1, Fol. 7; J̌ hat folgenden (echten oder angeblichen?) Vers Daqîqî's نبوده مرا هیچ با تو عتیب . مرا بیگنه کردهٔ شیب وتیب . Lies, also oben in β ئی‌گنهی  n) متقارب; hs α مشك  o) So; lies گمرهی  p) رمل; HŠ  q) J̌R بار باغ D بزم  r) So  s) hs مذهوش  t) مضارع; HD (unter شیب und فراز) S mit einzelnen Verschreibungen  u) hs bis وزیب  v) hs خولی  w) HᵐŠ (fehlerhaft) Q (Šâhnâme)  x) hs نوجُبه (Wörterbücher sonst نوجَبه)  y) رمل; J̌RŠ in α مر ترا, in β آنچنان  z) So; Metrum?  a) Vergl. F S. ١١٩ Note d  b) رمل; Hᵐ (anonym)  c) Šâhn. Vergl. s. v. نبرده (Fol. 17); HQ (Nr. 1497) Š (auch s. v. نبرده) mit Varianten

خنبه [d] اینجا بهلهه خوانند چون از انبار دور کنند بو شکور گفت

[e] پر از میوه کن خانه‌را با پذر    پر[f] از دانه کن خنبه‌را با پسر

کیب چنان باشذ که گوئی از راستی بکژی مبر شهید [g] گویذ

[h] کی دل بجای داری پیش دو چشمِ او    کو چشم‌را بغمزه بگرداند آز وزیب

یا رب بیافریذی روئی بذین مثال    خوذ رحم کن بر امّت واز راهشان مکیب

ترب حیلت وزبان‌دانی بوذ روذکی گویذ

[i] اندر آمذ مرد با زن چرب‌چرب    گنده پیر از خانه بیرون شذ بترب

[Fol. 8r] انگشبه [k] کشت‌ورز[l] بوذ روذکی گفت

[m] بر راهِ نشاپور دهی دیذم بس خوب    انگشبهٔ اورا نه عدد بوذ ونه مرّه

کَب اندرون رخ باشذ عارضی گفت

[n] روان گشته دائم دو چیز از جهان شذ    زدو چشم کوری زدو کب لآلی

باب الثا

پرگست[o] جنان بوذ که کسی گویذ معاذ الله کسائی گویذ

[p] روذکی استاذِ شاعرانِ جهان بوذ    صذ ازو هستی ای کسائی پرگست

ملخت چرم موزه وکفش باشذ[q] کسائی گفت

[r] اگر خلاف [کنی] طمعرا[s] وهم بروی    بدرّذ ار بمثل آهنین بوذ ملخت

شست آهنی باشذ چون معلاقی تیز که بذان ماهی گیرند معروفی گویذ

[t] من شست بدریا فرو فگندم    ماهی برمیذ وببرد شستم

معزّی گفت

d) hs خَنْبَه (auch H), Wörterbücher sonst خُنْبه jüd.-pers. כֿנבה    e) Zu lesen wird sein تا بدر bezw. تا بسر, vergl. Š (تا پدر und تا پسر) H (تا ابد und تا بسد)    f) hs بسر    g) hs سبهبذ    h) مضارع; Hm (s. v. مکیب) hat noch vorher یك تازیانه خوردهٔ بر جان از آن * کز زخمِ آن بماندهٔ بر سانِ زرد شیب; چشم Hm (immer چمش statt چشم) Bh[V] (kleine Varianten)    i) رمل    k) hs اَنْکُشْبَه, Wörterbücher انگشبه oder انگشته    l) hs کشت وورز    m) رباعی; HŠ (β نه مرّه), R (کسائی, s. v. انکشته) Š (α در راه)    n) منقارب; α HŠ ohne شد β H کبش لالی Š لأل    o) F (s. S. ١۴ Note a) HmŠ, vergl. arm. LW. *p'argast*; پرْ JRŠ, vergl. auch پرگس    p) خفیف    q) hs باشند    r) مجتث; HJŠ haben noch vorher (mit Verschreibungen und Varianten im Einzelnen) بشاهراه بناز اندرون سفر مشکل * که مرد کوفته گردد بدان ره اندر ساخت; HŠ وگر    s) JŠ طبعرا R عقلرا    t) قریب; hs وبم ببروی

[u] زلفی چو شست در دلِ مسکینِ من فگند    تا بر دلم جهان چو خمِ شست باز کرد

شست دیگر نیشتر رگزن باشد عسجدی گفت

[v] آمد آن رگزنِ مسیح‌پرست    شستِ الماس‌گون گرفته بدست
کرسی افگند وبرنشست برو    بازوی خواجهٔ عمید ببست

شست دیگر شست تیر باشد معزّی گوید

[w] ظفر بخندد کز دستِ او بتابد تیغ    اجل بگوید کز شستِ او بپرّد تیر

تباه وتبست اتباع بود هر دو یعنی تباه ا[حمد] جامی گوید

[x] دریغ من که مرا مرگ وزندگانی تلخ    که دل تباه وتبستست وجان تباه وتبست

چرخشت چرس[y] باشد رودکی گوید

[z] این کارد نه از بهرِ ستم کرده اند    انگور نه از بهرِ نبیذست بچرخشت [Fol. 9]

انگشت فحم باشد فردوسی گفت

[a] همه آنکه که برزد یکی بادِ سرد    چو زنگی برانگیخت زانگشت گرد

معزّی گفت

[b] گفت آتش گرچه من تابنده وسوزنده ام    بادِ خشم او کند انگشت وخاکستر مرا

خارپشت خوکل[c] باشد کسائی گفت

[w] بخارپشت نگه کن که از درشتی موی    بپوستِ او نکند طمع پوستین‌پیرای

غوشت چیزی باشد که بر تن او هیچ مستوی نباشد بو شکور گفت

[d] مرید آن زبازوش برکند گوشت    مر آن کوبه‌را داد با یک دو غوشت

لت[e] لخت باشد لبیبی گفت

[f] ریشت زدم خنده وسبلت زدم نیز    گردن زدم سیلی وپهلو زدم لت

پلشت پلید باشد کسائی گوید

[g] با دل پاک مرا جامهٔ ناپاک رواست    بد[h] مر آنرا که دل وجامه پلیدست وپلشت

کبست گیاهی باشد طلخ اورمزدی گوید

u) مضارع ; β lies شست یاز ?   v) خفیف ; J̌ (anonym) R (سلمان) Š (سنای)
w) مجتث   x) مجتث ; Š (anonym) α که دل تبست وتباهست واین β زندگی تلخیست
y) So die Lexica; hs جَرْش, vergl. dazu jüd.-pers גְּרִישׁ „Kelter“ (Bacher Zeitschr. f. alttest. Wissensch. XVI S. 239), was גְּרִישׁ zu lesen wäre?   z) رباعی ; hs α کردند
a) Šâhn. 1065, 8   b) رمل   c) Die Wörterbücher haben an ähnlichen Formen, so viel ich sehe, nur چزك oder چوله (Wollaston)   d) متقارب ; hs α مریدان (Nom. propr.?) β با بك (d. i. بابك? oder تا یك?)   e) hs bis لست   f) رباعی ; J̌RŠ   g) رمل ; vergl. Fol. 33r   h) HmŠ̌ (verlesen) S بر دل ودیده

[i] روزِ من گشت از فراقِ تو بشب[k]     نوشِ من از اندهایت[l] شد کبست

آبخوست جزیره باشد بو المثال گفت

[i] رفت در دریا بتنگی[m] آبخوست     راه دور از نزدِ مردم دوردست

چُست محکم باشد شهید[n] گوید

[o] برگزیدم بخانه تنهائی     از همه کس درم ببستم چست

انفست[p] پردهٔ عنکبوت باشد خسروی[q] گفت

[r] عنکبوتِ بلاش بر تنِ[s] من     گرد بر گرد برتنید انفست

کلات دیهی کوچك باشد وبیشتر بر کوه باشد چون دزکاهِ دقیقی گوید [Fol. 9r]

[t] تیرِ تو از کلات فرود آورد هزبر     تیغِ تو از فرات برآرد نهنگ‌را

الفغدن بیندوختن است رودکی گفت

[u] با خردمند بی‌وفا بُوَد این بخت     خویشتن خویش‌را بکوش تو یك لخت

بخور وبده که بر پشیمان نَبْوَد     هر که بخورد وبداد از آنك بیلفخت

بهخشت از بیخ بکنده باشد ودر نفرین نیز گویند که بهخشت وبرکنده باد

زَفت بزرگ وفربه باشد وزُفت بخیل باشد علی فرط اند ذانی نوید

[v] از لئیمان بطبع می‌نازی     از خسیسان بعفل می‌خفتی

منظرت به زمحیرست پدید     که بتن زَفتی وبدل زُفتی

رست رستهٔ بود از بازار ورده نیز گویند وبتازی صف خوانند خسروی گفت

[i] چون ملك الهندست از دیدکانش     گردش پر[w] خادم هندی دو رست

فرهخت[x] ادب‌گرفته باشد دقیقی گفت

[r] ای دل من بهر حدیث میازار     کان بت فرهخته[y] نیست نوآموزست

کلنه[z] دُم‌بریده باشد چون خر وسباع ومانند آن بو شکور گفت

[a] بشاه دذان کلنه روباه گفت     که دانا زد این داستان در نهفت

پسته[b] فستق باشد شهید گوید

i) رمل   k) hs شب   l) hs رادهابت   m) hs سکی   n) hs سهبذ   o) خفیف; vergl. Fol. 28r   p) hs bis انفشت   q) Q (Nr. 682) R امیر خسرو J خسروانی   r) خفیف   s) A [Fol. 29] HQJR دل D سر   t) مضارع; Q; β hs از تیغت Š برون; lies نهنگ   u) خفیف; hs β دکوش γ بر دشممان δ نتلفخت; lies γ وده بخور δ که خورد   v) خفیف; hs β بعفل γ زمحیرست   w) hs بر کردشء (lies او گرد oder کرده اش?); α lies الهند است   x) hs هاخت   y) Corr. بت هاخته (vergl. Note x)?   z) hs کُلنه (Wörterbücher sonst کَلته)   a) Vergl. Fol. 10; hs α داد آن; HŠ (عنصری) R (α)   b) hs بُسته (Wörterbücher meist پِسته, doch auch بُسته), der Reim auf شُسته beweist nichts

[c] دهان دارد چو یك پسته لبان دارد بمی [d] شسته    جهان بر من چو یك پسته بدان بسته دهان دارد

سُفته مالی [e] باشد که بشهری یا بجائی کسی‌را دهند وبجائی دیگر باز ستانند جلّاب بخاری گوید

[f] اینك رهی بمژگان راهِ تو رُفته    نزدیكِ تو نه نامه نه نیز هیچ سفته

[Fol. 10] تفته گرم باشد

لت‌لت پاره‌پاره باشد عسجدی گفت

[g] جغد که با باز وبا کلنگان پرّد    بشکنندش پرّ ومُرز گردد لت‌لت

بت [h] آهار جولاهگان باشد عمّاره گفت

[i] ریشی چگونه ریشی چون مالهٔ بت‌آلود    گوئی که دوش تا روز بوّ ریش گوه آلود

غلت غلتیدن بود عنصری گفت

[k] زپیشش بغلتید سامش بخاك    زخونِ دلش خاك همرنگِ لاك

رت [l] برهنه وتهی بود لبیبی گفت

[m] فرمان کن آهك کن وزرنیخ برانداى [n] بر روی وبرون آر همه رویت ازو رت

جغبوت [o] پنبه باشد که در جبّه وقبّا زده باشد واز آنجا باز گرفته رودکی گفت

[p] موی سر جغبوت وجامه ریمناك    از برون‌سو بادِ سرد وبیمناك

رخت بنگاه وبنه باشد دقیقی گفت

[q] چو گشتاسپ‌را داد لهراسپ تخت    فرود آمد از تخت وبربست رخت

الچاخت امید بود کسائی گوید

[r] جهان جای بتلخیست تهی‌بهر وپردخت    جزین بود مرا طمع وجزین بودم الچاخت

فرغست [s] گیاهی باشد که بپزند وبخورند وپارسیانش سبزه گویند لمعانی عبّاسی‌راست

[t] ای میر شاعرست همه زاژ آنك    زاژ نی ولیکن فرغستم

کبت نحل انگبین باشد رودکی گفت

c) هزج    d) hs دمی    e) hs فاسی oder نامی, corr. nach R s. v.    f) مضارع, in α fehlt nach تو ein Trochaeus    g) منسرح    h) hs بُت (Wörterbücher بَت F, bezw. پَت HJRŠ)    i) مضارع; hs α بت als Schluss, β آلودکی که und ohne آلود am Schlusse; β unmetrisch, HR (α)    k) متقارب    l) hs وت    m) رباعی; H    n) Š بیرون ودرون تن ورویت از رت (sic) (α am Schluss نساید)    o) F جبغوت S. ۱۳ Note m    p) رمل    q) Šâhn. 1496, 14    r) هزج; hs α بتلخست; H hat den wohl zugehörigen (oder nur veränderten?) Vers جزین داشتم امّید وجزین داشتم الچاخت    ندانستم کز دور گوازه زندم بخت
s) Wörterbücher nur برغست wie Fol. 28ʳ    t) مضارع; β lies من زاژ oder α زاژ آری β که زاژ?

[u] همچنان کبنی کذارد انکبین    چون بماند داستان من برین

کلنه چارپای[v] پیر ودد ودام از کار باز مانده بود ودم‌بریده بو شکور گفت

[w] بشاه ددان کلنه روباه گفت    که دانا زد این داستان در نهفت

همواست

[x] گمان برد کش گنج بر استران    بود به چو بر پشت کلنه خران

[Fol. 10r] غوته[y] غوطه باشد فرخی گفت

[z] چو غوته [زد] در آب کبود مرغ سپید    زجسم دیده نهان شد زآسمان کوکب

میشته[a] معلم جهودان[b] باشد عمّاره گفت

[c] دیدم چنین بتی که صفت کردم    سرمست پیش[d] میشته بنشسته

فرتوت پیر خرف باشد رودکی گفت

[e] پیر فرتوت گشته بودم سخت    دولت او مرا بکرد جوان

بسته حریری باشد که ملوّن بکرده باشند بچند رنگ معروف. گوید

[f] بسته حریر دارد [و]وشی[g] معمّدا    از نقش واز نگار همه خوب وچون بهار

جمست چیزی بود از جوهرهای فرومایهٔ کبود که پارهٔ بسرخی زند خسروی | گفت|

[e] دین من خسرویست همچو مییم    گوهر سرخ چون دهم بجمست

پست چیزی باشد که با زمین راست کنی عنصری گفت

[h] چون آب زبالا بگراید سوی پستی    وزپست چو آتش بگراید سوی بالا

## باب الثا ساقط وخالیا

## باب الجیم[i]

بخچه تگرگرا گویند رودکی گفت

[j] بخچه می‌بارید از ابر سیاه    چون ستاره بر زمین از آسمان

آماج خاکی باشد توده گرد کرده که نشانهٔ تیر برو نهند عمّاره گوید

[k] سرشک دیده برخسار تو فروگذرد    هر آنگهی که بر آماجگاه او گذری

غلیواج ویش[l] باشد بلعبّاس عبّاسی گوید

u) رمل ; R (nur α) کبنی که دارد    v) hs vorher, wohl dittographisch, noch جای سپر    w) Vergl. Fol. 9r    x) HŠ    y) hs غوسه غوصه باشد    z) مجتث ; hs غوسه    a) hs bis میشیته    b) hs جهودان    c) مضارع ; HmŠ (میشنه), R (anonym) als رباعی : دیدم بت ماه‌روی رعنا یکرا    سرمست ببیش میشته بنشسته    d) Nicht etwa پیش    e) خفیف    f) مضارع    g) hs وسی    h) رباعی    i) In absolut sicheren Fällen habe ich in diesem Capitel چ eingesetzt    i) رمل    k) مجتث

l) Fehlt in den Wörterbüchern

h آن روزِ نخستین که مَلِك جامهاش پوشید   بر کنگرهٔ کوشك بُدم من چو غلیواج

سارنج مرغکی باشد کوچك صقّار مرغزی راست

m تو کودكِ خرد ومن چنان سارنجم   جانم ببری همی‌ندانی رنجم

[Fol. 11] ورتاج اینجا گیائی باشد که به پنیرك n خوانندش منجیك گوید

o مثال بنده وآن تو نگارا   مثال کلیچهٔ آفتاب وبرگِ ورتاج

آکج p قلّابی آهنین بود که سقّایان بُدان یخ از یخدان بکنارکشند عنصری گفت

بجستند تاراج ورسیش‌را q   بآکج r گرفتند کشتیش‌را

گولانج حلوائی که آنرا لابرلا خوانند لبیبی گفت

f گولانج وگوشت وگِرده وگوذاب s وگاذنی   گرمابه وگِل وگُل وگنجینه وگلیم

واذیج t کوی چفتهٔ رز باشد شاکره بخاری گوید

j همه واذیج پر انگور وهمه جای عصیر   زآنچ فرزند کنون برنخورد برزگرا

غلیج گره بعلقه باشد معروفی گوید

f ای آنك u عاشقی بغم اندر غمی شده   دامن بیا بدامن غلیج برافگن v

خوچ تاج خروس بود وخوچه نیز گویند فردوسی گوید

w سپاهی بکردارِ کوچ وبلوچ   سگالیده جنگ وبرآورده خوچ

غارج صبوح کردن باشد عِرتامی x گوید

y خوشا نبید غارجی با دوستانِ یکدله   گیتی بآرام اندر ومجلس ببانگ وولوله

تلاج بانگ ومشغله باشد طیّان گفت

z آمد این شبدیز با مردِ خراج   در بجنبانید با بانگ تلاج

تاراج غارت باشد دقیقی گفت

a دانی که دل من کی b فگندست بتاراج   آن دو خطِ مشکین که پدید آمدش از عاج

برخفج گرانی باشد که در خواب بر مردمان افتد آغاجی گوید

m) رباعی ; R    n) hs به بیبرك (lies nur که پنیرك ?)    o) هزج ; aber β?

p) Vergl. Fol. 11r (nur Q آگنج)    q) hs زشنبیش‌را Fol. 11r ورسنش‌را Hm ورستنش‌را (β کشتنش‌را) Q (Šâhn.) ورشیش‌را (Nr. 47 und 2652 „ورشیش ein indischer Herrscher") HŠ (Š auch unter آکج) unter زشتن „jem. die Kleider ausziehen": α وزشتنش‌را (β کشتنش‌را)

r) hs بدان کج    s) Die Alliteration erweist کوذاب (FŠ) als falsch gegen گوذاب (J̌R)

t) hs واذدج und واذنج    u) R (غلیج, wie auch J̌) انکه ; غمین    v) Verdorben. Richtig RŠ با من بیا بدامنِ من درفگن غلیج    w) Šâhn. 786, 330 ; QR    x) J̌RŠ ابو سلیك گرگانی    y) رجز ; α J̌Š زین خوش R آن خوش β R اندرون ; FŠ غارج RJ̌ غارچ

z) رمل ; Hm (β وتلاج) Š (verdorben)    a) هزج ; Hm (β آیدش) Š    b) = که

[c] بوصال اندر ایمن بُدم از گشت زمان    تا فراق آمد وبگرفتم چون برخفجا

فلج[d] غلق در باشد علی قرط اندگانی گوید

[e] در بفلجم کرده بودم استوار    وز کلید اندر فروهشته مدنک[f] [Fol. 11r]

آکج قلابی بود آهنین بر سر چوبی بسته عنصری گفت

[g] بجستند تاراج زشتیش‌را    بآکج گرفتند کشتیش‌را

تنج درهم فشردن باشد رودکی گفت

[h] مهر مفگن برین سرای سپنج    [کین] جهان پاك بازیٔ نیرنج

نیكِ اورا فسانه دار شد[i]    بدِ اورا کمرت سخت بتنج

ترنج هم این معنی دارد عنصری گفت

[k] بتنجید عذرا چو مردانِ جنگ    ترنجید بر بارگی تنگ تنگ

سکنج باطلست بو شکور گفت

[l] سکنجیده همی‌دارم بدرد    برنجیده همی‌دارم برنج

خنج نفع باشد عنصری گفت

[m] مرا هیچ مُلك وسپاهست وگنج    که آن تست وترا زوست خنج

ججخج[n] تخمه باشد که در گلو آید وخوك نیز گویند

فنج[o] فنك باشد که در خایه وزهار پدید آید فریع الدهر[p] گوید

[q] تقویم بفرّتان چنان خوار شد امسال    چون ججخج بخمنا وزو چون فنج بخالنك

خنجه آواز که از مردم بوقت جماع کردن بیاید از خوشیٔ مجامعت مر زن ومردرا عسجدی گوید

[r] گر خنجه کنند عذرا بر بامچهٔ لر    بس تیز دهد خازنه‌اش از رهِ کُس طِر [sic]

c) رمل ; α QŠ بوصالِ تو من ایمن بُدم از مکرِ جهان (J̌ wie A, aber verdorben) β QJ̌Š بفلجی ; وبگرفت جو برخفج مرا J̌RŠ برخفج   d) F غلج S. ۲۰ Nr. ۴۹   e) رمل ; α HŠ بفلجی R (anonym) در کلیدان اندرون هستم R وز [در Ŝ] کلیدانه β HŠ بفلج اندر بکردم   f) hs dazu am Rande als Glosse دندانهٔ کلید, übrigens hier wie Fol. 46 مدنك   g) Vergl. oben Fol. 11   h) خفیف ; β H وبرتنج Ŝ ونیرنج   i) So; H وشد, Ŝ داری شد, also lies وشد?   k) H(اسدی) J̌RŠ بیاراست خودرا β J̌Š ببارگی   l) Die Bedeutung باطل finde ich in den Wörterbüchern sonst nicht   m) H[m](اسدی ; vielleicht ist aber nur versehentlich der in D [beruht hauptsächlich auf H] etc. vorhergehende Vers dieses Dichters ausgelassen worden) Q (Šālm.) RŠ mit kleinen Varianten   n) hs ججخج ; einen Belegvers s. unter ججخش unten Fol. 31r   o) hs فنج فنك (فنج ist sicher falsch, vergl. den Vers des سوزنی in R s. v. ججخج ; die Bedeutungen von فنك passen schwerlich, wennschon ich den Vers nicht übersetzen kann; oder wollte der Schreiber فنج schreiben wie Fol. 12?)   p) hs فرقع الدهری   q) رباعی ; hs α بعرتان ; β lies [d. i. بخالناك] بخلناك ?بخمناور وجون فنج   r) رباعی ; hs غررا

نشکنج قرار گرفتن بوذ از دست واندام بناخن عنصری گفت

[s] وآن صنمزا زگاز واز نشکنج    تن بنفشه شذست ولب نارنج

آرنج بندگاه دست بوذ که پیوستهٔ ساعد بوذ زیر بازو بو شکور گویذ

[Fol. 12] [t] گهی ببازی بازوش‌را فراشته داشت    گهی برنج جهان اندرون سپرد آرنج

یغتنج[u] مار باغی باشذ شهید[v] گویذ

[w] مارِ یغتنج اگرت دی بگزیذ    نوبت مارِ افعیست امروز

علی قرط گویذ

[x] دو گیسو چو یغتنج وزلف چو گزدم    چون دو کربسه پرّ چینش دو ابرو

آگنج وآگن امعای گوسفند باشذ که بچیزی بیاگنند کسائی گفت •

[y] عصیب وگرده برون کن وزو زونج نورد    جگر بیازن آگنج ازو بسامان کن

آهنج وهنج هر دو یکی باشذ بو شکور گفت

• [z] چنانک مرغِ هوا پر وبال برهنجذ    تو بر خلائق بر پرِّ مردمی برهنج

روذکی گفت

[a] آفریذه مردمانْ مر رنج‌را    پیشه کرده رنج جان‌آهنج‌را

الفنج اندوختن باشذ بو شکور گفت

[b] میلفنج دشمن که دشمن یکی    فراوان ودوست از هزاران یکی

فرنج وپوز ونول[c] همه پیرامنْ دهان باشذ روذکی گفت

[d] سر فروکردم میانِ آبخور    از فرنج منش خشم آمذ مگر

منج نحل انگبین باشذ منجیک گفت

[e] هرچند حقیرم سخنم عالی وشیرین    آری عسلِ شیرین نایذ مگر از منج

ترفنج راه باریک ودشوار باشذ روذکی گفت

[f] راهی آسان وراست بگزین دوست    دور شو از راهِ بی‌کرانهٔ ترفنج

فنج[g] وغر ودبه‌خایه باشذ منجیک گفت

[h] عجب آیذ مرا زتو که همی    چون کشی آن کلان دو خایهٔ فنج

s) خفیف; hs وزنشکنج وان صنمزادکان; H^mJŠ β شد ودو لب    t) مجتث; H^m
u) hs immer یغنج, vergl. F S. ۲. Note s, ۲۱ Note m    v) hs سبهبد    w) خفیف;
H^m (یغتنج) JRŠ (یغتنج)    x) So; lies α وزلفی β چو (متقارب); hs β کرسیه بر حینبیش
(über کرسیه als Glosse ضب)    y) مجتث; hs غصیب, زویج; H (s. v. نورد) Š (α fehlerhaft) in β وآکنج    z) مجتث    a) رمل    b) متقارب; hs میغلنج; H^pŠ (لطیفی)
β هزار اندکی    c) hs بیول    d) رمل; H^mŠ, β R تنگ آمد    e) رباعی; H^mŠ
f) منسرح; hs β دور دشوار, بی‌کرانه; α J^g دوست ای نیکتر β راه آسان وراست β J وترفنج
g) hs bis فنج    h) خفیف; H^m, α JR آمد Š زتومرا β JRŠ آن گران

لنج بیرون رخ بود عماره گفت

[Fol. 12r] i گفت من نیز کیرم اندر کون   سبلت وریش وموی لنج ترا

ولبیبی گفت

k نه همه کار تو دانی نه همه زور تراست   لنج پر باد مکن هیچ وکتف برمفراز

شنج سرین مردم وچهارپای بود منجیك گفت

l پیری ودرازی [و] خشك‌شنجی   گوئی بکُه آلوده لتره غنجی

غنج جوال بود لبیبی گفت

m وآن بادریسه هفتهٔ دیگر غصاره شد   واکنون غصاره همچو [یکی] غنج پیسه گشت

کنج پیغوله باشد فردوسی گفت

n اگر تند بادی برآید زکنج   بخاك افکند نارسیده ترنج

لنج آهختن بود چنان گوئی برون لنج وبرون آهنج طیان گفت

o کسی کورا تو بینی کو برون لنج   بکافش پشت زو سرگین برون لنج

غنچه گل ناشکفته بود عنصری گوید

چو سرگشتهٔ p غنچهٔ سرخ گل   جهان جامهٔ پوشید همرنگ مُل

غنچه دگر گرد کردن وسرشتن باشد چنانك گویند غنچه کرد یعنی سرشت ابو العبّاس عبّاسی گفت

q هیچ ندانم بچه شغل اندری   ترف همی غنچه کنی با شکر

لنجه خرامیدن وتنعّم باشد ولنجه در هجو گویند وخرامیدن در مدح لبیبی گفت

r کفش وصندوق ومخنث وکُس زنش   این دو گردند وآن دو ناهموار

هیچ کس‌را گناه نیست درین   کو برد جمله‌را همی از کار

[Fol. 13] این یکی‌را بخنجهٔ خفتن   وآن یکی‌را بلنجهٔ رفتار

ارمیج s نعلین باشد

بنانج مردی که دو زن دارد واین زنان یکدیگررا گولانج ووسنی خوانند شهید t گفت

u همی نسازد با داغ عاشقی صبرم   چنان کجا نبسازد بنانج باز بنانج

i) خفیف ; Hᵐ (α نیز کرم) Š   k) رمل ; hs β برفراز ; β ĴŠ مکن پیش Q بیش Hᵐ
پیشه β Hᵐ ; مصارع (m   وخسك α Hᵐ ; مصارع (l   جاد مکن پیش وکتف من مغراز
n) Šâhn. 433, 3 ; HᵐQŠ   o) هزج ; α lautete also ursprünglich تو بینی درد قولنج vergl. ĴRQŠ
سرکنتهٔ hs (p   بکاوش سینه و Š تو بشکافش شکم سرگین ĴR وزو Q β ;(بگیرد درد قولنج)
q) سریع ; hs α بجه شغال   r) خفیف ; Hᵐ α کفش صندوق Š کفش صندون مخنث کس
s) hs ورفتار ζ وخفتن ,آن یکی‌را ε هر دورا همی δ دران γ هر دو کردند وهر دو β زن
ارمیج ; ich finde kein ähnliches Wort   t) hs سبهبد   u) مجنت

بازپیچ[v] رسنی باشد که زنان وکودکان ببندند وبرو نشینند ومی‌آیند ومی‌روند در هوا معلّق بو المثل گوید

[w] زتاك خوشه فروهشته وزباد نوان　　چو زنگیانی بر بازپیچ بازیگر

ورتیج[x] سمانه باشد زینتی[y] گفت

[z] آید از باغ بی‌سرود وبارنج　　دستك بكراعه می‌برآرد ورتیج[x]

زونج وولانه[a] عصب بود معروفی گفت

همی[b] زآرزوی کیر خواجه‌را [کر خوان]　　بجز زونج نباشد خورش بخوانش بر

[آخشیج] ضدّ[c] باشد

کجا گوهری چیره شد زین جهان　　یکی آخشیجش برو بر گمار[d]

پاخج پهن گشته باشد از زخمی یا از زور چیزی عنصری گفت

[e] اگر بر سر مرد زد در نبرد　　سر قامتش با زمین پست[f] کرد

فرخج وپلشت وفراکف[g] که پلید باشد وزشت لبیبی گفت

[h] ای بلفرخج ساده همیدون که فرخج　　نامت فرخج وکنیت ملعونت بلفرخج

هو گوید

[i] گویند هچو کرد فلان بلفرخج‌را　　نامش چو نامِ تو بفرخجی بگسترید

کلخج چرکی وشوخی که بر دست واندام بود عمّاره گفت

[k] گنده وبی‌قیمت ودون وحقیر　　ریش پر از گوه وهم تن کلخج[l] [Fol. 13r]

نخج[m] گیائی درشت باشد که خاکروبان بدان زمین روبند طیّان گفت

[n] دست وکفّ پای تّران پر کلخج　　ریشِ پیران زرد از بس دودِ نخج[m]

گیج احمق ومعجب وخویشتن‌ستای باشد قریع [الدهر] گفت

[o] هم با حیزان حیز [و]هم با گیجان گیج　　هم با دزدان دزد [و]هم با شنگان شنگ

v) hs بازنج bezw. بازپنج (بازپنج), vergl. F S. ١v Note m　　w) مجتث; β HŠ که بر　- x) hs ورنج　　y) HŠ لبیبی (vergl. Š زینی in α)　　z) رباعی; der Vers ist stark corrumpiert, vergl. α H (s. v. بازیچ und ورتیج) بی‌سرود بازیچ β HŠ بكراغه

a) Finde ich in den Wörterbüchern nicht　　b) مجتث, Hm; hs از آرزوی, بخانش

c) hs صید　　d) Es folgt eine neue Ueberschrift, باب الحا, die aber weder ح noch auch ج bedeuten kann　　e) Q (Šâhn.) Hm; α Q لکد بر سر β Hm وقامتش Q سر وتنش‌را

f) Hm, lies پخج (Q)　　g) فراکن?　　h) مضارع; hs شاذه; HmŠ (beide auch s. v. بلفرخج)

i) مضارع　　k) سریع; Hm(defect)ŠD　　l) hs خلخج　　m) hs نخج　　n) رمل, HmŠ (s. v. نخج); RŠ (s. v. کلخج) α دست وپای وروی خوبان β نخج　　o) رمل; hs سکان سك (der Reim mit den Versen s. v. ماخ Fol. 15 etc., vergl. Einleitung unter قریع الدهر, ergiebt die Verbesserung)

کلج شکن وچین باشد شاکر بخاری گفت

[oo] موی زآن زلفِ مشکینش چو زنجیر    فتاده سد[p] هزاران کلج بر کلج

کلج دیگر سبد[pp] گرمابه‌بانان باشد طیّان گفت

[q] سد کلج پر از گوه عطا کرد برین ریش    گفتم که بران ریش که دی خواجه همی‌شاند

لچ لکد[r] باشد منجیك گفت

[s] یك روز بگرمابه همی آب فروریخت    مردی بزدم لچ بغلط بر درِ دهلیز

یوسف عروضی گفت

[t] معاذ الله که نالم من زچشمش    وگر شمشیر بازد زآسمانش

ببیك پفحخف[u] توان کردن مراورا    ببیك لچ پاخچ هم کردن توانش

لخچ زاك سیاه صبّاغان باشد طیّان گفت

[v] بینی آن زلفینگان چون چنبرِ دالان (?) بخم    گر بلخچ اندر زنی ایدون بُوَد چون آبنوس

لفج لب ستبر بود وکسی‌را گویند لب فروهشته است فردوسی گفت

[w] خروشان بکابل همی‌رفت زال    فروهشته لفج وبرآورده یال

سفج[x] خربزهٔ نارسیده بود وبما وراء النهر اورا بشکنند ومیانش تهی کنند وبدو شراب خورند بو المثل[y] گوید

[z] نقلِ ما خوشهٔ انگور بُوَد ساغر سفج    بلبل وصلصل رامشگر بر دست عصیر

[Fol. 14] بفج[a] کسی که بوقت سخن گفتن خدو از[aa] دهن می‌آیدش گویند بفجش همی‌شود شهید گفت

[b] تُفْ اوفتد آنرا که سر وروی تو بیند    زآن خلم واز آن بفج چکان بر بر وبر روی

نمج[c] نم باشد عنصری گفت

[d] سنگ بی‌نمج وآبِ بی‌زایش    همچو نادان بُوَد بآرایش

سمج وآهون نقب باشد رودکی گفت

[e] شو بدان کنج اندرون خمّی بجوی    زیرِ او سمجیست بیرون شو بدوی

oo) هزج, HmŠ (s. v. بلنج); JRŠ (s. v. کُلج): ابو شکور α موی کاکل وآن زلفِ مشکین
p) hs شذ HmJRŠ صد    pp) hs سبد    q) رباعی; hs سبد; Hm αβ بدان ریش
r) hs لکد    s) رباعی; β HmRJŠ بزدش    t) هزج    u) hs حف mit Glosse حراق; hs in δ سحج
v) رمل; hs ببینی, جنبر دالان    w) Šâhn. 190, 1102; α HmQRJŠ زکابل β Ausg. لنج R بال برآهشته HmRŠ بال
x) hs bis سِفج, Wörterbücher سَفج    y) J استاد
z) رمل; HmŠ α ساغر وبُد α بر دست وبر J β حصیر    a) hs یفج, پفج    aa) hs خدوا از
b) رباعی; hs β حلم; β Hp بر سرِ رویت HmŠ (s. v. پفج) بر بر درویت    c) hs نمج
d) خفیف; hs سنك; β Hm زنادان به RJŠ بهتر از جاهلی    e) رمل

منجیك گفت

[f] بکیش [?] سر ونشست مالیده وسرتیز   ایدون که بدان سمچ توان کند زتیزی

هچ [g] راست باز کردن بود جون عَلَمی یا منجوقی که راست باز کنند گویند هچ کرد واگر چیزی از دست بیفگنی وراست بایستد گویند هچ کرد منجیك گفت

[h] گردون عَلَمِ محنت بر بامِ تو هچ کرد   بینی بخط خویش بکوس وعَلَم اندر

خشتچه زیر بغل بود از جامه گروهی سونچه خوانند وگروهی کشمه بن [i] عمّاره گوید

[j] بجای خشتچه گر بیست نافه بردوزی   هم ایچ کم نشود بوی گنده از بغلت

[خفچه] شوشهٔ چوب بید یا از سیم یا از زر کشیده بود بو شکور گفت

[k] بفرمود داور که میخواهرا   بخفچه بکوبید بیچارهٔ .

رودکی گفت

[l] سرخیِّ خفچه نگر از شرم بید   معصفرگون پوشش او خود سپید

سوفچه شوشهٔ زر بود منجیك [m] گفت

[n] ببیکی لقمه که بر خوانِ تو کرد آن مسکین   ببیکی سوفچهٔ زرّش مفروش کنون

[Fol. 14r] دیوچه کرمکی باشد که اندر پشم افتد وورا تباه کند منجیك گفت

[o] دل بپرداز زمانی ومَنه پشت بدو   که پدید آورَدش دیوچه اندر نمدا

غلغلیچه [p] ودَغْدَغه وکلخوجه [q] این همه آن باشد که دست زیر بغل مردم یا بپهلو بزنند وبکاوند تا خنده برو افتد لبیبی گفت

[r] چو بینی آن خرِ بدبخت‌را ملامت نیست   که برسکیزد چون من فرو سپوزم نیش

چنان ندانم من جای غلغلیچه‌گهش   کجا بمالشِ اوّل برو فتد بسرپیش

موسیچه مرغی‌باشد سپیدگون بشبه قمری ودبسی نیز خوانندش خسروانی گفت

[s] موسیچه وقمری چو میفرمایند   از سروبنان هر یکی نئیخوان

f) رباعی ; hs α سرتیر    g) hs هُچ    h) رباعی ; RBh[V] (nur α) عَلَمِ حکمت
i) So ; etwa کش‌بُن ?    j) مجتث ; α Hm شصت نافه ŠJ°[سوزنی] مشك‌نافه    k) Hm (anonym) β وبیچاره‌را ; Š hat einen anonymen متقارب-Vers, der mit بفرمود قاضی beginnt (usprünglich identisch ?)    l) رمل ; مُعَصْفَرْ statt مُعْصَفَرْ    m) ĴŠ مختاری
n) رمل ; α Š زان یکی Ĵ زانکه یك HmĴRŠ تو خورد β R تو کنون ĴŠ سوفچه زرّش بفروشی
o) رمل ; hs α بشت β وضه بشت نمدا , بدیدارش    p) hs غُلْغلیچه    سوفچهٔ زر بفروشیش
q) Vergl. Vullers s. v. کُلخوچه , RŠ    r) مجتث ; hs β چو ; αβ HpŠ γ HpRŠ بدانم R که او بمالش اوّل شود زخود (s. v. غلغلیچ RŠ بسترش Hp همی بمالش HpŠ δ بمالد آن جای ببیهوش    s) مضارع ; lies α میمایند ? hs β نئیخوان

کوچ وچغد وچغو جمله کنگر باشند عنصری گفت
[a] اندر آن ناحیت بمعدنِ کوچ      دزدگه داشتند کوچ وبلوچ
[لوچ احول باشد][b] خطیری گفت
[c] آن توئی کور وتوئی لوچ وتوئی کوچ [و]بلوچ      آن توئی گول وتوئی دول وتوئی بابتِ ننگ
برواج [d] آبی که از باران بسقف خانه فرو چکد
غفچی وآبگیر وشمر یکی باشد عنصری گفت
[e] بهر تلّی بر از خسته گروهی      بهر غفچی بر از فرخسته پنجاه
کاچ سیلی باشد عنصری [f] گفت
[g] مرورا کرد گردن وسر وپشت      کوفته سربسر بکاچ ومشت
پسیچ ساختن کاری باشد فردوسی گفت
[h] بدو گفت زو خود مپندیش هیچ      هشیواری ورای دانش پسیچ
کیچ تغاریق باشد یعنی بهره‌بهره رودکی گفت
[i] بجمله خواهم یک‌ماهه بوسه از تو بتا      بکیچ‌کیچ نخواهم که وام من توزی      [Fol. 15]
کابلیچ انگشت کهین پای باشد عسجدی گفت
[k] پا بکفش اندر بکفت وآبله شد کابلیچ      از بسی غمها ببسته عمر کل(؟) پارا بپا

## باب الخا

کاخ کوشک باشد فرّخی گفت
[l] هر روز شادیٔ نو وبنیادِ راستی      زین باغِ جنّت‌آئین زین کاخِ کرخ‌وار
دیولاخ سردسیر باشد ودر معنیٔ شورستان آید چنانک گوئی سنگلاخ یعنی سنگستان در یک حال عنصری گفت
[m] چرنده دیولاخ آگنده پهلو      تنی فربه میان چون موی لاغر
سنگلاخ سنگستان باشد فرّخی گفت
[n] بر سنگلاخِ دشت فرود آمدی خجل      اندر میانِ خاره واندر میانِ خار
بوشکور گفت

a) خفیف; hs β درد که; $H^m$Š ساختند      b) Bezw. کوچ وبلوچ als Kopf      c) رمل; ترا تن‌خسته
d) Fehlt in den Ferhengen      e) هزج; hs بهر از; JŠ α گروهی ترا کشته β
f) Š عسجدی      g) خفیف; $H^m$Š      h) Šâhn. 545, 415      i) مجتث; Š (anonym)
k) رمل; hs β پیا; α $H^m$D پل بکفش β $H^m$D کامِ من بدهی β یکساله از تو بوسه α
نبشته اینچنین سرهای ما Š نبشته|نوشته D|غملك باز. Für die Bedeutung „kleine Zehe“ citieren HŠD ausdrücklich A      l) مضارع; hs دنیاراستی; $H^m$      m) هزج; β $H^m$Š تن
n) مضارع

من اندر نهان زين جهانِ فراخ    برآورده كردم يكى سنگلاخ

دَرواخ درستى باشد گوئى گمانم بفلان درواخست رودكى راست

[o] چونك ماليده بد وگستاخ شد    كارماليده بد ودرواخ شد

چخماخ كيسهٔ گرد باشد كه با خويشتن دارند از بهر درم وشانه وبو شكور گفت

[p] برد چخماخِ من از جامهٔ من جامه نبرد    جامه از مشرعه بردند هم از اوّلِ تير

چهل وپنج درو سوزن وانگشترئى    قلم وكارد ببردست يكى شوم حقير

ماخ سيم برهنه بود ومردم دون‌همّت‌را گويند كه همّتى ماخ دارد عسجدى گفت

[q] جوان شد حكيمِ ما وجوانمردِ دلفراخ    يك پيرزن خريد ببك مشتِ سيمِ ماخ

فريع الدهر گفت •

[r] همه‌را همّتِ ماخ وهمه بر راهِ بساخ    همه‌را كونِ فراخ وهمه‌را روزى تنگ [Fol. 15r]

شخ زمين سخت باشد بر كوه ودامن كوه بو شكور گفت

[s] خراميدنِ كبك بينى بشخ    تو گوئى زديبا فگندست نخ •

چخ چخيدن باشد چون كوشيدن كسائى گفت

[t] طعنه مزن كه با دو لبِ من چرا چخى    انديشه نيك ساز كه ياقوت نشكنى

زخ زخم[u] باشد رودكى گفت

[p] چون كشف انبوهِ غوغائى بديد    بانگ وزخّ مردمان خشم آوريد

منجيك گفت

[v] بوى برانگيخت گل چو عنبرِ اشهب    بانگ برآورد مرغ با زخِ طنبور

آزخ ثولول باشد كسائى گويد

[w] از راستى تو خشم آرى دائم    بر بامِ چشم سخت بُوَد آزخ

ومرادى گفت

[x] آن سرخ عمامه بر سرِ او    چون آزخِ زشت بر سرِ كير

نخ تاى ريسمان بود عنصرى گفت

•

o) رمل; $\mathrm{H}^{m}$Š (يكى Š)    p) رمل    q) مصارع; α Š ودلفراخ β $\mathrm{H}^{m}$ پيره‌زن

r) رمل; α $\mathrm{H}^{mp}$(s. v. بساخ)Š(s. v. باخ und بساخ) همّتِ باخ $\mathrm{H}^{m}$ (s. v. ماخ) راهِ فساد

s) hs α كنك β ولّندست بخ (verbessert nach Q [Nr. 2026, 2456: Šāhn.] $\mathrm{H}^{m}$Š)

t) مصارع; hs α مرا چخى [$\mathrm{H}^{m}$ auch دولت]; β $\mathrm{H}^{m}$Š هرچند پير گشتم وتو تازه نوجوان

u) In dem Verse von منجيك bedeutet es ناله etc.    v) منسرح; JŠ α برآميخت β برانگيخت

w) مصارع; hs α آورى    x) هزج; HŠ α آن زشت

[y] بی‌وفا هست دوخته بدو نخ   بی‌وفا هست هیمهٔ دوزخ

فلخ[z] ابتدای کارها باشد خسروانی گفت

[a] همّت او بر فلک زفلخ بنا کرد   بر سر کیوان فکند بن پیِ ایوان

وطیّان گفت

[b] مرا زندگانی بدین جای طلخ   همه جای دیگر کنندم زفلخ

دخ ودوخ گیاهی باشد که آنرا ببافند بسان فرش ودر مسجدها بگسترانند[bb] واورا زیخ نیز خوانند شاکر بخاری گفت

[Fol. 16] [c] روی مرا هجر کرد زردتر از زر   گردن من عشق کرد نرمتر از دخ

بخ وکخ[d] چیزی بود که ترس کودکانرا بسازند بدیدار زشت وآنرا بتازی فزع[dd] گویند فرّخی گفت

[e] آیم وچون بخ بگوشهٔ بنشینم   پوست بیک ره برون کنم زاستغفار

ربوخه هرکه وقت جماع بشهوة رسد گویند ربوخه شد لبیبی گفت

[f] که ربوخه گردد او بر پشت تو   که شود زیرش ربوخه خواهرت

وعسجدی گفت

[g] چون حیز طیره شد زمیان ربوخه گفت   بر ریش خربطان ریم ای خواجه عسجدی

شوخ وکلخج چرك باشد خسروی گفت

[h] اگر شوخ بر جامهٔ من بود   چباشد دلم از طمع هست پاك

آشکوخ[i] کسی که پایش بچیزی درآید وبانگشت پای بایستد وخویشتن‌را از افتادن بپاید گویند بشکوخید رودکی گفت

[k] چون بگردد پای او از پای‌دار   آشکوخیده بماند همچنان

هم گفت

[k] آشکوخد بر زمین هموارتر   همچنان چون بر زمین دشوارتر

انجوخ چین پوست بهم‌گرفتن بود چون بژمردن میوه که پوستش ترنجیده شود رودکی گفت

[l] شدم پیر بدینسان وتو خود هم نه جوانی   مرا سینه پر انجوخ وتو چون چفته کمانی

y) خفیف; HᵐŠ β هیزم   z) Nach beiden Belegversen فَلْخ, Wörterbücher später فَلَخ   a) منسرح; HᵐŠ   b) متقارب; HᵐŠ   bb) hs کستردانند   c) منسرح; hs α روی مرا زر (verbessert nach Š); α Š زردتر از رنگ زر β RŠ از دوخ ودخ   d) Wörterbücher nur کُخ, Jˢ auch فخ   dd) So; wohl eine Ableitung von فزع   e) منسرح   f) رمل, Hᵐ; RŠ (منجیك) β که بزیر او ربوخه   g) مضارع   h) Q(میر خسرو)   i) hs آشکوخ; in beiden Belegversen °آشک   k) رمل   l) هزج; hs α هم نه; HᵐS (β verderbt)

وآنکس که چنین باشد گویند انجوخته وانجاخته نیز گویند والله اعلم

## باب الدال

بَرد برد آن باشد که گویند از راه دور شو آغاجی[m] گوید

[Fol. 16r] [n] از ره نروم تام نگویند براه آی   بر ره نروم تام نگویند زره برد

خَرد خرّه وگل باشد خسروانی گفت

[o] آن کجا تیزت برکشید بچرخ   باز ناگه فرو بردت بخرد

بلکفد رشوه باشد بلعبّاس عبّاسی گفت

[p] ای خواجهٔ معبّر خور سیرت مفسّر   خواجه دو شش ستاند دو یك دهد بخوئی

بلحرب یار تو بود از مرو تا نشاپور   سوگند خورد که در ره بو الکفد او نخوردی

راود[q] جائی باشد پشته‌پشته وسبزه‌برو رسته عساجدی گفت

[r] الا تا زمی از کوه پدیدست وره از سدّ   بکوه اندر شخّست وتره بر شخّ [و]راود

کبد لجام[s] باشد دقیقی گفت

[t] از آنك مدح نگویم درست گویم راست   چرا بکار نیاید سربشم وکبدا

گرد مبارز باشد[r] فردوسی گفت

[u] بهومان چنین گفت سهراب گرد   که اندیشه از دل بباید سترد

آورد جنگ باشد نبرد جنگ دو کس باشد یا دو لشکر فردوسی گفت

[v] زبازور وآورد او در نبرد   رسد تا بگردون گردنده گرد

ناورد آورد باشد فردوسی گفت

[w] بناورد که شد سپهپهلوان   زقلب اندرون با گروهی گوان

چغد وبوف وچغو کنغر باشد فردوسی گفت

[x] بموبد چنین گفت دهقان سغد   که برناید از خانهٔ باز چغد

معزّی گوید

[y] بفرّ وعدل تو شد جای عندلیب وتذرو   همان زمین که بدی جای چغد وجای غراب

رژد کم‌خوری بود که هرچه بیند اندکیش باید[yy] با آرزوئی تمام بو شکور گفت

m) hs اعاسی (oder lies عبّاسی?)   n) رباعی   o) خفیف ; hs α نبزت ; β lies ببردت
p) مضارع ; R[nur δ]Š[γδ] δ زو بلکفد [R] بار] که صد   q) Sonst meist راوَد (auch Šâhn. 832, 1065 nach QRǏ)   r) هزج ; Š falsch (hat einen متقارب-Vers daraus gemacht) H[m] راه hs α ; بکوه اندرون زدست بره β   s) hs لجام (auch Ǐg)   t) مجتث ; α Š تو گویم , β R(nur β)Š مرا بکار وراست β   u) Šâhn 500, 1118   v) Wohl aus der Episode Šâhn. 891, 358 ff., aber nicht in den Ausgaben; hs زنارورو   w) Šâhn.
x) Šâhn. ; H[m]QD   y) مجتث   yy) Lies بیابد ?

[Fol. 17] [z] زدیذار خیزذ هزار آرزوی   زچشمست گویند رزدی [گلوی] (Glosse : خلق)

نورد درخور نوهٔ او پسندیذه باشذ کسائی گفت

[a] تا نوردم وخوار واین نه شگفت   که تن ورد خار نیست نورد

نرد تنهٔ درخت بوذ کسائی گفت

[b] مردم اندرخور زمانه شذست   نرد چون شاخ گشته شاخ [چو] نرد

باذغرد وغرد خانهٔ تابستانی بوذ بو شکور گویذ

[c] بسا خان وکاشانه وباذغرد   بذو اندرون شاذی ونوش‌خورد

هم‌آورد [d] کوشیذن بوذ بجنگ فردوسی گفت

[e] هم‌آورد او در زمین پیل نیست   چو گرد پیٔ اسپ او نیل نیست

فترد کسی که چیزی ازهم بدرّد گویند بفترد خسروی گفت

[f] خوذ برآورد وباز ویران کرد   خوذ طرازیذ وباز خوذ بفترد

شایورد طوق ماه بوذ پیروز مشرقی گفت

[g] بخط وآن لب ودندانش بنگر   که همواره مرا دارند در تاب

یکی همچون پرن در اوج خورشیذ   یکی چون شایورد از گرد مهتاب

نبرد کارزار بوذ فردوسی گفت

[h] فرامرز پیش پذر شذ چو گرد   بپیروزی روزگار نبرد

نبرده مرد مبارز باشذ فردوسی گفت

[i] از ایرانیان بذ تهم کینه‌خواه   دلیر ونبرده بهر کینه‌گاه

خرده تفسیر اجزای [k] پازندست وایارده تفسیر جملهٔ [l] پازندست دقیقی گفت

[m] ببینم آخر روزی بکام دل خوذرا   گهی ایارده خوانم شها گهی خرده

آسغده هیزم نیم‌سوخته باشذ معروفی گفت

[Fol. 17r] [n] ایستاذه میان گرمابه   همچو آسغده در میان تنور

الفغده اندوخته بوذ بو شکور گفت

z) HᵐJ̌D; α RŠ (s. v. رزد) آرزو ﻫﻤﻪ β RŠ (s. v. رزد und رزد) رزد گلو [bezw. رزد]. Die Wörterbücher erklären sonst رزد etwas anders    a) خفیف    b) خفیف; HᵐŠ β کشت    c) α J̌Š خوش آن جای R بسا جای β HᵐQ وخورد    d) hs ناورد    e) Šâhn. 461, 427; Hᵐ    f) خفیف; HᵖŠ|مبیر خسرو|    g) هزج; Q(δ شایورد دور)HᵐŠ(γ پری)D, R(nur γδ) γ بر اوج δ از دور شانورد    h) Šâhn. 691, 172; HᵐQ    i) Vergl. s. v. ستنبه Fol. 8    k) hs احرای    l) hs تفسیرست جمله (bis) ایازده; vergl. Note r    m) مجتث; hs α ببینم β خورده; HᵐJ̌RŠ (auch s. v. ایارده)Q(1229)    n) خفیف; HᵐJ̌RŠ

بیلفغد بایذ کنون چارهٔ نیست    بیلفنجم وچارهٔ من یکیست

ایغدهٔ[o] بیهدهگوی وسبکسار باشذ روذکی گفت

[p] این ایغدهسری چه بکار آیذ ای فتی    در بابِ دانش این سخنِ بیهده مگوی

ورده چوب کبوتربازان باشذ که کبوتررا از جای بپرّانند منجیك گفت

[q] چو[ن] مرغش از هوا بسوی ورده    از معده باز تاوه شوذ نافتن

اپارده[r] چگونگئ پازندست وپازند گزارش زند واستا است خسروانیراست

[s] چه مایه زاهد وپرهیزگارِ صومعگی    که نسكخوان شذ بر عشقش واپاردهگوی

میزد[t] مجلس مهمانئ شراب باشذ فرّخی گفت

[u] مرّیخ روزِ معرکه شاها غلامِ تست    چونانك زهره روزِ میزد[ی] کلامِ تو

[v] اندر میزد با هنرِ دانشی    وندر نبرد با هنرِ بازو

فرزد گیاهی بوذ که تابستان وزمستان سبز بوذ وبتازی ثیل خوانندش بو شکور گفت

[w] فروتر زکیوان ترا اورمزد    برخشانئ لاله اندر فرزد

اورمزد وزاوش وبرجیس ستارهٔ مشتری باشذ بو شکور گفت

[x] نه بهرام گوهرت ونه اورمزد    فرزدئی جاویذ نبوذ فرزد

ستاوند چون صفّهٔ باشذ بالای ستونی برداشته طیّان گفت

[y] جهان جای بقا نیست بآسانی بگذار    بایوان چه بری رنج وبکاخ وبستاوند

o) F ایغذه    p) مصارع; $H^{mp}$ β درباب    q) مصارع    r) Vergl. مسعودی ed. Barbier de Meynard Vol. II, 126 (Chwolsohn ZDMG. VI, 409, Darmesteter Le Zend-Avesta I S. XL Anm. 1), aber اکرده (im كتاب التنبيه والاشراف) Vol. IX, 325/6 (de Sacy, Notices et Extraits Vol. VIII, 159) und zuletzt de Goeje, Bibliotheca geographorum arabicarum Vol. VIII S. ۹۴ Anm f, g. Etwa phlv. *kartak* „Karde“ (im Vîspered) — auch خرده ist ja oben s. v. falsch erklärt — کرده اکرده اکارده اپارده? An der letzterwähnten Stelle bei de Goeje sind دارده und اکرده synonym und دارده augenscheinlich eine schon alte Verschreibung aus ersterem (Haug's Erklärung von یازده als „Yashts“, Essays² S. 14, ist auch unbefriedigend).    s) مجتث; hs بشكخوان (vergl. aber s. v. نسك Fol. 40ʳ); α Q(1227)R وصومعگی Š وصومعه ذیر β J̆ زندخوان QR شده در J̆Š شده در عشقی    t) hs drei Mal میرد. Die älteren Dichter sprechen, so viel ich sehe, immer richtig مَیَزْد, die falsche Aussprache مَیْزَد wird in RH irrtümlich auf F zurückgeführt, der aber auch میزد hat; vergl. die nächste Note    u) مصارع; hs β جنانك (der Abschreiber hat augenscheinlich scandiert روزِ مَیّزْد, danach Bh[V] (میر خسرو) میزدِ پیشگارِ تو    v) مصارع; α $H^{m}$Š با خرد و (im Einzelnen verderbt)    w) Q (Šâhn)    x) hs β فرزدی    y) هزج; hs β وبکاخ ستاوند; $H^{m}$Q وستناوند bezw. وستُناوند — ist letzteres wirklich die ältere Form?

کرمند شتاب‌کار بوذ خسروی گفت

[z] مکن امّیذ دور وآز دراز  گردشِ چرخ بین چه کرمندست

[Fol. 18] پژاوند چوبی باشذ که از پس در افگنند وبوقت جامه شستن جامه‌را بذو کوبند واورا سکنبه [؟] وچنبه [a] وفدرنگ نیز گویند روذکی گفت

[b] دل از دنیا بردار وبخانه بنشین پست  فرا بند درِ خانه بفلج وبپژاوند

اروند نام کوهیست بدر همذان ودجله‌را نیز اروند خوانند فردوسی گفت

[c] اگر پهلوانی ندانی زبان  بتازی تو اروندرا دجله خوان

اروند وارمان بهم گویند ارمان رنج باشذ واروند تجربت فردوسی گفت

[d] همه هر ترا بند وتنبل فروخت  باروند چشمِ خردرا بدوخت

اورنگ واورند [e] بها وفرّهی باشذ فردوسی گفت

[f] سیاوش مرا همچو فرزند بوذ  که با فرّ وبا برز واورند بوذ

هم‌راست

[g] گر ایذونك آیذ زمینو سروش  نباشذ بذان فرّ واورند وهوش

فرغند [h] گندیذه باشذ عمّاره گفت

[i] معذورست ار با تو نسازذ زنت ای غر  زآن گنده دهانِ تو وزآن بینیٔ فرغند

ترفند محال ودروغ وزرق باشذ فرّخی راست

[k] با هنرِ او همه هنرها ژیافند  با سخنِ او همه سخنها ترفند

خسروانی گفت

[l] این چه ترفندست ای بت که همی گویذ خلق  که سقر باشذ فرجام ترا مستقرا

معزّی گفت

[m] آری چو سخنهای جفای تو بشنوذم  در گوش نگیرم سخنِ یافه وترفند

فند ترفند باشذ روذکی گفت

[Fol. 18r] [n] نیز ابا نیکوان نمایذت جنگِ فند  لشکرِ فریاذ نی خواسته نی سوذمند

دند ابله بی‌باك خوذکامه باشذ بو شکور گفت

z) خفیف; R(خسروانی)Š; übrigens wohl besser گرمند zu گرم wie دیبرند zu دبیر
a) hs سکبنه وحببه  b) هزج; hs β تفلج بژاوند  c) Šâhn. 51, 325; H^mQJ̌RŠ
d) Šâhn. 644, 2183; H^m(verderbt)Š  e) hs اوروند, in beiden Versen اروند  f) Šâhn. 1415, 2666; QŠ (اورند), J̌Š (اروند)  g) Šâhn. 628, 1891; Š  h) hs فرعنده
i) رباعی; H^mŠ معذور بوَد گر زنِ تو با تو نسازذ  k) منسرح  l) رمل, H^p; مستقرا als Choriambus  m) رباعی; α lies شنوذم  n) منسرح (α nicht ganz in Ordnung)

[o] پری‌چهره فرزند دارد یکی  کزو شوختر کم بود کودکی
مر اورا خرد نی وتیمار نی  بشوخیش اندر جهان یار نی
شد آمدش بینم سوی زرگران  همه ره ستوهند ازو دلگران
بخواند آنگهی زرگر دندرا  زهسایگانان تنی چندرا

لبیبی گفت

[p] اندرین شهر بسی ناکس برخاسته اند  همه خرطبع وهمه احمق وبی‌دانش ودند

نوند ونونده اسپ باشد[q] رودکی گفت

[r] روز جستن تازیانی چون نوند  روز دن چون شست‌ساله سوزمند

پساوند[s] قافیهٔ شعر باشد لبیبی گفت

[t] همه باده همه جام وهمه شست  معانی با حکایت با پساوند

سمند اسپ زرده باشد منجیك گفت

[u] بر آن زمان که بر ابطال تیره‌گون گردد  همه گویت نماید زخون سیاه سمند

زند تفسیر پازند واستا وابستا بود دقیقی گفت

[v] یکی زردشت‌وارم آرزویست  که پیشت زندرا برخوانم از بر

پازند اصل کتابست وابستا گزارش فرخی گفت

[w] زو دوسترم هیچکسی نیست وگر هست  آنم که همی گویم پازند فرانست

لبیبی گفت

[x] گویند نخستین سخن از نامهٔ پازند  آنست که با مردم بداصل مپیوند

[Fol. 19] خرند گیاهی است که اشنان‌را ماند چون رسته باشد وشخاررا[y] که رنگ‌رزان بکار دارند
واندر کوهستان اورا قلیه خوانند ودر خراسان شخار[y] ازین خرند گیرند ودر ولایت
بلخ اورا خرند وخلخان گویند بو شکور گفت

[z] تذرو تا همی اندر خرند خایه نهد  گوزن تا همی از شیر پر کند پستان

زغندرا بانگ یوز خوانند وگویند بانگی سهمگین وبیم‌زده نیز باشد رودکی گفت

[a] درد روبه یوزواری یك زغند  خویشتن‌را شد بدر بیرون فکند

فرکند چون از جائی بجائی ره کنند یا زیر زمینی که از جائی بجائی ره کنند آنرا فرکند

o) Ferhenge nur Vers 4: Q; ĴRŠ β زهسابکان  p) رمل; HŠ  q) hs نوند ونوند دو اسب باشند  r) رمل  s) So meist die Ferhenge; Gazophyl. بساوند  t) هزج; چکامه تا [تا Š] پساوند ĴRŠ β همه پوچ وهمه خام وهمه سست (پساوند) ĴRŠ همه یاد (بساوند) αŠ پیشش β HᵐŠ معانی از [معانی R] معانی بازگونه نابساوند Š  u) مجتث  v) هزج; HᵐŠ β پیشش  w) رباعی  x) رباعی; H α گو چند β اصل بی D α از پندی که نخستین بود  y) hs سحارا  z) مجتث; HᵐŠ  a) رمل; hs روبه; RŠ (زغند) β خویشتنرا زان میان بیرون

خوانند وکسی که ره بجائی بسختی برد وبجائی که هرگز ندیده باشد برسد بدان جای گویند نیك بفرکندید باستعارت عمّاره گفت

[b] از پشت یکی جوشنِ خرپشته فرو نه  کز داشتنت غیبه وجوشنْت بفرکند

خسروانی گفت

[c] دو فرکنست روان از دو دیده بر دو رخم  رخم زرفتنِ فرکند جملگی فرکند

دیرند دهر باشد رودکی گفت

[d] یافتی شو بمال غرّه مشو  چون تو بس دید وبیند این دیرند

فرغند [e] گیاهیست که خودروی باشد وچون کدو برجهد واورا خو وافرغج [f] نیز خوانند وبتازی لبلاب خوانند رودکی گفت

[g] ایا سروِ نو در تنگ وبوی آنم  که فرغندوارى ببیچم بتو بر

نژند بژمرده وغمگین‌چهره وفرومانده بود عنصری گفت

[h] از دلِ خسته وروانِ نژند  خویشتن در بهارخانه فگند

آبکند وژی وشمر وغفچی وگو ومغاك [i] همه یکی باشد رودکی گفت

[k] آبکندی دور وبس تاریك جای  لغزلغزان چُون درو بنهند پای [Fol. 19r]

وشهید گفت

[l] هرکه باشد تشنه چشمهٔ نیابد هیچ جای  بیگمان راضی بیاید گر بیابد آبکند

سیل‌آبکند سیل که در دامن کوه بایستد وسیل‌آبکند خوانندش بهرامی گفت

[m] چگونه راهِ راهی درازناك عظیم  همه سراسر سیل‌آبکند وخاره وخار

کنند تبر دوسر وبیلی باشد سراندرچفته وزرگران [n] دارند رودکی گفت

[o] مردِ دینی رفت وآوردش کنند  چون همی مهمان درِ من خواست کند

وابو العبّاس عبّاسی گفت

[p] وگرت خنده نیاید یکی کنند بیار  ویك دو بیتك ازین شعرِ من بکن بکنند

خجسته گفت

[q] بوگبیر[کنند و]تبر وتیشه وناوه  تا ناوه کشی خار زنی گردِ بیابان

---

b) رباعی; hs عیبه β J̌Š داشتنش J̌ سبب چون غیبهٔ Š غیبهٔ جوشنت  c) مجتث, Hm; α RŠ فرکن بجملگی فژگن (فژگن .R(s. v β; 62r .Fol فرغن vergl. s. v  d) خفیف  یافتی چونکه مال  e) Lies فژغند? F S. ۴v Anm. g  f) hs وافرعج, vergl. فرغج; aber ارغج?  g) متقارب; hs β پیچم; HmŠ  h) خفیف  i) hs مغال  k) رمل; Š (anonym)  l) رمل; hs β bis دماید; α D وچشمه β Hm بیاید (l. بیابد D) راضی بباشد  m) مجتث, J̌; HmŠ α راهی وراه  n) Lies گر  D راضی نماید, vergl. Š s. v. آبگبیر برزگران?  o) رمل  p) مجتث  q) رباعی; vergl. s. v. ناوه Fol. 69

شند وکلفت[r] وبنپوز[s] ومنقار در دذان استعمال کنند وکلفت وشند جز مرغرا نگویند عمّاره گفت

[t] مرغِ سپیذشند امروز ناودان    گر زادبت [so] مرغ شذ آن مرغ سرخشند

تندخوند تارمار ترتمرت همه یکی باشند آغاجی گفت

[u] هرچه ورزیذند مارا سالیان    شذ بدشت اندر بساعت تند وخوند

پند وزغن وخاذ وغلیواج وغلیو نام مرغ گوشت‌ربایست فرّخی گفت

[v] تا نبوَذ چون همای فرّخ کرگس    همچو نباشذ بشبهِ بازِ خشین پند

وجلّاب بخاری گویذ    [Fol. 20]

[w] چون پندِ فرومایه سوی جوزه گرایذ    شاهینِ سننبه بتذروان کنذ آهنك

پرند وپرنیان حریر باشذ پرند ساذه بوذ وپرنیان منقّش فرّخی گفت

[x] چون پرندِ بیذگون بر روی برِ شذ مرغزار    پرنیانِ هفت‌رنگ اندر سر آرذ کوهسار

عنصری‌راست

پری‌زادگان رزم‌را دل‌پسند    بپولاذ پوشیذه چینی پرند

غند گرد آمذه بوذ عنصری گفت

[a] چو رانی نبایذ سپردن بکام    بوذ راندن تعبیه بی‌نظام

[b] نقیبان زکشتن بماندند کند    که ایشان همیشه نباشند غند

واستاذ موفّق الدین ابو طاهر خانونی گویذ

[c] من غند شذه زبیمِ غنده    چون خرسِ بکون فتاذه در دام

کند بندی چوبی باشذ که بر پای محبوسان نهند فرّخی گفت

[d] روزِ رزم از بیمِ او در دست ودر پای عدو    کندها گرذذ رکیب وازدها گرذذ عنان

یاکند[e] یاقوت باشذ شاذخوار بخاری گفت

[f] کجا تو باشی گردند بی‌خطر خوبان    جمست‌را چه خطر هرکجا بوذ یاکند

سند وسنده وکوی‌یافت حرام‌زاده‌را خوانند منجیك گفت

[g] ای سند چو استر چه نشینی تو بر استر    چون خویشتنی‌را نکنذ مردِ مسخّر

r) hs كُلفْت, nachher كَلِفْت    s) hs بُتنوز    t) مضارع. Verderbt.

u) رمل; Š β بدست    v) منسرح    w) رباعی; H^mp (α verderbt)    x) رمل    a) hs α چو رانی ببایذ سپردن (es sind verschiedene Punktierungen möglich, etwa چو رادی ببایذ لگام ?)    b) Š α زدیدن Q(Šâhnâme) α پیاده زکشتن    c) هزج    d) رمل; H^mŠ (beide verderbt)    e) hs bis باکند, wie auch spätere Ferhenge (vergl. F S. ۲۷ Note f); hs شادخوار

f) مجتث, H^mŠ (s. v. بپاکند) J^s (یاکند) [in J^g fehlt der Vers]; α باشی گشتند H^mŠ (s. v. یاکند)    g) رباعی; H^mR (erstes Bait)

دند هرچه گلو فرازکشد چون پوست انار ومازو آنرا دند خوانند[h] روذکی گفت

[i] قند جدا کن ازوی دور شو از زهرِ دند     هرچ بآخر بهست جانِ ترا آن پسند

زنده متکبّر[j] وعظیمرا گویند آنك بشخص عظیم باشد زنده پیل یعنی پیل عظیم شهید گفت

[پنچه‌بند عصابهٔ باشد که زنان بر پیشانی بندند عسجدی گفت]

[k] بپیچد دلم چون زپنجه تنم     گشاید بر غم دلم پنچه‌بند

[Fol. 20r] مغنده وباغره هر دو چیزی بوذ که از درد اندامی در بندگاهی افتذ ودر پوست آنجا که بوذ گرد آیذ وگروهی وَرْغاه[l] خوانندش از مردم عامّهٔ طوس [عسجدی گفت[m]]

[n] بردار درشتی زدلِ خصم بنرمی     نز دوستی اندرآیذ ای دوست مغنده

زنده کهن وخلق باشد عسجدی گفت

[o] تا پای نهند بر سرِ خرّان     با کونِ فراخِ گنده وزنده

تمنده‌زفانرا بتازی فافا گویند عسجدی گفت

[p] سر ورویم چون نیل زبان گشته تمنده     زبالا در باران زپس وپیش سامان[q]

منده سبوذ وکوزهٔ گردن‌شکسته بوذ بوشکور گفت

[r] دو سه منده سبو آبکش بروز     شبانگاه لهو کن بمنده بر

غنده وتنند[s] ودیوپای همه عنکبوت باشد کسائی گفت

[t] می‌تنند گردِ سرای ودرِ تو غنده کنون     باز فرداش ببین بر تنِ تو تارتنان

کونده جوالی بوذ از گیا بافته بر مثل دام وکاه‌کشان دارند لبیبی گفت

[u] من در تو فگنده ظن بنیکو     وابلیس ترا زرّه فگنده

مانندِ کسی که روزِ باران     بارانی پوشد از کونده

پاغنده[v] پنبهٔ برهم‌چیذه بوذ که زنان بریسند بوشعیب گفت

[w] جهانی شذه فرتوت چو پاغندهٔ سرگین     کنون گشت سه‌موئی ونديذه شذه جمّاش

h) Hᵐ(danach Š): امّا اغولردندر که داروذر دیدکلری حبّ السلاطین قننده وطبیبلر اسدی طوسی هرنسنه که غایتده قبصدن بوغز طوتلور مازو کبی ونار کبی دندر دیدی

j) hs α ازو HᵐDŠ α ;قید hs α ;منسرح i) ومنجیکوك |so| اشبو بیتنی استشهاد کتوردی

ببندد بر Š β ;پیچ بند β سجید دلم جون زنجه بنم k) hs α der Belegvers fehlt ;منکر

l) hs وَرْغاه   m) Nach HᵐŠ   n) رباعی ; hs β نر دوستی اندر آیند β Hᵐ(Š verderbt)

نر دوستی آرایید o) هزج ; α HᵐŠ(منقارب) خزان   p) هزج ; Hᵐ α سرِدرویم   q) Sic;

گردِ درِ خانهٔ تو α HᵖŠ ; رمل t)   s) hs تنبیند   r) قریب   بیابان Hᵐ wohl richtig

u) هزج, RŠ(nur γδ); Hᵐ α بر من تو β مرا زن β وابلیس γ که در بیابان ; hs α افگنده β از ره

v) hs اغنده, aber der Vers fordert auch پاغنده, vergl. پاغنده باغنده der Wörterbücher

w) هزج ; hs β سه موتی وندیذه

نونده تیزفهم باشد واندر باب خوذ یاذ کردیم[ww] یوسف عروضی گفت

[x] گر بر درِ این مبر تو بهبینی    مردی که بوَذ خوار وسرفگنده
بشناس که مردیست او بدانش    فرهنگ وخرذ دارذ ونونده

[Fol. 21] لاند یعنی جنباند طیّان گفت

[xx] با دفترِ اشعار برِ خواجه شذم دی    من شعر همی‌خواندم واو ریش همی‌لاند
صذ کلچ پر از گوه عطا کرد بر آن ریش    گفتم که بذان ریش که دی خواجه همی‌لاند

والله اعلم بالصواب

## باب الذال

مانیذ بازماندگی باشذ از چیزی یا از کاری روذکی گفت

[y] دریغ مدحت چون زرّ وآبدار غزل    که چابکیش نیایذ همی بلفظ پدیذ
اساسِ طبعِ ثنایست بل قوی پر از آن    زآلتِ سخن آمذ همی همه مانیذ

موبذ دانشمند باشذ اشنانی جویباری گفت

[yy] زردی بهشتِ[?] روزی ده رفت روزِ شنبه    قصه فکند زنا[?] باذه بدست موبذ

ومعزّی گفت

[z] موبذِ آذرپرستان را دلِ من قبله شذ    زآنك عشقش در دلِ من آذرِ برزین نهاذ

کهبذ مستخرج[zz] مزارع دهقان باشذ منجیك گفت

[نهاذ رسم وآئین باشذ]

[a] خذای عرشِ جهانرا چنین نهاذ نهاذ    که گاه مردم ازو شاذ وگاه ناشاذند

آباذ کلمتی است که اندر دعا گویند یعنی آفرین ویعنی که ویران مباذ چنانك گویند آباذ بر فلان باذ منجیك گفت

[b] آباذ بر آن کرّه خر ای پاکیت[?] آباذ    بشناس مر آنرا که خذاوند ترا داذ

معزّی گفت

[c] آباذ بر آن شاه که دارذ چو تو مؤنس    آباذ بر آن شهر که دارذ چو تو داور

خاذ مرغ گوشت‌ربای باشذ خجسته گفت

[d] درآمذ یکی خاذِ چنگال‌تیز    ربوذ از کفش گوشت وبرد او گریز

[Fol. 21r] لاذ دیبائی باشذ سرخ نرم خسروانی گفت

ww) نوند Vergl. Fol. 18r    x) مضارع; HᵐŠ    xx) هزج; R(β)Š(αβ); β S. ٢. Fol. 13r s. v. کلچ : همی‌شاند    y) مجتث; hs α چو    yy) مضارع; hs α رفتند β زنا oder فکندن دا    z) رمل    zz) hs مستخرج; der Belegvers fehlt    a) مجتث; Stichwort und Dichter (vielleicht auch منجیك) fehlen    b) رباعی; hs α بالست    c) رباعی    d) متقارب; hs β وبرد وکریز

[d] انگشت بر رویش مانندِ ملوکست   پولاذ بر گردنِ او همچون لاذست

لاذ دیواری که از گل برهمنهاذه بوذ گویند بچینه برآوردست واز لاذ کردست عنصری گفت

[e] بپای پست کنذ برکشیذه گردنِ شیر   بدست رخنه کنذ لاذِ آهنین دیوار

آباذ جائی آباذان باشذ معزّی گویذ

[f] خراب کردهٔ هرکس تو کردهٔ آباذ   مباذ هرگز آباذکردهٔ تو خراب

ابو المظفّر تخیج گفت

[c] ویران شذه دلها بمی آباذان گردذ   آباذ بر آن دست که پروَرْذ آباذ

بنلاذ بنا باشذ زیرا کی لاذ بر سر بنلاذ نهند فرالاوی[g] گفت

[h] لاذرا بر بنای محکم نه   که نگهدارِ لاذ بنلاذست

داشاذ ودهشت وداشن[i] عطا بوذ عنصری راست

[k] خواستم تا بناز وداشاذش   پذر اینجا بمن فرستاذش

حرکاتش همه ره هنرست   برم از جانِ من عزیزترست

راذ سخی باشذ عسجدی گفت

[l] اگر نسبتم نیست یا هست خرّم   اگر نعمتم نیست یا هست راذم

وسناذ وبفاخم[m] بسیار بوذ روذکی گفت

[n] امروز باقبالِ تو ای میرِ خراسان   هم نعمت وهم روی نکو دارم وسناذ

وهمچنین اندر نامهٔ پیران ویسه گفتند بپهلوی زبان فهلوی

[o] آزدم کی دشهریار کت هیر وسناد   یَنذرا وروحند وذم ساجاذ

[Fol. 22] سرواذ شعررا خوانند وچغامه وچکامه نیز لبیبی گفت

[p] دگر نخواهم گفتن همی ثنا وغزل   که رفت یکرهه بازار وقیمتِ سرواذ

بالاذ جنیبت باشذ فرالاوی گفت

[q] من رهی پیر وسست پای شذم   نتوان راه کرد بی بالاذ

روخچکاذ کلمتیست فهلوی روخ روذه باشذ وچکاذ بالای پیشانی وبپهلوی روخچکاذ اصلع بوذ حکّاک گفت

e) مجتث ; hs α پای ; HmDŠ β آهنین بنیاد   f) مجتث   g) hs فرّاولاوی
h) خفیف , H ; JRŠ(s. v. لاد) falsch als von شمس فخری (vergl. F S ۳۴ Note n)   i) hs داشن   k) خفیف ; Š α نثار داشادش   l) منقارب , Š ; Hm α هست مردم   m) hs بفاجم   n) رباعی ; Hm(s. v. وستاد) JR(s. v. وسناد) Š(s. v. وسنا und وسقاد)   o) ? So die hs از دمِ کی وشهریارِ . . . (α lies wohl وشهربار). Prof. Nöldeke dachte etwa an: هیر [„Feuer“?] وسناد · تندر اوروجند وذم ساجاذ   p) مجتث ; JŠ (anonym) β یکره مقدار   q) خفیف ; HŠ(s. v. پالاد)

[r] ایستاذه بخشم بر درِ اوی    این بنفرین سیاهِ روخچکاذ

چکاذ وهباك وكلال میان سر باشذ طاهر فضل گویذ

[s] گر خذورا بر آسمان فکنم    بی‌گمانم که بر چکاذ آیذ

چکاذ سر کوه باشذ فردوسی گفت

[t] بیامذ دوان دیذه‌بان از چکاذ    که آمذ زایران سواری چو باذ

نژاذ اصل ونسب باشذ فردوسی گفت

[u] بپرسیذ ازو پهلوان از نژاذ    برو یك‌بیك سر [و]بن کرد یاذ

[گردباذ دیوباذ باشذ] فرّخی گفت

[v] همی‌گرفت ببر وهمی‌گرفت بپوز    چو گردباذ همی‌گشت بر یمین ویسار

زشت‌یاذ غیبت کردن باشذ روذکی گفت

[w] بتو باز گردذ همی عاشقی    نگارا مکن این همه زشت‌یاذ

آماذه وسنجیذه وچیره وپسغده همه ساخته باشذ روذکی گفت

[x] خوذ تو آماذ[ه] نوی وآراسته    جنگِ اورا خویشتن پیراسته

عنصری گفت

[y] چون همی‌شذ بخانه آماذه    دیذ مردی بره براستاذه    [Fol. 22r]

فلاذه بیهوذه باشذ بو شکور گفت

[z] یك فلاذه همی‌نخواهم گفت    خوذ سخن بر فلاذه بوذ مرا

رذ دانا وبخرذ بوذ فردوسی گفت

[a] یکی انجمن ساخت با بخرذان    هشیوار وکارآزموذه رذان

عنصری گفت

[b] سخن‌دان چو رایِ رذان آورذ    سخن بر زبانِ دذان آورذ

هیربذ قاضیِ گبرگان باشذ فردوسی گفت

[c] چو برداشت پرده زدر هیربذ    سیاوش همی‌بوذ ترسان زبذ

نخجذ ربم آهن باشذ وآن سنگ نیز بوذ که نذّافان محلاج بذان برزنند تا درشت گرذذ

منجیك گفت

r) خفیف ; Š α بر سر ; β ای , وروخچکاد    s) خفیف ; HᵐDŠ α خیبورا ; hs کلاك aber كلال Fol. 47r    t) Šâhn. ; HᵐRQŠ    u) Šâhn. 525, 36 ; Hᵐ    v) مجتث ; hs α دسر , وبدوز ; HᵐŠ α همی فکند بشیر وهمی فکند ببوز (sicher secundär)    w) α HᵐRS غمِ عاشقی    x) رمل ; hs α دوی    y) خفیف    z) خفیف ; HᵐŠ, R β بی‌فلاده    a) Šâhn. 567, 819; HᵐŠ    b) متقارب    c) Šâhn. 535, 211 (N. B. ist hier هیربذ N. pr.); HᵐŠ ; hs β برسان

[d] دو مار بگزنده بر دو لب دو سال    زان [قلیه] چو طاعون زان نان چو[ن] نخاجد

برازن زیبد بود فرخی گفت

[e] گر سیستان برازد بر شهرها برازد    زیراکه سیستان‌را زیبد بخواجه مفخر

## باب الرا

هنجار کسی که راهی برابر راهی برگیرد هنجار گویند عنصری گفت

[f] همی‌شدند ببیچارگی هزیمتیان    گسسته‌پشت وگرخته گریغ‌را هنجار

زوار خدمتگر ویاری‌ده باشد فردوسی گفت

[g] بهارش توئی غمگسارش تو باش    بدین تنگ زندان زوارش تو باش

کانور [h] شیفته‌سار باشد خفاف گوید

[i] چه چیزست آنک بازرست وبازور    همی‌سازد بکار سازش گور

بگور اندر شود ناگه پیاده    برون آید سوار از گور کانور [Fol. 28]

ستبیر قسمتی باشد هریک هفت درمسنگ صفار گوید

[k] یا رب چه جهانست این یا رب چه جهان    شادیی بستبیر بخشد وغم بقبان

آبگیر آب‌دان باشد عماره گفت

[l] باد بهاری بآبگیر برآمد    جون رخ من گشت آبگیر پر از چین

انبر کلبتین باشد منجیک گفت

[m] بلیف خرما پیچیده خواهمت همه تن    فشرده خایه بانبر بریده کیر بکار[د]

وانگر [n] پوستین‌دوز باشد رودکی گفت

[m] چو پوست روبه بینی بخان وانگران    بدان که تهمت او دنبه بسرکارست

خنگ‌زیور اسپ ابلق باشد عنصری گفت

[o] اگر بر اژدها وشیر جنگی    بجنباند عنان خنگ‌زیور

کندوری [p] مائده وسفره باشد بوشکور گفت

[q] گشاده در هر دو آزاده‌وار    میان کوی کندوری افگنده خوار

کذر مردم احمق باشد خجسته سرخسی گفت

d) رباعی ; H^mŠ (متقارب) دو مار گزنده دو لب بر دو سویش * از آن قلیه بهتر واز آن نانِ نخاجد
e) مضارع ; hs α سبر st. بر ; H^mŠ α بنازد بر
f) مجتث ; hs β گربخته
g) Sâlm. 1090, 429 ; Š
h) So bis hs, Wörterbücher کانوره
i) هزج
k) رباعی
l) منسرح
m) مجتث
n) So die Wörterbücher (auch Gozophylacium) bezw. وانگر (H^mD), hs bis انکر
o) هزج
p) hs کندور
q) RŠ (verderbt) β کندوره H^mp β افگنده زار

[r] برین شش ره آمد جهان‌را گذر    چنین دان که گفتم برای کذر

باب الزا

مغز دور[s] سپوزی باشد رودکی گفت

[t] گفت خیز اکنون تو ساز ره بسیچ    رفت بایدت ای پسر مغز تو هیچ

ملازه کده باشد که از گلو فروذآید منجیک گفت

[u] خواجه غلامی خرید دیگر تازه    سست‌هل وجحره جحره گرد وملازه

غبازه وگوازه چوب کاروان[v] بود منجیک گفت

[w] پردل چون تاولست وتاول هرگز    نرم نگردد مگر بسخت غبازه [Fol. 28r]

شبغازه شبگاه بود که گوسفند درو دارند عماره گفت

[x] فربه کردی تو کون انجیا بدسازه    چون دنبهٔ گوسفند در شبغازه

بازه چوبی باشد نه دراز ونه کوتاه آنرا دودستی گویند وچوب‌دستی[y] نیز خوانند وشتربانان دارند خجسته گفت

[z] نشسته بصد خشم در کازهٔ    گرفته بچنگ اندرون بازهٔ

پرواز[ه] خردنی باشد که از پس قومی برند که بتماشاگاه رفته باشند ونیز درمنهٔ که از پیش عروسی برفروزند خرمی‌را آنرا نیز پروازه گویند مرصعی گفت

[a] ای زنوی روسپی این شهررا دروازه نیست    نه بهر شهری مرا از مهتران پروازه نیست

هرمز واورمزد وزاوش وبرجیس نام ستارهٔ مشتریست دقیقی گوید

[o] بدم لشکرش ناهید وهرمز    بپیش لشکرش بهرام وکیوان

کندز یعنی کهن‌دز واین دژ شهری باشد رودکی گفت

[b] که بر آن کندز بلندنشین    که درین بوستان چشم‌گشای

گربز طرار باشد رودکی گفت

[c] گربزان شهر با من باختند    من ندانستم چه تنبل ساختند

پیروز پیرامن جامهای افگندنی وپوشیدنی بود فردوسی گفت

[d] بدو گفت من خویش گرسیوزم    که از مام واز باب پیروزم

r) منقارب    s) hs مغز دوز سبوزی; ich weiss nicht, welches Verbum gemeint ist    t) رمل; lies α خیز?    u) منسرح    v) Lies گاوان?    w) منسرح, Hmp; R (ناصر خسرو) α خصم تو گاویست خرنهاد که هرگز    x) رباعی; R s. v. شب‌غاره (α verderbt)    y) hs جوب درستی    z) Hm (کازه, بازهٔ) ĴRŠ    a) رمل; Hm α ای زن او    b) خفیف; HmrR (β نظرگشای) Š    c) رمل; HmŠ α که تنبل β بر من تاختند    d) Šâhn. 525, 37 (N. B. پیروز in der Bedeutung „Adel"; durchsichtig ist die ursprüngliche Bedeutung aber 526[11], V. 1); ĴRQŠ β wie die Ausgabe

تنز مرغکی بوذ کوچك ونیکو نتوانذ پرّیذن ودر گلستانها بوذ روذکی گفت

[e] چون لطیف آیذ بگاهِ نوبهار   بانگِ کبك وبانگِ روذ وبانگِ تنز

[Fol. 24] برز بلندی بوذ عنصری گفت

[f] فروکوفتند آن بتانرا بگرز   نه شان رنگ ماند ونه فرّ و[نه] برز

کوپال وگرز لخت باشذ بو شکور گفت

سری بی‌تن وپهن گشته بگرز   تنی بی‌سر افگنده بر خاكِ برز

نغز لطیف باشذ عنصری گفت

[g] بگویش که من نامهٔ نغزناك   فراز آوریذستم از مغزِ پاك

مرز سرحد باشذ فردوسی گفت

[h] پسنده کنذ زین جهان مرزِ خویش   بدانذ مگر مایه وارزِ خویش

کشاورز وانگشبه برزگر باشذ بو شکور گفت

[i] کشاورز وآهنگر وپای‌باف   چو بی‌کار باشند سرشان بکاف

ارز وارج وآمرغ مقدار باشذ فردوسی گفت

[k] پسنده کنذ زین جهان مرزِ خویش   بدانگ مگر مایه وارزِ خویش

چغز وغوك بزغ باشذ بو الفتح بستی گفت

[l] هرچند که درویش‌پسر فغ زایذ   در چشمِ توانگران همه چغز آیذ

کنز وکاناز بن خوشهٔ رطب باشذ فرالاوی[m] گفت

[n] دلا کشیذن بایذ عتاب وناز بتان   رطب نباشذ بی‌خار[و] کنز پر بارا

لغزیذن فروخزیدن بوذ اغاجی گفت

[o] ترّست زمین زدیذگانِ من   چون پی بنهم همی‌فرولغزم

فلغز[p] وفلرزنگ هرچه در ابزاری یا در رگوئی بندند چون زر وسیم ومانند این ودر کوهستان آنرا بدرزه خوانند ولازره نیز خوانند واندر خراسان فلرزنگ روذکی گفت

[q] آن گرنج وشکّرش برداشت پاك   واندر آن دستارِ آن زن بست خاك   [Fol. 24r]

این زن از دکّان فروذ آمذ چو باذ   پس فلرزنگش بدست اندر نهاذ

شوی بگشاذ آن فلرزش خاك دیذ   کرد زن‌را بانگ وگفتا ای پلیذ

e) رمل ; Hm(لطیفی)Š , ǮR α بس لطیف آمد بوقت   f) متقارب ; HmŠ   g) HmŠ ; HmŠ نغزناك hs نغز ساك   h) Šâhn. 575, 955 ; Q 113. Vergl. s. v. ارز unten ; hs. ندانذ   i) Vergl. unter شکاف Fol. 36 ; HmŠ(auch s. v. پای‌باف) β بیکار مانند   k) Vergl. oben unter مرز   l) رباعی , Hm ; Š α verdorbt   m) hs فراولاوی   n) مجتث ; HmD β. Sonst کَنَز (Laṭîfî-Vers bei HmD)   o) هزج   p) hs فلغز , im Belegverse فلرز   q) رمل ; ǮRHm[nur εζ]DŠ

شرزه شیر برهنه‌دندان باشد ودر خشم وهر دذی که دندان برهنه کند شرزه گویندش عنصری گفت

[r] روزِ بیکار وروزِ کردنِ کار   بستدندی زشیرِ شرزه شکار

غمزه رعنائی چشم وبرهم‌زدن چشمك باشد وپندارم تازی است ودقیقی گوید

[s] بتی کز غمزه‌اش سندان کند گذاره   دلم بمژگان کردست پاره‌پاره

مَزه طعم باشد ومُژه[t] چشم باشد بو شکور گفت

[u] چو خورشیدت آید ببرجِ بُزه   جهانرا زبیرون نماند مَزه

تزه ومذنگ[v] دندانهٔ کلید باشد لبیبی گفت

[w] دهقانِ بی‌ده است وشتربانِ بی‌شتر   پالانِ بی‌خرست وکلیدانِ بی‌تزه

غوزه وگوزه پنبه باشد وکندك نیز گویند وبتازی جوزی خوانند عسجدی گفت

[x] حلقوم جُوالقی چو ساقِ موزه است   وآن معدهٔ کافرش چو خمّ غوزه است

بتفوز وپوز وکلفت دهن باشد

[y] دُمِّ سگ بینی تو با بتفوزِ سگ   گشن کرده کش نجنبد هیچ رگ

پوز وبتفوز مردم‌را نیز شاید گفتن

کوز یعنی دوتاه اندرآمده وکژ شده فردوسی گفت

[z] بذو گفت نیرنگ داری هنوز   نگردد همی پشتِ شوخیت کوز

[Fol. 25] [کاریز] و[      ] آبی باشد که در زمین بجائی برون برند وبتازی قنات خوانند کسائی گفت

[a] سزد که دو رخِ کاریزِ آبِ دیده کنی   که ریزریز بخواهدت ریختن کاریز

هیز بغّا بود ومخنّث‌را نیز گویند وگروهی هیزرا حیز خوانند وح در پارسی نادرست وبعبارت پهلوی دول گرمابه‌بان‌را هیز خوانند مگر هیز ازین مشتق باشد عسجدی گوید

[b] گفتم همی چگوئی ای هیزِ گلخنی   گفتا که چه شنیدی ای پیرِ مسجدی
گفتم یکی که مسجدیم چون نه عزمتم   گفتا تو نیز هم بچنین زاهدی

پشیز درم بد مسین بود بی‌قیمت لبیبی گوید

[c] گرچه زردست همچو زرّ پشیز   یا سپیدست همچو سیم ارزیز

بنیز چون هرگز باشد وبجای هم بکار برند بو شکور گفت

r) خفیف; HᵐŠ[α verderbt]   s) هزج (?)   t) hs ومُزه   u) Hᵐ(s. v. مزه); Hᵐᵖ (s. v. بزه)Š(s. v. بزه und مزه) α خورشید آید β ببیرون   v) F; hs مدنگ; vergl. s. v. مذنگ Fol. 46   w) مضارع; J̌ˢ[verderbt, Jᵍ fehlt]Š[anonym] β کلیدی تهی زتژ   x) رباعی; hs α خون ساق   y) رمل   z) Šâhn. 554, 574, Q; darf man als zweites fehlendes Stichwort oben کهریز ergänzen, das Š s. v. dem F zuschreibt (Salemann S. ٥١ Vers ۳۰)?   a) مجتث   b) مضارع; in δ fehlt ein Jambus, αβ auch s. v. گلخن Fol. 61ʳ   c) خفیف.

[d] نه آن زن بیازرد روزی بنیز   نه این‌را از آن اندهی بوذ نیز

نخجیز[e] پیچیذن بوذ گویند در فلان نخجیزیذ یعنی درو پیچیذ سروذی گفت

[f] آری مرا بذانکت برخیزم   وز زلفِ عنبرینت بیاویزم
داری مرا بذانك فرازآیم   زیرِ دو زلفگانت بنخجیزم

میز آب تاختن بوذ خسروی گفت

[g] هرکرا بخت یارمند بُوَذ   گو بشو مرده‌را زگور انگیز
یا بکردارِ ببر بر سرِ شیر   چیره گرد وبکونش اندر میز

گمیز غائط[h] بوذ وگروهی بول وشاشه‌را بهمین نام خوانند روذکی‌راست

[q] آتشیْ بنشانذ از تن تفت وتیز   چون زمانی بگذرد گردذ گمیز   [Fol. 25r]

## باب الزا[i]

ناز ونوز ونشك هر سه یك درخت باشذ لبیبی گفت

[k] ایا زبیم زبانم نژند گشته وهاز   کجا شذ آن همه دعوی وژاژ وآن همه لاف
ترا شناسذ دانا مرا شناسذ نیز   تو از قیاس چو ناری من از قیاس چو ناژ

راز قبّهٔ غله باشذ همواست

[l] پای او افراشتند اورا چنانك   تنه بر از گون رازها افراشتی

غلیواز گوشت‌ربای باشذ همواست

[m] ای بچّهٔ حمدونه غلیواز غلیواز   ترسم برُبایذت بطاق اندر چه

هاز خامش اندرمانده بوذ نشناس گفت

[n] درزی کنیزه گشته چرا گشتهٔ تو هاز   چون ماکیان بکیرِ خر اندر همی گراز
[لبیبی گفت]

[o] ایا زبیم زبانم نژند گشته وهاز   کجا شذ آن همه دعوی کجا شذ آن همه ژاژ

کاژ احول بوذ معروفی گفت

[p] بیك پای لنگ وبیك دست شل   بیك چشم کور وبیك چشم کاژ

باژ خراج باشذ بهرامی گفت

[q] خسروِ غازی آهنگِ بخارا دارذ   زده از غزنین تا جیحون باژ وخرگاه

d) Š (Varianten)   e) JŠ, نهجبیز H^mDFŠ   f) مضارع   g) خفیف; hs β بکوشش H^mŠQ δ زخاك انگیز Q[Nr. 2382] β ;حبیره δ بشو مرد مرده‌را   h) hs خایط   i) hs باب ر (so)   k) مجتث; vergl. unten s. v. هاز, wo β richtig reimt   l) رمل; hs β تنه براز.   m) رباعی; hs α انجه   n) مضارع; hs α لتره کشده جرا کستهٔ   o) Vergl. Note k   p) H^mRŠ, wohl auch Q(Šâlm.)   q) رمل

زاژ[r] گیاهائی باشد که اندر تره‌دوغ کنند عسجدی گفت

[s] زاژ[r] داری تو وهستند بسی زاژخوران[r]    وین عجب نیست که تازند سوی زاژ خران

[زاژ دیگر] سخن بیهوده بود فرّخی گفت

[t] کسی که زاژ دراید بدرگهی نشود    که چرب‌گویان آنجا شوند گنگ‌زبان

[Fol. 26] فاژ باز کردن دهان بود فراخ اندر نفس زدن واز کاهلی نیز باشد واز خواب نیز لبیبی گفت

[u] قیاس کونش چگونه کنم بیا وبگوی    ایا گذشته بشعر از بنانی وبو لحر

اگر ندانی بندیش تا چگونه بود    که سبرخورده بفاژد بهارگه اشتر

فرز[v] بیخ گیاهی باشد طلخ‌طعم وگویند درد شکم‌را سود دارد منجیک گفت

[w] وبحک ای برقعی ای تلخ‌تر از آبِ فرز    تا کی این طبعِ بدِ تو که گرفتی سر پژ

پژ عقبه[x] باشد خسروانی گفت

[y] سفر خوشست کسی‌را که بامراد بود    اگر سراسرِ کوه وپژ آیدش در پیش

کژ خوهل وخمیده باشد منجیک گفت

[z] رویت براهِ سگبان ماند همی درست    باشد هزار کژّی باشد هزار خم

ویژه خاصّه بود فردوسی گفت

[a] مرا زین همه ویژه اندوه نیست    که بیداردل باشی وتن‌درست

دوژه خاری باشد که در اندام آویزد [خفّاف گفت]

[b] بدلها اندر آویزد دو زلفش    چو دوژه اندرآویزد بدامن

گواژه طعنه باشد کسائی گفت

[c] ای گم‌شده وخیره وسرگشته کسائی    گواژه زده بر تو امل وریمن ومحتال

کلاژه کلاغ‌پیسه بود معروفی گفت

[d] چو کلاژه همه دزدند وربایند چو خاد    همه چون بومِ بدآغال وچو دمنه همه سال

کام وریژکام[e] هوا باشد خفّاف[f] گفت

[g] دیدی بریژکام بدو اندرون بسی    با ریدکانِ مطرب بود[ی] بفرّ وزیب

r) hs راژ  s) رمل; hs α راژخوران β شوی; α Hm همی وهستند β Hm یازند S بازند سوی زاژمزان  t) مجتث, Š(s. v. زاژ); J̌(s. v. درای) Š(s. v. درایند) β کندزبان  u) مجتث; hs β بنانی; Hp(verderbt)Š(δ بکارگاه)  v) HJ̌, فرز RŠ  w) رمل  x) hs عقبه  y) مجتث; HpŠ  z) مضارع  a) Šâhn. 643, 2161; HmQŠ  b) هزج; hs β آویز; HmJ̌RŠ  c) هزج; β RŠ (رباعی: بتشدید واو لیکن بجهت ضرورت شعر) R امل ربہن محتال S امل از بی‌بختی  d) رمل; hs β دننه; β HmŠ شوم چون بوم وبدآغال  e) Wörterbücher ریژ وکام oder nur ریز bezw. چو  f) HmRS رودکی  g) مضارع; α Hm(verderbt)RŠ دیدی تو ریژ وکام بدو

[Fol. 26r] پوز زفر باشد منجیك گفت

h امروز باز پوزت ایدون بتافتهست گوئی همی بدندان خواهی گرفت گوش

کروز i نشاط باشد منجیك گفت

k نعمان نکرد شادی چندان بنعمتش کز بهرِ کیرِ خواجه کنی تو همی کروز

خسروی گفت

l چون دل بانده خوار گشت جهان با نشاط وکروز وخوش‌منشی

## باب السین

کاس [موی] موی خوك m باشد فرّخی گفت

n چو کاس‌موی گیاهای او برهنه زبرگ چو شاخ گاو درختان او تهی از بار

کوس آنچنان باشد که چیزی در چیزی کوبند زینتی گفت

o بدین شهر دروازها شد منقّش از آسیبِ کوس وزچتر وعماری

برجاس نشانه‌گاه تیر باشد بو العبّاس عبّاسی گفت

p منجّمان آمدند خلّخیان ابا سطرلابها چو برجاسا

چشم‌آلوس نگرستن بود بگوشهٔ چشم دقیقی گفت

q کبوسِ ترا بگیرند بچشم‌آلوس بسانِ فرخ شهیدا امیر روز عزیز

پرواس r هرچه بسائی گوئی بپرواسیدم بتازی لمس خوانند بو شکور گفت

s تا کجا گوهریست بشناسم دست سوی دگر نپرواسم

هراس ترس بود فردوسی گفت

t بیزدان هر آنکس که شد ناسپاس بدلش اندر آید زهر سو هراس

[Fol. 27] فرناس کم‌مایه باشد وغنوده یعنی مژه گرم کرده عنصری گفت

u گفت نقّاش چونك نشناسم که نه دیوانه ونه فرناسم

آس آرد نرم باشد زیر سنگ لبیبی گفت

v دوستا جای بین ومرد شناس شد نخواهم بآسیای تو آس

h) مضارع; Hm(s. v. پوز)Š(verderbt), Hm(s. v. پوزه) α پوزت (so) پا i) HmŠ (mit dem Verse), کروز F.ǏRŠ (mit anderen Versen) k) مضارع; HmŠ β همه کروز l) خفیف m) hs کاس موی خوك n) مجتث, vergl. Fol. 71r s. v. کاسموی; α A(Fol. 71r)RHm گیاهانِ R او همه بی‌برگ β A(71r)Hm شاخ بید R شاخ رنگ o) متقارب p) منسرح q) مجتث; α so; β hs عذیر oder عزیز, lies شبها? r) FŠ, پرماس RǏ(auch jüd.-pers.; Jes. 59, 10) s) خفیف; hs α کوهرست; ǏRŠ α هرکجا t) Šâhn. 27, 82; HmQŠ u) خفیف; HmŠ v) خفیف; β HpmD نشوم من Š تنند خواهم

[w] آسمان آسیای گردانست    آسمان آس‌مان کنذ هزمان

[x] تا دلِ من آس شذ در آسیای عشقِ او    هست پنداری غبار آسیایش سر مرا

خراس آسیا بوذ که بچهارپایان گردانند کسائی گفت

[y] خراس وآخر وخنبه ببردند    نبوذ از چنگشان بس چیز پنهان

سپاسه لطف باشذ معزّی[z] گفت

[a] وزان پس که بذ کرد بگذاشتم    بذو بر سپاسه نبنداشتم

کراسه دفتر باشذ طیّان گفت

[b] ای عَن فُلانٍ قالَ چُنان دان که پیشِ من    آرایشِ کراسه وتمثالِ دفترست

تالواسه تاسه[c] بوذ خفّاف گویذ

[d] مر مرا ای دروغ‌گوی سترگ    تالواسه گرفت ازین ترفند

تکس[e] وتکژ استخوان انگور بوذ بهرامی گفت

[f] آن خوشه بین چنانك یکی خیكِ پر نبیذ    سربسته ونبرده بذو دست هیچ کس

بر گونهٔ سیاهیٔ چشمست غژبِ او    هم بر مثالِ مردمهٔ چشم ازو تکس

غرس وغژم خشم باشذ روذکی گفت

[g] گر نه بذبختمی مرا که فگند    بیکی جاف جاف زوذ غرس

او مرا پیشِ شیر نپسندذ    من نتاوم برو نشسته مگس

[Fol. 27r] پرگس وپرگست[h] معاذ اللّه بوذ روذکی گفت

[i] گرچه نامردمست مهر ووفاش    نشوذ هیچ ازین دلم پرگس

بامس پای‌بسته وبیچاره بوذ که نه اندر مقام نفع بینذ ونه اندر شذن ونه ره شناسذ دقیقی گویذ

[k] خذایگانهٔ بامس بشهرِ بیگانه    فزون ازین نتوانم نشست دستوری

خس خارریزه وکاه‌ریزه باشذ عسجدی گفت

[l] بذان رسیذ که بر ما بزنده بوذنِ ما    خذای‌وار همی منّتی نهذ هر خس

w) خفیف; auch von لبیبی?    x) رمل, der Name des Dichters fehlt; hs β آسیباش    y) هزج    z) QŠ بو شکور    a) β QŠ بنگماشتنم (Bh[V] سپاسه) برو بر سپاسی    b) مضارع; hs β ومثال; Hm α ای عن فلان وقال فلان دان    c) hs قاسه    d) خفیف; Š    e) Jüd.-pers. تکس, s. Stade's Zeitschrift f. alttest. Wiss. XVII, 203    f) مضارع; hs γ غزبارا; HmJRŠ δ مردمك چشم. Vergl. s. v. غزم Fol. 56    g) خفیف, Hm; hs α وکند; α HpŠ[s. v. غرش] نشست δ Q بدبختی    h) Vergl. پرگست S. l. Fol. 8r Note o    i) خفیف; Hmp (پرگس) α RŠ (برگس) α ناکس آن نامردمست β ازو سیر بشود α ومهر    k) مجتث, Š; HpmR α خدایگانا    l) مجتث; hs β مَنّتی; HmS

بخس[m] تافتن دل باشذ از سختیٔ یا از غمی یا از تبشی آغاجی گفت

[n] ای نگارین زتو رهیت بسست    دلش‌را گو بخس وگو بگذاز

لوس گفتار خوش وفریبنده باشذ وفروتنی بوذ بیش از اندازه عنصری گفت

[o] چون بیامذ بوعده بر سامند    آن کنیزک سبک زبام بلند

برسن سوی او فروذآمذ    گوئی از جنبشش دروذ آمذ

جانِ سامندرا بلوس گرفت    دست وپا وسرش ببوس گرفت

بیبوس[p] طمع وانتظار کردن بچیزی بوذ عنصری گفت

[o] نکنذ میل بی‌هنر بهنر    که بیوسذ ززهر طمعِ شکر

کبوس کژ باشذ دقیقی گفت

[q] بجز بر آن صنمم عاشقی فسوس آیذ    که جز بر آن رخِ او عاشقی کبوس آیذ

کالوس مردم خربط باشذ بو المؤیّد[r] گفت

[s] ملول مردمِ کالوس وبی‌محل باشذ    مکن نگارا این خو وطبع‌را بگذار

چاپلوس فریبنده باشذ بو شکور گفت

[t] مکن خویشتن سهمگن چاپلوس    که بستهٔ بوَذ چاپلوس از فسوس

[Fol. 28] داس ودلوس چون تباه وتبستست معنیش قاش وقاش است منجیک گفت

[u] دوش دانستم کین رنج بچه بس داسست    مردم داس ودلوس از درِ روی آماسست

نوس قوس قزح باشذ خسروانی گفت

[v] از باذ رو[ی] خویذ چو آبست موج‌موج    وز نوس پشتِ ابر چو چرغست رنگ‌رنگ

دیس فش باشذ یعنی تن[w] فرّخی گفت

[x] یکی خانه کردست فرخاردیس    که بفروزذ از دیذنِ او روان

سدکیس[y] قوس قزح باشذ بو المؤیّد گفت

[z] مبغ مانندهٔ پنبه‌ست همی باز نداف    هست سدکیس درونه که درو پنبه زنند

m) hs نحس, in β بنحس; Asadî wird citiert in HŠ    n) خفیف; hs α بکذاز; H$^{m}$ α رهیت نسستت, H$^{p}$(verderbt رهیست کشت)    o) خفیف    p) QR[s. unter پیبوس]SHL[V, do.], پیبوس JH$^{m}$ — übrigens kann *pa-* doch das Richtige sein    q) مجتث; H$^{m}$    r) hs بو المویذ    s) مجتث; Š α ملول ومردمِ کالوس بی    t) متقارب    u) رمل    v) مضارع; hs α رو خویذ جوابست β نوشه; JRŠ α از بادِ کشت بینی چون آب موج موج β وز نوس ابر بینی چون باغ رنگ رنگ [در Š]    w) hs دبس فش باشذ یعنی تن    x) hs فش قاردیس; H$^{m}$DŠ; vergl. Q Nr. 983 (angeblich Šâhn.)    y) F سذکیس (hs liesse im Belegverse event. سرکیس zu)    z) رمل; H$^{m}$(verderbt) α J ورا باز β J شده سدکیس بدو JH$^{m}$R[nur β s. v. درونه von کسائی]

اسپریس میدان بوذ وفردوسی گفت

[a] نشانه نهادند بر اسپریس    سیاوش نکرد ایچ با کس مکیس

برجیس [b] مشتری باشذ خسروی گفت

[bb] چشمهٔ آفتاب وزهره وماه    تیر وبرجیس وکوکب بهرام

کربسه مار پلاس [c] باشذ رودکی گفت

[d] جای غنده کربسه با گژدمان    خوردِ ایشان پوست وروی مردمان

باذریسه زنان بر دوك کنند وبتازی فلکه خوانند لبیبی گفت

[e] گر کونت از نخست چنانك باذریسه بوذ    آن باذریسه خوش‌خوش چون دوكِ رشته شذ

نس وزك وزفر وپوز [f] وفرنج پیرامن دهان باشذ مهستی [g] گفت

[h] کیرِ آلوده بیاری ونهی در کُسِ من    بوسهٔ چند بتزویر دهی بر نسِ من

رس گلوبندهٔ بسیارخوار بوذ بو شکور گفت

[i] ببیلفنج والفغده پر لهو خور    گلورا زرسّی بسر بر مبر

[Fol. 28r] چُست هرچه تنگ وباندام در جائی نشیند گویند چستست ومیانرا که گویند تنگ ببند گویند چست ببند بو شکور گفت

[k] باز بسته شذ فرمان ده دون    تا میان خدمت‌را بندم چست

مُست گله بوذ لبیبی [l] گفت

[m] ای از ستیهشِ تو همه مردمان بمست    دعویت صعب ومنکر ومعنیت خام وسست

مُستی گله کردن باشذ لبیبی گفت

[n] باده خور ومَستی کن مُستی چکنی از غم    دانی که به از مُستی صذ راه یکی مَستی

کستی زنّار باشذ خسروانی گفت

[o] بر کمرگاهِ تو از کستی جورست بتا    چه کشی بیهذه کستی وچه بندی کمرا

گمست بپارسی جمست [p] فرّخی گفت

[q] میانِ خواجه وتو ومیانِ خواجه ومن    تفاوتست چنان چون میانِ زرّ وگمست

a) Šâhn. 603, 1462; HᵐQ  b) hs بُرجیس, so auch Q  bb) خفیف  c) hs کربسه سار ملاس, vergl. unten s. v. کربش Fol. 31  d) رمل; hs عنده کربسه, کژدمان; Š α چار غنده کربشه β خورده  e) مضارع  f) Oben Fol. 26ʳ پوز  g) HᵐŠ رودکی  h) رمل; HᵐŠ β چند برو بر دهٔ وبر  i) hs α بر; α HᵐQ ببیلفنج والفغدهٔ خود بخور  گلو از رسی‌ات بجائی مُبر [l. مَبَر] β Q [Q میلفنج, Šâhn.!]  k) رمل; hs α شوذ  l) HᵐŠ دقیقی  m) مضارع; HᵐŠ ومنکر دعویت  n) رباعی; α Hᵐ کن ومُستی β HᵐŠ زیراکه بُوَد مَستی خوشتر زغم مُستی  o) رمل; Hᵐ (خسروی) α چورست  p) hs تخمست  q) مجتث

پرگست [r] معاذ الله باشذ غوّاص گفت

[s] پرگست باذ بر همه کردارهای بذ   آنك او بنسبت نبیٌ مصطفی بُوَذ

گرست [t] یعنی نالیذ عنصری گفت

[u] از تزییبی که او نرست همی   دل پولاذ خون گرست همی

پست وبخیل وکوتاه وپهن شذه همه پهن بوند وپست بوند منجیك گفت

[v] چرات ریش دراز آمذست وبالا پست   محال باشذ بالا چنان وریش جنین

[برغست] قنابری باشذ که شیرازیانش سبزه خوانند ندانم کراست

[w] همیشه تا نَبُوَذ خویذ چو[ن] گلنار   همیشه تا نَبُوَذ سبز لاله چو[ن] برغست

انفست پردهٔ عنکبوت بوذ خسروی گفت

[x] عنکبوت بلاش بر دل من   گرد بر گرد برتنیذ انفست   [Fol. 29]

پست قسمت آب باشذ که بزرگران برهم ببخشند خسروانی گفت

[y] وگرش آب نبوذی وحاجتی بوذی   زنوك هر مژهٔ آب راندمی صذ بست

لست چیزی قوی والبان[?][yy] باشذ لبیبی گفت

[z] گر سیر شذی زمن بتا درخور هست   زیرا که ندارم ای صنم جزهٔ لست

از هستیٔ تو بیانگ بینم پیوست   بر دیدهٔ کس بلفنی دبر دون الست

الست سرین کون فربه باشذ عسجدی گفت

[a] همچون رطب اندام وچون روغنش   سراپای وهمچون شبه زلفدان

آخوست جزیره باشذ عنصری گفت

[b] بر سر باذ تند وموج بلند   تا ببیك آخوستشان افگند

پسادست نسیه باشذ ودستادست [c] نقد بوذ لبیبی گوید

[d] ستذ وداذ جز بدستادست   داوری باشذ وزیان وشکست

r) Vergl unter برسست S. I. Fol 8r Note o   s) مضارع; hs β نسبت   t) hs نرست
u) منسرح (?); hs α از تر دمی سرخ   v) مجتث, Hmp   w) مجتث; in α fehlt etwa
x) Vergl S. I. Fol 9 Note   y) مجتث, Hp; α HmŠ وگر شراب β ĴRŠ مژهٔ راندمی دو
z) رباعی; α RŠ (verderbt) β Hm ای حشم   yy) البان?   صذ برغست (برغست s.v.
a) So. Ich verbessere nach HĴRŠ[bis] همچون رطب   چیزی لست HS لردهٔ لست
α HS[2] اندام وچو روغنش سراپای · همچون شبه زلفدان چون دنبه الست (رباعی)
H همچون شبه زلفین [bis]β HĴRŠ وچو روغن کف دست ĴRŠ[1] وچو روغنش سراپای
آلست Ob A. وچو دنبه الست ĴRŠ[1] وچو پیلسته الست Š[2] وچو بیاسنداش الست
oder السست gemeint ist, ist nicht durchaus klar, hs hat immer الست   b) خفیف; hs
α باذ بند; HPS, R nu; β   c) hs وستادست (kaum وپستادست)   d) خفیف

بو شکور گفت

[e] ستذ وداذ مکن هرگز جز دستادست     کز پسادست خلاف آیذ وصحبت ببرذ

پشت‌بست گلیمی باشذ که زنان وبرزیگران زیر بغل درشت بندند عنصری گفت

[f] ستی پس پشت پشت‌بستی بستست     پیش بستی ستی بسی بنشستست

شکست ومکست اتباعست روذکی گفت

[g] ای از آن چون چراغ پیشانی     ای از آن [زلفك] شکست ومکست

پیخست کسی که در جائی گرفتار آیذ ونتوانذ جستن گویند پیخسته شذ عسجدی گفت

[h] شادی وبقا باذت وزین بیش نگویم     کین قافیهٔ تنگ مرا نیك بپیخست [Fol. 29r]

پیخسته همان بوذ خسروانی گفت

[i] من مانده بخانه اندر پیخسته وخسته     بیمار وبنیمار نژند وغم‌خورده

دسته مردم‌را گستاخ کرده بوذ روذکی گفت

[k] نیست از من عجب بگستاخی     که توأم داذهٔ باوّل [د]سته

فرخسته بر زمین کشیده بوذ ابو العبّاس عبّاسی گفت

[l] او می خورذ بشادی وکام دل     دشمن نزار گشته وفرخسته

نواجسته باغ نونشانده بوذ ابو العبّاس گفت

[m] مرا دمز ساعرك دسر ملکت     تازه شذ چو باغ نواجسته

فرابسته[n] زیادت بوذ دقیقی گفت

[o] ای جای‌جای کاسته بیخوبی     باز از تو جای‌جای فرابسته

رسته کلبهای پیشه‌وران بوذ بر صف وهر صفی‌را رستهٔ خوانند مسعودی گفت

[p] دی بر رستهٔ صرافان من بر در تیم     کوذکی دیذم پاکیزه‌تر از درّ یتیم

انبسته مداد یا خون یا حبر بوذ وهرچه بسته شوذ که حلّ نکنذ انبسته گویند شاکر بخاری گفت

[q] خون انبسته همی‌ریزم بر زرّین رخ     زانك خونابه نماندست درین چشمم نیز

e) رمل ; β RŠ[s. v. بسادست , پسادست , دستادست] که بسادست خلاف آرد
f) رباعی ; hs α بس دشب دشت β (ev. پستی) بمش بستی     g) خفیف ; hs α بنشانی ; Hm, RS(s. v. مکست)     h) رباعی ; hs β ننگ ŽŠ(عنصری) β قافیهٔ تنگ S مرا ننگ     i) رباعی
k) خفیف ; α Hm من بتو عجب گستاخی (vergl. Š) QR که گستاخم β Hm عجب که توم
QRŠ [R باوّم] در اوّم که تو کردی     l) مضارع ; Hm, Š α بشادی وخوشحالی     m) So.
n) ŽŠ فرایستنه B[V] فرابسته     o) مضارع ; hs α بخوبی     p) رمل ; hs α بردر تسم β بتسم
q) رمل ; R(nur α), H β دیدهٔ تر , درین ŽŠ verändert und شهریاری zugeschrieben

فرستنه رسول بوذ دقیقی گفت

[r] ای خسروی که نزدِ همه مهترانِ دهر   بر نام ونامهٔ تو نوا وفرستنه سوذ

نیستنه نیست باشذ کسائی گفت

[s] آس شذم زیرِ آسیای زمانه   نیستنه خواهم شذن همی بکرانه

[Fol. 30] خوستنه درهم آگنده بوذ بمعنی درهم‌جسته عنصری گفت

[t] زبس کس بخاك اندرون گنج بوذ   ازو خاكِ پیجوستنه‌را رنج بوذ

مسته خورش شکره بوذ روذکی گفت

[u] منم خوکرده بر بوسش چنان چون باز بر مسته

چنان بانگ آرم از بوسش چنان چون بشکنی پُسته

کوست وکوس آسیب بوذ بو شعیب گفت [v]

[w] شاکرِ نعمت نبوذم یا فتی   تا زمانه زذ مرا ناگاه کوست

## باب الشین

پاش وبرپاش یعنی برافشان فرّخی گفت

[x] تا چه شذست روی من از پس که تو بروی   یاقوتِ سرخ پاشی بیجاذه دستری

خراش وخریش وشخوذه یکیست امّا خریش وخراش چیزهای دروذه‌را گویند ومیوهای نیمه‌خورده‌را نیز گویند شاکر بخاری گفت

[y] مجلس پراشیذه همه میوه خراشیذه همه   هر روی پاشیذه همه برجاکران کرده یله

خراش سقط باشذ روذکی گفت

[z] بت اگرچه لطیف دارذ نقش   بِرِ ورخسان تو هست خراش

شخش مرغیست روذکی گفت

[a] گرگ‌را کی رسذ ملامتِ شات   بازرا کی رسذ نهیبِ شخش

وخش نام شهریست از ترکستان شاکر بخاری گفت

[b] بکاق شمرد از خطا تا کجا   ببیك تنگ دویذ از بخارا بوخش

اخش قیمت بوذ عنصری گفت

[c] خوذ نمایذ همیشه مهر فروغ   خوذ فزایذ همیشه گوهر اخش [Fol. 30r]

r) مضارع ; β lies شذ ?   s) منسرح ; β RBh[V] نیستنه گشتنم زبس جفای زمانه   t) H^mS(s. v. پیجوستنه) α besser دش   u) هزج ; hs β پستنه wie S. ۴۳ Note b; H^mŠ β که بانگ آری تو از [پسته S]   v) hs بو شهید گفت بو شعیب گفت   w) رمل ; hs α یافتی ; QŠD   x) مضارع ; hs α بروی (l. روی?) β یاقوتِ   y) رجز ; α R(s. v. پراشیدن)   z) خفیف ; کی بُوَد H^m β صلابت شیر α ǦŠ   a) خفیف ; β emendiere ich etwa نزدِ رخسارهٔ تو   b) متقارب ; شخیش R از شخش J   c) خفیف ; H^mJ^sR[nur β]Š

هراش قی باشد شهید[d] گفت

[e] از چه توبه نکند خواجه که هرجا که بوَد   فرّخی می بخورد راست کند زود هراش

زواش وزاوش ستارهٔ مشتری است اورمزدی گفت

[f] حسودانت‌را داده بهرام نحس   ترا بهره کرده سعادت زواش

غاش کسی باشد که بر کسی دوست‌دار بود رودکی گفت

[g] خویشتن پاك دار وبی‌پرخاش   هیچ کس‌را مباش عاشق وغاش

پرخاش جنگ وحلب[h] بود فردوسی گفت

[i] بصد کاروان اشتر سرخ‌موی   همی هیزم آورد پرخاش‌جوی

ریکاشه[k] خارپشت بود وبرو ریکاشه گویند عنصری گفت

[l] کسی کرد نتوان ززهر انگبین   نسازد زریکاشه کس پوستین

شاشه بول باشد یعنی گمیز روزبه[m] نگنی گوید

[n] ناگاه برآرند زکنج تو خروشی   کردند همه جمله وبر ریش تو شاشه

خاشه خش وقاش[o] ریزهٔ کاه وجو باشد فردوسی گفت

[p] بهر خاشهٔ خویشتن پرورد   بجز خاشه وبرا چه اندرخورد

غرواشه گیاهی باشد که جولاهکان وکفشگران آنرا بلیف کنند ودسته‌دسته ببندند وبر روی چیزی[q] مالند لبیبی گفت

[r] چو غرواشه ریشی بسرخی وخندان   که ده ماله از ده یکش بست شاید

فش مانند بود فردوسی گفت

[s] چنین گفت رستم که ای شیرفش   مرا پرورانید باید بکش

خوش مادر زن باشد وخشو نیز گویند لبیبی گفت

[t] ای سبلت وریشش بکون خوش   دو پای خوش او بکون همبر [Fol. 31]

دریش مار پلاس[u] باشد عنصری گفت

d) hs سبهبذ   e) رمل ; hs β فرخی می دخورذ ; α ĴRŠ که رود [bezw. اجای] β Hm
زوش s. v. Ĵ ; HmpŠ , متقارب (f   قدحی می نخورده ننذی ĴRŠ قدح می بخورد
g) خفیف ; α Hmp دار بی R دار باش خویشتنی دار از Š β HmpRŠ عاشق غاش   h) Lies
حرب   i) Šâhn. 550, 509   k) Hm[mit گ]ĴŠ; زیکاسه R   l) HmŠ   m) hs روزنه
n) رباعی ; α l. گنج ? β l. ابر ?   o) hs قهاش   p) Šâhn. 4, 57, vergl. QŠ, G Nr. 48
hat den Vers (wie QŠ) an der richtigen Stelle in der Einleitung   q) hs حزی   r) hs β
که صد لیف از R ; β [ماله auch s. v.]RŠ mit Hm وچندان α lies wohl ; دما ماله از ده یکمش ,
یکون β und α بکون bei ; مضارع (t   s) Šâhn. 528, 82; QŠ   حاله Š بست بتوان
wäre es arab. کامل   u) hs دار ملاس wie oben S. ۴۰ Note c

[v] شذ مژه گردِ چشمِ او زآنش     نیشِ دندانِ گزدم وکربش

آنش تیشه باشذ| منجیك گویذ

[w] بهیچ روی تو ای خواجه برقعی بخوشی     بگاه تزپهی گوئی که آبداذه تشی

بش [x] آهن‌پارهٔ تنگ باشذ که بر صندوق ودوات ودر زنند وبمسمار بدوزند بو المؤیّد گفت

[y] از آبنوس دری اندرو فراشته بوذ     بجای آهن سیمین همه بش ومسمار

بُش موی قفای اسپ بوذ اسدی طوسی گفت

[z] بجای نعل ماه بسته بر پای     بجای دُرّ پروین بفته در بش

خرش خروش باشذ خفّاف گفت

[a] فردا نروم جز بمرادت     بجای سه بوسه بدهم شش

شاذی چه بُوَذ بیشتر که زین     خامش چه بوی بنا زخرش

درفش علامت باشذ فردوسی گفت

[b] زبس گونه‌گونه سنان ودرفش     سپرهای سیمین وزرّینه کفش

شخش کسی که از نشستن‌گاه لختی برتر شوذ گویند برشخشیذ بو شکور گفت

[c] یکی بهره‌را بر سه بهرست بخش     تو هم بر سه‌بخش ایچ برتر مشخش

دخش ابتدا کردن بوذ گویند دخش بتو است یعنی نخستین معامله با تست فرالاوی[d] گفت

[e] من عاملم وتو معاملی     واین کار مرا با تو بوذ دخش

رخش قوس قزح باشذ فرالاوی گفت

[Fol. 31r] [f] میغ چون ترکی آشفته که تیر اندازذ     برق تیرست مر اورا مگر ورخش کمان

دُرخش برق باشذ بو شکور گفت

[g] درخش ار نخندذ بگاه بهار     همانا نگریذ چنین ابر زار

فرخشته قطایف بوذ روذکی گفت

[h] بسا کسا که جوین نان همی‌نیابذ سیر     بسا کسا که بره وفرخشت بر خوانش

v) خفیف; α H^mŠ صد مژه   w) مجتث   x) hs *bis* بُش   y) مجتث; Š β وسیمین   z) هزج; hs α مه بسته بر نای β مه   a) هزج; hs δ بنازخرس wie falsch (? بِخُرِش) بخَرَذ   b) Šâhn. 473, 636; H^mŠ   c) H^mŠ β بر سه بهر   d) H^mŠ عنصری   e) مضارع; Hm α عاقلم β (۵۰) وز خلق مرا با توست دُخُش Š (هزج) α هم ومعاملی β وز خلق مراست با تو دَخشم   f) رمل, H^m; QR α آشفته تیراندازیست β آشفته کمانش ورخش بُوَذ برق تیرش JŠ α تیراندازست واو ترکش چون میغ JŠ [تیغ β رخش ورا [J بزوست] برق تیرست باشد کمانست   g) H^m بخندد بوقت, Š(anonym) بگرید, بخندد, نگوید   h) مجتث, Rûdakî sprach also *faraxšt(a)*; hs β خانش; α Š نیاید سبز β H^mŠ بره فرخشه است JR بره است وفرخشه

آذرخش صاعقه باشد رودکی گفت

[i] نباشد زین زمانه پس شگفتی     اگر بر ما بیاید آذرخشا

بخش علتی باشد که بر گردن مردم ختلان[k] وفرغانه وآن دیار فتد مانند دبّه وآنرا هیچ درمان نباشد ودرد نکند لبیبی گوید

[l] آن بخش زگردنش بیاوبخته گوئی     خیکیست پر از باد بیاوبخته از بار

مرخشه نحس باشد منجیك گفت

[m] آمد نوروز ونو دمید بنفشه     بر ما فرخنده باد وبر تو مرخشه

ابیشه[n] جاسوس باشد شهیده گفت

[o] در کوی تو ابیشه [ه]می گردم ای نگارا     دزدیده تا مگرت ببینم ببام بر

کشه خطّ که اندرکشند کشه گویند وگدای‌را کشه خوانند یعنی که مال مردم بخود کشد عسجدی گفت

[p] کشه بربندی گرفتی در گدائی سرسری     از تبار خود که دیدی کشهٔ بربندرا

نیوشه گوش فرداشتن بود بحدیثی رودکی گفت

[q] چه نیوشهٔ خواجه بنیکوئی وبصلح     چه نیوشهٔ نادان بجنگ وکارِ نغام

نیوشه خروش بود از گریه شاکر بخاری گوید

[r] چو کوشیدم که حالِ خود بگویم     زبانم برنگردید از نیوشه     [Fol. 32]

غیشه گیاهی بود مانند گیاهِ حصیر بتابند وجوال کاه‌کشان کنند رودکی گفت

[s] یار بادت توفیق روزِ بهی با تو رفیق     دولتت باد حریق دشمنت غیشه وئال

شنوشه عطسه باشد رودکی گوید

[t] رفیقا چند گوئی کو نشاطت     بنگریزد کس از گرم آفروشه
مرا امروز توبه سود دارد     چنان [چون] دردمندانرا شنوشه

پوزش عذر باشد بو شکور گفت

[u] ور ایدونك پوزش پذیری زمن     وگر نیز رنج آید از خویشتن

کندروش زمین فراز ونشیب باشد پشته‌پشته منجیك گفت

i) هزج ; H^mpŠ[s. v. آذرخشا]   k) FB کیلان (!)   l) رباعی ; α H^m براوبخته JŠ از گردن
درآوبخته JŠ او بخش در   m) منسرح ; H^mRŠ, β J بر عدو مرخشه B[V] بر تو خجسته
بخصم باد مرخشه   n) Lexica ایشه آیشه etc.; hs zwei Mal deutlich ابیشه   o) مصارع ;
H^mpŠ[verderbt] α همی گردم   p) رمل ; hs α سرسدی ; β l. دربندرا ?   q) بجنث ; hs β
دعام , als Glosse dazu rot am Rande یعنی بی‌رنگ ; H^m β نغام RŠ α بصلحست β وفتنه
وغوغاست   r) هزج ; H^mŠ β برنگردد   s) رمل ; α ? β l. دشمنِ تو oder ودشمنت ?
t) هزج , H^m ; α Š از گوئی δ R دردِ دندانرا   u) متقارب

[v] هرچه بخواهد بده که کنده‌زبانست   دیو رمنده نه کند داند ونه رش

نکوهش نمّ بود بو شکور گفت

[w] نکوهش رسیدی بهر آهوئی   ستایش پر از هر هنر هر سوئی

منش همّت باشد بو شکور گفت

[w] بهر نیك وبد هر دوان یك‌منش   براز اندرون هر دوان بدکنش

درزش تظلّم باشد خسروانی گفت

[x] بده داد من زان لبانت وگرنه   سوی خواجه خواهم شد از تو بگرزش

ستایش مدح باشد بو شکور گفت

[w] ستایش خوش آمدش بر یك هنر   نکوهش نیامدش خود زاایچ در

نیایش دعا وآفرین باشد فردوسی گفت

[y] بپیروزی اندر نیایش کنید   جهان آفرین‌را نیایش کنید   [Fol. 32r]

آغالش تضریب کردن بود میان دو تن یعنی بر یکدگر تند کردن بو شکور گفت

[w] بر آغالش هر دو آغاز کرد   بدی گفت ونیکی همه راز کرد

فش بش چهارپای باشد منجیك گفت

[z] جنگ کرده نشسته اندر زین   بر تن کرسه دمّ ریخته فش

درخش دوگونه بود چون شیخ منجیك گفت

[a] ریش درخشت بچشم آید ارزان   همچو سر ماست دبه‌دبه بر نرم

زش یعنی چه رودکی گفت

[b] زش ازو پاسخ دم اندر نهان   زش بپنداری میان مردمان

سروش فرشته بود فردوسی گفت

[c] بفرمان یزدان خجسته سروش   مرا روی بنمود در خواب دوش

بنیوش یعنی بشنو کسائی گفت

[d] آن جهانرا بدین جهان مفروش   گر سخن دانی این سخن بنیوش

خروش بانگ باشد باگریستن وی‌گریستن شهید گفت

[e] چند بردارد این هریوه خروش   نشود باده بر سرودش نوش

v) منسرح; HmŠ (s. v. رش) β رمیده. Soll man im Stichwort کند ورش verbessern (vergl. Q Nr. 1158 gegen 1998)? Für دندروش geben die Ferhenge keinen soliden Beleg  w) متقارب; hs β سوی  x) متقارب, HmŠ; R (خسروی) α از لبانت  y) Šâhn. 21, 18? Hm QŠBh[V] α نیایس β ستایش  z) خفیف; کرسه in β N. pr.?  a) منسرح  b) رمل; hs β پمند ادی; HmŠ بپندازی R ببیداری  c) Šâhn. 711, 332; QŠ  d) خفیف, hs این جهانرا  e) خفیف, vergl. unten s. v. پوشك Fol. 40; hs β نشنوی

خلالوش وخراروش غلغل باشذ واین از آواز کوز برگرفتند روذکی گفت

[f] گرد گل سرخ اندر خطّی بکشیذی تا خَلق جهانرا بفگندی بخلالوش

لوش دهان کژ باشذ طیّان گفت

[g] زن چو این بشنیذ[ه] شذ خاموش بوذ کفشگر کانا ومردی لوش بوذ

[Fol. 33] زوش تند وسخت‌طبع باشذ روذکی گفت

[h] بانگ کردمت ای فغ سیمین زوش خوانیذم که هستی زوش

زوشیذن در مردم آوبختن ونیز آبی یا نمی که از جائی بیرون آیذ گویند بزوشیذست. عسجدی گفت

[i] تا مشک سیاهِ من سمن پوشیذست خونِ جگرم بدیذه برجوشیذست
شیری که بکوذکی لبم نوشیذست اکنون زبناگوشم برزوشیذست

پیلغوش جنسی است[k] از سوسن که آنرا سوسن آزاذ گویند وجنسی دیگر آسمان‌گون وآنچه منقّش بوذ آنرا پیلغوش خوانند روذکی گفت

[l] چون گل سرخ از میانِ پیلغوش یا چو زرّین گوشوار از خوب گوش

ناغوش سر بآب فروبردن بوذ از مردم ومرغرا نیز گویند لبیبی گفت

[m] گردِ گرداب مگردان ای ناموخته‌شنا که شوی غرقه چو ناگاه ناغوش خوری

غوش چوب دوک باشذ عمّاره گفت

[n] خواهی تا توبه‌کرده رطل بگیرذ زخمهٔ غوشِ ترا بفندق گیر

غوشت برهنه بوذ روذکی گفت

[o] گفت هنگامی یکی شهزاده بوذ گوهری وپرهنر آزاده بوذ
شذ بگرمابه درون یک روز غوشت بوذ فربی وکلان وخوب گوشت

خدیش[p] کذبانو باشذ روذکی گفت

[q] نکو گفت مزدور با آن خدیش مکن بذ بکس گر نخواهی بخویش

آذیش آوبختن بوذ گویند اندرآذیشیذ یعنی اندرآوبخت روذکی گفت

[r] توشهٔ جانِ خویش ازو بردار پیش کآیذت مرگِ پایِ آذیش

f) رباعی, Hm; JŠ α سبزی خطِ کشیده گلِ سرخ β بر گردِ بفگنده g) رمل
h) خفیف; β lies خوانیذمت? i) رباعی, HmŠ s. v. زوشیدن k) hs hat hier mitten im Texte عسجدی گویذ l) رمل; HmŠ [s. v. پیلگوش] m) رمل; hs α مکردارت; Š α مگرد ای که ندانی تو شنا n) منسرح, Hm; Š α رطل گران o) رمل, HmrŠ; JR (nur γδ) γ استاد غوشت δ وکلان بسیارگوشت p) F حذیش q) α Q[Šâhn.]R r) خفیف, R; α J. جانِ خود JŠ β HmŠ چه خوش گفت آن مرد با مکن بد اگر بد ازو بردای

وغیش انبوه باشد [رودکی گفت]

[s] معذورم دارند که اندوه وغیشت   واندوه وغیش من از آن جغد وغیشت

[Fol. 33r] [فرغیش] آن موی باشد که از زیر پوستین سر فروذآورده بوذ وجامهٔ ریمناك ودریدهدامن نیز گویند لبیبی گفت

[t] زخشم دندان بگذارد بر کس خواهر   همیکشند چو درویش دامن فرغیش

دیش یعنی بده رودکی گفت

[u] خویش بیگانه گردد از پیّ دیش   خواهی آن روز مزد کمتر دیش

خریش یعنی پوستش از اندام بناخن بازگیر [خسروی[v] گفت]

[w] جهان بر شبهٔ داودست ومن چون ادریا گشتم   جهانا یافتی کامت کنون زین پیش نخریشم

خندهخریش خندهٔ بفسوس بوذ فرّخی گفت

[x] ای کرده مرا خندهخریش همه کس   مارا زتو بس جانا مارا زتو بس

چرخشت[y] معصره باشد فرّخی گفت

[z] دو چشم من چو دو چرخشت کرد فرقت دوست   دو دیده همچو بچرخشت زیرپای انگور

پلشت پلید بوذ کسائی گفت

[a] با دل پاك مرا جامهٔ ناپاك رواست   بذ مر آنرا که دل وجامه پلیدست وپلشت

شبشت گران وبغیض بوذ معروفی گفت

[b] حاکم آمذ یکی بغیض وشبشت   ریشکی کنده ویلیدك وزشت

انگشت زگال باشد عنصری گفت

[c] خرنگاهش چو زنگیانی زشت   که سزند خردهٔ انگشت

رشت چیزی که از هم فروریزد چون کوشکی یا جامهٔ کهنشدهرا گویند رشت شدهست فرالاوی گفت

[d] چون نباشد بنای خانه درست   بیگمانم که زیر رشت آیذ

دروشت بنر[e] باشد عمّاره گفت

s) رباعی ; HᵐŠ *bis* وغیشست   t) مجتث   u) خفیف ; HᵐŠ α پیّ سود (so wohl richtig)   v) Š خسروانی   w) هزج ; hs α جها ; HᵐŠ β جهانا یافتی , نخریشم   x) رباعی ; HᵐŠ خندهخریش همه کس   y) hs چُرخشت   z) مجتث , HᵐŠ; α J̌ᵃR فرقت او   a) Vergl. oben S. 11 Fol. 9 s. v. پلشت   b) خفیف , HᵐRJ̌ᵃ; Š α اید یکی (تو گل)   c) خفیف , so β defectiv; hs α حرنکاهش حوزنکیانی   d) خفیف , Hᵐ; J̌RŠ نقیص β آتی   e) Nach dem Belegverse دَرَوْشْت ; lies بنر[جا]؟ Oder (vergl. Wörterbücher بدْرُوشْت) بدروشت ثغر , dann β که بیدْرُوشْت ؟

[Fol. 34] [f] ای مسلمانان زنهار زکافربچگان    که بدروشتِ بتانِ چگلی گشت دلم

آغشته آنچ بسیار نم بخوذ پذیرفته بوذ چنانک نرم شذه باشذ وآنرا آب‌آغشته خوانند فردوسی گفت

[g] از ایرانیان من بسی کشته ام    زمین‌را بخون وگِل آغشته ام

انگشته ومذری وپنج‌انگشت افزاری باشذ که برزگران دانه وکاه‌را بذان بباذ بردهند تا از هم جذا شوذ کسائی گفت

[h] از گراز ونش وانگشتهٔ بهمان [وفلان]    تا تبرزین ودبوسی ورکاب وکمری

سرگشته سرکسته[i] وبی‌آگاه ومتحیّر باشذ عنصری گفت

[k] لاله از خونِ دیذه آغشته    متحیّر بمانده سرگشته

کشته[l] میوهٔ خشک‌کرده بوذ گویند امروذ کشته وشفتالوذ کشته وزردآلوذ کشته وآنچ بذین مانذ بو المثل گفت

[m] بگمازِ گل بکردی ومارا [بذاذ] نقل    امروذِ کشته داذی زبن ریو دانیا

چشم‌گشته احول بوذ عسجدی گفت

[n] هجا کردست پنهان شاعر آنرا    قریع آن کورِ ملعون چشم‌گشته

ص ض ط ظ ع در دیوان شعرا طلب کردیم ودرین حروفات هیچ لغتی نبوذ تا مطالعان حمل بر کاهلیٔ مصنّف نکنند

## باب الغین

[o] رنگ‌را اندر کمرها تنگ شذ جای گریغ    ماغ‌را اندر شمرها سرد شذ جای شناه

ورغ بنداب باشذ فرّخی گفت

[p] دل برد مرا نیز که مردم نشمرد    گفتار چه سوذست که ورغ آب ببرد

ستاغ اسپ زین‌ناکرده بوذ گویند ستاغست شهید گفت

[q] ببوی برم قصبیر ودرم    چو بزین ولگام بند ستاغ [Fol. 34r]

قحاف ونفاغ قحف[r] باشذ بو شکور گفت

f) رمل    g) Šâhn. 493, 983 ; H^mŠ    h) رمل ; hs α وانگشت وبهمان , H^mpRŠ
i) So! Wohl dittographisch    k) خفیف ; Š s. v. آغشته    l) hs برکشته (kaum بر „Frucht“ ) کِشته    m) مضارع ; hs α نکمار β ردودانیا    n) هزج ; H^mŠBh[V, s. v. گشته]
o) رمل ; das Stichwort war گُریغ oder ماغ , die beide noch folgen    p) رباعی ; α JŠ نیز
α گفتار که چه سوذست β ورغ بمردم    q) خفیف , α verderbt    r) hs نحاف , نحف H^m تحفه D تحفبه

[s] ببگماز بنشست بمیان باغ    بخورد وبیاران او شد نفاغ

کناغ تار ابریشم وآن ریسمان بود منجیك گفت

[t] زسیمین فغی من چو زرّین کناغ    زتابان مهی من چو سوزان چراغ

ماغ مرغی باشد سیاه‌گون بیشتر در آبگیرها باشد دقیقی گفت

[u] ای خسرو مبارك یارا کجا بوَد    جائی که باز باشد پرّید ماغ‌را

راغ راغ دامن کوه وصحرا باشد بو شکور گفت[v]

[آمرغ قدر وقیمت باشد بو شکور گفت][w]

[x] جوان تاش پیری نیاید بروی    جوانی ی‌آمرغ‌نزدیك اوی

یالغ[y] ظنّ چنانست که از نام ترکیست امّا طاسی چوبین باشد که بدان سبکی خورند وسروئی گاو که پاك کرده باشند وبدان شراب خورند آنرا یالغ خوانند عمّاره گفت

[z] بنشان بطارم اندر مر ترك خویش‌را    با چنك سغدیانه وبا یالغ ودلو

فغ بت باشد بعبارت فرغانیان عنصری گفت

[a] گفتم فغان کنم زتو ای بت هزار بار    گفتنا که از فغان بوَد اندر جهان فغار

مغ گبر آتش‌پرست بود وعنصری گفت

[b] چو شب رفت وبر دشت پستی گرفت    هوا چون مغ آتش‌پرستی گرفت

شغه سنبرئی بود که اندر دست وپای از رنج کار ورفتن بسبار پدید آید ودرد نکند عسجدی گفت

[c] همی‌روم بجهان اندر از پس روزی    دو پای پر شغه ومانده با دلی بریان

شغ سروی گاو بود فردوسی گفت

[d] شغ گاو ودنبال گرگی بدست    یکوبال سر هر دورا کرد پست    [Fol. 35]

یوغ آن چوب بود که بر گردن گاو نهند بوقت زمین کندن بو شکور گفت

[e] ور ایدونك پیش تو گویم دروغ    دروغ اندرآرد سر من بیوغ

بندروغ[f] سه‌پای بود که اندر میان آب نهند تا از گذرگاه بجائی دیگر روند رود کی گفت

s) H^mŠ(s. v. تفاغ , nach H ist aber نفاغ richtig) β وبیاران بداد او (Š verderbt)
t) Q(Šahn)    u) مصارع ; H^mŠ    v) Gehört hierher vielleicht Q Nr. 1163?
w) Hinzugefügt nach H^mŠ    x) H^mŠ[β verderbt]    y) Wörterbücher auch پالغ بالغ
z) مصارع ; H^mŠ    a) مصارع, Š; hs β جهان فغار ; H^m α ای فغ    b) H^m(α verderbt)
Q(Šâhn)Š(α verderbt)    c) ججنت ; α RŠ همی‌دوم , از پی β H^m دل    d) Šâhn.?
H^mQ    e) Q(Šahn), H^mŠ α ده ذر ایدون    f) Wohl alte Corruptel statt بندورغ

[g] دمنهرا گفتنا که تا این بانگ چیست    بانهیب وسهم این آوای کیست
دمنه گفت اورا جزین آوا دگر    کارِ تو نه[?] هست وسهمی بیشتر
آب هرچه بیشتر نیرو کند    بندروغ سست بوده بفگند
دل گسسته داری از بانگِ بلند    رنجکی باشدت وآزارِ گزند

فروغ شعاع باشد دقیقی گفت

[h] برافروز آذرِ ایدون که تیغش بگذرد از یون[i]    فروغش از برِ گردون کند اجرامرا اخگر

توغ هیزم کوهیِّ سخت بود منجیك گفت

[k] گوئی همچون فلان شدم [واین] نه همانا    هرگز چون عود کی تواند شد توغ

لوغ ولوغیدن دوشیدن بود بعبارت ما وراء النهر منجیك گفت

[l] من زهجای تو باز بود نخواهم    تات فلك جان وخواسته نکند لوغ

سماروغ[m] گیاهی باشد که در دوغ کنند عنصری گفت

[n] ناید زور هزبر وپیل زپشّه    ناید بوی عبیر وگل زسماروغ

آروغ بادی باشد که ببانگ از سر معده برآید وبوقت فقاع خوردن بسیار بود لبیبی گفت

[o] چون در حکایت آید بانگش شتر کند    وآروغها زند چو خورد ترب وگندنا

[Fol. 35r] آمیغ آمیخته بود ورودکی گفت

[p] ای ازین جور بُد زمانهٔ شوم    همه شادیْ او غمانآمیغ

کاغه تنزده باشد رودکی گفت

[q] پس شتابان آمد اینك پیرزن    روی یکسو کاغه کرده خویشتن

گریغ گریز باشد عنصری گفت

[r] از غمِ تو بدل گریغش نیست    هرچ دارد زتو دریغش نیست

سپریغ خوشهٔ انگور بود که هنوز دانها نکرده بود[s] شهید گفت

[t] دریغ فرِّ جوانی وعزّ وای دریغ    عزیز بود ازین پیش همچنان سپریغ

g) رمل; hs β کار تو بر ε هرچند; HJŠ(nur εζ mit Varianten) h) هزج. i) Lies بون „Fundament“ oder „Himmel“? k) رباعی l) منسرح, H^mŠ; R α خوانِ خواسته β بازدشت نجویم
m) hs *bis* شماروغ n) منسرح; vergl. den Vers 'Unçurî's in Ṡ, der für سماروغ die ihm nach der رسالهٔ ابو حفص سغدی zukommende Bedeutung خاك شوره beweisen soll — der Gedanke in β ist in beiden Versen ziemlich ähnlich o) مضارع; hs α بانك شیر
p) خفیف; hs α جوربد; HŠ[verderbt] q) رمل r) خفیف; hs α عم s) Š citiert رسالهٔ ابو حفص سغدی für diese Bedeutung t) مجتث; α l. وعزِّ اوی? R دریغ روزِ جوانی هزار بار دریغ * که شادمانی من راست بود چون سپریغ (anonym) Š (! مولوی)

زبغ بساطی باشد که از دیخ بافته باشند ابو العبّاس گفت

زبغ‌بافانرا با وشّی‌بافان بنهند   طبل‌زن‌را بنشانند بر رودنواز [u]

تیغ هرچه تیزی کار دارد ومانند آن وسر کوه‌را نیز خوانند وعکس نمودن که بزدن گویند همی تیغ زند وآن سر کوه وشمشیرست فردوسی گفت

بیفتاد وبیژن جدا گشت ازوی   سوی تیغ با تیغ بنهاد روی [v]

تیغ دیگر عکس بود کسائی گفت

از پس پرده نهانی سوی چاکر نگرید   گفتی از میغ همی تیغ زند گوشهٔ ماه [w]

نغنغ همچون قفیز باشد وازو چهار خرواری بود در ما وراء النهر ابو العبّاس گفت

ای میر ترا گندم دشتیست بسد ده   بنغنغکی چند ترا انبازم [x]

ستیغ هرچ بالا دارد چون سرکوه وسر نیزه وسر چیزی که تیزی دارد ومانند آن ستیغ خوانندش بو شکور گفت

بدانگه که گیرد جهان گرد ومیغ   کل پشت چوگانت گردد ستیغ [y] [Fol. 36]

میغ ابر بود فردوسی گفت

همانا که باران نبارد زمیغ   فزون زآنک بلرید بر سرش تیغ [z]

کیغ سپیدی باشد که از پس خواب پیرامن چشم باشد ونیز بیمارانرا ودسی که چشمش درد کند در طوس وچند جای دیگر زفك وبتازی رمص خوانند آنرا بو شعیب هروی گفت

شگفت نیست گر از کیغ چشم من سرخست   یکی چو سرخ بود اشك سرخ باشد کیغ [a]

شوغ آماسی باشد عظیم بر پای وآنرا داء الفیل خوانند کسائی گفت

پشت کف دست وکفّ پای بشوغ   پشت فروخفته چون پشت شمن [b]

## باب الفا

زندواف هزاردستان باشد عنصری گفت

فزایندهٔشان خوبی از چهر لاف   سرایندهٔشان از گلو زندواف [c]

جاف‌جاف قحبه وفواجر فواحش باشند بو شکور گفت

زدانا شنیدم که پیمان‌شکن   زن جاف‌جافست آسان‌فکن [d]

u) رمل ; HᵐŠ α ننهند β ننشانند   v) Šâhn. 818, 831; QŠ   w) رمل ; β Hᵐ ترا من شدم انباز HᵐŠ β بجمد مار Š بجمد ره Hᵐ α ; رباعی (x   مهر وماه Š زهره ومه
y) ǰRŠ(s.v. کل), R(s.v. ستیغ) β تو سر نوك رمح   z) Šâhn. 738, 1016   a) بجنت ; α D اجمر بود من β HᵐDŠ بلی جو (N.B. drei Türken!)   b) منسرح ; β lies چونکه?
c) lies β′ زندهواف ; HᵐŠ   d) HᵐŠ, Q(Šâhn.) β بل دم زژن

لاف ستایش خویشتن بوذ وبتازی اورا صلف خوانند بو شکور گفت

[e] نگویم من این خوابِ شاه از گزاف   زبان زوذ نگشایم از بهرِ لاف

شکاف تراکی بوذ که در چیزی افتذ وشکاف وشکافته وکافته وکافتیذه همه یکی باشند بو شکور گفت

[f] کشاورز وآهنگر وپای‌باف   چو بی‌کار باشند سرشان بکاف

شکافه زخمهٔ خنیاگران بوذ کسائی گفت

[g] پیری آغوش بازکرده فراخ   تو همی‌کوش با شکافهٔ غوش

[Fol. 36r] زیف بی‌ادبی بوذ وحکّاک[h] گفت

[i] کی برو زرّ وسیم عرضه کنم   خویشتن‌را بگفت راذ کنم

تا بذین مکر وحیله زر بدهم   بردهٔ زیفش اوستاذ کنم

شکاف ابریشم بر کلابه زده بوذ بو المؤیّد گفت

[k] شکوفه همچو شکافست ومیغ دیباباف   مه وخورست چنا ببلغ در صرّاف

شندف دهل وطبل باشذ فرّخی گفت

[l] تا بدرِ خانهٔ تو بر ذه نوبت   سیمین شندف زنند وزرّین مزمار

ژرف گویند چاهیست ژرف ومغاکی ژرف یعنی دور بو شکور گفت

[m] چه بینذ بذین اندرون ژرف‌بین   چگوئی تو ای فیلسوف اندرین

خف رگوی سوخته باشذ یعنی حراق عنصری گفت

کزو بت‌کذه گشت هامون چو کف   بآتش همه سوخته شذ چو خف

شگرف قوی وسطبر باشذ وحشمت وبلند کسائی گفت

[n] [از]این زمانهٔ جافی وگردشِ شب وروز   شگرف گشت صبور وصبور گشت شگرف

سرف وسرفه سعال باشذ وگویند سرف‌سرف[o] بوذم دوش تا هستم یعنی در سعال وعذاب سعال بوذم کسائی ذفت

[p] پیری مرا بزرگری افگند ای شگفت   بی‌گاه دوذِ زردم همواره سرف‌سرف

[q] زر در فرونشاند کرف سیم‌را همی بسیم   من هاز برفشاندم سیم سیه بکرف

کُرف قیر باشذ وگروهی گویند سیم ومس سوخته باشذ که بسوداکنند کسائی گفت

[r] زر در فرونشاند کرف سیه بسیم   من باز برنشاندم سیم زده بکرف

e) Q(2172, Šâhn.)   f) Vergl. S. ٣٨ Fol. 24 s. v. کشاورز   g) خفیف   h) H[m]Š ژ, ,رباعی (l   کسائی   i) خفیف; hs α ورسیم; H[m](β بکف)Š   k) مجتث; RŠ   l) ,رباعی ژ   کسائی (verderbt); α lies بر درِ? hs β مسمار   m) Š   n) مجتث, H[m]Š   o) hs سرف سِرف   p) مضارع; α R ای دریغ β افگنده زردم وهواره   q) So! Corr. nach Note r   r) Vergl. Note q; α H[m] کرف سینه بسیم R(s. v. کنف) کرف Š(do) سیم بسپیمهٔ کرف β R برنشانم

[Fol. 87] خرفه مویز آب باشد طیّان گفت

[s] کسی‌را که [تو] بینی درد سرفه    بفرمایش تو آب ودوغ وخرفه

غفه پوستینی باشد از پوست بره وموییکی جعد ونرم دارد رودکی گفت

[t] روی هر یك چون دوهفته گرد ماه    جامه‌شان غفه سموریشان کلاه

نوف بانگ بود که اندر میان دو کوه افتد وبتازی آنرا صدا خوانند وعنصری گفت

[u] از تگ اسپ وبانگ ونعرهٔ مرد    کوه پر نوف شد هوا پر گرد

تلاتوف آن بود که خویشتن‌را پلید دارد وجامها از پلیدی بپرهیز ندارد ومردم‌را دل از وی واز پلیدیٔ وی نفرت گیرد شهید گفت

[v] زنی پلشت وتلاتوف واهرمن‌کردار    نگر نکردی از گرد او که گرمابی

زفت بخیل باشد عنصری گفت

[w] صعب چون بیم وتلخ چون غم جفت    تیره چون گور وتنگ چون دل زفت

کلفت [x] منقار مرغان باشد رودکی گفت

[y] از آن [؟] کوز ابری بازکردار    کلفتش بسّدین وتنش زرّین

آیفت حاجت باشد که از کسی خواهی دقیقی گفت

[z] ناسزارا مکن آیفت که آبت بشود    بسزاوار کن آیفت که ارجت دارد

کوف مرغی باشد که اورا بوم گویند وچغد گویند وکوچ[a] گویند که در ویرانها باشد فرّخی گفت

[b] چون درو خذلان وعصیان تو ای شه راه یافت    کاخها شد جای کوف وباغها شد جای خاد

[Fol. 87v] کالفته آشفته باشد لبیبی گفت

[c] فرودآید زپشتش پور ملعون    شده کالفته چون خرسی خشینه

یافه وخاله وژاژلک[d] همه بیهوده بود ونیز گویند خاله کردم ویافه کردم وکم دردم وهرزه کردم رودکی گفت

[e] خواسته تاراج گشته سر نهاده بر زبان    لشکرت همواره یافه چون رمه رفته‌شبان

رافه نباتیست مانند سیر کوهی وبوئی ناخوش دارد بو العبّاس [عبّاسی گفت]

سیم سیه بکنوف (α نشاند) Š برفشاندم, بکنوف    s) هزج    t) رمل ; H    u) خفیف ; Š,
$H^m$ β [l. کوف بر ایر    v) مجتث ; β l. گرماب ?گهی    w) خفیف ; Š α تلخ چون ببیم
وصعب    x) hs کلفت, vergl. S. ۳۱ Note r    y) هزج ; hs α ازان β سنتدین
z) رمل ; hs α آیفت نکنی β دنی ; $H^{mp}$ (beide nicht correct)    a) hs کوخ, vergl. aber
Fol. 14r    b) رمل ; β $H^m$Š (s. v. خاد) کوف وخانها    c) هزج ; Š, $H^m$ (فردوسی) α تور
d) Wohl زاز ولك    e) رمل

f ترسم که روز بگذرد وزاژ بپرسد وز خانه آبِ زافه نیارد مرا حکیم

## باب الکاف

سناك شاخِ نو باشد که از درخت بیرون آید کسائی گفت

g آسمان خیمه زد از بیرم [و]دیبای کبود میخ آن خیمه سناك وسمن ونسرینا

تاك درخت انگور باشد عمّاره گفت

h یکی قحفِ خونِ بچهٔ تاکم فرست از آنك هم بوی مشك دارد وهم گونهٔ عقیق

بشك i نمی باشد که بامداذان بر گیا وسبزی نشیند بلعبّاس عبّاسی گفت

k وکنون باز ترا برگ همی خشك شود بیمِ آنست مرا بشك بخواهد زدنا

چك خطّ وقباله باشد معزّی گفت

l آن بزرگان گر شوندی زنده در ایّامِ او چك دهندی پیشِ او بر بندگی وچاکری

زنگ روشنائیِ مهتاب باشد عمّاره گفت

m نوروز وگل ونبیذ چون زنگ ما شاد وسبزه کرده آهنگ

پاشنگ خوشهٔ آونگ باشد وعسجدی گفت

n چو مشكِ بویا لکنش [?] نافه بوده زغزب چو شیرِ صافی پستانش بوده از پاشنگ

گنگ خربزه باشد منجیك گفت

[Fol. 98] o ای گوی که آرام‌جو دیو[ی] همی دریا کند هرکجا آرامِ نحلِ سفلگان که رست گنگ

گنگ رودیست بهندوستان بو طاهر خسروانی گفت

p تا چون بهارِ گنگ شد از بوی او جهان دو چشمِ خسروانی چون رودِ گنگ شد

گنگ دیگر بتخانهٔ است بترکستان معزّی گفت

q از کف ترکی دلارامی که از دیدارِ اوست حسرتِ صورتگر از چین ونقاشیانِ گنگ

پوشك گربه باشد منجیك گفت

r بینی آن نانت وآن قلیهٔ مصنوعت چونك پوشك بنشست بغضاره اندر

خشوك حرامزاده بود رودکی گفت

s ایا بلایه اگر کار کرد پنهان بود کنون توانی باری خشوك پنهان کرد

نیرنگ رنگ باشد که نگارگران زنند فرّخی گفت

t همه عالم زفتوح تو نگاری گشتست همچو آگنده بصد رنگ نوآئین نیرنگ

f) مضارع ; HᵐŠ (s. v. زافه) β زافه g) رمل ; hs α از بدرم h) مضارع i) F پشك k) رمل l) رمل ; hs β بندهٔ m) هزج n) مجتث ; hs α جون, لکمش, β زغزن بستایش o) رمل ; hs α در یالمد p) مضارع ; α از روی تو Q, Š ازو روی, β QŠ دو رود q) رمل ; hs β نقاشان r) رمل ; β lies بنشسته s) مجتث t) رمل

هفتورنگ بنات النعش باشد فرّخی گفت

[u] تا بدین هفت فلك سیر کند هفت اختر      همچنین هفت بدیدار بُوَد هفتورنك

چنگ وشنگ[v] چنگ کلنگ باشد وشنگ درختی است بی‌برگی چوبی سخت دارد منجیك گفت

[w] ای توچو شنگی که همچو شنگ کنی چنگ      وتوچو مومی که همچو موم کنی سنگ

کرگ[x] مرغ باشد بر سر خایه بو العبّاس گفت

[u] من بخانهٔ اندر وآن عیسی عطّار شما      هر دو یك جای نشینیم چو دو مرغ کرگ

چُك کسی باشد که بر سر دو پای نشسته باشد حکّاك گفت

[y] رای سوی گریختن دارد      دزد کز دورتر نشست بچك

چنگلوك کسی باشد که دستش شل بود وانگشتهاش خشك برآمده بود لبیبی گوید

[z] ای غوك وچنگلوك چو بژمرده برگ کوك      خواهی که چون چکوك بپرّی سوی هوا [Fol. 36r]

چالاك جای بلند ومرد چابك در کار وبزرگوار بود عنصری گفت

[a] ای میرِ نوازنده وبخشنده وچالاك      ای نامِ تو بنهاده قدم بر سرِ افلاك

چالاك دزد مردکش بود عنصری گفت

[y] گفت کین مردمانِ بی‌باکند      همه همواره دزد وچالاکند

خاشاك ریزهای کاه وچوب خرد گشته باشد رودکی گفت

[b] گفت با خرگوش خانه خانِ من      خیز وخاشاکت ازو بیرون فگن

کاواك میان‌تهی باشد لبیبی گفت

[c] بجز عمودِ گران نیست روز وشب خورشش      شگفت نیست ازو گر شکمش کاواك است

کاك بلغت ماوراء النهر مرد باشد قریع الدهر گفت

[d] همه چون غولِ بیابان همه چون مارِ صلیب      همه بدزهره بخوی وهمه چون کاكِ غدنگ

کاكِ غدنگ ابله باشد

کاك دیگر مردمهٔ چشم باشد واورا کیك[e] نیز گویند بو المثل گفت

u) رمل   v) hs سنك   w) منسرح ; H^m(s. v. شنگ verderbt)Š(s. v. سرچنگ) : خفیف (شُنگ) Š (s. v. ای تو چو شوخی که بشکنی سرِ سرچنك (so) وی تو جو چوبی که همچو موم زشنگ ای تو شوخی که بشکنی سرِ خنگ * ای تو چوبی   x) Wörterbücher کُرّنْ und کَرْك   y) خفیف   z) مضارع ; vergl. Fol. 42 s. v. چکوك (α غوكِ چنگلوك), R α خوكِ چنگلوك   a) رباعی   b) رمل ; hs β خبیر   c) مجتث ;  H^mŠ   d) رمل , hs α نار β چون غول كاك , vergl. Fol. 46 s. v. غدنگ ; H^mŠ(auch s. v. غدنگ) α (نیره بخوی) β H^mŠ(s. v. غدنگ : هره بخوی ; H^m s. v. همه چون هرّهٔ بجری (bezw. غدنگ) ناوِ غدنگ   e) hs کبك

f جهان همیشه بدو شاد وچشم روشن باد   کسی که دید نشایدش کند باد[ش] کاك

چاك دریده بود فردوسی گفت

g تن از خوی پر آب ودهان پر زخاك   زبان گشته از تشنگی چاك‌چاك

لاك ولکا ولك همه رنگی باشد سرخ که نقاشان بکار دارند عنصری گفت

h همی گفت وبپیچید بر خشك خاك   زخون دلش خاك همرنگ لاك

شرفاك بانگ پی باشد بو شکور گفت

i توانگر بنزدیك زن خفته بود   زن از خواب شرفاك مردم شنود [Fol. 39]

نغوشاك مذهبیست از آن گبرگان بو شکور گفت

k سخن‌گوی گشتی سلیمانت کرد   نغوشاك بودی مسلمانت کرد

ورکاك مرغیست مردارخوار بزرگتر از باز ومنقار راست دارد وابو العبّاس گفت

l بجای مشك نبویند هیچ کس سرگین   بجای باز ندارند هیچ [کس] ورکاك

خباك حظیرهٔ گوسفند وآن مسجد وچهاردیوار سرگشاده بود دقیقی گفت

m زکلکش بیشه بر شیران قفص شد   کمندش دشت بر گوران خباکا

خباك خناق بود رودکی گفت

n بدو سه بوسه رها کن این دل از گرم وخباك   تا بمنّت احسان باشد احسن الله جزاك

کراك مرغی است سیاه وسپید چند خطّافی[o] ودم دراز دارد وبر کنار آب نشیند ودم‌را بلرزاند دقیقی گفت

p چنان اندیشد او از دشمن خویش   چو باز تیزچنگال از کراکا

هزاك ابله وزبون باشد دقیقی گفت

q کی یارد داشت با او خویشتن راست   نباید بود مردم‌را هزاکا

ازهراکا نام ضحّاکست بزبان پیشینگان دقیقی گفت

r ایا شاها منی که ملك تو قدیمی   نیاکت برد باك از ازهراکا

هباك میان سر باشد فردوسی گفت

s یکی گرز زد ترك‌را بر هباك   کز اسپ اندرآمد همانگه بخاك

f) مجتث, H^m; β RJ̌Š (alle verändert)   g) Šâhn. 489, 922; Q   h) Š; Q(Šâhn.)   i) H^mŠ α توانگر β زپیپشش بغلتید شامس[so] بخاك α H^m تنش خاك   k) H^mQŠ   l) مجتث; H^mŠ   m) هزج, H^m; hs β بر شیران; R α خدنگش بیشه بر شیران کند تنگ   n) رمل; β Metrum?; α H^mŠ با دو β H^m واحسان   o) Danach F zu corrigieren S. v. Z. 10   p) هزج; α J̌(anonym) خود β J̌R[شمس فخری]Š که باز Š تیزدندان   q) هزج, H^mŠ[هزاك]; RQSHL[V] ببايد داشت دایم خویش‌را راست   r) هزج; α tilge منی nach H^m β hs ازهراك H^m از بناکت پرده پاك   s) Šâhn.; QS

غساك گند وفرغند باشد طیّان گفت

[t] از دهان تو همی‌آید غساك    پیر گشتی موی رخنت از هباك    [Fol. 39r]

مغاك جائی باشد فروشده چون چاهی کوچك رودکی گفت

[u] ابله وفرزانه‌را فرجام خاك    جایگاه هردو اندر یك مغاك

بساك تاجی باشد که از اسپرغم بندند کسائی گفت

[v] چونك یکی تاج وبساك ملوك    باز یکی کوفتهٔ آسیاست

فغاك بغیض وحرامزاده وقلتبان وابله بود منجیك[w] گفت

[x] آنکت کلوخ‌روی لقب کرد خوب کرد    ایرا لقب گران نبوذ بر دل فغاك

مفلاك تهی‌دست بوذ ودرویش بوشکور گفت

[y] هرزه ومفلاك بی‌نیاز از تو    با تو برابر که راز بگشایذ

دفنوك غاشیه بوذ وگروهی گویند جناغ بوذ منجیك گفت

[z] کون چو دفنوك پاره‌پاره شده    چاکرت برکنف نهذ دفنوك

بك[a] وزغ باشذ لبیبی گفت

[b] ای همچو بك پلیذ وچنو دیذها برون    مانندِ آن کسی که کنذ چشمِ خویش کژ

بك[c] رعنائی بوذ وگرد کسی برگردیذن نیز بطمع گویند ولیکن از آن پیشین درست‌تر است خسروانی گفت

[d] تا کی همی‌درآئی وگردم همی‌دوی    حقّا که کمتری وژاژکن‌تری زبك

خسروی گفت

[e] آن یکی بی‌هنر عزیز چراست    واین دگر خوار مانده زیرِ سمك

این علامت نه آنِ هیبت بوذ    پس چه دعوی کنی بذو وچه بك

لك وبك تك وپوی باشذ رودکی گفت[f]

[لك سخنان بیهوده وهرزه وهذیان لبیبی گفت][g]

t) رمل, H^m; JRŠ(alle s.v. غشاك) β ریخت مویت از هباك   u) رمل   v) سریع   w) JŠ دقیقی   x) مضارع, hs β ایراك unmetrisch; α H^m نغز کرد (hs نفر) β H^mJŠ زیرا لقب   y) منسرح   z) خفیف, R(nach محمّد هندوشاه); H^mŠ β چاکوش   a) R etc. (vergl. kurd. بق); F etc. پَك, Gazophylacium پُك   b) مضارع; β HŠ[s.v. بَك und پَك] که کنی خبك oder wohl خیبك H^m چنكك H^pŠ موورا بچنك (رود نی) Š^t (مردرا : H^p) مرورا   c) hs im Stichwort بك, in den Versen bis يك   d) مضارع; H^pŠ[s.v. پَك] روی; nach H^mpŠ[s.v. پَك] zu b als قطعه von لبیبی gehörend, was das Richtige sein wird (بك bedeutet hier auch „Frosch“)   e) خفیف; H δ بگرد وچه   f) Es folgt Vers h, der von لبیبی herrührt; hier stand etwa Q Nr. 2280 ursprünglich   g) Hinzugefügt nach B[V] bezw. JŠ

h گفت ریمن مردِ خام لك‌درای    پیشِ آن فرتوت پیرِ ژاژخای

[Fol. 40] بلالك جنسیست از پولاذ گوهردار عنصری گفت

i چه چیزست آن رونده تیرِ خسرو    چه چیزست آن بلالك تیغِ بُرّان
یکی اندر دهانِ حق زبانست    یکی اندر دهانِ مرگ دندان

مك ومکیذن مژیذن بوذ کسائی گفت

k ویذون فروکشی بخوشی این پیِ حرام    گوئی که شیرِ مام زماذر همی‌مکی

ژگ کسی با کسی همی‌تنذذ وهمی‌درایذ گویند همی‌ژکذ کسائی گفت

l ای طبع‌سازوار چه کردم ترا چبوذ    با من همی‌نسازی ودایم همی‌ژکی

تنبك m دریچه وقالب ومرکب n [زرگر] وسیم‌گر بوذ عنصری گفت

o تنبك‌را چو کژ نهی ببیشك    ریخته کژ برآیذ از تنبك

خبك گلو فشردن باشذ خسروی گفت

p تا بمیری بلهو باش ونشاط    تا نگیرذ ابر تو گرم خبك

پوشك بلغت ماوراء النهر گربه باشذ شهید گفت

q چند بردارذ این هریوه خروش    نشوذ باذه بر سماعش نوش
راست گوئی که در گلوش کسی    پوشکی‌را همی‌بمالذ گوش

پوپك وپوپش هدهد بوذ روذکی گفت

r پوپکی دیذم بحوالی سرخس    بانگك بربرده به ابر اندرا
چاذرکی دیذم رنگین بر او    رنگِ بسی‌گونه بر آن چاذرا

خنجك خسك باشذ خسروی گفت

s چرا این مردم دانا وزیرك‌ساز وفرزانه    بتیمار وعذاب اندر ابا دولت بپیگارست
اگر گل کارذ او صذ برگ ابا زیتون زبخت او    بر آن زیتون وآن گلبن بحاصل خنجك وخارست

[Fol. 40r] خنجك درختیست که درکوه بوذ وآنرا بتازی حبّة الخضرا خوانند معروفی گفت

t یاذت آور پذرت‌را که مدام    گه پلنگمش بذی وگه خنجك

h) رمل; JŠ [α خادم]    i) هزج, Hm (s. v. پلالك); Š (s. v. بلارك) α̇ تیرِ پرّان γ falsch    k) مضارع; hs α پی‌حرام („verbotenes Fett")    l) مضارع; Hm α سازگار    m) hs خلق تنبك, nachher *bis* تنبك; vergl. F S. ٧٤ Note n    n) Term. techn.?    o) خفیف, JˢRŠ α (verändert) تُنْبَكْ از نهد; s. v. تَبْنَك بمنك‌را حو کر [so], vergl. Hm —◡◡, تَنَبَك also کسی ببیشك    p) خفیف, Hm; Š β مرگ خبك    q) خفیف, vergl. oben S. ٥١ Fol. 32r s. v. خروش (β بر سروذش, wie JRŠ s. v. هریوه)    r) سریع; hs β بانکك    s) هزج    t) خفیف; hs پلنکش جذی β; بلنکش پلنگمش —◡—◡ st. ——◡; Š (s. v. خِنْجِك und خُنْجُك) β بتنگش بذی

خنجك خاری باشد که بتازی آنرا شیح [u] خوانند بو المؤیّد [v] گفت

[w] نباشد بس عجب از بختم ار عود   شود در دستِ من مانندِ خنجك

جزمك [x] مهرهٔ بود از آبگینهٔ کبود وسپید وسیاه وآنرا چشمزد وجزمك گویند منجیك گوید

[y] نرسم چشمت رسد که سخت حقیری   چونك نبندند جزمکت بگلو بر

تهك تهی باشد از پوشش وتهی وتهك گویند بر طریق اتباع بو شکور گفت

[z] ای زهٔه مردمی تهی وتهك   مردم نزدیكِ تو چرا باید

باهك وباهکیدن شکنجه کردن وزدن باشد بو شعیب گفت

[a] دلمان چو آبِ بامی تنمان بهار بادی   از بیمِ خشمِ حاسد کش [کنده] باد باهك

نشك درختیست که بار نیارد رودکی گفت

[b] آنك نشك آفرید وسروِ سهی   آنك بید آفرید ونار وبهی

یشك چهار دندان پیشین بزرگ باشد از سباع ومار عنصری گفت

[c] [ما] بسازیم دل بجستنِ جنگ   در دم اژدها ویشكِ نهنگ

فیلك تیر بدخشانی بود فرّخی گفت

[d] بکوه بر شد واندر نهالگه بنشست   فیلك پیش وبزه کرده نیمِ چرخ بچنگ

نسك عدس باشد منجیك گفت

[e] آنکو زسنگخارا آهن برون کشد   نسکی زکفّ تو نتواند برون کشید

نسك جزوی از اجزای کتاب گبرانست وهمچون قران سورتهاست خسروانی گفت

[f] چه مایه زاهدِ پرهیزگارِ صومعگی   که نسكخوان شد بر عشقش وایاردهگوی [Fol. 41

خایسك مطرقه باشد منجیك گفت

[g] آنجا که پتك باید خایسك بیهدهست   گرزست خواجه سنگین مغز آهنین سفال

اشك وسرشك آب چشم باشد وقطر بارانرا اشك ابر گویند وقطر آبچشمرا همچنین فرّخی گفت

[h] من همانم که مرا روی همی اشك شخود   من همانم که مرا دست همی جامه درید

u) hs شیخ   v) hs بوالموید   w) هزج; JRH[m]DŠ[خَنْچَكْ], alle in der Bedeutung خسك   x) hs جرزك aber nachher *bis* جزمك; Wörterbücher خورمك خرمك خرتك   y) منسرح; R(s. v. خرمك) α سخت خطیری β نه بستند خرمکت   z) منسرح; H[m]DŠ[βα شمس فخری]   a) مضارع; hs α دسمان دهار بادی; H[pm[verderbt]]Š[s. v. پاهك, unter باهك verderbt] α تن چون بهار β چشم   b) خفیف; H[m]RŠ   c) خفیف   d) مجتث, so β; J β فیلك وزه ببیش, چرخ کمان   e) مضارع; H[m] α آنکو زکوه وخارا[!]   f) مجتث, H[m]; hs als Dichter خسروی; vergl. oben S. ٣٧ Fol. 17[r] s. v. ایارده   g) مضارع, vergl. Fol. 48 s. v. سفال; β H[m]Š نغز (Š سندان)   h) رمل

سرشک اشک بوذ فردوسی گفت

[i] بباریذ پیران زمژگان سرشک  تنِ پیلسم درگذشت از بزشک

عنصری گفت

[k] همه دیذه پر خون ورخ پر سرشک  سرشکش روان بر شگفته سرشک

سرشک درختی بوذ در نواحیِ بلخ واین جنس در آن طرف بسیار باشذ برگش چون گل ارغوان بوذ برنگ ولونش ببنفشی[l] زنذ چون گل خیری وگلهاش سپیذ بوذ عنصری گفت

[m] رخ زدیذه نگاشته بسرشک  وآن سرشکش برنگِ تازه سرشک

رشک حسد بوذ وغیرت عنصری گفت

[n] نشست وهمی راند بر گل سرشک  از آن روزگارِ گذشته برشک

تبک[o] قز باشذ که بجورب وکلاه بافند روذکی گفت

[p] فاخته‌گون شذ هوا زگردشِ خورشیذ  جامهٔ خانه بتبک فاخته‌گون‌آب

پتک کذین بزرگ آهنگران باشذ فردوسی گفت

[q] سرِ سروران زیرِ گرزِ گران  چو سندان برو پتکِ آهنگران

نمتک گهر باشذ وگویند نمتک زعرور[r] باشذ بتازی قریع گفت

[s] گروهی اند که ندانند باز زسیم سرب  همه دروغ‌زن وخربطند وخیره‌سرند  [Fol.

نمتک وبسّذ نزدیکشان یکی باشذ  از آن که هر دو بگونه شبیهِ یکدگرند

لک بن لاک باشذ ولکا باشذ که باز پس مانده بوذ ودر دستهای کارد بکار برند آغاجی گفت

[t] هیچ نبایم همی زخانه برون  گوئیم اندرنشاختنند بلک

خنک تازیش طوبٰی باشذ

[u] خنک آن کس‌را کو چاکرِ چاکرت بُوَذ  چاکرِ چاکرت از میرِ خراسان مهتر

کیک مردمک چشم بوذ روذکی گفت

[v] خشمش آمذ وهم آنگه گفت ویک  خواست کورا برکنذ از دیذه کیک

ویک یعنی وبحک وچنان پندارم که هر دو تازی اند ولیکن ویک مستعملست روذکی گفت

i) Šâhn. 698, 302  k) متقارب  l) hs بنسفشی  m) خفیف ; RŠ
n) متقارب ; hs β بزشک  o) HmŠ ; hs پتک , im Verse بتبیک  p) منسرح ; HmŠ
q) Šâhn. 880, 171 ; HmŠ  r) زغرور  s) مجتث ; α so verdorben, lies nach Hm
β Hp جماعتی که ندانند باز سیم از سرب ĴŠ (سیم باز Hp) اند ندانند باز سیم زسرب
γδ HĴRŠ وخر بطبع  t) منسرح , hs β بکلک ; α ĴŠ[s.v. لُکی] خفیف : هیچ نارم شدن
S[s.v. لکی] زخانه همی β ĴŠ هیچ نایم برون زخانه همی [lies اندر] نشانده اند گویم در برون
بلک  u) رمل  v) رمل , vergl. s.v. ویک ; HmŠ چشم آمدش

[w] خشمش آمد وهم آنگه گفت ویك خواست كورا بركند از دیده كیك

مسكور [گفت]

[x] ماده گفتا هیچ شرمت نیست ویك چو[ن] سبكساری نه بد دانی نه نیك

كلك قلم باشد عسجدی گفت

[y] كلكش چو مرغكیست دو دیده پر آبِ مشك وز بهرِ خیر وشرّ زبانش دو شاخ وتر

شلك گلی باشد سیه‌فام گیرنده چون [پای] برو نهی بجهد برآید رودكی گفت

[z] چو پیش آرند كردارت بمحشر فرومانی چو خر بمیانِ شلكا

نلك [a] چیزی باشد گرد وسرخ وزرد نیز بود وترش بود وآلوی كوهی گویندش بو المؤیّد گفت

[b] صفرای مرا سود ندارد نلكا درد سرِ من كجا شناسد علكا

سوگند خورم بهرچ هستم ملكا كز عشقِ تو بگداخته ام چون كلكا

ملك [c] سپیدئ بن ناخن باشد احمد برمك گفت

[Fol. 42] [d] ملك از ناخن همی جدا خواهی كرد دردت كند ای دوست خطا خواهی كرد

ملك دانه‌یست چون ماش واز عدس مه باشد گروهی كلولش خوانند [e] بو المؤیّد گفت

[f] بسا كسا كه ندیم حریره وبره است وبس كسست كه سیری نیابد [از] ملكی

چكوك تازیش قنبره مرغكی باشد آواز لطیف كند گروهی چكاوك وچكاو گویندش لبیبی گفت

[g] ای غوكِ چنگلوك چو پژمرده برگِ كوك خواهی كه چون چكوك بپرّی سوی هوا

چوك مرغیست كه خویشتن از درخت بیاویزد بهرامی گفت

[h] آبی مگر چو من زغم عشق زرد گشت وز شاخ همچو چوك بیاوبخت خویشتن

چنگلوك آن بود كه دست وپای كژ دارد عنصری گفت

[i] بمردن بآب اندرون چنگلوك به از رستگاری بنیروی غوك

غوك بزغ باشد منجیك [گفت]

[k] چشم چون جامهٔ غوك آب گرفته همه سال لفچ چون موزهٔ خواجه حسنِ عیسی كژ

w) Vergl. Note v  x) رمل ; Š[aus der تحفة الاحباب von حافظ اوبهی]  y) مضارع  z) هزج, H^m; β J در جای شلكا RŠ در عینِ شلكا  a) hs *bis* تلك, Wörterbücher sämmtlich نلك  b) رباعی, H^mŠ(nur αβ); R β نشاند علكا  c) hs مَلك, Wörterbücher مُلك  d) رباعی ; R(شاعر) β ای خواجه, H^m[β wie A]Š verderbt  e) Nach Abû Mançûr Muvaffaq v۹ ist مُلك chorâsânisch, كلول âδarbâidschânisch, خلّر qazvînisch, جلبان arabisch  f) مجتث ; hs α جویره β نیابد ; H^mŠ β از ملكش  g) Vergl. Fol. 38r s. v. چنگلوك ; hs α جكلوك  h) مضارع ; R(كسائی) α گوئی بهی چو  i) hs β نه, H^m; Š α بمردن بدل β دستكاری  k) رمل ; H^mŠ وعیسی

خذوك کسی بود که طیره شود عنصری گفت

[l] هرکه بر درگه ملوك بوَد  از چنین کار باخذوك بوَد

کپوك[m] مرغیست آسمان‌گون چند باشه واز جنس خویش جفتش نبود گرد مرغی دیگر همی‌پرد تا ازو بچه آرد منجیك گفت

[n] با این همه سخن که همی جفت خواستم  آمد فراخ‌مرز عباپیچ با پیام

خارش گرفته وبخوی اندر شده غمین  همچون کپوك خاسته می‌جست کام‌کام

تبوراك دف باشد حکیم غمناك گفت

[o] یاد نگنی چون همی آن روزگار پیشتر  تو تبوراکی بدست ومن یکی بربط بچنگ

[Fol. سرجیك[p] سرهنگ بود عنصری گفت

[q] ای بر سرِ خوبانِ جهان بر سرجیك  پیش دهنت ذرّه نماید خرجیك

[r] وخرجیك بیابانی است واز پیش گفتم[s]

بلکنجک طرفه باشد شهید گفت

[t] ای قامتِ تو بصورتِ کاونجک[u]  هستی تو بچشمِ هرکسی بلکنجک

کشک غلبه بود یعنی عقعق محمودی گفت

[v] هرگز نبود شکر بشوری چو نمک  نه گاه شِکر باشد چون باز کشک

اسبیدرك[w] دستارچه بود رودکی گفت

[x] ای قبلهٔ خوبانِ من ای طرفهٔ ری  لب‌را بسبیدرك بکن پاك از می

شفک یعنی جلف[y] وفرسوده ونابکارشده باشد رودکی گفت

[z] اندی که امیرِ ما بازآمد پیروز  مرگ از پسِ دیدنش روا باشد وشاید

[a] پنداشت همی حاسد کو بازنیاید  بازآمد تا هر شفکی ژاژ نخاید

بارك باریک بود رودکی گفت

l) خفیف; hs α برد که; Hm[عساجدی]RQŠ  m) hs کیبوك, aber nachher کپوک

n) مضارع; hs β غباپیچ δ می‌جَست (also کام‌کام?) α Hm خفت β Hm مرد Š عیا بجفت

o) رمل  خسته وبی‌جفت Š می‌خفت δ Hm غمی Š[verderbt]Hm γ بام‌بام HmŠ عیا نجیب

p) HmŠ سرچیک (سرچنگ Š سرجنگ ist davon zu trennen)  q) رباعی; HmŠ  r) HmŠ خرچیک (mit Vers von فرالاوی)  s) Der betr. Artikel fehlt  t) رباعی; α RŠ ای صورتِ تو چو  u) F کاوبجک, vergl. das S. ۷۴ Note i  v) رباعی; Š(عمعق بخاری) verdorbt s. v. کسک

w) So hs bis, lies سپیذرک? HmŠGazophyl.[„Tovaglia“] سپردرك

x) رباعی, HmŠ[β زسپردرك]; ǰR(s. v. درک)Š[دزک] α ای شهرهٔ ... β ای طرفهٔ لب‌را بسر  y) hs خلق  z) رباعی; hs β مرگی  a) ǰR; HmŠ β بخاید مکن درك [bezw. دزك]

b خلّخیان خواهٔ [و]جمّاش جمش    گردسرین خواهٔ [و]بارك‌میان

گلفهشیك[c] آن آب فسرده بوذ که از ناودان آویخته بوذ وآب گلفهسنگ نیز گویند فرالاوی گفت

d [آب] گلفهسنگ گشته از فسردن ای شگفت    همچنان چون شیشهٔ سیمین نگون آویخته

سارك مرغیست کوچك وخوش‌آواز زینتی گفت

e الا تا درایند طوطی وسارك    الا تا سرایند قمری وساری

شوشك رباب چهاررود باشد زینتی[f] گفت

g گهی سماع زمانی وگاه بربط وچنگ    گهی چغانه وطنبور وشوشك وعنقا

ایزك شرار آتش بوذ شهید گفت

[Fol. 43] h چو زرساوه چکان ایزك ازو لیکن چو بنشستی    شذی زرساوه چون سیمین پشیزه غیبه وجوشن

ترك ترکستان بوذ دقیقی گفت

i اکنون فگنده بینی از ترك تا یمن    یکچند گاه زیرِ پیِ آهوان سمن

جاخشوك[k] داسگاله بوذ شهید گفت

l ای خواجه با بزرگی اشغالِ لی توا    برگیر جاخشوك وبرو می‌درو حشیش

چکك مرغیست بو شکور گفت

m اگر بازی اندر چکك کم نگر    وگر باشهٔ سوی بطّان مپر

فراستوك خطّاف بوذ زرّین‌کتاب گفت

n ای قحبه بنازی زدف ودوك    مسرای چنین چوُن فراستوك

تموك تیریست که بانجاز می‌باشد واکنون بهر جای می‌سازند پیکانش‌را بندگشای باشد چنانك در تن آسان روذ ولیکن برون کشیذن از تن دشخوار باشد تا گوشت بازنگیرند بیرون نیایذ عمّاره گفت

o پسرِ خواجه دست برد بکوك    خواجه اورا بزد بتیرِ تموك

برك روذیست خسروی گفت

b) سریع ; hs باریك ; $H^m$R[nur β]Š[α چشم]   c) hs کُلفهشیِك   d) رمل, hs شبشه ; JR[α ای عجب]$H^m$Š unter کُلفهشنگ, Š auch unter کَلفخشنگ   e) متقارب   f) JRŠ فرّخی   g) مجتث ; hs β طنبور ; JRŠ α گهی سماع [R رباب] زنی گاه بربط وگه چنگ   h) هزج ; hs β عیبهٔ ; H β پشیز وغیبه وجوشن   i) مضارع ; Š   k) Gazophyl. چاخسوك, JR$H^m$Š s. v. جاخسوك, جاخشوك   l) مضارع ; hs β جاخشوش ; α $H^m$Š واشغال β R(nur β) بردار جاخسوك $H^m$Š وبدو   m) A[Fol. 67r]$H^m$RŠQ[Šâhn.] s. v. چغو   n) مضارع   o) خفیف ; hs α بر بلوك, aber hinter بلوك (d. i. بکوك) als Glosse rot نان, also fasste der Schreiber بکوك = بکاك (wie öfter ô neben â steht) nicht = بکاهو (Fol. 43r) ; $H^m$ŠR[شاعر]

چون نمد همچو دیبه شد چه علاج    چاره چه غرقه‌را برود برك [p]

بساك [q] وستاك تاك رز باشد عمّاره گفت

من بساك از ستاكِ بید كنم    با تو امروز جفتِ سبزه منم [r]

تراك طراق بود خسروی [s] گفت

وآن شب تیره كآن ستاره برفت    وآمد از آسمان بگوش تراك [t]

ونجنك [u] شاهسفرم بود خسروی گفت

ونجنك‌را همی نمونه كند    زیرِ هامون بزلفِ ونجنكی [v] [Fol. 48r]

پوك [w] پوزهٔ كه آتش در آن زنند تا بفروزد منجیك گفت

گر برفكند گرم دم خویش بگوگرد    بی‌پوك زگوگرد زبانه زند آتش [x]

تكوك گاوی باشد سفالین یا زرّین یا از چیزی دیگر كه بدان شراب خورند رودكی گفت

خور بشادی روزگارِ نوبهار    می گسار اندر تكوكِ شاهوار [y]

تبوك [z] طبقی باشد كه بر مثال دفی بود چوبین وبقّالان دارند وگروهی بتكان خوانندش از مردم عامّهٔ طوس منجیك گفت

من فراموش نكردستم ونخواهم كرد    آن تبوكِ جو وآن ناوهٔ اشتانِ ترا [a]

كوك كاهو بود واورا بتازی خسّ خوانند خسروانی گفت

خواب در چشم آورد گویند كوك وكوكنار    تا فراقِ روی اورا روی بی‌خوابی شود [b]

كابوك جای مرغ خانگی بود وچیزی كه چون زنبیلی از میان خانهٔ بیاویزند آنرا نیز كابوك خوانند بو شكور گوید

چون بچّهٔ كبوتر منقار سخت كرد    هموار كرد موی وبپوشند موی زرد [c]
كابوك‌را نشاید شاخ آرزو كند    وز شاخ سوی بام شود باز گردگرد

سوك مصیبت بود رودكی گفت

بسا كه مست درین خانه بودم وشادان    چنانك جاهِ من افزون بُد از امیر وملوك [d]
كنون همانم وخانه همان وشعر همان    مرا نگوئی كز چه شدست شادی سوك

p) خفیف ; hs نمد ; α HQŠ نمد خود تبه شود β QS زرود H پرك    q) Sicher falsch; lies wohl استاك    r) خفیف ; hs α از بساك ; HᵐŠ[شاعر]    s) Ĵ خسروانی , S امیر خسرو    t) خفیف , ĴHᵐ ; Š β صدای تراك    u) hs ونجیك α ونحنك β ونحنكی    v) خفیف ; hs α راغ ; RŠ β در گلستان بزلف    w) hs *bis* پوك    x) رباعی ; hs α دنبخویش    y) رمل ; hs α فـــركار (? فرّ) ; HᵐŠ[βα], Ĵ[βα] α نوبهاری روزكار    z) So hs *bis*, F S. ٧٣ Note 1; H unter بتوك    a) رمل ; α l. ونی خوام ; H α نكردم ونخواهم كردن ; Hᵐ تو Hᵖ بتوكِ تر Hᵖᵐ ناوهٔ β    b) رمل    c) مضارع ; Hᵐ[nur αβ]Š β موی شد آن Š δ مویگانش زرد سوی باغ    d) مجتث

سوك خار خوشهٔ کندم وجو باشد وکوسهرا نیز سوكریش خوانند شاکر بخاری کفت

[e] اندامِ دشمنانِ تو از تیرِ ناوکی  مانندِ سوكِ خوشهٔ جو باد آزده

[Fol. 44] غالوك وژواله هرچه آن چون مهرهٔ کرد کنی غالوك وژواله خوانند ومهرهٔ کروههرا غالوك خوانند خسروانی [f] کفت

[g] کمان کروههٔ زرّین شده محاقِ ماه  ستاره جمله چو غالوکهای سیم‌اندود

آزفنداق [h] قوس قزح بود اسدیّ مصنّف کوید در کرشاسف‌نامه

[i] کمان آزفنداق شد ژاله تیر  کُلِ غنچه ترك وزره آب‌کیر

نوك سر هرچه تیز باشد آن تیزی‌را نوك خوانند بو شکور کفت .

چو دینار باید مرا یا درم  فراز آورم من زنوكِ قلم

پالیك [k] شم باشد یعنی پای‌افزار چرمین رودکی کفت

[l] از خر وپالیك آنجای رسیدم که همی  موزهٔ چینی میخواهم واسپ تازی

کلیك احول بود مظفّری کفت

[m] چون ببینم ترا زبیمِ حسود  خویشتن‌را کلیك سازم زود

کلك هم احول بود بو العبّاس کفت

[n] وز فروغش بشب تاری شد نقش نگین  بشب تاری برخواند مردِ کلکا

مجرك [o] بی‌کار وسخره باشد رودکی کفت

[p] چون فرازآمد بدو آغازِ مرك  دیدنش بی‌کار کرداند مجرك

بو شکور کفت

[q] چنین کفت هارون مرا روزِ مرك  مفرمای هیچ آدمی‌را مجرك

e) مضارع ; hs β خوشه ; β R خوشه چو بادام HŠ خوشهٔ چون باد  f) HŠ s. v. خسروانی von غالوك s. v. , عمّاره von کمان کروهه ; α محاق , H محاق ; hs α مجنث ; g) ستاره یکسره JŠ¹ β شده بچرخ هلال [کمانکروهه s. v.] RŠ بچرخ کشته هلال [غالوك s. v.] JŠ | آزفنداک آزفنداک , Wörterbücher ; آذفیداق im Verso , آذفیداق h) hs ستارکان هم R B[V]Gazoph. auch آذینده  i) JRŠ β غنچه پیکان . In den beiden oxforder Handschriften des Epos (Ethé Catalogue Nr. 507, 508) lautet der Vers nach gütiger Mittheilung des Herrn Prof. G. Hoffmann-Kiel auf Fol. 52ʳ bezw. Fol. 100 mit Ausmerzung von آزفنداك folgendermassen:

کمانش ابرِ کرینده شد ژاله تیر  کُلِ [کلی 507] غنچه ترك وزره آبگیر

k) Wörterbücher meist پالیک , auch پالنك  l) رمل , R(پالنك) ; HS β چینیّ تو خواهم  m) خفیف , Hᵐ ; R α زچشمِ حسود  n) رمل ; RQŠ(s. v. رنك) α زفروغش , β تار شده  o) hs *bis* مجرّك ; ŤR (ا)زسم کنکره برخواند R رنکا مردی Q رنکا مراورا S رنکا مرا در  p) رمل ; HᵐŠ مچرك HᵐQŠ مجرك  q) ŤRHᵐQ[Šâhn., βα]Š

سترگ لجوج باشد وبی‌آزرم وتند فردوسی گفت

[r] ستوده بُوَد نزد خود وبزرگ  اگر زادمردی نباشد سترگ

بیوگ عروس بود وبیوگانی عروسی رودکی گفت

[s] بس عزیزم بس گرامی شاد باش  اندرین خانه بسان نوبهار

[Fol. 44r] اورنگ اورنگ تخت بود فردوسی گفت

[t] بدو گفت بی‌تو نخواهم جهان  نه اورنگ ونه تاج وگرز گران

اورنگ زیبائی بود چون اورند شهید گفت

[u] ای از رخ تو یافته[ه] زیبائی اورنگ  افروخته از طلعتِ تو مسند واورنگ

آژنگ چین روی باشد فرخی گفت

[v] بزرگواری وکردارِ او وبخششِ او  زروی پیران بیرون همی‌برد آژنگ

تنگ درّهٔ کوه باشد منجیک گفت

[w] بزلف تنگ ببندد بر آهوی تنگی  بدیده دیده بدزدد زجادوی محتال

تنگ خروار[x] شکر باشد فرّخی گفت

[y] درین [بلاد] فزون دارد از هزار کلات  بهر یک اندر دینار تنگهای بتنگ

کنارنگ صاحب طرفی باشد ومرزبان نیز خوانند فردوسی گفت

[y] ازین هر دو هرگز نگشتی جدا  کنارنگ بودی واو پادشا

دژآهنگ بدخوی وبدجوی[ه] باشد ودر پهلوی در وصف تیر وزوبین نیز بکار برند عنصری گفت

[z] ببیک خدنگ دژآهنگ جنگ داری تنگ  تو بر پلنگِ شخ وبر نهنگِ دربابار

غریاسنگ نان تنگ بروغن درجوشانیده[a] بود بوشکور گفت

[b] گر من بمَثَل سنگم با تو غریاسنگم  ور زآنک تو چون آبی با خسته دلم ناری

شتالنگ وبژول کعب پای بود حکّاک گفت

[c] گرفتم رگِ اوداج وگرفتمش بدو چنگ  بیامد غمر دیل[?] ونشست از برِ من تنگ

چنان پنگر لفچی که برون آید از رنگ  بیاوردش جانم برِ زانو زشتالنگ

غرنگ بانگ نرم گریه[d] بود در گلو منجیک گفت

[Fol. 45] [e] کارِ من در هجرِ تو دایم نفیرست وفغان  شغلِ من در عشقِ تو دایم غریوست وغرنگ

r) Šâhn. ; Q  s) رمل ; Š α پس عزیزان  t) Šâhn. 911, 699  u) رباعی  v) مجتث  w) مجتث, Š; Hm β بدوزد  x) hs خراور  y) Šâhn. 799, 504; HmQŠ  z) مجتث, ǏŠQR[α کردی تنگ]  a) hs درحوسانیده  b) رباعی ; α H نزدیکِ تو چون زهرست نوش وغریاسنگم H برخسته RŠ β غرماسنگم RŠ بمثل بادم  c) هزج ; β ?  d) hs گربه  e) رمل

غنگ چوب عصّاران باشد که ازو سنگها درآویزند جهت روغن منجیک گفت

[f] چند بُوی چند ندیم الندم کوش وبرون آی از بنِ غنگِ غم

رنگ بز کوهی باشد فرّخی گفت

[g] زسر ببرّد شاخ وزتن بدرّد پوست بصیدگاه زبهر زهِ کمانِ تو رنگ

رنگ دیگر اشتران بوند که از بهر بچّه کردن دارند فرّخی گفت

[h] کاروانی بیسراکم داد جمله بارکش کاروانی دیگرم بخشید بُختی جمله رنگ

رنگ دیگر حیلت ودستان باشد فرّخی گفت

[g] وگر بجنگ نیاز آیدش بدان کوشد که گاهِ جَستن ازآنجا چگونه سازد رنگ

معزّی گفت

[i] آمد آن ماه دوهفته با قبای هفت‌رنگ زلف پر بند وشکنج وچشم پر نیرنگ ورنگ

رنگ دیگر منفعت باشد کیا حسینی قزوینی گفت

[k] از جان وروانِ خویش رنگت کردم مارا زلبانِ خویش رنگی نکنی

معزّی گفت

[g] مگر چو پردهٔ شرم از میانه بردارد مراد از آن لبِ یاقوت‌رنگ باشد رنگ

فدرنگ [m] چوبی باشد که بدو جامه‌شویان جامه کوبند واز پس در نیز نهند از بهر استواری ووقتی که جنگ افتد در دست گیرند خطیری [n] گفت

[o] پای بیرون منه از پایگه ودعویٌ خویش تا نیاری بدرِ کوّنِ فراخت فدرنگ

نیرنگ حیلت باشد فرّخی گفت

[p] زهیچ گونه بدو جادوانِ حیلت‌ساز بکار برد ندانند حیلت ونیرنگ

هنگ زور وآهنگ کردنست کسائی گفت

[l] ای زدوده سایهٔ تو زآینه فرهنگِ رنگ بر خرد سرهنگ وفاخر عالم از فرهنگِ هنگ [Fol. 45r]

ارتنگ کتاب اشکال مانی است واندر لغت دری بجای تا نا دیدم یعنی ارتنگ فرّخی گفت

[g] هزار یك زان کاندر سرشت او هنرست نگار ونقش همانا که نیست در ارتنگ

باشنگ [q] خیار باشد که از برای تخم اندر پالیز بگذارند وغاوشو نیز گویند منجیك گفت

[r] آن سگِ ملعون برفت این سندرا از خویشتن تخمرا مانندِ باشنگ ایدرش بر جای ماند

f) سریع ; α Hm چند شوی ; R ندم ; β RJŠ ندیم ; از ودل آر برون کوش Hm آی تو از
g) مجتث h) رمل ; hs α بیسراکم ; دمس‌راکم JRQŠ i) رمل ; hs β وجمش k) رباعی
l) رمل m) F فذرنگ n) HR خسروی, Š خسروانی o) رمل ; HRS α پایگه دعویٌ
p) مجتث ; HmŠ (خسروی) α برو q) FŠ; HJR پاشنگ r) رمل ; hs β wohl اندرش [wie Š, wo auch α verderbt ist], HR ایدرش

فنکُ[s] جانوریست که چوب خورد بر شبه زر وگاه باهم‌آید ورنگی سبز دارد حکّاک گفت

[t] بماندستم دلتنگ بخانه اندر چون فنک   زسرما شده چون نیل سر وروی پر آژنگ

سیرنگ سیمرغ باشد فرّخی گفت[u]

[نارنگ نارنج باشد فرّخی گفت]

[v] همیشه تا زدرخت سمن نروید گل   برون نیاید از شاخ نارون نارنگ

زراغنگ وزراغن هر دو زمینی ریمناک باشد وریگناک عسجدی گفت

[w] زمینی زراغنگ وراهی درازش   همه سنگلاخ وهمه شوره یکسر

زغنگ یعنی فواق شاکر بخاری گفت

[x] مرا رفیقی پرسید کین غریو زچیست   جواب دانم کز غرم نیست هیچ زغنگ

شترنگ شطرنج بود نجّار گفت

[y] تا جز از بیست وچهارش نبود خانهٔ نرد   همچو دو سی ودو خانه‌ست نهادش شترنگ

زرنگ درختی کوهی بود که بار نیارد سخت بود وآتش برو کم کار کند هیزم‌را شاید منجیک[z] گفت

[a] چنان بگریم گر دوست بار من ندهد   که خاره خون شود اندر شخ وزرنگ زگال

شرنگ گیاهی تلخست چون زهر رودکی گفت

[b] همه بتنبل وبندست بازگشتن او   شرنگ‌نوش‌آمیغست وروی زرداندود   [Fol

ونگ سر خوشهٔ انگور بود که بدان آب همی‌خورد فرّخی گفت

[c] شاد باش ودو چشم دشمن تو   سال وماه از گریستن چو ونگ

شنگ خرطوم پیل بود بو شکور گفت

[d] تا کی کند او خوارم تا کی زند او شنگم   فرسوده شوم آخر گر آهن وگر سنگم

شنگ ومشنگ شنگل ومنگل بود یعنی دزد راه‌زن خطیری[e] گفت

s) HᵐŠD قنگ: „Wurm an Früchten und grünen Pflanzen, weiss und blau“   t) هزج, Hᵐ(قنگ); Š(قنگ) α بماند همی دلتنگ بخانه ستم   u) Hierher etwa der Vers von فرّخی in HᵐŠ   v) مجتث; Hᵐ(α تازه!), Š(s. v. نارنج) α wenigstens تازه .... نیابد   w) متقارب; Hᵐ[زراغنگ]Š[ز° und ژ°] α زمین .... وراه ژ[°]Š[ز°] β کوره یکسر   x) مجتث; S رمل (y   α (سوزنی) کین غریو تو β رفیق بپرسید کین غریو تو زغنگ هست نیست گریه کین   z) Hᵐ; JŠ بو شکور Q anonym (شاعر)   a) مجتث; α Hᵐ بنالم اگر دوست داد QS یار داد β HᵐŠ ژکال   b) مجتث   c) خفیف; Hᵐ; RŠ α ای دو   d) رباعی; β Hᵐ[verderbt]Š گر زآهن وآن سنگم   e) Hᵐ; QŠ عنصری

[f] چه زنی طعنه که با هیزان هیزند همه    که بوی هیز وبوی مسخره با شنگلِ شنگ

قریع الدهر گفت

[g] شعر بی‌زنگ ولیکن شعرا زنگ‌بزنگ    همه چون دیوِ دوان وهمه چون شنگ ومشنگ

مدنگ [h] وتنزه [i] دندانهٔ کلیدان باشد قریع الدهر گفت

[k] همه آویخته از دامنِ دعوی ودروغ    چون کفه از کُسِ گاو وچو کلیدان زمدنگ

غدنگ بی‌اندام وابله‌دیدار باشد قریع الدهر گفت

[l] همه چون غولِ بیابان همه چون مارِ صلیب    همه چون زهره بجوی وهمه چون کاکِ غدنگ

منگ قمار باشد قریع الدهر گفت

[m] نشکیبند زلوس ونشکیبند زفحش    نشکیبند زلاف ونشکیبند زمنگ

پشنگ [n] آلت گلیگران بود یعنی بیرم [o] بو حنیفک اسکاف گفت

[g] با دوات وقلم وشعر چه کارست ترا    خیز وبردار تش ودستره وبیل وپشنگ

لیولنگ وهلباک [p] وپنیر تن [q] وهبولنگ این جمله ترف‌را خوانند غمناک‌راست

[r] وآن زر از تو باز خواهد آنک تا اکنون ازو    چوغری خوردی همی ولبابفی ولیولنگ

غاوشنگ آن چوب گازران باشد که گاو بران رانند طیّان گفت

[g] مردرا نهمار خشم آمد از این    غاوشنگی بکف آوردش گزین

[Fol. 46r] شفترنگ شفتالو بود عسجدی گفت

[s] با سماعِ چنگ باش از چاشتگه تا آن زمان    بر فلک پیدا شود پروین چو سیمین شفترنگ

ترنگ آوازهٔ زه کمان باشد عنصری گفت

[t] از دل وپشتِ مبارز برگشاید صد تراک    کز زهِ عالی کمانِ خسرو آید یک ترنگ

باذرنگ ترنج باشد منجیک گفت

[u] یاسمن آمد بمجلس با بنفشه دست سود    حمله کردند وشکسته شد سپاه باذرنگ

آذرنگ غمی ومحنتی صعب باشد بو شکور گفت

f) رمل ; β $H^m$(Q)Š مسخره ونوئی حبز ونوئی که $H^m$Š همچون شنگان Q وبا شنگان g) رمل , β l. بر کف ? h) F مذنگ , vergl. S. ٣٩ Note v i) hs ودژه ; kaum تنزه (wegen تنزه Fol. 21r) k) رمل ; hs β کفه , $H^m$ wohl کنه l) رمل , vergl. s. v. کاک Fol. 38r S. ٩٣ Note d m) رمل ; hs vier Mal نشکیبد ; $H^m$Š n) hs بیشنک , nachher پشنک o) hs سرم p) Wörterbücher هلباک هلناک هلتاک (aber nicht برف sondern ترف) q) hs پسر تن r) رمل ; $H^m$Š (beide auch s. v. چوغری) α ستاند [bezw. وا[با s) رمل ; hs α جاشتگاه ; β Š آید بدید پروین فلک R (nur β) از فلک پروین برون آمد t) رمل , $H^m$ ; Š α صد می‌براید β آید رستم ... یا سمین u) رمل ; hs α بنفشه β با بسپاه ; $H^m$ α بنفشه β $H^m$ خله Š چله $H^m$Š سیاه

[v] زفرزند بر جان وتنت آذرنگ    تو از مهرِ او روز وشب چون نهنگ

وهم بو شکور گفت

بآهن نگه کن که بریّد سنگ    نرست آهن از سنگ بی‌آذرنگ

گاورنگ گرز فریذون بوذ یعنی گاوسر همانا که بر شبه گاوی ساخته بوذ فردوسی گفت

[w] بیامذ خروشان بذان دشتِ جنگ    بچنگ اندرون گرزهٔ گاورنگ

نیملنگ کمان‌دار[x] بوذ فرّخی گفت

[y] بروزِ کارزارِ خصم وروزِ نام وننگ تو    فلك در گردن آویزذ شغا ونیم‌لنگ تو

کنگ[z] امرد بزرگ قوی‌قالب بوذ مسجدی گفت

[a] کنگی بلندبینی کنگی بزرگ‌پای    محکم سطبرساق زین‌کرد ساعدی

مچاچنگ کبری بوذ از ادیم دوخته که سعتریان[b] ناسازگار بکار دارند وسعتریان سازگار خوذ بزنان مشغول باشند بو عاصم گفت

[c] مالِ رئیسان همه بسایل وزایر    وآنِ تو بکفشگر زبهرِ مچاچنگ

باجنگ[d] درکی خرد باشذ که ببیك چشم ازو بتوان نگریذ بو عاصم گفت

[e] مال فرازآوری نگاه [ذ]داری    تا ببرند از درِ دریچه وباجنگ    [Fol. 4'

## باب اللام

بال گویند ببال یعنی بروی ویا فزونی بالا کن عنصری گفت

[a] شاها هزار سال بعزّ اندرون بزی    وآنگه هزار سال بملك اندرون ببال

بال دیگر ساعد بوذ کسائی گفت

[a] دل نرم کن بآتش واز بابزن مترس    کز تخمِ مردمانت برونست پرّ وبال

یال گردن بوذ عنصری گفت

[f] ازو رسیذه بتو نقدِ صذ هزار درم    زبنده بوذنِ او چون کشیذه بایذ یال

فتال یعنی که از جای اندرآهختن واز جای بکند عمّاره گفت

v) HᵐŠ(آدرنگ) β از بهرِ    w) Šâhn. 498, 1067    x) Wohl کماندان (J̌)

y) هزج, vergl. Fol. 5 s. v. شغا; hs β شفا; HᵐQŠ    z) hs im Verse *bis* کُنکی; der Unterschied der Lexica zwischen کِنگ (z. B. RŠB[V], aber auch کُنگ Š) امرد الخ und کُنگ (z. B. RB[V]) مرد الخ scheint mir Düftelei zu sein (aus امرد wurde مرد gelesen)

a) مضارع    b) سعتریان ist also F s. v. zu lesen (S. ۸۳ Note f)    c) منسرح, β lies بر کفشگر; HᵐŠ    d) Lexica meist پاچنگ    e) منسرح; α Hᵐᵖ ونگاه β HŠ از رهِ

f) مجتث; HᵐŠ β کشید

[g] باذ برآمذ بشاخِ سیبِ شگفته  بر سرِ میخواره برگِ گل بفتالیذ
وشاهسار گفت

[h] گهرفتال شذ این دیذه از جفای کسی  که بوذ نزدِ من اورا تمام ریزفتال

نالَ قلم باشذ وگویند آن چوب باریك بوذ که در میان قلم باشذ وفرّخی گفت

[i] از لبِ جوی عدوی تو برآمذ زنخست  زین سبب کاسته وزرد ونوان باشذ نال

نهالَ درختِ نونشانده بوذ عنصری گفت

[k] بیك ماه بالا گرفت آن نهال  فزون زآنك دیگرِ درختان بسال

لالَ[l] لعل باشذ عنصری گفت

[m] دو لب چو نارِ کفیذه دو لب چو سوسنِ سرخ  دو رخ چو نارِ شگفته دو برگ لالهٔ لال

زالَ فرتوت پیر کهن گشته بوذ زر همچنین وپذر رستمرا[n] زالزر از آن گفتند که از مادر سپیذ موی زاذ وفرتوت خرف باشذ منجیك گفت

[Fol. 47ʳ] [o] یا ربّ چرا نبرّذ مرگ از ما  این سالخورده زال وبُن انبانرا

هالَ آرام بوذ دقیقی گفت

[p] گمان مبر که مرا بی‌تو جای هال بُوَذ  جز از تو دوست گرم خونِ من حلال بوذ

شالَ گلیم کوچك بوذ عنصری گفت

[q] زان مَثَل کارِ من بگشت وبتافت  که کسی شال جست ودیبا یافت

غالَ غلتیذن بوذ یعنی گردیذن بوذ بپهلو عمّاره گفت

[r] آهوبر جفت‌را بغالذ بر خویذ  عاشق معشوق‌را بباغ بغالیذ

چالَ مرغی باشذ چند زاغی وگوشتش بطعم گوشت بط باشذ شاهسار گفت

[s] چو بازرا بکَنذ بازدار مخلب وپر  بروزِ صیذ برو کبك راه گیرذ وچال

گوالَ اندوختن بوذ طیّان گفت

[t] بزرگان گنج وسیم وزر گوالند  تو از آزادگی مردم گوالی

شهید گفت

[u] زمانه ازین هر دوان بگذرذ  تو بگوال چیزی کزو بگذرذ

g) منسرح, vergl. Fol. 52ʳ s.v. فنال, HŠ; A (Fol. 52ʳ) α بشاخِ بیذ  h) مجتث,
hs β زبرفنال, l. غمام ریزفنال („ریز Tropfen")? β Hᵖ (Hᵐ fehlt) غمام زابر Š غمام ابر  i) رمل;
HᵐQŠ [verderbt]  k) متقارب  l) hs bis لالَ  m) مجتث, Hᵐ; QŠ α دو برگ سوسنِ
n) hs بذرِرستمرا  o) مضارع  p) مجتث, hs β دوستکرم; HᵐŠ  q) خفیف
r) منسرح  s) مجتث; HᵐŠ α مخلب وچنگ  t) هزج, hs β ترا آزادکی, aber Fol. 53
s.v. گوال richtig; Hᵐ, JRŠ α گنج سیم  u) β hs می‌گوال

کلال میان سر بوذ حکّاك کفت

[v] با زندم یا کنذم ریش پاك   یا دهذم کارد یکی بر کلال

فیال آغاز بوذ بلغت بلخ وزمین فیال آن بوذ که از نخست باز بکارند بو شکور کفت

[w] کس آن داستان کس نکفت از فیال   ابر سیصذ وسی وسه بوذ سال

سکال کسی که سازکاری همی‌کنذ باندیشه کویند که همی‌سکالذ فرّخی کفت

[x] باقصای جهان از فروغِ تیغش هر روز   همی صلح سکالذ دلِ هر جنک‌سکالی

[Fol. 48] کوتوال دزدار بوذ عنصری کفت

[y] آلبیست آری ولیکن روزکارش زیردست   قلعه است آری ولیکن آفتابش کوتوال

پالاپال چیزی بوذ که سخت پاینده [ذ]بوذ تازیش سیّال بوذ دقیقی کفت

[z] بفرّ وهیبتِ شمشیرِ تو قرار کرفت   زمانه که پر آشوب بوذ وپالاپال

سفال پوست کوز وپسته وفندق بوذ وانچ بذین مانذ همه سفال خوانند همچون چیزها که از کل سرشته بوذ چون سبوذ وکوزه وآنچ بذین مانذ منجیك کفت

[a] آنجا که پتك بایذ خایسك بیهذه‌ست   کوزست خواجه سنکین مغز آهنین سفال

شکال جنسیست از روباه وبسک مانذ وسرخ‌کون باشذ وموی او نیز با موی روباه بیامیزند فرّخی کفت

[b] کجا حملهٔ او بوذ چه کوهی چه مصافی   کجا هیبتِ او بوذ چه شیری چه شکالی

همال همتا وهمباز باشذ بو شکور کفت

[c] دلِ من پر آزار از آن بذسکال   نَبُذ دستِ من چیره بر بذ همال

هامال همال باشذ خسروی کفت

[d] وین آتش وین باذ وسیُم آب وزپس خاك   هر چار موافق نه بیکجا ونه هامال

پیخال سرکین مرغ باشذ ودر همه مرغان بکار برند وتازیش ذرق باشذ زینتی کفت

[e] چو بازِ دانا کو کیرذ از حباری سر   بکردِ دنب نکردذ بترسذ از پیخال

کوبال لخت آهنین بوذ تازیش عمودست فردوسی کفت

[f] بپای آورذ زخمِ کوبالِ من   نرانذ کسی نیزه بر یالِ من

آخال سقط ونابکار بوذ فرّخی کفت

[g] از بس کلِ مجهول که در باغ بخندیذ   نزدیکِ همه کس کلِ معروف شذ آخال

v) سریع ; α RŠ کنمش .... زمش Š ریش چاك β RŠ یا زندم سنكك یکی   w) So; QŠ α پس این داستان کش بکفت   x) هزج ; aber α (hs باقصای)   y) رمل   z) مجتث ; ǏRŠ β پالاپال بود Š α او قرار   a) مصارع, vergl. Fol. 41 s. v. خایسك   b) هزج   c) hs β حیره   d) رباعی, Š; R α ودکر خاك   e) مجتث ; hs α خبازی   f) Šâhn. 452, 326   g) رباعی ; HᵐRŠ

کاچال[h] آلات خانه باشد چون فرش واوانی وسیبار[i] همین باشد عنصری گفت

[j] زود بردند وآزمودندش — همه کاچالها نمودندش

[Fol. 48r] کنجال ثفل هر مغزی که از روغن جدا کرده باشند آنرا کنجال وکنجاره گویند ابو العبّاس گفت

[k] بس پند بپذرفتم واین شعر بگفتم — از من بدل خرما بس باشد کنجال

انگشتال بیمارناك بود ابو العبّاس گفت

[l] زخان ومان وقرابت بغربت افتادم — بماندم اینجا بی‌ساز وبرگ وانگشتال

. نخچیروال نخچیرانگیز باشد فرّخی گفت

[m] نامکنست این سخن بر خاص — لفظیست اینّ در میانهٔ عام

نخچیروالان این ملك‌را — شاگرد باشد فزون زبهرام

نهاله نخچیرگانرا بر کوه جای ساخته بود که در آنجا بنشینند تا نخچیر اورا نبینند تا از آنجا بتیرش بزند آن جای‌را نهاله خوانند فرّخی گفت

[n] از پیّ خدمت تو با تو ملك صید کنی — بنهاله که تو رانند نخچیر پلنگ

تبخاله اثر تب گرم باشد که از لب مردم برجهد چون خرد آبله خفّاف گفت

[o] کاشکی سیّدی من آن تبمی — تا چو تبخاله گرد آن لبمی

پیاله قدح آبگینه باشد که بدان شراب خورند کسائی گفت

[p] بیزارم از پیاله واز ارغوان ولاله — ما وخروش وناله کنجی گرفته تنها

ماله لیف بود که بدو جولاهکان آهار دهند وبدسته کرده باشند گروهی سمه[q] کویندش عمّاره گفت

[r] کونی دارد چو کون خواجهاش لت‌لت — ریشی دارد چو ماله آلوده ببت

ژاله تگرگ باشد منجیك گفت

[s] چون ژاله بسردی اندرون موصوف — چو[ن] غوره بخامی اندرون محکم

ژاله قطرهٔ باشد که از سردی صبح بر برگ نشیند کسائی گفت

[Fol. 49] [t] یاقوت‌وار لاله بر برگ لاله ژاله — کرده بدو حواله غوّاص درّ دریا

ژاله خیك باشد که باد بدو اندردمند وبر او[u] بآب عبره کنند فرّخی گفت

h) hs کاخال, im Verse کاحالها   i) Lexica meist سپار   j) خفیف; HᵐŠ[α verderbt]   k) رباعی β hs خرما; S α زان پس بپذیرفتم β ای ساقی مرا فرما   l) مجتث; α J̌ زخان ومال J̌Š ومراتب Hᵐ قرابت β مان β Hᵐᵖ بماند J̌ verderbt (انگشتان) R[nur β] Hᵐᵖ بی‌برگ وساز برگ انگشتال   m) بسیط; HᵐŠ, J̌R(nur γδ)   n) رمل; Š verderbt   o) خفیف   p) مضارع   q) So auch F S. ۱۲۸ Nr. ۱۴۰, vergl. Note i   r) رباعی; hs α چون β ببیت الذ, s) هزج   t) مضارع   u) hs برّ او

[v] چو آبِ سیلی کز ژاله برگرفتی مرد     چو آبِ جوئی کز نیل درربوذی مار[?]
زریذکانِ سرائی چو ژاله بر سرِ آب     بذان کنار فرسناف ریذکی سه چهار

سکاله گوه سگ بوذ آنچ دراز بوذ چون شافهٔ بزرگ عمّاره گفت
[w] یکی بدیذ بگوا[ه] ا[و]فتناده مسواکش     ربوذ تا برذش باز جای وباز کذه
یکی بگفت که مسواکِ خواجه گنده شذست     که این سکاله گوهِ سگست خشك شذه

ویل نفیر باشذ واین لفظ تازیست ودر مصیبت گویند بو شکور گویذ
[x] بذاندیش دشمن شذه ویلجوی     که تا چون ربایذ ازو جفتِ اوی

بسمل یعنی کُشته وگویند بسمل کن یعنی بکُش واین لفظ تازیست خفّاف گفت
[w] دو زلفکانت بگیرم زدل پر از غمِ خویش     چو مرغ بسملکرده ازو درآویزم

تاول گاو جوانه بوذ اورمزدی گفت
[y] چنان تو بینی تاول نکرده کار هگرز     بچوب رام شوذ یوغرا نهذ گردن

بشل وبشلیذن[z] دوسانیذن بوذ بو شکور گفت
[a] که بیداور این داوری نگسلذ     وبر بیگناه هیچ بذ نبشلذ

هیکل بتخانه بوذ واین لفظ تازیست عنصری گفت
[b] چنان دان که این هیکل از پهلوی     بوذ نامِ بتخانه گر بشنوی

تنبل حیلت باشذ ومکر کسائی گفت
[c] ای آنك جز از شعرِ غزل شعر نخوانی     هرگز نکنی سیر دل از تنبل وترفند

[Fol. 49r] دنگل ابله وبیاندام بوذ ابو العبّاس گفت
[d] گر دنگل آمذست پسر تا کی     بربندیش بر آخرِ هر مهتر

مندل خطّ عزیمتست که معزّمان کشند روذکی گفت
[e] ندیذه تنبلِ اوی وبدیذ مند[لِ] اوی     دگر نماند ودیگر بُوَذ بسانِ شراب

یل مرد مبارز هنری باشذ فرّخی گفت
[f] جائی که برکشیذ مصاف از پسِ مصاف     وآهنسلب شوند یلان از پسِ یلان

مکل کرمیست سیاه در آب وآنرا بتازی علق خوانند لبیبی گفت
[f] علبهفروش خواجه که مارا گرفت باذ     بنگر که داروش زجه فرموذ اوستاذ

v) مجتث; hs جو آب سبوسی کر زاله برکرفتی مرد * جو آب جوبی کز دمل دررپوذی
زریذکان سراسی جو زاله بر سراب ، بذان کنار فرسناذ رىذکی سه جهار + ناز [ماز؟]
w) مجتث     x) متقارب; IIm α ودشمن پر از ویل جهوی     y) مجتث; hs α هوگز gegen das Metrum, IIm مکرز d. i. هگرز; Hm     z) IImŠ پشلیذن (Š auch بشلیذن mit anderem Verse)     a) IIŠ β ایچ, lies oben بیگنه oder ایچ     b) Š α که هیکل بد از
c) رباعی     d) مضارع; hs α بس تاکی; IIm     e) مجتث     f) مضارع; γ پیالك ?

گفتا که پنج بالك وغوك ومکل بکوب     در خایه هل تو چنکِ خشیسار بامداد

غال سوراخ گوسفندان بوذ در کوه عمّاره گفت

[g] کسی که غال شذ اندر حسودیٔ تو مَلِك     خذای خانهٔ وی جای رخنه دانش غال

جنگال [h] نشانه باشذ چون سوراخی عسجدی گفت

[i] چه دیلمانِ زره‌پوشِ شاه وترکانش     بنیر وزوپین بر پیل ساخته جنگال

درست گوئی شیرانِ آهنین‌چرمند     همی‌جهانند از پنجه آهنین جنگال

کالیذ [k] چون هزیمت شذنی بود گویند فلان بکالیذ عمّاره گفت

[l] خیز مکاسی بیار یار قدح‌را     کانت مکاکفت از این سرای بکالیذ

زیغال [m] قدح بوذ روذکی گفت

[n] شگفت لاله تو زیغال بشگفان که همی     زپیشِ لاله بکف برنهاده به زیغال

غول حرامزاده بوذ روذکی گفت

[o] ایستاده دیذ آنجا دزد وغول     روی زشت وچشمها همچو[ن] دو غول

غنجال میوهٔ باشذ ترش که آنرا حبّ الملوك خوانند بو العبّاس گفت

[p] ودوش نامه رسیذم یکی زخواجه نصیر     میانِ نامه همه ترف وغوره وغنجال [Fol. 50]

یل [q] چون بزیر آمذن بوذ چیزی از چیزی ونیز دل‌را [r] از اندیشه بوذ روذکی گوید

[s] زاسپ یلّی آمذ آنگه نرم‌نرم     تا برند اسپش همآنگه گرم‌گرم

خرچال [?] مرغیست زینتی گفت

[p] همیشه در فرع از وی سپاههای ملوك     چنان کجا بنواحی عقاب بر خرچال

سوفال یعنی سوفارِ تیر زینتی گفت

[t] از آنك روی سیه باشذ او بهر عزِ وی     همی‌گذارذ شمشیرش از یمین وشمال

چو پشتِ قنفذ گشته تنورش از پیکان     هزارمیخ شذه درفش از بسی سوفال

کیغال [u] جمّاشی بوذ آنك پنهانك دوست‌را بینذ[ذ]د گویند کیغالنی کرد بو شکور گفت

g) مجتث; H^mŠ; vergl. RŠ (auch عمّاره) کسی که در دلِ او جای کرد خصمیّ تو ' بجای خانه وکاشانه چرخ دادش غال    h) Vergl. F S. ٨٥ Note c    i) مجتث; R (عنصری) s. v. خندال, nur αβ) α چو . . . شاه مژگانش    k) Vergl. F S. ٨٥ Note a    l) منسرح; hs β مکالفت    m) J̌š (im Verse aber einmal زیغال), Š زیغال زیغالی und ریغال (R), H^m زیغال    n) مجتث, H^mŠ [s. v. زیغال وزیغال]; α J̌ بدورِ لاله تو β J̌RŠ [s. v. ریغال] بدورِ لاله    o) رمل; J̌RŠ α دیدم آنجا دزدِ غول β R همچون دغول    p) مجتث    q) hs یل, Wörterbücher یَل    r) hs دُل (?)    s) رمل; hs α یکی    t) مجتث; hs α عزوی γ قنفه δ درفش    u) So im Verse, im Stichworte bis کیغال; vergl. F S. ٨٥ Note d. Das Richtige ist wohl دنغال (vergl. Vis 28, 18)

[v] بکبیغالگی رفته از پنجهیر   رمیذه ازو مرغکِ گرمسیر

ببیذبن‌ساله[w] کهن سال‌خورده بوذ روذکی گفت

[x] زمانی برق پر خنده زمانی رعد پر ناله   چنان مادر ابر سوگِ عروس سیزده‌ساله

وگشته زبن پرنذِ سبز شاخِ ببیذبن‌ساله   چنان چون اشکِ مهجوران نشسته ژاله بر لاله

بل یعنی بِهِل آغاجی گفت

[y] بل تا جگرم خشک شوذ وآب نماند   بر روی من آبست کزو دجله توان کرد

داسگاله دهرهٔ کوچک بوذ که تره وگیاه دروذن[را] بکار آیذ ابو القاسم مهرانی گفت

[z] ای تن ار تو کارد باشی گوشتِ فربه بُر همه   چون شوی چون داسگاله خوذ نبرّی جز بناز

پل پاشنهٔ پای باشذ معروفی گفت

[a] همیشه کفش وپلش‌را کفیذه بینم من   بجای کفش وپلش دل کفیذه بایستی

[Fol. 50r] خوهل کژ باشذ بو شکور گفت

[b] پس ار ژاژ وخوهل آوری پیشِ من   همت خوهل پاسخ دهذ پیرزن

ویل ظفر باشذ گویند بر فلان ویل یافتیم یعنی پیروز شذیم روذکی گفت

[c] لبت سیبِ بهشت ومن محتاج   یافتن‌را همی‌نبینم ویل

تویل پیش پیشانی‌گاه از بالا سوی میان سر بوذ وچکاذ نیز همین باشذ وبتازی چون آنجا موی نرویذ اصلع خوانندش غوّاص گفت

[d] پشت خوهل وسر تویل وروی بر کردارِ قیر   ساق چون سوهان ودندان بر مثالِ دستره

مُل نبیذ باشذ عنصری گفت

بزرّینه جام اندرون لعلِ مل   فروزنده چون لاله بر زرد گل

چنگل چنگ باشذ از آنِ باز وباشه وشاهین وآنچ بذین ماند روذکی گفت

[e] پرّ کنده چنگ وچنگل ریخته   خاک گشته باذ وخاکش بیخته

داهل علامتهاست که بر زمین فروزنند واز بر او دام بگسترند تا نخچیر از داهل نترسذ وبدام آهنگ ننذ ودر دام افتذ بو شکور گفت

[f] جسته نیافتستم که چو بینم   گوئی زدام وداهل جَستستم

نخجل شکنج[g] باشذ وگویند ناخن برگرفتن باشذ آغاجی گفت

[h] نشانِ نخجل دارم زدوست بر بازو   رواست باری گر دل ببرد مونس داذ

v) hs α ازبنهاجبیر   w) hs *bis* پبذبن, fehlt in den Wörterbüchern   x) هزج
y) رباعی ; HŠ   z) رمل ; hs β بناز ; α l. ای بت ?   a) مجتث ; Ŝ(β schlecht)
b) متقارب ; $H^m$Š α پس از ژاژ وخوهل‌آوری   c) خفیف ; Ŝ β نیابم ویل   d) رمل ; $H^m$
e) رمل   f) مضارع ; α ?   g) F S. ۸۸ Nr. ۴۳: اصفهانیان نشکنج گویند   h) مجتث ;
hs β دبرد ; β $H^m$Š که از Ŝ یاری , ومونس J verderbt

نغل[i] کندهٔ باشد از برای گوسپندان وراه‌گذریان بکنند تا بشب بذان خانه اندرشوند در دشت ودامن کوه روذکی گفت

[k] گوسپندیم وجهان هست بکردارِ نغل چون گه خواب بُوَذ سوی نغل بایذ شذ

نشپیل آهن‌پارهٔ باشذ که بر سر موی اسپ بندند وبذان ماهی گیرند منجیک گفت

[l] ای ماهیٔ سیمین ملهٔ[?] برزده نشپیل دیریست[?] بباغ اندر بر زیرِ قندیل [Fol. 51]

آغیل نگرستن بوذ بیك سوی چشم بخشم حکّاك گفت

[m] نرمك اورا یکی سلام زنم کرد در من نگه بچشم آغیل

شوله آن جای‌را خوانند که گرمابه‌بانان سرگین خشك کنند عمّاره گفت

[n] بنیم گرده بروی بریش بیست کنشت بسذ کلیچه سبالِ تو شوله‌روب برُفت

کهله گاورسهای سیم وزر وارزیز بوذ مستعمل دارند که بذان زرّینه وسیمینه باز بندند منجیك گفت

[o] بر کهلهٔ هجرانت کنون رانی کفشیر بر کهلهٔ داغش بر کفشیر ندانی

بیله پیکانی بوذ پهن بشبه بیل در تیر نشانده وآن تیررا بیلکی گویند فرّخی گفت

[p] چنان چون سوزن از وشّی [و]آب روشن از توزی زطوسی بیل بگذاری بآماج اندرون بیله

پلّه کفّهٔ ترازو بوذ فرّخی گفت

[q] زبس برسختنِ زرّش بخانِ مادحان هزمان زناره بگسلذ کپّان زشاهین بگسلذ پلّه

پلّه[r] پایهٔ نردبان باشذ عسجدی گفت

[s] نه دام الّا مدامِ سرخ پرکرده صراحیها نه تلّه بل که حجره خوش بساط او کنده با پلّه

بخله[t] پرپهن[u] بوذ تازیش فرفخ است عسجدی گفت

[v] درآویزم حمایل‌وار یکسان خویشتن‌را زذ بگردون گردن وپشتش کنم آغوش چون بخله

تخله[w] نعلین باشذ منجیك گفت

i) hs نَغّل gegen das Metrum
k) رمل, HᵐŠ; R β شود سوی نغل بایذ رفت
l) رباعی; hs α ماهی سممین ملهٔ β دیربست بباغ اندر در زبر
m) خفیف; α ĴŠ اورا سلام به نیمِ چشم R بچشمِ خشم Hᵐ کرد زی من HᵐR کرد سوی من نکه ĴŠ, β بردم وی سبال β بروی بریش پیش α Š,
n) مجتث; hs α پنسم کرده بروی بریش بیست ننشست; نرفت
o) رباعی; hs β کفستر
p) هزج; hs β نطوسی; β Ĵ زتوری ĴR بگذارد Š بگذار و Note o
q) هزج
r) hs بلّه gegen بَلّه vorher; Wörterbücher پَلّه, F تله S. ۱۳۰. Nr. ۱۴۳
s) هزج; hs α درکرده β حجرهٔ
t) hs bis بخله; Wörterbücher auch پخله
u) hs بَرپهن
v) هزج; hs α زد .... یکسان; α Š (s. v. بُخله) خویش‌را بر وی β ĴŠ وسینه‌اش کنم Ĵ. بگردِ گردن
w) hs im Verse تُخله, Wörterbücher تَخله

[x] اندر فضایلِ تو عدم گوئی    چون تخلّهٔ کلیمِ پیمبر شذ

فَلّه شیری بوذ ستبر که وقت زادن از آبستن جذا شوذ وبعضی آنرا گورماست خوانند منوچهری گفت

[y] نوآئین مطربان داریم وبربطهای گوینده    مساعد ساقیان داریم وساغرهای چون فله

[Fol. 5 کابیله[z] هاون چوبین باشذ طبّیان مرغزی گفت

[a] خایگانِ تو چو کابیله شذست    رنگِ او چون گونِ پاتیله شذست

تفشیله گوشت وگندنا وگشنیز ولوز[b] ومغز خایه وگزر وانگبین بدیگ اندرکنند وازین همه خوردنی پزند واورا تفشیله خوانند منجیك گفت

[c] غمزی ای نابکار چون غلبه    روی چونانك پخته تفشیله

زَلّه پرّندهٔ است بگرمای صعب بانگ دارذ بانگی تیز واو جند ناخنی باشذ وجزد[d] نیز خوانندش روذکی گفت

[e] بانگِ زلّه کرد خواهذ کرّ گوش    وایچ ناسایذ بگرما از خروش
برزنذ آواز دو نانك بدست    بانگ دو نانکش سه چند آو[ا]ی هست [?]

کلّه کسی که با کسی سربسری کنذ وبا یکدیگر همی کوشذ گویذ کوش تا کوشم گویند کلّه می کنذ[f] عسجدی گفت

[g] همی جبنم همی کوشم بدندان با زنخدانش    همی پیچذ غلام از رنج وبا او می زنم کلّه

خُلّه آبی ستبر باشذ که از بینی فروذآیذ عسجدی گفت

[h] چو آیذ زو برون چدان بذان مانذ سرِ سرخش    که از بینیٔ سقلابی فروذآیذ همی خلّه

چلّه چهل روز باشذ که زن بنشیند از بعد زادن تا بذانکه که پاك شوذ وبذان چهل روز بگرمابه نشوذ ونماز نکنذ گویند بچلّه درست عسجدی گفت

[i] برافشاندم خذوآلوذ چلّه در شکافِ او    چو پستان ماذر اندر کامِ بچّه خرد در چلّه

جُلّه نباتی بوذ که بر لب جویها رویذ وسماروغ همین بوذ واندر باب غین شرح این دو کلمه گفته شذ عسجدی گفت

x) مضارع; hs α نو; R α تو قلم گوئی    y) رمل; β R (nur β) نوآئین ساقیان $H^m$J̌ŠR وساعدهای    z) $H^m$Š, کاپیله J̌R    a) رمل, R (nur α); $H^m$(anonym)Š(لطیفی) β کونِ تو چون سرِ پاتیله    b) F S. ۱۲۹ Nr. 150 وجوز, also etwa oben گوز?    c) خفیف; hs α غمزی β بخته; جو نانك $H^m$Š[α verderbt] β چون نان که پخته    d) hs جُزد; Wörterbücher جَزد چَزد, nur Š daneben auch جُزد [Wollaston s. v. 'Grashopper': „جزو *jazū*“!]    e) رمل; hs β ویچ γ او از دو; α J̌R verderbt β $H^m$ وانچه J̌R زانکه γδ nur A    f) Also zu کَلّه „Kopf etc."    g) هزج; hs α دار بخدانش    h) هزج, $H^m$ŠR [nur β]; QJ̌ α آمد    i) هزج; hs β بچه خرد چله; $H^m$Š α خیوآلود

[k] چو کودك سر فرودآرد بجره بر سر حمدان    چنان گردد که پندارم سماروغست یا جلّه

غلّه کرای‌سرای وکلبه وکاروان‌سرای باشد عسجدی گفت

[l] فراز گنبد سیمینش بنشستم بکام دل    ززرّ وسیم گنبدرا بکام او دهم غلّه [Fol. 52]

سیله وفسیله [m] هر دو رمهٔ گوسپند واسپ بود فرّخی گفت

[n] بباغ اندر کنون [مردم] نبرّد مجلس از مجلس    براغ اندر کنون آهو نبرّد سیله از سیله

خلّه [o] آلتیست که ملّاحان دارند چون پارویی [p] وبذان آب از بر کشتی دور کنند تا کشتی آسان برود عسجدی گفت

[q] تو گفتی هر یکی زایشان یکی کشتی شدی زان پس    خلّهاش دربای وبندش دست ومرغابیش کشتی‌بان

خلّه وپافه وهرزه یکیست وآنچ گم شود همین عنصری گفت

[r] او مر آنرا در آن یله کردست    مهرِ اورا زدل خله کردست

نخکله [s] گوز سخت بود لبیبی گفت

[t] ای بزفتی عَلَم بکرد جهان    برنگردم زتو مگر بهری

گرچه سختی چو نخکله مغزت    جمله بُبرون کنم باچاره‌گری

پیغله وپیغوله وکُنج یکی باشد فردوسی گفت

[u] کنم هرچ دارم بایشان یله    زگیتی گرفتم یکی پیغله

یلّه رها بود فردوسی گفت

[v] گله کرد باید زگیتی یله    ترا چون نباشد زگیتی گله

خلم آن آب سطبر بینی بود عسجدی گفت

[w] همان کز سگی زاهدی دیدمی    همی‌بینم از خیل خلم وخدو

سلم [x] مدهون بود که کودکان بران خطّ آموزند فرالاوی گفت

[y] ای من رهی آن دست وآن خط وکلکت    از پوستِ رهی سلم کن کی شاید

پاجول پزول شتالنگ بود بوعلی الیاس گفت

[z] نه اقعس سرون ونه دعول [?] دو پای    نه اکفس پاجول ونه شم زآستر

k) هزج ; α Hᵐ فراز Š فرو دارد β S پنداری    l) هزج    m) hs فسیله وفشیله
n) هزج ; hs β بباغ اندر ; Q, HᵐJ[verderbt]R[bis بنزد]Š s. v. سیله    o) hs خَ, vergl. F S. ۱۳. Note m    p) hs بارودی    q) هزج ; hs β خلّهاش دربای , مرغابیس کشتی‌بان
r) خفیف, Hᵐ; RŠ bis کرده    s) hs بحکله, im Verse نحکله    t) خفیف ; HᵐŠ[δ جو
اجاره‌گری    u) Šâhn. ; QHᵐŠ    v) Šâhn. 628, 1889    w) متقارب ; hs α
منتقارب    x) hs bis سِلم, Wörterbücher سَلْمْ سَلَمْ سِلَمْ    y) مضارع oder رباعی    z) متقارب    سک

[Fol. 52r] تانول زفر باشد فرّخی[a] گفت

[b] من پیرم وفالج شده‌ام اینك نگر    تانولم کژ بینی وکفته شده دندان

اسپغول بذر قطونا بود بهرامی[c] گفت

[d] بروز کرد نیارم بخانه هیچ مقام    از آنك خانه‌ام پر اسپغول جانورست

مول بازایستادن بود بدرنگ در یعنی کُنگ‌کاری[e] گویند مول یعنی درنگ مکن ومعنیٔ مولش درنگ بود فردوسی گفت

[f] بمولیم تا نزدِ خسرو شویم    بدرگاهِ او لشکرِ نو شویم

فرغول تاخیر بود بر مدافعت ومطل وکسلانی رودکی گفت

[g] که فرغول پدید آید آن روز    که بر تخته ترا تیره شود نام

مرغول جعد پیچیده بود یعنی موی سر رودکی گفت

جوان چون بدید آن نگاریده روی    بسانِ دو زنجیر مرغولِ موی

ماکول[h] گلوبنده باشد یعنی بسیارخوار| علی قرط گوید

[i] قلیه کردم زود وآوردمش پیش    تا بخوردند آن دو ماکولِ نهنگ

بشکول مرد قوی بود وحریص نیز گویند بر کار کردن عنصری گفت

[k] هرچه یابی وزان فرومولی    نشمرند از تو آن [ب]بشکولی

گول[l] جائی باشد که آبی تنگ ایستاده بود لبیبی گفت

[m] گولی تو از قیاس که گر برکشد کسی    یك کوزه آب ازو بزمان تیره‌گون شود

آغال لفظی است که در تند [کرد]ن[mm] کسی‌را بر کسی گویند فرالاوی گفت

[k] من زآغالشت نترسم هیچ    ور بمن شیررا برآغالی

فتال برفشاندن زر وسیم وگل ومانند این باشد عمّاره گفت

[n] باد برآمد بشاخِ بیدِ شگفته    بر سرِ می‌خواره برگِ گل بفتالید

[Fol. 53] |مالامال پر ولب‌ریز باشد| زینتی گفت

[o] تهی نکرده بُدم جامِ می هنوز از می    که کرده بودم از خونِ دیده مالامال

a) ǰRŠ عسجدی    b) رباعی ; ǰRŠ α بر من ❊ فالج شده وپیدا من پیرم β کجج
c) hs بهرام    d) مجتث ; α ǰR نیارم کار بهیچ β از پر خانه ǰ اسخول    e) hs کمك کاری, etwa درنگ‌کاری?    f) Šâhn. 707, 473; HᵐQŠ haben 899, 495    g) هزج ; hs β تخته
h) Vergl. F S. ۸۷ Note a; گلوبنده „Kehlenknecht" d. i. Fresser    i) رمل ; α M[bei F S. ۸۷ Note a anonym]R آوردم پیش]دوش nach دوش irrtümlich; عنصری zugeschrieben| HᵐRSM[F] به پیش    k) خفیف    l) hs اکول ; B[V] خوانند اهل ایران بکاف تازی, vergl. Š, کول RǰHᵐ    m) مضارع ; Š (ابو شکور) α گولِ تو, ❊ی نشد β میشود تیره بهمان
mm) hs در بندن    n) Vergl. s. v. فتال Fol. 47    o) مجتث

گوال اندوختن باشذ طیّان مرغزی گفت

[p] بزرگان گنج وسیم وزر گوالند    تو از آزادگی مردم گوالی

تگل نو خواب‌دیذه ونوخط بوذ طیّان گفت

[q] هرکجا ریذکی بُوَذ تگلم    هرکجا کالمی بُوَذ حظیه‌ام

## باب المیم

کام دهان باشذ منجیك گفت

[r] رسیذه آفتِ نشپیلِ او بهر کامی    نهاذه کشتهٔ آسیبِ او بهر مشهد

معزّی گفت

[s] لفظِ گوهربارِ تو بر گوهرم کردست طبع    لفظِ شکّربارِ تو بر شکّرم کردست کام

فام گونه ورنگ باشذ کسائی گفت

[t] نادیذه هیچ مشك همه ساله مشکبوی    ناکرده هیچ لعل همه ساله لعل‌فام

اندام کاری پیوسته وساخته باشذ روذکی گفت

[u] گیهان بآنخواجهٔ عدنانی    عدنیست وکارِ ما باندام

معزّی گفت

[v] بی‌وصلِ تو دل در بزم آرام نگیرذ    بی‌صحبتِ تو کارِ من اندام نگیرذ

شیم ماهئی باشذ سپیذ معروف گفت

[w] [باذه] بر ساعدش از سانگنی سایه فکند    گفتی از لا[له] پشیزستی بر ماهیِ شیم

نژم [x] بخاری باشذ بزمین نزدیك بتازی ضباب خوانند عنصری گفت

[y] زمیغ ونژم که بُذ روزِ روشن از مهِ تیر    چنان نموذ که تاری شب از مهِ آبان

باذرم بیهوذه باشذ عنصری گفت

[Fol. 58r] [z] چون بایشان باز خورد آسیب شاه شهریار    جنگِ ایشان عجز گشت وسحرِ ایشان باذرم

دلام [a] حیلت وفریبندگی باشذ روذکی گفت

[s] تا بخانه برد زن‌را با دلام    شاذمانه زن نشست وشاذکام

اشتلم [b] راست وقوی باشذ روذکی گفت

p) Vergl. s. v. گوال Fol. 47r    q) خفیف; als Glosse zu کالمی quer زن شوی‌کرده; hs β خصیم    r) مجتث; Hm (s. v. نشپیل) Ś (s. v. نسبیل, dem لطیفی zuschreibend)    s) رمل    t) مضارع    u) رجز; hs عد نسست    v) رباعی; hs α در نرم    w) رمل, vergl. M-F I S. ٥٠٥; hs β لقمی از لاشیرسنی    x) hs bis نرم, vergl. F S. ٩٩ Note d    y) مجتث; Hm α که تاریست آن مه تابان β زنژم ومیغ که    z) رمل; hs α خورد اسب وشهر β]RS ‎[ا|β ;سماه    a) Vergl. Ś دُلام? hs in α بدلام    b) hs bis اشتم, kaum آشتم (nicht in den Wörterbüc]hern)

c) چونك زن‌را دیذ لغ کرد اشتلم   همچو آهن گشت ونداذ ایچ خم

پذرام خرّم باشذ یا مجلسی یا خانهٔ یا جائی که خرّم بوذ آنرا پذرام خوانند عنصری گفت

d) چرا بگریذ ابر ار نه غمگنست غمام   گریستنش چبایذ که شذ جهان پذرام

بهرام مرّیخ بوذ عنصری گفت

e) سخاوت تو ندارذ درین جهان دریا   سیاست تو ندارذ بر آسمان بهرام

فرجام آخر بوذ فردوسی گفت

f) بکوشیم وفرجامِ کار آن بُوَذ   که فرمان ورای جهان‌بان بُوَذ

سوتام اندك وکوچك بوذ فرّخی گفت

g) آنچ کردست وآنچ خواهذ کرد   سختم اندك نمایذ وسوتام

فرزام سزاوار بوذ دقیقی گفت

h) مکن ای روی‌نکو زشتی با عاشقِ خویش   کز نکورویان زشتی نبوذ فرزاما

رام فرمان‌بر باشذ یعنی آموخته فردوسی گفت

i) برین گونه خواهذ گذشتن سپهر   نخواهذ شذن رام با من بمهر

اوستام اعتماد باشذ وکامل نیز گویند بو شکور گفت

k) به‌افزای خوانند اورا بنام   هم از نام وکردار وهم اوستام

[Fol. 54] ستام ساخت اسپ واستر زینی بوذ از زر یا از سیم وآنچ بذین مانذ ومرکب [Fol. 54] نیز گویند بتازی فرّخی گفت

l) در زمان سوی تو فرستادی   رخش با زینِ خسروی وستام

سیام کوهی است وگویند مقنّع ماهی از آن کوه برآورد روذکی گفت

m) نه ماه سیامی نه ماه فلك   که اینت غلامست وآن پیشگار

شجام سرمای سخت بوذ دقیقی گفت

n) سپاهی که نوروز گرد آوریذ   همه نیست کردش زناگه شجام

c) رمل   d) مجتث ; hs α چرا بکیرذ ابر ار نه عمکنسست عمام   e) مجتث
f) Šâhn. 499, 1081; $H^{m}$ŠQ   g) خفیف, $H^{m}$Ĵ; R(قطران, nur β) β سخت Š α خواهی
h) رمل, $H^{m}$Š; α Q روی نیکو ohne Q β خویش R کز نکوروئی Ĵ گو نکوروئی فرزامی
i) Šâhn. 653, 2321; Q   k) RŠ; β $H^{mp}$Q[Nr. 1458] از گفت هم $H^{m}$Q وکردار واز $H^{p}$ وگوی وهم از
l) خفیف; $H^{m}$Š α سوی او   m) hs α ساقی β وانت; α R[nur α]Q[Nr. 1166, Šâhn.] wie A. ĴQ[Nr. 1461]Š ونه سیام β Ĵ[verderbt]Š wie A, Q که این چون غلامست وآن چون ردك
n) ĴŠ β بناگه; Q[Šâhn., auch Nr. 859] شجامش بیکدم فروخوابنید (solche Umdichtungen, vergl. Note m, ferner s. v. شایگان Fol. $58^{r}$ Note, s. v. زراغن Fol. $62^{r}$ Note, دیوپای Fol. 71 Note und sicher auch دیس Fol. 28 Note x, zeigen,

کنام شبگاه شیر ودد ودام‌را کنام خوانند فردوسی گفت

[o] ببینند یکی روی دستان سام    که بُد پرورانیده اندر کنام

کنام چرانیدن اشتر باشد گویند اشتررا بکنام بر یعنی بچرا بر رودکی گفت

[p] چنانک اشترِ بی‌بد سوی کنام شده    زمکرِ روبه وزاغ وزگرگ بی‌خبرا

چام‌چام[q] درّة یا راهی که خم‌خم بود اورا چام‌چام خوانند یعنی چم‌چم منجیک گفت

[r] گفتا مرا چه چاره که آرام نیستم    گفتم که زود خیز وهمی گرد چام‌چام

خرام نوید دادن بود بمهمانی چون ببرند گویند وقت خرام آمدست یعنی رفتن‌را بدان میهمانی فرّخی گفت

[s] دولت اورا بملک داده نوید    وآمده تازه‌روی خوش بخرام

خرام رفتنی باشد بتنعّم وبناز ولنجه همین باشد ولیکن لنجه در هجو گویند فرّخی گفت

[t] کاخ او پر بتانِ جادوفش    باغ او پر فغانِ کبک‌خرام

نغام گردناک وتاریک وزشت‌نمای باشد دقیقی گفت

[u] بخیزد یکی گرد تند از میان    که روی اندر آن گرد گردد نغام

[Fol. 54r] پنام تعویذ باشد یعنی چشم بد بازدارد وپنامیدن[v] بازیافتن بود چون باز داشتن شهید گفت

[w] بتا نگارا از چشمِ بد بترس مکن    چرا نداری با خود همیشه چشم‌پنام

خامه قلم باشد خسروانی گفت

[x] چنانک خامه زشنگرف برکشد نقّاش    کنون شود مژهٔ من بخونِ دیده خضاب

خامه تل ریگ[y] بود که در بیابان باشد عسجدی گفت

[z] تا هست خامه‌خامه بهر بادیه زریگ    وز باد غیبه‌غیبه بر نقش بی‌شمار

چگامه قصیدهٔ شعر باشد بو المثل گفت

[a] چو گردد آگه خواجه زحالِ نامهٔ من    بشهر باز رساند سبک چگامهٔ من

dass 'Abdul Qâdir danach strebte, die Zahl seiner Šâhnâmecitate auch durch unerlaubte Mittel zu erhöhen; er wird also vielleicht in allen Fällen, in denen er dem Epos Verse anderer Dichter zuschreibt — ich habe mir ca. 32 solcher notiert — dies mit dem Bewusstsein der Täuschung gethan haben. Vielleicht stammen auch mehr Verse von نظامی als nur Nr. 2311)    o) Šâhn. 141, 217    p) مجتث    q) ǏRSB[V], جام‌جام Hm    r) مضارع Hm; ǏRS α چه جان که به آرام    s) خفیف    t) خفیف; ǏR[انوری, nur α]Š α جادووش F S. ۴ Nr. ۴۴ [شمس فخری, vergl. das. Note h]    u) hs α نخواهی با β بترس همی α Š; مجتث    w) ونند; HmŠ[s. v. نَغام]    v) hs بناهیدن    x) مجتث; hs α زشکرف خویشتن تو    y) hs ربك    z) مضارع; hs β عیبه‌عیبه; ونامهٔ α HmŠ; مجتث    a) برو نقش پر نگار Š[s. v. خامه] Hm β برو نقش β (غیبه s. v.) H    بشهریار RŠ β کارنامهٔ R

گذرنامه جواز باشد شهید گفت

[b] همه دیانت ودین ورز ونیك‌رائی كن    كه سوی خلد برین باشدت گذرنامه

لامه هرچه بر بالای دستار بلام الف بندند آنرا لامه گویند مرواریدی گفت

[c] پیراهن لولوی برنگ کامه    وآن کفش دریده وسر پر لامه

تهم بی‌همتا بود وتهمتن رستم‌را بذان می‌خواندند که مثل او نبود برای تن وقد وقامت دقیقی گفت

[d] کرا تخت وشمشیر ودینار باشد    وبالا وتن تهم ونسبت کیانی

خم وبچکم خانهٔ تابستانی باشد ونشستگاه که در زیر زمین سازند چون غرد وبالغرد عنصری گفت

[e] هزاران بدو اندرون طاق وخم    هزاران نگار اندرو بیش وکم

جَم[f] چون خم بود وخرپشتهای ایوانرا خم خوانند فردوسی گفت

[g] سپهپهلوان بود تا شاه خم    بجم اندرون شاد وخرم بهم

[Fol. 55] خَم جفته بود عنصری گفت

[e] آن زلف سرافگنده بذان عارض خرم    از بهر چه چیزست بذان بوی وبذان خم

بفاخم بسیار بود منجیك گفت

[h] بدان ماند بنفشه بر لب جوی    که در آتش زنی گوگرد بفاخم

بفاخم آن چادر بود که شکرچینان بچوبها برافراخته دارند تا نثار در هوا بربایند[i] بذان عنصری گفت

[k] از نهر [کرد] کرد به بفاخم    نه شکر چید هیچکس نه درم

آذرم نمذزین باشد عنصری گفت

[l] که نیك آذرم دارد ومرد بدسلب [است]    پسرش باز فضولست ومرد وسواسا

کرکم قوس قزح باشد بهرامی گفت

[m] فلك مر جامه‌را مانند ازرق    مر [اور]ا جون طرازی خوب کرکم

دژم پژمان واندوهگن باشد واز غم فروپژمرده بو شکور گفت

[n] زبان‌آورش گفت وتو نیز هم    چوخسرو مکن روی بر ما دژم

b) مجتث, R(nur β); Š α دین جوی    c) رباعی    d) متقارب ; hs α تخت
e) QH$^{m}$S aus dem Šâhnâme    f) Vergl. چَم Nr. 10 bei Vullers (l. خانهٔ statt جامهٔ)
g) α so hs, lies با شاه جم (Q[844]Bh[V] von عنصری, R Šâhn.)?    h) هزج, H; Š β بر آتش نهی
i) hs بربایند    k) خفیف ; hs α کردن ; α H$^{m}$R[s. v. فاخم] بسکه از کرد کردن بفاخم JŠ کردن بفاخم. Vergl. تخم I۴ S. ۹۳ Nr. ۴.    l) مجتث
m) هزج, S; α H$^{m}$ وجامه‌را R فلك بین جامهٔ مانند β H$^{m}$R طراز    n) متقارب

کالہ زنی بوذ که شوی کرده بوذ منجیك گفت

[o] ای خنگی کالہ شذه بر دستِ براهیم   مر خواجه‌ترا خیز بریش اندر کم جوی

شم رمیذن بوذ خقّاف گفت

[p] گر آهوئی بتا [و]کنارِ منت خرم   آرام گیر با من واز من چنین مشم

خُم بوق بوذ زرّین کوچك تیزآواز فردوسی گفت

[q] سپهبذ بزذ نای روئینه خم   خروش آمذ از نالهٔ گاودم

بخم [r] نظام باشذ گویند کارم بخم است یعنی بنظام شاکر گفت

[s] چرا نه شُکر کنم نعمتِ ترا شب وروز   که به تو اخترِ منٌ سعد گشت وکار بخم

[Fol. 55r] [چم معنی ورونق باشذ] شهیذ گفت

[t] دعوی کنی که شاعرِ دهرم ولیك نیست   در شعرِ تو نه حکمت ونه لذّت ونه چم

فرم [u] دلتنگی بوذ گویند فلان فرم شذه‌ست یعنی دلتنگ ومنجیك گفت

[v] رفت برون میرِ رسیذه‌فرم   پخچ شذه بوق ودریذه علم

کرشمه ناز ودلال بوذ روذکی گفت

[w] ناز اگر خوب‌را سزاست بشرط   نسزذ جز ترا کرشمه وناز

اندمه یاذ آوردن بوذ غم گذشته‌را چون شوق روذکی گفت

[x] بهترین یاران ونزدیکان همه   نزدِ او دارم همیشه اندمه

خلاشمه علّتی بوذ که از تخمه آیذ میان گلو ومیان بینی چون زکام شُهیذ گفت

[y] آن کسی‌را که دل بُوَذ نالان   او علاج خلاشمه نکنذ

فلخم محلاج نذّافان بوذ حکّاك گفت

[z] گر بخواهی که بفلخمند ترا پنبه همی   من بیایم که یکی فلخم دارم کاری

دخمه گورخانهٔ گبران باشذ عنصری گفت

[a] هر کرا رهبری کلاغ کنذ   بی‌گمان دل بدخمه داغ کنذ

o) رباعی ; hs β خیبر دریش      p) مصارع , Hm; hs α حرم      q) Šâhn. 945, 1335; HmŠQ      r) „In der Krümme“ (sc. des Schlägels), t. t. des Ballspiels      s) مجتنت; Hm(s. v. بچم)S(s. v. بجم) β که با تو      t) مصارع , HmQŠ; ǏR β نه لذّت ونه حکمت      u) hs immer قرم, Wörterbücher فرم (vergl. jüd.-pers. פרומגין „wüst, Wüste“, Indogerman. Forsch. II 140 neben np. فرمگین nur „betrübt“) فژم فزم (letztere beiden nur B[V] und Š)      v) سریع , Š; R(خسروانی) β شده کوس      w) خفیف ; Sûdî zu Ḥâfiẓ 3, 3 spricht کِرِشْمَه      x) رمل , H; β RŠ|کسائی| R نزدشان R شریك اندمه      y) خفیف , HmŠ; R β خلاشمه      z) رمل ; RŠQ[1846] α گر تو خواهی که بفلخند β Q فلخمه داند      a) خفیف ; HmŠ

پشمه پوست خام بود که نیك بمالند وترکان برنداق گویندش منجیك گفت

b چو خوان نهاد نهادی فرونهد پیشت   چو طبع خویش بخامی چو پشمهٔ بی‌چربو

غرم میش کوهی بود عنصری گفت

c تو شیری وشیران بکردار غرم   برو تا رهانی دلمرا زگرم

[Fol. 5( غژم صرّهٔ انگور بود که شیره وتکس cc در میانش بود بهرامی گفت

d بر گونهٔ سیاهیٔ غژمست چشم او   هم بر مثال مردمهٔ چشم ازو تکس

غژم e هیبت باشد رودکی گفت

f شیر غژم آورد وجست از جای خویش   وآمد این خرگوش‌را الفغده پیش

شم چارق g بود منجیك گفت

h چندی مدیح گفتم وچندی عذاب دید   گر سیم نیست باری جفتی شمم فرست

گرم اندوه بود رودکی گفت

i گر درم داری بزنند آرد بدین   بفکن اورا گرم درویشی گزین

بشم k سرمائی بود که بامداد بر کشته نشیند سپید چون آبی تنك فسرده تازیش صقیعست فرالاوی گفت

l چون مورد بود سبز گهی موی من همه   دردا که برنشست بر آن موم سبز بشم

دیهیم کلاهی بود بجواهر مرصّع کرده وملوك پیشین داشتندی وگروهی تاجرا دیهیم خوانند رودکی گفت

m بیك گردش بشاهنشاهی آرد   دهد دیهیم وتاج وگوشوارا

استیم آستین بود خسروی گفت

n خیز پیش آر از آن میٔ خوشبوی   زود بگشای خیك‌را استیم

دژخیم بدخوی بود وقتّال‌را باستعارت دژخیم گفتند فردوسی گفت

o بدژخیم فرمود دین‌را بکوی   زدار اندرآویز وبرتاب روی

خیم رندش شکنبه وروده‌دانی بود دسائی گفت

b) مجنث ; HᵐŠ   c) Hᵐ; Š α بکرم ,برون ار رهانی β چو شیری   cc) Vergl. S. ۴۳ Note c
d) Vergl. Fol. 27 s. v. تکس ; hs β تکش ; J̌, R[auf تکس verweisend]   e) hs غژم statt غژم
f) رمل   g) hs خارج   h) مضارع , Hᵐ; α J̌Š[s. v شمم] صد بیت مدح گفتم
β J̌ŠR[nur β] جفت وچندین   i) رمل ; Hᵐ ودرویشی   k) hs بشم , Wörterbücher بشم
l) مضارع ; β موم „mein Haar“; α Hᵖ همه بوی من ..... چون ورد Š چون مور
β R کهن موی RŠ مورد سبز HŠ موی نیز RH پشم   m) هزج   n) خفیف ; β Hᵐ
HᵖRŠ[میر خسرو] چنگ‌را بگشاد جنگ‌را   o) Šâhn. 551, 578; RŠ

[p] بگربه ده وبغلبه سپرز وخیم شه    وگر بتیم بدزدد بزنش وتاوان کن

خیم وپیخ وکیخ[q] رمص باشد شهید گفت

[Fol. 56r] [r] دو جوی روان در دهانش زخلم    دو خرمن زده بر دو چشمش زخیم

خیم جراحت بود عنصری گفت

[s] بسی خیمها کرده بود او درست    مرا خیمهای ورا بازجست

خیم[t] جوالی بود از پنبهٔ کهن بافنده طیّان گفت

[u] سبوذ وساغر وآذین وغولین    حصیر وجای‌روب وخیم وپالان

بافدم آخر باشد بو شکور گفت

[v] چه بایذت کردن کنون بافدم    مگر خانه روبی چو روبه بدم

ستیم آن آب بود که در ریش جراحت بود اوّل خون بود پس ریم گردد ستیم خوانندش رودکی گفت

[w] گفت فردا بینی اورا پیشِ تو    خود بیاهنجم ستیم از ریشِ تو

تیم[x] کاروان‌سرای بود لبیبی گفت

[y] از شمارِ تو کس طرفه بمهرست هنوز    وز شمارِ دشوان چون درِ تیم دودرست

آسیمه متحیّر ومدهوش[z] باشد فردوسی گفت

[a] چنان لشکرِ گشن وچندان سوار    سرآسیمه گشتند از آن کارزار

کذونیمه قنینه بود رودکی گفت

[b] لعلِ می‌را زسرخ خُم برکش    در کذونیمه کن بپیشِ من آر

کوم سبزهٔ بود که از کنار حوض وجوی بروید بهرامی گفت

[c] آن حوض وآبِ روشن وآن کوم گردِ او    روشن کند دلت چو ببینی هر آینه

## باب النون

نوان جنبیدن باشد چون جهوذان معزّی گفت

[d] نوان وسست‌تنم تا مدیح‌گوی تو ام    مدیح‌گوی تو هرگز مباد سست ونوان

p) مجتث ; $H^m$    q) hs دنج ولیخ    r) متقارب , $H^m$ ; ǰRQŠ(منجیک)    s) متقارب , $H^m$ ; ǰRŠ(s. v. خسم) α R بسی زخمها Š بسی خسمها ǰŠ[از] نخست بود او β ǰRŠ مرا چاره جست [خیمهای ǰ] مر این خسمهای    t) hs *bis* خیّم    u) هزج , vergl. Fol. 66 s. v. آذین ; $H^m$ǰ[auch s. v. آذین]R[nur s. v. آذین]Š[auch s. v. آذین] α سبوی $H^m$ وخاکروب β R وغولینش    v) RŠ    w) رمل ; $H^m$ α بنشم او فرد α R[s. v. استیم] فردا نیشم Š گفت دائم نشتر    x) hs *bis* ینم    y) رمل ; $H^m$Š    z) hs مذهوش
a) Šâhn. ; S$H^m$    b) خفیف ; Š[α verderbt]R[خاقانی ; nur β]    c) مضارع ; $H^m$ (گوم)    d) مجتث

[Fol. 57] سان رسم ومانند باشذ بوعلی سیمجور[e] گفت

[f] این جهان بر کسی نخواهذ ماند  تا جهان بُذ نَبُذ مگر زینسان

معزّی [گفت]

[g] زفرّ ماهِ فروردین جهان چون خلدِ رضوان شذ  همه حالش دگرگون شذ همه رسمش دگرسان شذ

یازان آهنگ[کنان] باشذ شهرهٔ آفاق گفت

[h] زمه خوبان سوی تو بذان یازم  که همه خوبی شذ سوی رُخَت یازان

بالان دهلیز بوذ عنصری گفت

[i] فلك مر قلعه ومر باغِ اورا  بپیروزی درافکندست بنیان

یکی‌را سدِّ یاجوجست دیوار  یکی‌را روضهٔ خلدست بالان

ژکان کسی باشذ که با خویشتن دمه کنذ از دلتنگی فردوسی گفت

[k] هشیوار واز تخمهٔ کیوگان  که بر درد وسختی نگردذ ژکان

سامان اندازه باشذ کسائی گفت

[l] برفت دولتِ سامانیان وبلعمیان  چنین نبوذ چنین تا بها وسامان بوذ

معزّی گفت

[m] گمرهانی که کشیذند سر از طاعتِ او  سرِ تیغش همه‌را بی‌سر [وبی]سامان کرد

چیلان سنجذ گرگانی باشذ روذکی گفت

[n] سنجذ چیلان بذو نیمه شذه  سرمه بذ ویك‌یك زذه

برزین آتش‌گاهیست بکنبذ[o] وبس بنیشاپور بو شکور گفت

[m] بگه رفتن کان تُركِ من اندر زین شذ  دلِ من زان زین آتش‌کذهٔ برزین شذ

کوبین کذین گازران باشذ حکیم غمناك گفت

[m] وآنگهی فرزندِ گازر گازری سازذ زتو  سر بذو کوبذ ترا در زیرِ کوبینِ زرنگ

[Fol. 57r] کانون آتش‌دان باشذ همراست

[p] بسانِ بت‌کذه شذ باغ وراغ کانون گشت  در آن زنور تصاویر واندر آن از نار

خذایگان پاذشای بزرگ بوذ وخذیو خذاوند بوذ چنانك گوئی کشورخذیو وگیهان‌خذیو

خذایرا شایذ گفت روذکی گفت

[q] خوبان همه سیاهند اوشان خذایگانست  مر نیك‌بختیم‌را بر روی او نشانست

e) hs سیماخور  f) خفیف  g) هزج  h) رمل; Š α از آن یازانم β خوبی [so, nicht خوبیْ] سوی تو همی یازانست  i) هزج  k) Šâhn. 482, 786; Q
l) مجتث; Š α بعهدِ دولتِ β با نهاد وبا سامان [so richtig?] نبود جهان  m) رمل
n) رمل; hs α کیلان β unvollständig  o) hs بکبند; وپس?  p) مجتث  q) مضارع

روان جان بوذ وقومی گفتند که محلّ جان بوذ بو شکور گفت

[r] جانرا سه گفت هرکس وزی من یکیست جان    ور جان گسست باز چه بر برنهذ روان
جان وروان یکیست بنزدیکِ فیلسوف    ورچه زراهِ نام دو آید روان وجان

ستان بپشت بازخفته‌را ستان خوانند روذکی گفت

[s] یاذ کن زیرتْ اندرون تنِ شوی    تو برو خوار خوابنیذه ستان

ارغوان درخت گلست که سرخ بار آورذ وبتازی آن گلرا ارجوان گویند مظفّری گفت

[t] چون غرابست این جهان بر من از آن زلف غراب    ارغوان آن رخِ تو زلفِ تو چون زاغِ پران

ببر بیان پوشیذنی است از سلب جنگیان کیان داشتندی وگفتندی جبرئیل آورد از بهشت فردوسی کفت

[u] تهمتن بپوشیذ ببرِ بیان    نشست از برِ اژدهای ژیان

دوستگان معشوقه بوذ فرّخی گفت

[v] کسی‌را چو من دوستگانی چه بایذ    که دل شاذ دارذ بهر دوستگان

کاه‌کشان مجرّهٔ فلك‌را گویند عنصری گفت

[w] تیره بر چرخِ راهِ کاه‌کشان    همچو گیسوی زنگیان بنشان

کیان خیمهٔ کُرد [و]عرب بوذ ووثاق کُردان بو شکور گفت

[x] همه بازبسته بذین آسمان    که بر پرده بینی بسانِ کیان [Fol. 58]

شان سنگی نرم بوذ که کارد وتیغها بذان تیز کنند دقیقی گفت

[y] خورشیذ تیغِ تیزِ ترا آب می‌دهذ    مرّیخ [نوكِ] نیزهٔت بر شان زنذ همی

روزبانان درگاه‌نشینان باشنذ که نوبتی[z] ودربان باشند فردوسی گفت

[a] شبانگه بدرگاه بردش دوان    برِ روزبانانِ مردم‌کشان

ورّقان[b] شفیع بوذ مسعودی غزنوی گفت

[c] دائم بذه وگرنه کنم جانِ خویشتن    مدحِ امیر ونزدِ تو آرم بورّقان

لیان فروغ آینه بوذ وتیغ وچیزهای روشن فرّخی گفت

r) مضارع ; β hs جه در در نهذ    s) خفيف ; β H$^m$Š وخوابنيدهٔ    t) رمل ; β H زان H$^p$ زان لسانِ زعفران H$^m$Š ارغوان نارست جسمم Š ارغوان بارست [بارست H$^m$] چشمم لبانِ زعفران    u) Šâhn. 497, 1050 ; H$^m$ŠQ    v) متقارب ; α Š دوستكامى β H$^m$Š دوستكانى [بر H$^m$] كه دلشاد گردد بهر    w) خفيف    x) RŠQH$^m$    y) مضارع ; β HŠ نوكِ خشتِ تو بر ŠQ(s. v. سان) نيزهٔ تو سان كند همى    z) hs نوبى    a) Šâhn. ; RH$^m$S    b) hs ورقان, im Verse ورّقان ; vergl. F ورّقان S.١٠٠ Note a    c) مضارع ; α امير گويم وآرم (ورّقانِ)R β كنم چاره (ورّقان)Š

[d] گردون زبرقِ تیغ چو آتش لیان‌لیان      کوه از غریوِ کوس چو کشتی توان‌توان

بهرمان یاقوت سرخ گرانمایه بوذ بهرامی گفت

[e] چو پیروزه گشتست غمکش دلم      زهجرانِ دو لبِّ بهرامنی

بهرمان دیگر حریر رنگ‌رنگ بوذ فرّخی گفت

[f] گلستان بهرمان دارذ همانا شیرخوارستی      لباسِ کوذکانِ شیرخواره بهرمان باشذ

ماکیان مرغ خانگی باشذ جفت خروه عمّاره گفت

[g] تو نوذِ همه کس چو ماکیانی      اکنون تنِ خوذرا خروه کردی

ژیان سباع درّندهٔ جنگی‌را ژیان خوانند فرّخی گفت

[h] برزم ریزذ ریزذ چه چیز خونِ عدو      بصید گیرذ گیرذ چه چیز شیرِ ژیان

پرنیان حریر چینی باشذ که نقشها وچرخها دارذ فرّخی گفت

[i] چون پرند بیذگون بر روی پوشذ مرغزار      پرنیانِ هفت‌رنگ اندر سر آرذ کوهسار

پهلوان سپهبذ لشکر باشذ بر لشکر تمام فردوسی گفت

[k] کسی کو بُوَذ پهلوانِ جهان      میانِ سپه درنماند نهان

مرزبان صاحب طرف باشذ ومرز سرحدست فردوسی‌راست [Fol. 58r]

[l] یکی مردِ فرزانهٔ کاردان      بر آن مردم مرز بر مرزبان

میزبان میهمان‌دار باشذ ومیزد[m] جای میهمانی باشذ فرّخی گفت

[n] از پیِ آن تا دهی برگامِ رندان مردمان      میزبانی دوست داری شاذ باش ای میزبان

نرّگان گذایان[o] باشند فریع الدهر گفت

[p] آنک این شعرِ نرّگان گفتست      زیرِ سیصذ هزار تن خفتست

شایگان کاری باشذ که فرمایند بی‌مزد شهید گفت

[q] اگر بگروی تو بروزِ حساب      مفرمای درویش‌را شایگان

شمان بانگ گریهٔ دمادم درگلو باشذ عنصری گفت

[r] زان مُلک‌را نظام وازین عهدرا بقا      زان دوستان بفخر وازین دشمنان شمان

ایوان صفّهٔ بوذ بطاق فرّخی گفت

[s] همی بصورتِ ایوانِ نو پدیذ آیذ      مه نو وغرض تا کنی ازو ایوان

d) مضارع, $H^m$[s. v. لبپان]J̌[s. v. لبیان]; β RŠ[s. v. لپپان] نوان نوان; β lies نوان نوان, oder steht نوان für تبان sonst تپان?      e) متقارب; hs β بهرمانی      f) هزج      g) مضارع
h) مجتث; hs α دنرم (das wäre ببزم); Š verderbt      i) رمل; hs α بوسد; $H^m$ α نیل‌گون
k) Šâhn. 482, 796; ŠQ      l) Šâhn.      m) hs میبّود      n) رمل; hs α ندان مزدمان      o) hs کدایان      p) خفیف      q) $H^m$J̌ŠR[nur β]Q[Šâhn., umgedichtet]
r) مضارع; $H^m$RŠ[β تفخّر]      s) مجتث; β lies غرضی?

فرزان حکمتست وفرزانه حکیم وعالم بهرامی گفت

[t] مخالفان زتو بی‌فرّهند وبی‌فرهنگ    معادیانِ تو نافرّخند ونافرزان

برکان[u] زهدان بوذ تازیش رحم است کسائی گفت

[v] وزین همه که بگفتم نصیبِ روزِ بزرگ    غدودِ زهره وسرگین وخونِ برکان کن

کیوان زحل بوذ بو شکور گفت

[v] بلند کیوان با اورمزد وبا بهرام    زماه برتر وخورشیذ وتیر وبا ناهیذ

یکران لونیست میان زرد وبور از رنگ ستور وهر ستور که بذین رنگ باشذ یکران خوانندش عنصری گفت

[w] مبارزرا سر وتن پیشِ خسرو    چو بگرایذ عنان وخنگ یکران [Fol. 59]

یکی خوی گردذ اندر زیرِ خرده    یکی خف کرده اندر زیرِ خفتان

پریشان بباذ برداذه بوذ فرّخی گفت

[v] مگر که نارِ کفیذهست جسمِ دشمنِ تو    کزو مدام پریشان شذست دانهٔ نار

ستوذان گورستان گبران باشذ یا خانهٔ که مردگان در آنجا نهند روذکی گفت

[x] مرده نشوذ زنده وزنده بستوذان شذ    آئینِ جهان چونین تا گردون گردان شذ

پژمان اندوهگین باشذ عنصری گفت

[y] اندرین خانه بوذه ام مهمان    کرده ام شاذ ازو دلِ پژمان

ارمان واروند اتباعست ارمان رنجگی[yy] بوذ واروند تجربت فردوسی گفت

[z] بارمان واروند مردِ هنر    فرازآورذ گنج وزرّ وگهر

موجان نرگس شگفته وچشم نیکوان‌را خوانند فرّخی گفت

[a] خوی گرفته لالهٔ سیرابش از تفِّ نبیذ    خیره گشته نرگسِ موجانش از خواب وخمار

نوژان[b] روذ با بانگ وسهم بوذ منجیك گفت

[c] ما برفتیم وشذه نوژان وکچلان پسِ ما    بشبی گفتی تو کش سلب از انفاش است

رمگان موی زهار باشذ ورتبه نیز گویند منجیك گفت

[d] روبك بریشك اندر ناپیذا    چون کیرِ مردِ غرچه برمگان در

t) مجنث; hs β معادنان; α H$^m$RŠ تو R اند Š بی‌بهره β RŠ بی‌فرهمند موافقانِ تو با ; مجنث [Š با فرهمند] وبا فرزان فرهنّد   u) So hs *bis*, Wörterbücher بوکان, daneben پرکام   v) hs β وبرکان ,وزهره   w) هزج; hs β جو بکرند   x) رباعی   y) خفیف   yy) hs بحکی, vergl. aber oben S. ۲۸ Z. 8   z) Šâhn.   ; ǏR[s. v. اروند], H$^m$S(اسدی)
a) رمل; H$^m$RŠ s. v. موژان; β RŠ خواب خمار   b) H$^m$Š(mit dem Verse von منجیك) B[V], فوژان RFŠ   c) رمل; hs α وکحلان β انفاس; α H$^m$ شده نوژان S ونو نوژان H$^m$Š
d) مضارع, H$^m$R; Š(erweitert) * رویش بزیرِ ریش چنان گشته ناپدید   بسرِ ما کچلان

تریان چپّینی[e] باشد بر مثال طبقی از بید بافته رشیدی گفت

[f] بیرون شد پیرزن بسوی سبزه   اورند پرند چیده بر تریان

خفتان قبا باشد بمعنی وقزاگند نیز کنند جنگ‌را خسروانی گفت

[g] گه حلّهٔ رومی بسته وگهی چینی   گه کزین خفتان وگه زرّین جوشن

[Fol. 59r] گرزمان پارسیان گویند عرشست وشعرا گویند آسمانست دقیقی گفت

[h] مه وخورشید با برجیس واسمان   زحل با تیر وزهره بر گرزمان

همه حکمی بفرمان تو رانند   که ایزد مر ترا دادست فرمان

رخشان درفشان بود خسروی گفت

[i] آینه‌گونست همه رخشان   جز نرسد دست بدنشان

توبان[k] شلواری بود تنگ وچابک کشتی‌گیران دارند منجیک گفت

[l] بازم خبر آمد که یکی توبان کردست   مر خفتن شب‌را زدبیقی نکو[و]پاک

درفشان ورخشان ودرخشان همه یکی باشد فردوسی گفت

[m] سواری فرستم بنزدیک تو   درخشان کنم رای تاریک تو

بخسان[n] فراز هم ترنجیده بود از غم یا از درد رودکی گفت

[o] ازو بی‌اندهی بگزین وشادی با تن‌آسانی   بتیمار جهان دلرا چرا باید که بخسانی

معروفی گفت

[p] ای ترک بحرمت مسلمانی   کم بیش بوعدها نبخسانی

فوگان فقاع باشد لبیبی گفت

[q] می‌بارد از دهانت خدو ایدون   گوئی که برگشادند فوگان‌را

پایان کرانه وآخر بود فردوسی گفت

[r] سخن نیز نشنید ونامه نخواند   مرا پیش تختش بپایان نشاند

انیسان بپارسی مخالفت بود بو شکور گفت

[s] من آنگاه سوگند انیسان خورم   کزین شهر من رخت برتر برم

مرجان بسّد باشد وتازیان گویند لولو باشد فرّخی گفت

[q] تا مورد سبز باشد چون زمرّد   تا لاله سرخ باشد چون مرجان [Fol. 60]

e) hs حسیبی  f) هزج ; β lies آورد? hs چون کبیر مرد غرچه برمگان نهان شده آورده β بسوی تره (نره $J^{gs}$) α J ; اورند نژند  g) So (? رباعی)  h) هزج ; hs α آسمان ; α R [nur αβ] $H^mJ$ برجیس وبهرام Š بهرام وبرجیس β $H^mŠ$ با گرزمان γ JŠ تو دارند  i) سریع ; ? رخشان ? α β  k) hs *bis* توبان  l) رباعی  m) Šâhn. 646, 2211  n) hs drei Mal بخسان  o) هزج ; Š  p) هزج  q) مضارع  r) Šâhn. 648, 2243  s) HŠ β بیرون برم

برروشنان [t] امّت باشد دقیقی گفت

[u] شفیع باش بر شه مرا بربن زلّت    چو مصطفی برِ دادار برروشنان‌را

سرپایان عمامه باشد دقیقی گفت

[v] گرو رُفتی بجای حیدری کرد    برزم شاهِ گردان عمر وعنتر
نه زآهن درع بایستی نه دلدل    نه سرپایانش بایستی نه مغفر

دستاران شاگردانه باشد گروهی نود[ا]ران خوانند عسجدی گفت

[w] بستی قصب اندر سر ای دوست بمشتی زر    سه بوسه بده مارا ای دوست بدستاران

پروانه پرّنده باشد که بشب گرد چراغ گردد وخویشتن‌را بسوزانگ بو شکور گفت

بیاموز تا بد نباشدت روز    چو پروانه مر خویشتن‌را مسوز

فرزانه حکیم وفیلسوف‌را خوانند بو شکور گفت

[x] چرا این مردم دانا وزیرك باز فرزانه    زنانشان مولها باشد دو درشان هست یك خانه

پیمانه تازیش مکیالست کسائی گفت

[y] آنچ بخروارِ ترا داده اند    با تو نه پیمانه نماند وقفیز

فانه چوبکی بود که اندر شکاف چوب نهند تا زود شکافته گردد یا زیر ستونی درنهند تا بلندتر باشد کسائی گفت

[z] طبایع گر ستونِ تن ستون‌را هم بپوسد بن    نگردد هرگز آن فانی کش از طاقت زنی فانه

کاشانه شبستان بود یعنی تابه‌خانه کسائی گفت

[a] عالم بهشت گشته عنبرسرشت گشته    کاشانه زشت گشته صحرا چو روی حورا

لانه بی‌کار وکاهل باشد کسائی گفت

[b] کنون جوئی همی حیلت که گشتی سست وبی‌طاقت    ترا دیدم ببرنائی فسارآهخته ولانه

[Fol. 60r] لوسانه چاپلوسی کردن بود کسائی گفت

[c] اجل چون دام‌کرده گیر پوشیده بخاك اندر    صیاد از دور یك دانه برهنه کرده لوسانه

برانه شهری است عنصری گفت

t) So hs *bis*, lies برورشنان; vergl. F S. ١٠٠ Nr. ٥٢ Note n    u) مجتنب; $H^m$ǏRŠ
v) هزج; $H^m$Š γβαδ R γδ (anonym), α Š (wohl richtig) گرو رفتی بجای حیدر گرد γ R
امروز بدستاران ǏR یك بوسه β ǏRŠ ای دوست بسختی بر α Ǐ; $H^m$, رباعی (w    نه جوشن
x) هزج; hs α دار فرزانه    y) سریع    z) هزج; hs α بن سنون‌را هم دبوسید بن; α $H^m$
نهی فانه $H^{mp}$Š طاعت β $H^m$Š بپوسیدن Š بپوسید بن    a) مضارع; $H^m$Š    b) هزج;
$H^m$Š    c) هزج; hs α [d. i. گیر] کرده کلی دوسیده دخاك اندر لیر β از دو رنك; $H^m$Š [α
صبا از دور یکدانه برون کرده بلوسانه β وپوشیده α [جام کرده

[d] سپه کشیده چه از تازی وچه از بلغار   چه از برانه چه از اوزگند واز فاراب

هروانه بیمارستان بود وپیش پارسیان جای باذافراه بود فردوسی گفت .

[e] بفرمود کین‌را بهروانه‌گه   برید وکنیدش هم آنجا تبه

پهنانه وبوزنینه وبوزینه همه یکی باشند کسائی گفت

[f] اگر ابروش چین آرد سزد گر روی من بینند   که رخسارم پر از چینست چون رخسارِ پهنانه

بهنانه کلیچه نان سپید باشد یعنی نان به [g] حکّاك گفت

[h] چو بنهاد آن یک[ی] سوسن زپیش من چنان بودم   که پیش گرسنه بنهی ثرید چرب وبهنانه

کمانه کاریزکن باشد وکومش [hh] همین بود ومردم رادرا کمانه خوانند دقیقی گفت

[i] چنانك چشمه پدید آورد کمانه زسنگ   دلِ تو از کفِ تو کانِ زر پدید آرد

آسمانه سقف خانه باشد فرّخی گفت

[k] وز دژم روی ابر پنداری   کآسمان آسمانهٔ‌ست خذنگ

مالکانه هفت مغز بود حلوائی خشکست ابو العبّاس گفت

[l] کارِ من خوب کرد بی‌صلتی   هر که او طمع مالکانه کند

لکانه [m] عصیب باشد طیّان گفت .

[n] من شاعری سلیمم با کودکان رحیمم   زیراکه جعلِ ایشان دوغست ویا لکانه

[Fol. 61] پالکانه در مشبّك کوچك‌را گویند اگر آهنین بود واگر چوبین باشد [Fol. 61] پنجره رودکی گفت

[o] بهشت‌آئین سرائی‌را بپرداخت   زهر گونه درو تمثالها ساخت
زعود وچندن اورا آستانه   درش سیمین وزرّین پالکانه

ترانه دوبیتی بود فرّخی گفت

[p] زدلاویزی وتری چو غزلهای شهید   وزغم‌انجامی وخوشّی چو ترانه بو طلب

کوفشانه جولاهه بود شاکر بخاری گفت

[q] نفرین کنم زدرد فعالِ زمانه‌را   کو داد کبر ومرتبت این کوفشانه‌را
آنرا که با مکوی وکلابه بُوَد شمار   بربط کجا شناسد وچنگ وچغانه‌را

چمانه کذوی وسیکی باشد کسائی گفت

d) مجتث ; Š(β verderbt)   e) Šâhn.   ; ǏRH^mQŠ   f) هزج ; R(ابو شکور)
g) Also nicht پهنانه (F u. a.)   h) هزج   hh) hs کوهش   i) مجتث ; hs α وسنك (HǏRŠ ;زسنگ) ; β R پدید می‌آرد کف تو از دلِ کان زر پدید آورد ǏH^p   k) خفیف   l) خفیف ;
α R(unmetrisch) بی‌حیلتی Š بی‌وصلت β RŠ آنکه بی‌طمع مالکانه دهد   m) hs اکانه, im Verse
n) مصارع ; hs α دالوذکان β رحمم دالیشان , حعل ومالکانه ; H^mŠ α bis سلیمم ومالکانه
o) هزج ; HŠ[بو المثل , nur γδ] γ وصندل   p) رمل   q) مصارع ; α H^mŠ(nur αβ) زدرد وفغان
R زدرد وبلا H^mRŠ (verstanden از ..... را nicht) β Š این زمانه‌را verderbt γ H^m که با حجکوك

[چغانه نام پرده‌ییست از موسیقی کسائی(?) گفت]

[r] زاد همی‌ساز وشغلِ خویش همی‌پز   چند پزی شغلِ نای وشغلِ چغانه

خستوانه پشمینهٔ بود پلاه‌وریان دارند موی ازو آویخته معروفی گفت

[s] نگر زسنگ چه مایه بهست گوهرِ سرخ   زخستوانه چه مایه بهست شوشتری

آشیانه لانهٔ مرغ وآن مار وموش باشد لبیبی گفت

[t] از مار کینورتر وناسازگارتر چه   گفتارِ چربش آرد بیرون از آشیانه

زاولانه بندی آهنین بود ویك پاره که بر پای زندانیان نهند وجعد وموی مرغولرا نیز همین خوانند رودکی گفت

[u] زلفینك او برنهاده دارد   بر گردنِ هاروت زاولانه

لاوه ولامانی چاپلوسی ولابه‌گری بود در پذیرفتن وبجا نیاوردن فرّخی گفت

[v] نامهٔ مانی با نامهٔ تو ژاژست   شعرِ خوارزمی با شعرِ تو لامانی

بَیُوگانی عروسی بود وبیوگرا عروس خوانند عنصری گفت

[w] ساخت آنکه یکی بیوگانی   هم بر آئین ورسمِ یونانی

[Fol. 61r] شیانی درمیست ده هفت بودنی آنکه که بود فرّخی گفت

[x] باندازهٔ لشکرِ او نبودی   گر از خاك واز گِل زدندی شیانی

گرزن [y] نیم‌تاجی باشد از دیبا بافته وجواهر درو نشاخته وگویند تاجی بزرگ بودی که بسلسله از ایوان درآویختندی ملکان نخست داشتندی یوسف عروضی گفت

[z] او میرِ نیکوانِ جهانست ونیکوئی   تاجست سال وماه مرورا وگرزنست

برزن [a] محلّت باشد رودکی گفت

[b] آمد این نو بهارِ توبه‌شکن   پرنیان گشت باغ وبرزن وکوی

گلخن تون باشد عسجدی گفت

[c] گفتم همی چگوئی ای پیرِ گلخنی   گفتا که چه شنیدی ای پیرِ مسجدی

کیاخن آهسته وبدرنگ رفتن باشد رودکی گفت

[d] درنگ آر ای سپهرِ چرخ‌وارا   کیاخن‌ترت باید کردگارا

نشیمن وپروازجای[dd] ومقامگاه بود فرّخی گفت

[e] حورِ بهشتی سرای منت بهشتست   بازِ سپیدی کنارِ منت نشیمن

r) منسرح   s) مجتث; R β   t) مضارع; hs α چه باشد   u) سریع   v) رمل   w) خفیف; R   x) متقارب   y) J̌RQŠ گرزن, dazu syr. ברזנקא mand. בורזינקא (Fränkel brieflich an Nöldeke)   z) مضارع; $H^m$[β وسال]S   a) hs بُرَزن, Wörterbücher nur بَرّزن   b) خفیف   c) Vergl. s. v. هیز Fol. 25   d) هزج, $H^m$; hs α سهر حرخ ولدا; β etwa گردگارا (گرد گاشتن „s. drehen"?)?   dd) hs بروازجای   e) منسرح

گردبندن گردن‌بند بود رودکی گفت

[f] بزرگان جهان چون گردبندن  تو چون یاقوتِ سرخ اندر میانه

ریخن شکم‌نرم‌شده باشد یعنی ریننده رودکی گفت

[g] یکی آلوده کس باشد که شهری‌را بیالاید  چو از گاوان یکی باشد که گاوانرا کند ریخن

فژاکن پلید وپلشت باشد رودکی گفت

[h] گفت دینی‌را که این دینار بود  کین فژاکن موش‌را پروار بود

غن تیر عصّاران بود رودکی گفت

[i] هر گلی پژمرده گردد زو نه دیر  مرگ بفشارد همه‌را زیرِ غن [Fol. 62]

فلاخن فلاسنگ باشد رودکی گفت

[k] گر کس بودی که زی توام بفگندی  خویشتن اندرنهادمی بفلاخن

خرمن قبّهٔ غلّه وگل وخاك بود عسجدی گفت

[l] وز ابر چو سر برون زند گوئی  چون ماه بر آسمان زند خرمن

زلیفن تهدّد باشد وبیم دادن کسی‌را بگفتار وباشارت عنصری[m] گفت

[n] از لبِ تو مر مرا هزار امیدست  وز سرِ زلفت مرا هزار زلیفن

چندن صندل باشد عسجدی گفت

[l] بفروز وبسوز پیشِ خویش امشب  چندانك توان زعود و[ا]ز چندن

روئین نای روئین باشد عسجدی گفت

[l] آنجا که حسامِ او نماید روی  از خونِ عدو شود گیا روئین

توسن نافرهخته[o] بود یعنی ناآموخته منجیك گفت

[p] بس بکلف ببینم ترا بطرف همی  حیزی خر ما توسن واسپِ حرون

دن[q] آنك همی‌دود بنشاط گویند همی‌دند ودنانست کسائی گفت

[r] بارِ ولایت بنه از گاهِ خویش  نیز بدین شغل میاز ومدن

نهنبن[s] سر دیگ وکوزها وتنور بود کسائی گفت

[t] بگشای رازِ عشق ونهفته مدار عشق  از می که فایده که بزیرِ نهنبنا

وارن بندگاه زیر بازو بود آغاجی گفت[u]

f) هزج; RŠ  g) هزج; IIm; RŠ α آلودهٔ باشد  h) رمل; hs β برواز; IImŠ

i) رمل; IIŠ, R verändert  k) منسرح; hs بفکندی  l) هزج  m) J̌RS فرّخی

n) منسرح, J̌RŠ; Š(s. v. زلیف) in سریع verändert (از لبِ لعلِ تو هزاران امید * وز سرِ زلفِ تو مرا صد زلیف)  o) hs فرهتنه  p) So; hs α بکلف β خرون  q) hs ذن

r) سریع; hs α از کاء  s) hs نهنپن. im Verse نهسا  t) مضارع  u) hs اغاجی کوید اغاجی کفت

[v] زمانی دست کرده جفتِ رخسار    زمانی جفتِ زانو کرده وارن

لاذن جنسی است از معجون بر مثال دوشاب وگونهٔ عنبر دارد سیاه فرّخی گفت

[w] تا زرّ نباشد بقدرِ سربه    تا لاد نباشد بشبهِ لاذن

میهن خان ومان وجای‌زاد بود عنصری گفت

[x] بدل گفت اگر جنگ جوئی کنم    ببیکارِ او سرخ‌روئی کنم [Fol. 62r]
بگیرد مرا دونه ومیهنم    که با سر نبینند خسته تنم

بلکن [y] منجنیق باشد یعنی پیلوارافکن ابو المثل گفت

[z] سروست وکوهِ سیمین جز یك میانش سوزن    حسنست جانِ عاشق وز غمزگانش بلکن

زراغن زمین سخت باشد بهرامی گفت

[a] زمینی زراغن بسختی چو سنگ    نه آرامگاه ونه آب وگیا

ریمن مکّار بود وکینور عنصری گفت

[b] که حسد هست دشمنی ریمن    کیست کو نیست دشمنِ دشمن

فرغن وفرکن جوی بود وفرّخی [c] گفت

[d] دو فرکنست روان از دو دیده بر دو رخم    رخم زرفتنِ فرکن بجملگی فرغن

پرن پروین بود فرّخی گفت

[e] تا چو خورشید نباشد ناهید    چو دو پیکر نبود نجمِ پرن

زغن مرغ گوشت‌ربای بود رودکی گفت

[e] جمله صید این جهانیم ای پسر    ما چو صعوه مرگ بر سانِ زغن

شمن بت‌پرست باشد رودکی گفت

[f] بت‌پرستی گرفته ایم همه    این جهان چون بتست وما شمنیم

کشن انبوه بود بو شکور گفت

[g] سوی رود با کاروانی کشن    زهانی بدو اندرون سهمگن

لژن [h] ولجن آغشته بود بگِل عسجدی گفت

v) هزج ; S    w) مضارع    x) $H^m$Š δ بی‌سر ببینند    y) hs بَلْکَن    z) مضارع ; hs β وز عمرکانش ; H β است (besser) حصن, عاشق وآن    a) J̌ ; RQ[Šâhn., β umgedichtet] زمینِ زراغن $H^m$Š زراغن    b) خفیف ; α $H^m$[α verderbt]Š دشمنِ    c) $H^m$[s. v. فرکن]Š بجملگی, desgleichen oben s. v. فرکند Fol. 19    d) مجتث ; α Š دو فرغن β $H^m$ بجملگی فرغند Š فرکند    e) رمل    f) خفیف, $H^m$ ; Š α ایم وشنبیم    g) hs β کاروانِ, vergl. s. v. زهاب Fol. 7 ; $H^m$Š α زَه آسی    h) hs لَژن d. i. wohl لَژن (vergl. لَجین)

[k] كردم تهی دو دیذه برو من چنانك رسم   تا شذ زاشكم آن زمیّ خشك چون لڠن

[Fol. 63] لڠن چون تشتی بوذ سیمین یا روئین وآنچ بذین مانذ فرّخی ڴفت

[l] ماهی بكش دركش چو سیمین ستون   جامی بكف برنه چو زرّین لڠن

بابزن تشت آهنین بوذ كه ڴوشت برو بریان كنند فرّخی ڴفت

[m] تو شاذمانه وآنك بتو شاذمانه نیست   چون مرغِ بركشیذه بتفسیذه بابزن

نارون درختی باشذ سخت وبیشتر راست بالذ وچوب او از سختی كی بوذ بیشتر بدست‌افزار لاذڴران [n] كنند فرّخی ڴفت

[o] تا نَبْوَذ بار سپندرا سیب   تا نَبوَذ نار برِ نارون

چمن راه ساخته بوذ در میان دو صف درختان كسائی ڴفت

[p] سروبنان كنده وڴلشن خراب   لالهستان خشك وشكسته چمن

باذخون منظرهٔ [q] باشذ كه درو راهڴذر باذ بوذ كسائی ڴفت

[r] عمر چڴونه جهذ از دستِ خلق   باذ چڴونه جهذ از باذخون

كرڴدن جانوریست بر صورت بز ولیكن سروئی بر پیشانی دارذ چون ستون بُنش سطبر وسرش تیز وبزور پیلرا برڴیرذ واین در هندوستان باشذ فرّخی ڴفت

[s] بنیزه كرڴدنرا بركنذ شاخ   بزوپین بشكنذ سیمرغرا پر

اژكهن كاهل وبیكار باشذ شاكر ڴفت

[t] بدل ربوذن جلدی وشاطری ای مه   ببوسه داذن جانِ پذر بس اژكهنی

مرزغن ڴورستان بوذ وعنصری ڴفت

[u] هركرا راهبر زغن باشذ   منزلِ او بمرزغن باشذ

اهرمن دیو باشذ عنصری ڴفت

[v] بسْ نباشذ تا بروشن روی وموی تیره‌ڴون   مانوی‌را حجّهٔ اهرمن یزدان كنذ

[Fol. 63r] غرن [w] بانگ ودمدمهٔ ڴریستن بوذ در ڴلو بو العبّاس عبّاسی ڴفت

[x] دو دستم بسستی چو پوذه پیاز   دو پایم معطّل دو دیذه غرن

k) مضارع ; $H^m$Š β تا زاشكِ من شد آن   l) سریع   m) مضارع   n) hs بدشتر بدست افزارد لاذكران   o) سریع ; in meiner Abschrift wohl falsch باذ سپیدرا   p) سریع ; سروبن „Cypressenbaum" (Šâhn. 156, 489 ; 160, 561 ; 163, 616 ; 1065, 29 u. ö.); $H^m$Š α سروبتان β وشڴفته   q) hs منطره   r) سریع ; $H^p$Š, ǰR[nur β] بادخان   s) هزج   t) مجتث ; R[nur β], Š α مردی وشاطر   u) خفیف ; $H^m$Š(ohne Namen) α رهبرش ; richtig ist مرغزن   v) رمل ; in β fehlt wohl nach حجّهٔ ein Spondeus   w) hs *bis* غزن   x) hs α دستم دستی

ابناخون[y] حصار باشد بهرامی گفت

[z] زسوی هند گشادی هزار ترکستان    زسوی سند گرفتی هزار ابناخون

انبودن انبوشش[a] باشد رودکی گفت

[b] بودنت در خاك باشد با فنی    همچنان کز خاك بود انبودنت

نسترون[c] نسرین باشد رودکی گفت

[d] از گیسوی او نسیمِ مشك آید    وز زلفكِ او نسیمِ نسترون

گوزن گاو کوهی بود دقیقی گفت

[e] شیر گوزن وغرم‌را بشکرد    چونانك اعدای ترا بشکری

بهمنجنه رسم عجم است چون دو روز از ماه بهمن گذشته بودی بهمنجنه کردندی واین عیدی بودی وطعام پختندی وبهمن سرخ وبهمن زرد بر سر کاسها برافشاندندی فرّخی گفت

[f] فرّخش باد وخداوندش فرخنده کناد    عیدِ فرخنده وبهمنجنه وبهمن‌ماه

امنه توده هیزم شکافته بود ابو العبّاس گفت

[g] هیزم خوام همی دو امنه زجودت    چو[ن] دو جریب ودو خمّ سیکی چون خون

کیسنه ریسمان بر دوك پیچیده بود بر مثال خایه ودوپخچه[h] همین باشد عنصری گفت

[i] سر که باید گسسته کیسنه‌را    دور باشد بناوه گرسنه‌را

شتّه[k] بانگ اسپ بود وشیر که از نشاط کنند دقیقی گفت

[l] میدانت حربگاهست [و]خونِ عدوّات    تیغ اسپرغم وشتّه اسپان سماعِ خوش

[Fol. 64] پهنه چون کفچه[m] باشد که غازیان برو گوی بازند وبتازی طبطاب خوانندش فرّخی گفت

[n] نامه نویسد بدیع ونظم کند خوب    تیغ زند نیك وپهنه بازد وچوگان

تفنه پرده عنکبوت باشد که گرد خویش بتند شهید گفت

[o] عشقِ او عنکبوت‌را ماند    بتنیدست تفنه گردِ دلم

رخنه راهی بود بدیواری در خانه بو شکور گفت

[p] دانش بخانه اندر دربسته    نه رخنه یابم ونه کلیدستم

چنبه[q] چوبی باشد که زنان بدان جامه شویند واز پس در نیز نهند استواری‌را لبیبی گفت

y) hs *bis* ادباخون    z) مجتث; R[nur β], Š α هزار شهرستان    a) So hs; انبُوِش ? انبوسش ? انپوشش?    b) رمل; hs α دافتی, etwa بافدم nach عاقبت ǰRŠ(anonym)?    c) hs *bis* نستردن, H$^m$B[V]Bh[V]    d) هزج; H$^m$Š, R *bis* نسیمك    e) سریع; hs β تو اعدای    f) رمل    g) منسرح; hs β حریب; also اَمْنَهٌ    h) hs دوبخاچه    i) خفیف; hs β نماوه    k) hs *bis* شبّه    l) مضارع; hs α عدوّات    m) hs لفچه    n) منسرح; H$^m$Š    o) خفیف; ǰRH$^m$Š    p) مضارع    q) hs *bis* خنبه

[r] دو چیزش برکن ودو بشکن    منديش زغلغل وغرنبه
دندانش بگاز ودیده بانگشت    پهلو بدبوس وسر بچنبه

لنبه مرد فربه‌تن بزرگ باشد عمّاره گفت

[s] چرا که خواجه بخیل وزنش جوانمردست    زنی چگونه زنی سیمساعد ولنبه

غرنبه [t] تشنیع وبانگ کردن بود بخشم لبیبی گفت

[u] دو چیزش بشکن ودو برکن    منديش زغلغل وغرنبه

رنبه موی زهار باشد لبیبی گفت

[v] دانم که چو این هجا بخوانی    تو ریش کنی وزنت رنبه

خنبه [w] چهاردیواری بکنند بر مثال چرخشتی واندر آن غلّه کنند روذکی گفت

[x] خم وخنبه پر زانده دل تهی    زعفران ونرگس وبید وبهی

همایون خجسته باشد عنصری گفت

[y] جشن سده آئین جهاندار فریدون    بر شاه جهاندار فری باد همایون

[Fol. 64r] آهون نقب باشد دقیقی گفت

[z] حور بهشتی گرش ببینند یشك    حفره کند تا زمین ببارد آهون

برهون دایرهٔ پرگار بود دقیقی گفت

[z] آنچ بعلم تو اندرست گر آنرا    گرد ضمیر اندرآوریش چو برهون

رون بهره باشد عنصری گفت

[a] بخشم اندرم دیده از رون تست    بچشم اندرم جنبش از بون تست

ترگون [b] دوال فتراك باشد منجیك گفت

[c] تا پدر پادشاه عادل رفتند    بسته بترگون درون فصول خطارا

فرارون کواکب بیابانیان فریرون گویند زآنك رفتنشان باز پس بود آنرا فرارون گویند آنچ بر صلاح بود وآنچ بر صلاح نبود آنرا فریرون گویند دقیقی گفت

[d] حسودت در بد از بهرام فیرون    نظر با تو زبرجیس فرارون

فیرون مفسد بود خسروانی گفت

r) هزج, vergl. s. v. غرنبه Fol. 64; α A[s. v. غرنبه]J̌[verderbt]RHᵐŠ بشکن ودو برکن β J̌RŠ وزغنبه   s) مجتث; RHᵐŠ   t) hs غَرَنْبِه, Wörterbücher غُرُنْبِه   u) Vergl. oben s. v. چنبه; hs α (auch s. v. چنبه) دو حیزش   v) هزج; α RHᵐ آنگاه که من هجات β J̌Š(بهشتی) زن بس ریش کنی چو رنبهٔ گویم   w) hs *bis* جنبه   x) رمل   y) هزج; vergl. s. v. آئین Fol. 65r   z) منسرح   a) hs *bis* داچشم   b) hs برکون, im Verse ببرکون   c) منسرح; J̌RŠ β وخطارا   d) هزج; H[Hᵐ auch s. v. فیرون]QŠ[verderbt, auch s. v. فیرون] β نظر زی تو

[e] همّت تیز وبلند تو بذان جای رسید    که بزی گشت مرورا فلک فیروزا

کرستون کپان بزرگ باشد زرّین‌کتاب گفت

[f] خواهی بشمارش ده خواهی بگزافه    خواهیش بشاهین زن خواهی بکرستون

برمایون[g] گاو فریذون‌را نام برمایون بوذ دقیقی گفت

[h] مهرگان آمذ جشن ملک افریذونا    آن کجا گاوِ نکو بوذش برمایونا

وارون نحس باشذ لبیبی گفت

[i] نذانم بخت‌را با من چه کینست    بکی نالم بکی زین بختِ وارون

هیون شتر بزرگ بوذ دقیقی گفت

[k] چگونه بایذ اعدا[ی تو] قرار کنون    زمانه چون شتری شذ هیونِ ایشان خاک

[Fol. 65] ربون [و]ارمون پیش‌مزد باشذ روذکی[l] گفت

[m] ای خریذار من ترا بذو چیز    بتن وجان ومهر داده ربون

بون بن باشذ دقیقی گفت

[n] موج کریمی برآمذ از لبِ دریا    ریگ همه لاله گشت از سر تا بون

یکون یکسان بوذ بوشعیب گفت

[o] تو ئی‌ارآیش آراستهٔ    چه بکرباس وچه بخزّ یکون

سخون سخن باشذ دقیقی گفت

[p] ترسم کان وهمِ تیزخیزت روزی    وهم همه هندوان بسوزذ بسخون

یکونه[q] یکسان بوذ کسائی گفت

[r] تو زنامردهٔ شگفتی‌کار    راست با مردگان یکونه شذیم

درونه کمان نذّافان باشذ کسائی گفت

[k] بنفشه‌زار بپوشیذ روزگار ببرف    درونه گشت چنار وزریره شذ شنگرف

نمونه زشت بوذ کسائی گفت

[s] خوب کُر شوی تَمْکَنَه(؟) نکنذ    کوبکن شو که ما نمونه شذیم

باشگونه مقلوب بوذ شهیذ گفت

[t] ای کارِ تو زکارِ زمانه نمونه‌تر    او باشگونه وتو ازو باشگونه‌تر

e) رمل    f) رباعی; hs β بشاهی; H^mŠ αβ وخواهی    g) Falsch برمایون F S. ۱.۱ Nr. ۹۰ Note k    h) رمل; hs α افروبذونا β بکو; RHŠ    i) هزج; β بکی = بکه (H^mŠ)    k) مجتث    l) Š دقیقی    m) خفیف; Š    n) منسرح; JRŠ    o) رمل; β lies با خزّ; R[„Seidenkleid“!]Š α بآرایش β تو بیاآراسته چه بدیبا (l. dann با خزّ)    p) رباعی    q) Johnson یکونه, aber یکون    r) خفیف; Š α ای زنامزده β مزده‌کان    s) خفیف; hs α کر سوی لمکنه β نکن oder مکن, کو (?) — meine Lesung oben ist nur versuchsweise    t) مضارع

شاذگونه مصرّبه[u] باشد عسجدی گفت

[v] همان که بودی از [این] پیش شاذگونهٔ من    کنون شدست دواج تو ای بدولی فاش

کابین مهر زنان باشد خسروی گفت

[w] این جهان نو عروس‌را ماند    رطل کابینش گیر وباده بیار

میتین[x] کلند چاه‌کنان بود عسجدی گفت

[y] کسی که افگند از کانِ کُه بمیتین سیم    مکن برو بر بخشایش ومباش رحیم

[Fol. 65r] بلندین پیرامن در باشد شاکر بخاری گفت

[z] درو افراشته درهای سیمین    جواهرها نشانده در بلندین

کوبین چیزیست چون کفّهٔ ترازو از گیا یافته وبَزَرْگ آسکر(?) درو کنند ودرو تنگ تیر[a] کنند تا روغن ازو بچکد خجسته گفت

[b] بازگشای ای نگار چشم بعبرت    تات نکوبد فلك بگونهٔ کوبین

هین یکی‌را گویند بشتاب ویکی دیگر سیل‌را خوانند دقیقی گفت

[c] از کوهسار دوش برنگ می    هین آمد ای نگار می آورد هین

چپّین سلّه باشد که از بید بافند چون طبقی فردوسی گفت

[d] بچپّین درافگند ناگه سرش    همه نانِ کشکین بپیش اندرش

رخبین چیزی بود ترش چون کشك واز دوغ ترش بغایت کنند آنرا قروت گویند ومصل گویند عمّاره گفت

[e] ببنیبت همی‌بینم چون خانهٔ کُردان    آراسته همواره بشیراز وبرخبین

غولین دودستی نیز گویند سبوئی[ee] بود سرفراخ عمّاره گفت

[f] غوئی وفروهشته دو غولین بدو ابرو    پنهان شده اندر پس اطرافِ دو غولین

خشین[g] بازی بود که رنگش میان کبود وسیاه وسبز وسپید باشد یعنی خشینه‌رنگ فرّخی گفت

[h] تا نیامیزد با زاغِ سیه بازِ سپید    تا نیامیزد با بازِ خشین کبكِ دری

نوآئین نو پدیدآمده باشد وتازیش بدیع بود عمّاره گفت

[i] شاخست همه آتشِ زرّین وهمه شاخ    پر زرّ کشیدست وفراخست ونوآئین

u) hs مصربه; Dozy مُصَرَّبَة    v) مجتث, Š[verderbt]; Hm[α verderbt]R β بدونی
w) خفیف    x) hs مِتْنِین, im Verse بمتین.    y) مجتث, Hm; Š[V ganz missverstanden]
z) هزج, H[Hp پلندین]Š; ĴR(anonym) β جواهر برنشانده α او کند از کان وکه
a) Lies تنگ‌بیز?    b) منسرح; HmŠ    c) مضارع; hs هین als Schluss von α    d) Šâhn.; Š    e) رباعی, HmŠ[verderbt]    ee) hs بستوبی    f) رباعی; HŠ    g) hs خشنی    h) رمل; HmŠ αβ نیامیزند (schwerfällig, Idâfen lang)    i) رباعی; HmŠ

آثین رسم بوذ عنصری گفت

[k] آثین عجم رسم جهاندار فریذون    بر شاهِ جهاندار فری باذ همایون

[Fol. 66] آثین چیزی بوذ چون نیمخنبی[l] کوچك وبزرگتر نیز باشذ وسر ا[و] فراخ [Fol. 66] باشذ ودرین ولایت آنرا نهره خوانند ودودسته وبیك‌دسته بوذ وسفالین واندرو دوغ زنند وبجنبانند تا کره از دوغ جذا کنند طیّان گفت

[m] سبوذ وساغر وآثین وغولین    حصیر وجای‌روب وخیم وپالان

خرامین[n] علف باشذ بهرامی گفت

[o] بماندم اینجا بیچاره راه گم‌کرده    نه آب با من یك‌شربت ونه خرامینا

باشتین[p] بارها بوذ که از میان درخت ببرّند[q] منجیك گفت

[r] پیش گرفته سبذ باشتین    هر یك همچون درِ تیم حکیم

شوخگین وشوغگن هر دو پلیذ وچرگن باشذ منجیك گفت

[s] جاف‌جافست وشوخگین وسترگ    زنده مگذار دول‌را زنهار

غلبکین[t] دری باشذ که از چوب بافته باشذ پنجره‌کردار که از بیرون در همه چیزی از خانه ببینند ودر سرای روستائیان ودر رزها بیشتر چنان باشذ بو شکور گفت

[u] زستن ومردنت یکیست مرا    غلبکین‌در چه باز یا چه فراز

دستینه توقیع باشذ منجیك گفت

[v] کی کنذ کار بر آن خطّ تو رو پاك بری    در کُس زنت سزذ آن خط وآن دستینه

خشینه رنگی بوذ میان کبوذ وسیاه پیش ازین گفتم[w] کسائی گفت

[x] کوهسارِ خشینه‌را ببهار    کی فرستذ لباسِ حور العین

شنگینه چوبی باشذ که از پس در افگنند تا در قوی باشذ لبیبی گفت

[y] شنگینه برمدار زجاکر    تا راست باشذ او چو ترازو

غوشنه گیاهیست که بخورند ودست نیز بذان شویند ورنگش سپیذ وسیاه بوذ یوسف عروضی گفت

k) Vergl. s. v. همایون Fol. 64    l) hs خبنی    m) Vergl. s. v. خیم Nr. 2, Fol. 56r; hs خیّم wie *bis* Fol. 56r    n) B[V], ǏŠB[V] خراهن    o) مجتث; β lies خرمینا    p) hs یاشمن, im Verse یاشنین; RŠ باستین ǏŠB[V] باشتین    q) hs سبرند    r) سریع; hs α سبر β دَرِ نتیم    s) خفیف    t) hs im Verse غُلبَکین, Wörterbücher غَلبَکین aber überwiegend درغُلبکین    u) خفیف; ŠHǏR (zum Theil غلبکن غلپکن); dazu als erstes Bait nach Š اگر از من تو بد نداری باز ؛ نکنی بینیاز روزِ نیاز    v) رمل; α HmŠ تو ای مردكِ خر Š که    w) Vergl. خشین Fol. 65r    x) خفیف; Hm; α Š خشینۀ ǏRŠ    y) مضارع; HmŠ کِه ǏR β پس از این

[Fol. 66r] [z] آن روی او بسانِ یك آغوشِ غوشِ خشك    وآن موی او بسانِ یك آغوشِ غوشنه

کاینه چشم بوذ گویند کاینه بذو دار یعنی چشم ازو برمگردان شهید گفت

[a] مویِ سپیذ وروی سیاه ورخ بچین    بر زینتِ صدف شذه وگشته کاینه

هرآینه تازیش علی حال بوذ عسجدی گفت

[b] گر شوم بوذ[م]ی بغلامی بنزدِ خویش    باریشِ شوم تو ببرِ ما هرآینه

آنین نیم‌خمی بوذ کوچك طیّان گفت

[c] دوغم ای دوست در آنینِ تو[میـ]ـخواهم ریخت    تا کنم روغن از آن دوغ همی‌جنبانم

سنی [وسینی] تشت[d] خوان بوذ خسروی گفت

[e] تو چه پنداریا که من ملخم    که بترسم زبانگِ س[یـ]ـنی وطاس

وسنی مردی که دو زن دارذ آن زنان یکدیگررا وسنی وبنانج خوانند عسجدی گفت

[f] دوستانم همه مانندهٔ وسنی شذه اند    همه زآنست که با من نه درم ماند ونه زر

هرآینه علی حال بوذ واز پیش گفتیم[g] دقیقی گفت

[h] همه سر آرذ باران سنانِ نیزهٔ او    هرآینه که همه خون خورذ سر آرذ بار

## باب الواو

مینو بهشت بوذ روذکی گفت

[i] ار خورش از خوردن افزایذت رنج    ور دمی مینو فرازآرذت وگنج

باهو دستوار باشذ از چوب سطبر که در دست دارند براهها وآنرا شبانان نیز دارند روذکی گفت

[Fol. 67] [k] آن رفت کتانِ خویش من رُفتم وپردختم    چون گرد بماندستم تنها من واین باهو

خستو مقرّ باشذ فرّخی گفت

[l] بر فضلِ او گوا گذرانذ دل    گرچه گوا نخواهند از خستو

پرستو تازیش خطّاف بوذ روذکی گفت

[m] چرا عمرِ کرگس دوصذ سال وبجك    نماند فزونتر زسالی پرستو

پینو دوغ ترش خشك کرده بوذ گروهی کشك خوانندش طیّان گفت

[n] شعرِ ژاژ از دهانِ من شکرست    شعرِ نیك از دهانِ تو پینو

پالو بتازی ثولول[o] بوذ شاکر بخاری گفت

z) مضارع ; hs α غوس ; Š, α J̌ ببین چو یکی R نگر چو یکی β J̌R نگر چو یکی
a) مضارع , $H^m$; Š β طرف شده    b) مضارع ; hs α نمرذ    c) رمل ; $H^m$Š β ازین
d) hs دشت    e) خفیف ; Š[α vorderbt]R[nur β] خسروانی    f) رمل ; R$H^m$Š    g) Siehe oben    h) مجتث    i) رمل    k) رباعی    l) مضارع    m) متقارب ; hs α وبجل
n) خفیف    o) hs تولو

[p] ای عشق زمن دور که بردی همه رنجی    همچون زبرِ چشم یکی محکم پالو

کرنجو سودائی باشد وثقلی که در خواب بر مردم افتد وتازیش کابوس است فرالاوی گفت

[q] زناگه [با]ز پیری بر من افتاد    چو بر خفته فتد ناگه کرنجو

بختو وتندور ورعد همه یکی باشد رودکی گفت

[r] عاجز شود از اشك وغریوِ من    هر ابرِ بهارگاه با بختو

تنندو [و]تن[ن]د عنکبوت بود آغاجی گفت

[s] زباریکی وسستی هر دو پایم    تو گوئی پای من پایِ تنندو[س]ت

خبزدو تازیش خنفسا بود لبیبی گفت

[t] آن روی وریش پر گه وپر بلغم وخدو    همچون خبزدوئی که شود زیرِ پای پخج

کنستو [u] نباتیست محلب [v] خوانندش در یمن وفرغانه روید شهید گفت

[w] تا کی روم از گردِ درِ تو    کاندر تو نمی‌بینم چربو
این بزی اکنون که بشستم    دست از تو باشنان وکنستو    [Fol. 67r]

خیرو خیری باشد فرخی گفت

[x] تا خوید نباشد برنگِ لاله    تا خار نباشد ببوی خیرو

جاکشو [y] دانهٔ باشد سیه‌رنگ که با کافور دارند گروهی چشم‌زنه خوانندش وسیه دانه باشد منجیك گفت

[z] چشمِ بی‌شرمِ تو گر روزی بیاشوبد زدرد    نوكِ خارش جاکشو باد ای دریده چشم وکون

تفو خدو انداختن بود بو شکور گفت

[a] بنشگرده ببرید زن‌را گلو    تفو بر چنان ناشکیبا تفو

چغو نوعی بود از بوم بو شکور گفت

[b] اگر بازی اندر چغو کم نگر    وگر باشهٔ سوی بطّان مپر

غاوشو تخم خیار بود وگویند خیار کهن باشد که از بهر [تخم نگاه دارند] لبیبی گفت

p) رباعی    q) هزج ; hs α زنا که زبدری ; RŠ α بارِ پیری    r) رباعی ; hs β هوابر ; J̌[s. v. بختو]R α وغریوِ دو چشم اشكِ β ĴR ابرِ بهارگاهی J̌ بختور در مطیر R بختوور مطیر
s) هزج ; β ĴR بیشکی پایِ Š تو میگوئی مگر پایِ ĴRŠ تنندست    t) مضارع ; α Q که پر از بلغم وخیوست QŠ ریش بد Š ریش بین    u) Wörterbücher auch کنشتو    v) hs مُحلّب
w) رباعی ; β چربو (hs جربو) „Milde“ ; ĴŠ β بصابون وکنستو    x) مضارع
y) Cod. Vindob. 83, 5 v. u.; hs *bis* خاشکو    z) رمل ; hs β دریده ای باد[?]ز خاشکو
a) HmŠ[auch s. v. نشگرده]J̌[s. v. نشگرده]Q[Nr. 2609, Šâhn.] α statt زنرا meist β وبرا چنین
b) Vergl. s. v. چکاك Fol. 43

[c] سرد ودراز وزرد شده چون غاوشوی خام     نه سبز چون خیار ونه شیرین چو خربزه

بیاستو دهان‌درّه بوذ وپارسیان هاك خوانند معروفی گفت

[d] بیاستو نَبُوَذ خَلق‌را مگر بدهان     ترا بکون بُوَذ ای کون بسانِ در[واز]ه

خشو[e] مادر زن بوذ فرّخی گفت

[f] بدسگال تو ومخالفِ تو     خسوِی جنگ‌جوی‌را داماد

باذرّو[g] تره بوذ برگ او همچون شاهسفرغم وزوذ بالندك بادی بپژمرذ حکّاك گفت

[h] گر بر درِ کونت موی هر یك چو باذروست     بخواهم از تو خذو که درمانش خذوست

چکاو مرغیست چند گنجشکی وبر سر خوچی دارذ وبانگی زنذ خوش وتازیش قنبره است فردوسی گفت

[i] چنین گفت با گیوِ جنگی تژاو     که تو چون عقابی ومن چون چکاو [Fol. 68]

برو ابروی بوذ فردوسی گفت

[k] کی دارذ گه کینه پایابِ اوی     ندیذی بروهای پر تاب اوی

پساو پساویذنست فردوسی گفت

[l] بجانم که آزش همان نیز هست     زهر سو بیارای وبپساو دست

چاو لابه وزاری کردن باشذ بو شعیب هروی گفت

[m] ای عاشقِ مهجور زکامِ دلِ خوذ دور     می‌نال وهمی‌چاو که معذوری معذور

چاو گنجشك که از اشکره بگریزذ یا کسی بچّه‌اش برگیرذ او بانگ همی از درد واز بیم [کنذ] آن آوازرا چاو خوانند گویند همی‌چاوذ روذکی گفت

[n] مرغ دیذی که بچّه زو ببرند     چاوچاوان درست چونانست

کاو در معنیٔ شخوذن بوذ عنصری گفت

بکاویذ کالاشرا سربسر     کی داند که چه یافت زرّ وگهر

کاو مبارز بوذ چون دلیر وبا قدّ بلند وتمام باشذ اورا کاو خوانند وگو مبارز بوذ فردوسی گفت

[o] اگرچه گوی سروبالا بُوَذ     جوانی کنذ پیرِ کانا بُوَذ

خو خو خره بوذ که از بهر نگارگر وگلیگر بزنند تا بر آن جای ایستند خسروانی گفت

[p] بینی آن نقّاش وآن رخسارِ اوی     از برِ خو همچو گردون بر قمر

c) مصارع ; α HpŠ زرد ودراز Hp بهر شده Š پر شده     d) مجتث ; RŠ     e) Im Verse خسو ; Wörterbücher beide Formen belegend     f) خفیف ; J̌[خشو]Š[خسو] β با داماد
g) hs باذرّو , im Verse بادرو ; vergl. Cod. Vindob. باذُرّوج 41     h) So, hs α کر در
i) Šâhn. 865, 1637 ; ŠHm     k) Sâhn. 813, 735 (wohl); J̌R     l) Šâhn.
m) رباعی ; H     n) خفیف ; HmŠ     o) Šâhn. 491, 945 ; Hm     p) رمل ; hs α نبینی ; HmŠ β بر گردون قمر

خو گیائی باشد نابکار که اندر میان کشتها رویذ وآنرا از زمین برکنند هرجا که کشت باشد
تا زور غلّه ورستنی کم نکنذ فردوسی گفت

[q] گر ایذونك رستم بوذ پیش‌رو نماند برین بوم وبر خار وخو

[Fol. 68r خو گیاهی باشد که بدرخت درپیچذ وآنرا بتازی لبلاب خوانند بو المثل گفت

[r] چنان [چون] خو که درپیچذ بگلبن بپیچم من بر آن سیمین صنوبر

فرخو پیراستن تاك رز بوذ لبیبی گفت

[s] گر نیستت ستور چه باشد خرّی بمزد گیر وهمی‌دو
مر کشت‌را خذو کن بیرو رزرا بدستِ خوذ کن فرخو

منو جنبش جهوذوار بوذ بر جای بو شکور گفت

[t] تو از من کنون داستانی شنو بذین داستان بیشتر زین منو

گو کنده باشذ چون چاهی کوچك کسائی گفت

[u] چگونه سازم با او چگونه حرب کنم ضعیف کالبذم من نه کوه ونه گوم

فنو فریفته وغرّه بوذ کسائی گفت

[v] سزذ که بگسلم از یارِ سیم‌دندان طمع سزذ کهٔ او نکنذ طمعِ پیردندِ فنو

غرو[w] نی باشذ تازیش قصب است کسائی گفت

[x] غریب نایذش از من غریو کو شب وروز بناله رعدِ غریوانم وبصورتِ غرو

پرو[y] پروین باشذ کسائی گفت

[z] سزذ که پروین بارذ دو چشمِ من شب وروز کنون کزین دو شب من شعاع برزذ پرو

خذیو نام ایزدست وشاهانرا نیز خوانند از ملوك کشور خذیو عجم وخذیو هند وخذیو ترك
وآنچ بذین مانذ فردوسی گفت

[a] سیامك بدستِ خری‌زاذ دیو تبه گشت وماند انجمن بی‌خذیو

[Fol. 69 تیو تاب بوذ تازیش طاقتست عنصری گفت

[b] یکی مُهره‌بازست گیتی که دیو نداردْ بنرفندِ او هیچ تیو

غریو بانگ باشذ عنصری گفت

[c] تیز شذ عشق در دلش پیچیذ جز غریو وغرنگ نپسیچیذ

نیو مرد دلیر ومردانه بوذ فردوسی گفت

q) Šâhn. 1017, 973; H$^{m}$Š r) هزج; H$^{m}$Š s) مضارع; γ پیرو ? hs نمرو
t) H$^{m}$Š β برین u) مجتث; H v) مجتث; hs β پیردندان w) hs غَرَوْ
x) مجتث; H$^{p}$[s. v. غریو] y) hs پَرَوْ, aber im Verse پَرْو z) مجتث a) Šâhn. 15, 38; vergl. ZDMG. 49, 739 b) H$^{m}$Š c) خفیف; Š[β unmetrisch]

d) چو طوس وچو گودرز کشواد وگیو   چو گرگین وفرهاد وبهرام نیو

نوباوه میوه ورستنی نو بود که فرازرسد تازیش باکوره بود فرخی گفت

e) همچو نوباوه بونهم بر چشم   نامهٔ او خلیفهٔ بغداد

زرساوه زر سرخ خرد باشد چو گاورسه فرخی گفت

f) بادرا کیمیای زر کی داد   که ازو زرساوه گشت گیا

ناوه تیشهٔ باشد چوبین مجسته گفت

g) برگیر کلند وتبر وتیشه وناوه   تا ناوه کشی خار زنی گرد بیابان

کروه دندان تهی وفرسوده h) بود رودکی گفت

i) باز چون برگرفت پرده زروی   کروه دندان وپشت چوگانست

کالیو[ه] آسیمه وسرگشته بود بو سعید خطیری گفت

k) چون شدم نیمه‌مست کالیوه   باطل آن وقت نزد من حق بود

تریوه l) راه بود پشته‌پشته شهید گفت

m) بر که والا چو چه همچو[ن] عقاب اندر هوا   بر گریوه راه چون چه همچو بر صحرا تریوه

خروه خروس باشد عنصری گفت

n) شب از حملهٔ روز گردد ستوه   شود پر زاغش چو پر خروه

[Fol. 69v] پژوه بازجستن بود تا معلوم شود ومرد دانش‌پژوه یعنی مرد دانشمند دقیقی گفت

o) ای امیر شاهزاده خسرو دانش‌پژوه   ناپژوهیده سخن‌را طبع تدبیر آن بود

نستوه آن بود که در جدال روی برنگرداند وکوشنده بود رودکی [گفت]

p) ابا خورشید سالاران گیتی   سوار رزم‌ساز وگرد نستوه

## باب الها

گاه وقت باشد وگاه جای بود وگاه دیگر مسند بود فردوسی گفت

q) بدو گفت بنگر بدین تخت وگاه   پرستنده چندین بزرین کلاه

گاه جاهک سیم‌پالا بود فرخی گفت

r) چنان بخدمت او از عوار پاک شوند   بدان مثال که سیم نبهره اندر گاه

d) Šâhn. 318, 49  e) خفیف ; hs α برهمر نهمر ; H^mŠ[s. v. نوباره] α بر می‌نهد  f) خفیف ; hs α لسمدای زر دی  g) Vergl. s. v. کنند Fol. 19r  h) hs فر سوده  i) خفیف  k) خفیف ; α H^mŠ[منجیك]Q[anonym] نیم‌مست ŠQ وکالیوه β ŠQ باطل آن روز پیش من  l) hs bis تربوه ; Q تروده (vergl. ebenda کالویه st. کالیوه)  m) رمل ; α R بر تریوه راه چون چه همچو بر صحرا شمال β ǏRS بر گریوه راه چون چه چون عقاب اندر هوا  n) ǏŠ  o) رمل  p) هزج ; H^mŠ α ایا  q) Šâhn.  r) مجتث ; hs β اندر حاه ; R[nur β]H^mS

پاذَفْرَاه عقوبت باشذ دقیقی گفت

[s] بجایِ هر بهی پاداشِ نیکی   بجایِ هر بذی پاذافراهی

دژ[آ]گاه ودژند یعنی تند شذه بو شکور گفت

[t] زچیزِ کسان دست کوته کنی   دژآگاه‌را بر خوذ آگه کنی

ستایش[گاه] مخلص شعر باشذ یعنی جای آفرین عنصری گفت

[u] بنام وکنیتت آراسته باذ   ستایش‌گاهِ شعر وخطبه تا حشر

راهشاه گذری فراخ باشذ که از آنجا براهها وجایها بسیار توان شذ وگویند سیّاح باشذ وجادّه باشذ روذکی گفت

[v] براه اندر همی[شذ] راهشاهی   رسیذ او تا بنزدِ پاذشاهی

[Fol. 70] کسائی گفت

[w] براهشاه بناز اندرون سفر مسگال   که مرد کوفته گردذ بذان ره اندر سخت

وآن راهشاه که روذکی گفتست غریبست در لغتها ونیکوست یعنی مردی که براهها شذن پیشهٔ او بوذ وبذین کار شا[ه] بوذ چنانك نوشتیم از گفتار روذکی واللام[x]

زواه طعام بوذ که برای زندانیان سازند گویند این طعام زْواه فلان زندانیست عنصری گفت

[y] بندیان داشت بی‌پناه وزواه   برد با خویشتن بجمله براه

آبشتن‌گاه خلاخانه بوذ قریع الدهر گفت

[z] نه همی بازشناسند عبیر از سرگین   نه گلستان بشناسّند زآبشتنگاه

پیشگاه طنفسه[a] بوذ که پیش خانه بازافگنند از فرش معروفی گفت

[b] همه کبر ولاف بدستِ تهی   بنانِ کسان زندهٔ سال وماه

بدیذم من آن خانهٔ محتشم   نه نخ دیذم آنجا ونه پیشگاه

یکی زیغ دیذم فگنده درو   نمذپارهٔ ترکمانی سیاه

داه پرستار بوذ فرّخی گفت

[c] خُنُك آن میر که در خانهٔ تو بارخذای   پسر ودخترِ آن میر بُوَذ بنده وداه

داه دیگر بمعنیٔ ده باشذ از شمار روذکی گفت

[d] هفت سالار کاندرین فلکند   همه گرد آمذند در دو وداه

گراه گرای باشذ دقیقی گفت

s) هزج; HŠ[s. v. بادافراهی]Q[anonym]   t) $H^m$Š   u) هزج; $H^m$Š α بادا
v) هزج; $H^m$Š   w) مجتث; hs β راه; Š   x) D. i. والله اعلم   y) خفیف; RS
z) رمل; hs *bis* شناسذ (dann α عنبر); $H^m$, ǰŠ α شناسند زعنبر سرگین   a) hs طنفهٔ
b) Š [nur γδ] δ ونی   c) رمل; Š$H^m$   d) خفیف; vergl. den Vers (رمل) Rûδakî's in RŠ

[e] آنك گردون‌را بدیوان برنهاذ وکار بست  وآنکجا بوذش خجسته مهرِ آهرمن‌گراه

واگر کسی بکسی ماند گویند بفلان همی‌گراهذ یعنی همی‌ماند روذکی گفت

[f] ای دریغ آن حرِ هنگامِ سخا حاتم‌فش  ای دریغ آن گوِ هنگامِ وغا سام‌گراه

[Fol. 70r] روان‌خواه گذایان دریوزه بوند بو شکور گفت

[g] پذر گفت یکّی روان‌خواه بوذ  بکوئی فروشذ چنانکم شنوذ

همی در بدر خشك نان بازجست  مرورا همان پیشه بوذ از نخست

فره زیادت بوذ روذکی گفت

[h] کاشك آن گویذ که گویذ هیچ نه  بر یکی بر چند بفزایذ فره

فژه پلیذ بوذ روذکی گفت

[i] وین فژه [پیم] زبهرِ تو مرا خوار گرفت  برهاناذ ازو ایزدِ جبّارِ مرا

شکه حشمت باشذ عنصری گفت

[k] پاذشاهی نه با شکه باشذ  خرّم او چون بلند گه باشذ

فرّیه لعنت بوذ لبیبی گفت

[h] ای فرومایه ودرکون‌هل وبی‌شرم وخبیث  آفریذه شذه از فریه وسودی وسنه

مسکه روغن ناگذاخته بوذ تازیش زُبد بوذ منجیك گفت

[l] بالا چون سر[و] نورسیذه بهاری  کوهی لرزان میانِ ساق ومیان بر

صبر نماندم که آن بدیذم گفتم  خه که جز از مسککك نزاذت ماذر

کرته خاری بوذ اشترخوار خوانندش عبد الله عارضی گفت

[m] راه بردنش‌را قیاسی نیست  ورچه اندر میانِ کرته وخار

## باب الیا [n]

گرای گرائیذن بوذ چون میل وبازیذن دقیقی گفت

[o] تیزهُش تا نیازمایذ بخت  بچنین جایگاه نگرایذ

[Fol. 71] گزای گزند کردن بوذ گویند دل‌گزای دقیقی گفت

[m] کیست کش وصلِ تو ندارذ سوذ  کیست کش فرقتِ تو نگزایذ

دیوپای عنکبوت بوذ معروفی گفت

[p] زبالا فرونست ریشش رشی  تنیذه درو خانه صذ دیوپای

غ‍رشای خوشهٔ جو وگندم بوذ وگویند که سرگین چهارپایان بوذ که از صحرا برچینند طیّان گفت

e) رمل ; hs β بو بوذش  f) رمل ; hs α جِرُ d. i. جُرِ β گُو  g) hs α یکی β بکوذی
h) رمل  i) رمل ; Š  k) خفیف ; hs α کبا ; Š β عَلَم او  l) منسرح
m) خفیف  n) hs بای ی  o) خفیف ; hs α تیرهش  p) Q[Šâh., ungedichtet]

[r] یکی زراه همی زرّ برنداری وسیم    یکی زدشت بنیمه همی‌چند غوشای

بالوایه[s] مرغکیست جند گنجشکی سیاه وسپید بر زمین نشیند وبرنتواند خاستن کوتاه‌پای بر درخت نشیند یا بر دیوار که پایهاش[t] پهن بود عنصری گفت

[u] آب وآتش بهم نیامیزد    بالوایه زخاك بگریزد

بلایه[v] نابکار وفسادی باشد کسائی گفت

[w] دل بکس اندرشکن که کبیرِ کسائی    دوست ندارد کُسِ زنانِ بلایه

مایه چون سرمایه بود وبنیاد مال که بدو سود کنند وبجای قیمت نیز بکار برند رودکی گفت

[x] بجایِ هر گرانمایه فرومایه نشانیده    نه مانیدست ساوی اوی وکرّه اوت مانیده

کی بزرگترین ملکانرا کی خوانند واین از کیوان گرفتند سوی بلندی دقیقی گفت

[y] کی‌کردار بر اورنگِ بزرگی بنشین    می‌گردان که جهان یاوه وگردانستنا

ژی آبگیر بود رودکی گفت

[z] ای آنك من از عشقِ تو اندر جگرِ خویش    آتش‌کده دارم سد وبر هر مژه ژی

ستی آهنی بود سخت چون پولاد که آب بخود نپذیرد بو شکور گفت

[Fol. 71r] [a] می‌ستد تا بدانکه کین زمی همچون ستی    آب چون مهتاب وبر ماهی چو زندان گشته ژی هوراست

[b] زمین چون ستی بینی وآبِ رود    بگیرد فراز ونیارد فرود

خوی نرگ باشد دقیقی گفت

[c] سیاوش است پنداری میانِ شهر وکوی اندر    فریدونست پنداری میانِ درع وخوی اندر

شببوی اسپرغمیست چون خیری وگلی دارد زرد وگروهی گویند بتازی که منثورست فرّخی گفت

[d] خاری که بن درخلد اندر سفرِ هند    به چون بحضر در کفِ من دستهٔ شببوی

تکاپوی تگ وپوی باشد بو شکور گفت

تکاپوی مردم بسود وزیان    بتا وه گر هر سوئی تازیان

تبنگوی نان‌دان باشد که از بید بافته باشند جند خمی بزرگ وسرش تا بن راست باشد کسائی گفت

r) مجتث ; hs etwa دیبهمه ; α in $H^{mp}$Š verderbt β $H^{p}$ بسیمه [mit Glosse بقیمت] $H^{m}$ بتنجه    s) Vergl. F S. ۱۳۴ Nr. ۱۷۴ (پالوانه) und Note a    t) hs با بهاس    u) خفیف    v) Auch بلاده ; falsch بلانه بلابه    w) منسرح ; α H که دل بکش از محبتم کس Š بسکی اندر فکن که β Š کس نیز نگاید    x) هزج ; hs β bis °ماندد    y) رمل    z) رباعی ; $H^{m}$Š, R β مژه صد ژی    a) رمل ; in α fehlt nach می‌ستد ein einsilbiges Wort    b) β $H^{m}$ بگردد فراز Š بگیرد قرار وزیاید    c) هزج ; R(βα)    d) رباعی ; Š

[e] بجوش کردن وبالان وزیرها کن ازوی نمك بسای وکزر بر تبنگوی نان کن

تبنگوی صندوق باشد رودکی گفت

[f] وز درخت اندر گواهی خواهد اوی تو بدانگاه از درخت اندربگوی

کآن تبنگوی اندرو دینار بود آن ستد زابذر که ناهشیار بود

کاسموی سبیل گراز باشد که کفشگران دارند فرخی گفت

[g] چو کاسموی گیاهانِ او برهنه زبرگ چو شاخِ بید درختانِ او تهی از بار

[Fol. 72] شاهبوی عبیر باشد رودکی گفت

[h] بی‌قیمتست شکر از آن دو لبانِ اوی کاسد شد از دو زلفش بازارِ شاهبوی

داربوی عود باشد رودکی گفت

[i] تا صبرا نباشد شیرینیٔ شکر تا بید بوی نَدْهَد بر سانِ داربوی

پوی رفتنی باشد نه بشتاب ونه بنرم عنصری گفت

[k] وگر چو گرگ نپوید سمندش از گرگانج کی آرد آن همه دینار وآن همه زیور

خی خیك بود بو شکور گفت

[l] می خورم تا چو نار بشکافم می خورم تا چو خی برآماسم

بینی یعنی نیکو منوچهری گفت

[m] بینی آن تُرکی کی چون او برزند بر چنگ چنگ از دلِ ابدال بگریزد بصد فرسنگ سنگ

بو شریف گفت

[n] بینی آن روز وآن بدیع سرود بینی آن دست وبینی آن دستار

کمی کمین باشد خسروی گفت

[o] ای سراپای معدنِ خرمی چشمِ تو بر دلم نهاده کمی

ماردی سرخ بود دقیقی گفت

[p] خروشان وکفك افکنان وسلیحش همه ماردی گشته وخنگش اشقر

مدی یعنی مده رودکی گفت

[q] آنچ با رنج یافتیش وبذل تو بآسانی از گزافه مدی

خیری [r] رواق بود ، شفقی بلخی گفت

[s] روزیش خطر کردم ونانش بشکستم بشکست مرا دست وبرون کرد زخیری

e) مجتث ; hs α بجوس β کذر f) رمل ; Š arg verderbt g) Vergl. Fol. 26r s. v. کاس‌موی h) مضارع ; HmR[mur β] i) مضارع ; ǏRŠ β چو تا بیدرا نباشد بوئی k) مجتث داربوی l) خفیف ; HmŠ β بیاماسم m) رمل n) خفیف o) خفیف ; HmŠ β جمشِ تو بر دلم زیاده p) متقارب ; ǏRŠ α وسلاحش q) خفیف ; hs α بونج ; Hm, Š β مدیش r) hs جبیری , im Verse حبیری s) رباعی ; Hm .

وشی سرخ بوذ خسروی گفت [Fol. 72r]

[t] روی وشی‌وار کن بوشّیِ ساغر  باغ نگه کن چگونه وشّی‌وارست

سنجذبوی گلیست عیاضی گفت

[u] دانش اندر باغ سنجذبوی [بوی]  با میِ گلگون بسنجذبوی بوی

ماری کشته بوذ عسجدی گفت

[v] اگر ماری وگودمی بوذ طبعش  بصحراش چون مار کردند ماری

پری‌سای یعنی پری‌افسای در وصف گفت لبیبی گفت

[w] گهی چو مردِ پری‌سای گونه‌گونه صور  همی‌نمایذ زیرِ نگینهٔ لبلاب

مری خصومت بوذ ومکر حکیم غمناك گفت

[x] یکسر[ه] میره همه باذست ودم  یکدله میره همه مکر ومریست

متواری تازیست یعنی نهان‌گشته فرّخی گفت

[y] دوش متواریك بوقتِ سحر  اندرآمذ زخیمه آن دلبر

زاهری بوی خوش باشذ عمّاره گفت

[z] تا پدیذ آمذت امسال خطِ غالیه‌بوی  غالیه خیره شذ وزاهری وعنبر خوار

توتکی [a] درمی بوذست از پیش چون کژکی وقنجی عمّاره گفت

[b] به ابرِ رحمت مانذ همیشه کفِّ امیر  چگونه ابر کجا توتکیش بارانست

ساتگنی قدحی باشذ بزرگ عمّاره گفت

[c] چون می خورم بساتگنی یاذِ او خورم  وز یاذِ او نباشذ خالی مرا ضمیر

اندی خاصّه باشذ عمّاره گفت

[d] گر خوار شذم سوی بتِ خویش بذا باذ  اندی که بر مهترِ ما خوار نیَم خوار

سپرجی خرّمی باشذ عمّاره گفت

[e] با ماهِ سمرقند کن آئینِ سپرجی  رامشگرِ خوب آور با نغمهٔ چون قند [Fol. 73]

یك بسی یعنی یکبارگی بو شکور گفت

[f] بخیلی [مکن] جاوذان یك بسی  بذین آرزو چون منم خوذ رسی

t) منسرح ; hs α ساغر ودمنی ; α Š(nur α) بوشنیّ β Hm کن که جمله  u) رمل ; α
HmŠ ; v) متقارب ; R (سراج الدین راجی) دادت اندر داد α HmŠ چون زعنبر برد
w) مجتث, Hm ; S β همی‌نماید ازین بند آبگینه قباب  x) رمل ; HmŠ  y) خفیف ;
hs β آمذ رامذ ; HmS β بخیمه  z) رمل ; β R تیره شد Hm خوار شد RŠ زاهریِ عنبر
a) HmS[تونکی] , B[V]R توبکی  b) مجتث, Hm ; ǰŠ α دستِ امیر  c) مضارع ;
ŠR[nur α]  d) رباعی ; hs α درآباذ oder بدآباذ ; HŠ α روا باد  e) رباعی ; HmŠ[β
سپرخی] R[!] نعمت  f) α Hm بخیکی Š بجنگی

# فهرست
## مشتمل بر لغاتی
## که در این فرهنگ بیان شد


آ ا

آباد 21, 21r
آبخوست 9, 29
ابستا 6
آبشتنگاه 70
آبکند 19
آبگیر 23
ابناخون 63r
آبی 7
ابیشه 31r
آخال 48
اخش 30
آخشیج 13
آذرخش 31r
آذرم 55
آذرنگ 46r
ارتنگ 45r
ارز 24
ارغوان 57r
ارمان واروند 59
ارمیج 13
آرنج 11r
آروغ 35
اروند 18 (?)
آژخ 15r
اژدرها 5
آژفنداق 44
اژکهن 63
آژنگ 44r
اژهراکا 39
آس 27
آسا 4r (2)
اسپریس 28
اسپغول 52r
اسبیدرك 42r
استا 6
استیم 56
آسغده 17
آسمانه 60r
آسیب 7r
آسیمه 56r
اشتلم 53r
اشك 41
آشکوخ 16
آشنا 5r
آشیانه 61
آغال 52r
آغالش 32r
آغشته 34
آغیل 51
آکج 11, 11r
آگنج 12
آگیش 33
الچخت 10
الست 29
الفخت 9r
الغده 17r
الفنج 12
آماج 10r
آماده 22
آمرغ 34r
امنه 63r
آمیغ 35r
انبر 23
انبسته 29r
انبوذن 63r
انجوخ 16
اندام 53
اندمه 55r
اندی 72r
انفست 9, 28r
انگشبه 8r

| | |
|---|---|
| انگشت | 9, 33r |
| انگشتال | 48r |
| انگشته | 34 |
| انیسان | 59r |
| آئین | 66, 66r |
| آوا | 5r |
| آورد | 16r |
| اورمزد | 17r |
| اورند | 18 |
| اورنگ | 44r (2) |
| اوستام | 53r |
| اهرمن | 63 |
| آهنج | 12 |
| آهون | 64r |
| ایارده | 17, 17r |
| ایوك | 42r |
| آیفت | 37 |
| ایفده | 17r |
| ایوان | 58r |
| آئین | 65r |

## ب پ

| | |
|---|---|
| بابزن | 63 |
| باجنگ | 46r |
| باذخون | 63 |
| باذرم | 53 |
| باذرنگ | 46r |
| باذرو | 67r |
| باذریسه | 28 |
| باذغرد * | 17 |
| پاذفراه | 69r |
| بارك | 42r |
| باز | 25r |
| بازپیچ | 13 |
| پازند | 18r |
| بازه | 23r |
| پاش | 30 |
| باشتین | 66 |
| باشگونه | 65 |
| باشنگ | 45r |
| پاشنگ | 37r |
| پاغنده | 20r |
| بافدم | 56r |
| بال | 47 (2) |
| بالا | 4r |
| پالاپال | 48 |
| بالاق | 22 |
| بالان | 57 |
| پالكانه | 61 |
| پالو | 67 |
| بالوایه | 71 |
| بالیك | 44 |
| بامس | 27r |
| پاهك | 40r |
| باهو | 66r |
| پایاب | 6r (2) |
| پایان | 59r |
| ببر بیان | 57r |
| بت | 10 |
| بتا | 5 |
| بتغوز | 24r |
| پتك | 41 |
| بتكوب | 7r |
| پچول | 52 |
| بخ | 16 |
| بختو | 67 |
| پخچ | 13 |
| بخس | 27r |
| بخسان | 59r |
| بخله | 51 |
| بخم | 55 |
| پذرام | 53r |
| بذروشت (?) | 33r |
| برازد | 22r |
| برانه | 60r |
| برجاس | 26r |
| برجیس | 28 |
| پرخاش | 30r |
| برخفج | 11 |
| برد | 16 |
| برروشنان (برورشنان) | 60 |
| برز | 24 |
| برزن | 61r |
| برزین | 57 |
| پرستو | 67 |
| برغست | 28r |
| برك | 43 |
| بركان (بوكان) | 58r |
| پرگس | 27r |
| پرگست | 8r, 28r |
| برمایون | 64r |
| پرن | 62r |
| پرند | 20 |

پرنیان 58
برو 68
پرو 68r
پروا 5
برواج 14r
پروازه 23r
پرواس 26r
پروانه 60
پروز 23r
برهون 64r
پری‌سای 72r
پریشان 59
پژ 26
پژاوند 18
پژمان 59
پژوه 69r
پسادست 29
بساك 39r
پساو 68
پساوند 18r
بست 29
پست 10r, 28r
بسته 10r
پسته 9r
بسمل a 49
پسیچ 14r
بش 31 (2)
پشت‌بست 29
بشك 37r
بشکول 52r
بشل 49
بشم 56
پشنگ 46
پشیز 25
بغچ 14
بغخم 55 (2)
بك 39r (2)
بل 50
پل 50
بلالك 40
بلایه 71
پلشت 9, 33r
بلکفد 16r
بلکن 62r
بلکنجك 42r
بلندین 65r
پله 51 (2)
پنام 54r
بنانچ 13
پنچه‌بند 20
پند 19r
بندروغ 35
بنلاذ 21r
بنیز 25
بنیوش 32r
بوب 7r
پوپك 40
پوژ 26r
پوزش 32
پوشك 38, 40
پوك 43r
بون 65
پوی 72
بهرام 53r
بهرمان 58 (2)
پهلوان 58
بهمنجنه 63r
بهناذه 60r
پهنانه 60r
پهنه 64
بیاستو 67r
پیاله 48r
پیخال 48
پیخست 29
پیخسته 29r
بیخشت 9r
بیذبن‌ساله 50
پیشگاه 70
پیغله 52
پیلغوش 33
بیله 51
پیمانه 60
پینو 67
بینی 72
بیوس 27r
بیوگ 44
بیوگانی 61

ت

تاب 7 (3)
تاراج 11
تاك 37r
تالواسه 27

تانول 52r
تاول 49
تباه وتبست 8r
ترخاله 48r
تبلك 41
تبنگوی 71r (2)
تبوراك 42
تبوك 43r
تخله 51
ترا 5r
تراب 7
تراك 43
ترانه 61
ترب 8
ترفنج 12
ترفند 18
ترك 43
ترگون 64r
ترنج 11r
ترنگ 46r
تریان 59
تریوه 69
تز 23r
تزه 24r
تش 31
تفته 10
تفشیله 51r
تفنه 64
تفو 67r
تگاپوی 71r
تکس (تگس) 27
تگل 53
تکوك 43r
تلاتوف 37
تلاج 11
تلك (تلك) 41r
تمنده‌زفان 20r
تموك 43
تنبك 40
تنبل 49
تنج 11r
تندخوند 19r
تنگ 44r (2)
تنندو 67
توبان 59r
توتکی 72r
توسن 62
توغ 35
تویل 50r
تهك 40r
تهم 54r
تیغ 35r (2)
تیم 56r
تیبو 69

ج چ

چاپلوس 27r
جاخشوك 43
جاف‌جاف 36
چاك 38r
جاکشو 67r
چال 47r
چالاك 38r (2)
چام‌چام 54
چاو 68 (2)
چپّین 65r
چخ 15r
ججخ 11r
ججش 31r
چاخماخ 15
چرخشت 8r, 33r
جرزك(?) 40r
جزمك 40r
جست 9, 28r
چشم‌آلوس 26r
چشم‌گشته 34
چغانه 61
جغبوت 10
چغد 16r
چغز 24
چغو 67r
چك 37r, 38
چکاذ 22 (2)
چگامه 54r
چکاو 67r
چکك 43
چکوك 42
جلّه 51r
چلّه 51r
جم 54r
چم 55r
چمانه 61
جمست 10r

چمن 63
چنبه 64
چندن 62
چنگ 38
چنگال 49r
چنگل 50r
چنگلوك 38, 42
چوك 42
چیلان 57

خ

خاك 21
خارپشت 9
خاشاك 38r
خاشه 30r
خامه 54r (2)
خایسك 41
خباك 39 (2)
خبزدو 67
خبك 40
خذایگان 57r
خذوك 42
خذیش 33
خذیو 68r
خراس 27
خراش 30 (2)
خرام 54 (2)
خرامین 66
خرجال 50
خرجیك 42r
خرد 16r
خرده 17
خرش 31
خرفه 37
خرمن 62
خرند 19
خروش 32r
خروه 69
خریش 33r
خس 27r
خستو 67
خستوانه 61
خسو (خشو) 67r
خشتچه 14
خشوك 38
خشین 65r
خشینه 66
خف 36r
خفتان 59
خفچه 14
خلاشمه 55r
خلالوش 32r
خلم 52
خَله 52 (2)
خُله 51r
خم 54r, 55
خُم 55
خنبه 8, 64
خنج 11r
خنجه 11r
خنجك 40, 40r
خندهخریش 33r
خنك 41r
خنگ‌زیور 23
خو 68 (2), 68r
خوچ 11
خورابه 7r
خوسته 30
خوش 30r
خوهل 50r
خوی 71r
خی 72
خیرو 67r
خیری 72
خیم 56 (2) 56r (2)

د

داربوی 72
داسگاله 50
داس ودلوس 28
داشاد 21r
داه 70 (2)
داهل 50r
دخ 15r
دخش 31
دخمه 55r
درخش 31r, 32r
درفش 31
درفشان 59r
درواخ 15
دروشت 33r
درونه 65
دژآگاه 69r

| | |
|---|---|
| دژآهنگ | 44r |
| دژخیم | 56 |
| دژم | 55 |
| دستاران | 60 |
| دسته | 29r |
| دستینه | 66 |
| دفنوك | 39r |
| دلام | 53r |
| دن | 62 |
| دند | 18r, 20 |
| دنگل | 49r |
| دوژه | 26 |
| دوستگان | 57r |
| دیرند | 19 |
| دیس | 28 |
| دیش | 33r |
| دیوپای | 71 |
| دیوچه | 14r |
| دیولاخ | 15 |
| دیهیم | 56 |
| **ر** | |
| راد | 21r |
| راژ | 25r |
| راغ | 34r |
| رافه | 37r |
| رام | 53r |
| راود | 16r |
| راه‌شاه | 69r |
| رتّا | 5r |
| ربوخه | 16 |
| ربون | 65 |
| رت | 10 |
| رخبین | 65r |
| رخت | 10 |
| رخش | 31 |
| رخشا | 4r |
| رخشان | 59r |
| رخنه | 64 |
| رد | 22r |
| رژد | 16r |
| رس | 28 |
| رست | 9r |
| رسته | 29r |
| رشت | 33r |
| رشك | 41 |
| رمگان | 59 |
| رنبه | 64 |
| رنگ | 45 (4) |
| روان | 57r |
| روان خواه | 70r |
| روخ‌چکاد | 22 |
| روزبانان | 58 |
| رون | 64r |
| روئین | 62 |
| ریخن | 61r |
| ریژکام | 26 |
| ریکاشه | 30r |
| ریمن | 62r |
| **ز ژ** | |
| زاژ | 25r (2) |
| زال | 47 |
| ژاله | 48r (2), 49 |
| زاولانه | 61 |
| زاهری | 72r |
| ژخ | 15r |
| زراغن | 62r |
| زراغنگ | 45r |
| زرساوه | 69 |
| ژرف | 36r |
| زرنگ | 45r |
| زش | 32r |
| زشت‌پای | 22 |
| زغن | 62r |
| زغند | 19 |
| زغنگ | 45r |
| زفت | 9r, 37 |
| ژك | 40 |
| زکاب | 7 |
| ژکان | 57 |
| زله | 51r |
| زلیفن | 62 |
| زند | 18r |
| زندواف | 36 |
| زنده | 20 |
| ژنده | 20r |
| زنگ | 37r |
| زوار | 22r |
| زواش | 30r |
| زواه | 70 |
| زوش | 33 |
| زوشیدن | 33 |

زونج 13
زهاب 7
ژی 71
ژیان 58
زیب 7r
زیغ 35r
زیغال 49r
زیف 35r, 36r

## س

سا 6
ساتگنی 72r
سارك 42r
سارنج 10r
سامان 57
سان 57
سپاسه 27
سپرجی 72r
سپریغ 35r
ستا 6
ستاغ 34
ستاك 37r, 43
ستام 54
ستان 57r
ستاوند 17r
ستایش 32
ستایش‌گاه 69r
سترگ 44
ستنبه 8
ستودان 59
ستی 71
سنبیر 23
ستبیغ 35r
ستیم 56r
ستخون 65
سذکیس 28
سرپایان 60
سرجیك 42r
سرشك 41 (2)
سرف 36r
سرگشته 34
سروا 6
سرواد 22
سروش 32r
سفال 48
سفته 9r
سفنج 13r
سگال 47r
سگاله 49
سکنج 11r
سلم 52
سماروغ 35
سمج 14
سمند 18r
سنجذبوی 72r
سند 20
سنگلاخ 15
سنی 66r
سوتام 53r
سوفال 50
سوفچه 14
سوك 43r
سوگ 43r
سیام 54
سیرنگ 45r
سیل‌آبکند 19r
سیله 52

## ش

شاذاب 6r
شاذگونه 65
شاشه 30r
شال 47r
شان 58
شاهبوی 72
شایگان 58r
شایورد 17
شببوی 71r
شب‌تاب 6r
شبشت 33r
شبغازه 23r
شتالنگ 44r
شترنگ 45r
شجام 54
شخ 15r
شخش 30, 31
شرزه 24r
شرفاك 38r
شرنگ 45r
شست 8r (3)
شغ 34r
شغا 5
شغه 34r

| | |
|---|---|
| شفترنگ | 46r |
| شفك | 42r |
| شكاف | 36, 36r |
| شكافه | 36 |
| شگال | 48 |
| شگرف | 36r |
| شكست ومكست | 29 |
| شُكه | 70r |
| شلك | 41r |
| شم | 55, 56 |
| شمان | 58r |
| شمن | 62r |
| شنج | 12r |
| شند | 19r |
| شندف | 36r |
| شنگ | 38, 46 |
| شنگ ومشنگ | 46 |
| شنگینه | 66 |
| شنوشه | 32 |
| شتّه | 63r |
| شوخ | 16 |
| شوخگین | 66 |
| شوشك | 42r |
| شوغ | 36 |
| شوله | 51 |
| شیانی | 61r |
| شیب | 7r (2) |
| شیب وتیب | 8 |
| شیذا | 5r |
| شیم | 53 |


## غ


| | |
|---|---|
| غاب | 7 |
| غارج | 11 |
| غاش | 30r |
| غال | 47r, 49r |
| غالوك | 44 |
| غاوشنگ | 46 |
| غاوشو | 67r |
| غبازه | 23 |
| غذنگ | 46 |
| غرس | 27 |
| غرم | 55r |
| غرن | 63r |
| غرنبه | 64 |
| غرنگ | 44r |
| غرو | 68r |
| غرواشه | 30r |
| غرباسنگ | 44r |
| غریو | 69 |
| غزب | 7r |
| غزم | 56 (2) |
| غساك | 39 |
| غفچی | 14r |
| غفه | 37 |
| غلبكین | 66 |
| غلبه | 8 |
| غلت | 10 |
| غلج | 11 |
| غلغلیچه | 14r |
| غلّه | 51r |
| غلیواج | 10r |
| غلیواز | 25r |
| غمزه[a] | 24r |
| غن | 61r |
| غنج | 12r |
| غنجال | 49r |
| غنچه | 12r (2) |
| غند | 20 |
| غنده | 20r |
| غنگ | 45 |
| غوته | 10r |
| غوزه | 24r |
| غوش | 33 |
| غوشا | 6 |
| غوشای | 71 |
| غوشت | 9, 33 |
| غوشنه | 66 |
| غوك | 42 |
| غول | 49r |
| غولین | 65r |
| غیشه | 32 |


## ف


| | |
|---|---|
| فاز | 26 |
| فام | 53 |
| فانه | 60 |
| فتال | 47, 52r |
| فترد | 17 |
| فذرنگ | 45 |
| فرابسته | 29r |
| فراخا | 5 |
| فراروزن | 64r |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| فراستوك | 43 | فغاك | 39r | كاشانه | 60 |
| فرتوت | 10r | فلاخن | 62 | كاغه | 35r |
| فرجام | 53r | فلاده | 22r | كاك | 38r (2) |
| فرخج | 13 | فلج | 11 | كاك غذنك | 38r |
| فرخسته | 29r | فلخ | 15r | كال | 49r |
| فرخشته | 31r | فلخم | 55r | كالفته | 37r |
| فرخو | 68r | فلغز | 24 | كالر | 55 |
| فرژ | 26 | فله | 51 | كالوس | 27r |
| فرزام | 53r | فنج | 11r, 12 | كاليوه | 69 |
| فرزان | 58r | فند | 18 | كام | 53 |
| فرزانه | 60 | فنگ | 45r | كانور | 22r |
| فرزد | 17r | فنو | 68r | كانون | 57r |
| فرسته | 29l | فوگان | 59r | كاو | 68 (2) |
| فرغست | 10 | فيال | 47r | كاواك | 38l |
| فرغن وفركن | 62l | فيرون | 64r | گاورنگ | 46r |
| فرغند | 18, 19 (?) | فيلك | 40r | گاه | 69r (2) |
| فرغول | 52r | | | كاه‌كشان | 57r |
| فرغيش | 33l | ق | | كاينه a | 66r |
| فركند | 19 | قسطا | 5r | كب | 8r |
| فرم | 55r | | | كبت | 10 |
| فرناس | 27 | ك گ | | كبد | 16r |
| فرنج | 12 | كابليج | 15 | كبست | 9 |
| فروغ | 35 | كابوك | 43l | كبوس | 27r |
| فره | 70r | كابيله | 51r | كبيتا | 6 |
| فرهخت | 9l | كابين | 65 | كپوك | 42 |
| فريه | 70l | كاچ | 14l | كخ | 16 |
| فزاكن | 61l | كاچال | 48 | كدر | 23 |
| فژه | 70l | كاخ | 15 | كذرنامه | 54r |
| فسيله | 52 | كاريز | 25 | كذونيمه | 56r |
| فش | 30r, 32r | كاژ | 25l | كراسه a | 27 |
| فغ | 34l | كاس‌موی | 26r, 71r | كراك | 39 |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| گراه | 70 | کستی | 28r | کندا | 4r |
| گرای | 70r | کشاورز | 24 | کندروش | 32 |
| گربز | 23r | کشته | 34 | کندز | 23r |
| کربسه | 28 | کشك | 42r | کندوری | 23 |
| کربش | 31 | گشن | 62r | کنز | 24 |
| کَرته | 70r | کشه | 31r | کنستو | 67 |
| گرد | 16r | کفا | 6r | کنغال (کیغال) | 50 |
| گردا | 6 | کلابه | 7r | کنگ | 46r |
| گردباذ | 22 | کلات | 9r | کَنگ | 37r, 38 (2) |
| گردبندن | 61r | کلاژه | 26 | کَنند | 19r |
| گردنا | 5r | کلال | 47r | گو | 68r [vergl. auch s. v. کاو Nr. 2, Fol. 68] |
| گرز | 23r | کلته | 9r, 10 | | |
| گُرزش | 32 | کلج | 13r (2) | گواژه | 26 |
| گرزمان | 59r | کلخج | 13 | گوال | 47r, 53 |
| گرزن | 61r | گلخن | 61r | کوبال | 48 |
| گرست | 28r | کلفت | 37 | کوبین | 57, 65r |
| کرستون | 64r | گلفهشیك | 42r | کوتّوال | 48 |
| کرشمه | 55r | کلك | 41r, 44 | کوچ | 14r |
| کرف | 36r | کلّه | 51r | کوز | 24r |
| کرگ | 38 | کلیك | 44 | گوزن | 63r |
| کرگدن | 63 | کمانه | 60r | کوس | 26r |
| کرکم | 55 | کمرا | 4r | کوست | 30 |
| گرم | 56 | گمست | 28r | کوف | 37 |
| کرمند | 17r | کمی | 72 | کوفشانه | 61 |
| کرنجو | 67 | گمیز | 25 | کوك | 43r |
| کَروژ | 26r | کنارنگ | 44r | گول | 52r |
| کروه | 69 | کناغ | 34r | گولانج | 11 |
| گریغ | 35r | کنام | 54 (2) | کونده | 20r |
| کژ | 26 | کنج | 12r | کوم | 56r |
| گژای | 70r | کنجال | 48r | کهبذ | 21 |
| کژیا | 6 | کند | 20 | کهله | 51 |

کی 71
کیاخن 61r
کیان 57r
کیانا 6
کیب 8
کیچ 14r
گیچ 13r
کیسنه 63r
کیغ 36
کیغال 50
کیک 41r
کیوان 58r

## ل

لاذ 21r (2)
لاذن 62
لاف 36
لامانی 61
لاک 38r
لال 47
لامه 54r
لاند 21
لانه 60
لت 9
لت‌لت 10
لج 13r
لخج 13r
لژن 62r
لست 29
لغزیذن 24
لفج 13r
لک 39r, 41r
لک وبک 39r
لکانه 60r
لگن 63
لنبه 64
لنج 12, 12r (2)
لنجه 12r
لوچ 14r
لوس 27r
لوسانه 60r
لوش 32r
لوغ 35
لیان 58
لیولنگ 46

## م

ماخ 15
ماردی 72
ماری 72r
ماغ 34r
ماکول [a] 52r
ماکیان 58
مالامال 53
مالکانه 60r
ماله 48r
مانا 5r
مانیذ 21
مایه 71
متواری [a] 72r
مچاچنگ 46r
مجرگ 44
مذنگ 46
مدی 72
مرجان 59r
مرخشه 31r
مرز 24
مرزبان 58r
مرزغن (مرغزن) 63
مرغوا 5
مرغول 52r
مروا 5 (2)
مری 72r
مزه 24r
مست 28r
مستنه 30
مستی 28r
مسکه 70r
مغ 34r
مغاک 39r
مغز 23
مغنده 20r
مغلاک 39r
مک 40
مکل 49r
مل 50r
ملازه 23
ملک 41r, 42
منج 12
مندل 49r
منده 20r
منش 32
منگ 46

منو 68r
مویذ 21
موجان 59
موسیچه 14r
مول 52r
میتین 65
میز 25
میزبان 58r
میزد 17r
میشته 10r
میغ 36
مینو 66r
میهن 62

ن

ناب 6r
نارنگ 45r
نارون 63
ناژ 25r
ناغوش 33
نال 47
ناورد 16r
ناوه 69
نبرد 17
نبرده 17
نبخ 15r
نخچ 13r
نخچذ 22r
نخچل 50r
نخچیروال 48r
نخچیز 25
نخکله 52
نرد 17
نرگان 58r
نژاد 22
نژم 53
نژند 19
نس 28
نسترون 63r
نستوه 69r
نسك 40r (2)
نشپیل 50r
نشك 40r
نشکنج 11r
نشیمن 61r
نغام 54
نغز 24
نغل 50r
نغنغ 35r
نغوشا 6
نغوشاك 39
نفاغ 34r
نقاب [a] 7
نکوهش 32
نلك 41r
نمنك 41
نمج 14
نمونه 65
نوا 6r (2)
نواجسته 29r
نوان 56r
نوآئین 65r
نوباوه 69
نوجبه 8
نورد 17
نوژان 59
نوس 28
نوف 37
نوك [a] 44
نوند 18
نونده 20r
[نویذن [56r, 68r
نهاذ 21
نهال 47
نهاله 48r
نهنبن 62
نهیب 7r
نیا 5
نیابه [a] 7
نیایش 32
نیرنگ 38, 45
نیسته 29r
نیملنگ 46r
نیو 69
نیوشه 31r (2)

و

واتگر 23
واذیج 11
وارن 62
وارون 64r
والا 4r
وخشر 30

ورا 5r
ورتاج 11
ورتیج 13
ورده 17r
ورغ 34
ورّفان (ورّقان) 58
ورکاك 39
وریب 8
وسناذ 21r
وسنی 66r
وشی 72r
وغیش 33
ونجنك 43
ونتك 46
ویزه 26
ویك [a] 41r
ویل [a] 49, 50r

ه

هاژ 25r
هال 47r
هامال 48
هباك 39
هج 14
هراس 26r
هراش 30r
هرآینه 66r (2)
هرمز 23r
هروانه 60r
هزاك 39
هفتورنك 38
همال 48
همانا 5
همآورد 17
همایون 64
هملخت 8r
هنجار 22r
هنك 45
هویذا 6
هیربذ 22r
هیز 25
هیکل [a] 49
هین 65r
هیون 64r

ی

یازان 57
یافه 37r
یاکند 20
یال 47
یالغ 34r
یخچه 10r
یشك 40r
یشمه 55r
یغتنج 12
یك بسی 73
یکران 58r
یکون 65
یکونه 65
یل (یلی) 49r, 50
یله 52
یوبه 8
یوغ 35

Litteratur. Neben den ediert vorliegenden europäischen wie orientalischen Lexicis und Specialwörterbüchern zu einzelnen Werken sind dies allerdings nur erst wenige Bausteine zur Ausführung des Baues, wie er mir vorschwebt. Die Anzahl der wirklich in Betracht kommenden Ferhenge ist übrigens eine beschränkte; die Ausmerzung der von ihnen überlieferten blossen Verschreibungen bezw. deren Kenntlichmachung wird auch kein unwesentlicher Theil der zu leistenden Aufgabe sein.

Eine erste Stichprobe aus der vaticanischen Handschrift verdanke ich der Güte H. Prof. Guidi's; mit Salemann habe ich über einige Verse correspondiert. Prof. Nöldeke hat eine Correctur des persischen Textes gelesen; in einer Widmung (نیایش) in meinen Freiexemplaren habe ich dem hochverehrten Manne den Dank für diese Unterstützung wie für seine mir stets bewiesene Freundlichkeit während acht Jahren in Strassburg auszusprechen versucht.

Die Bearbeitung des لغت فرس hat mir ausserordentlich viel Freude bereitet, ich habe in ihrem Verlaufe oft de Lagarde's gedenken müssen, ohne dessen Hinweis in den „Persischen Studien" ich vielleicht nicht auf die vaticanische Handschrift aufmerksam geworden wäre. Hätte er seine Absicht ausgeführt und sie abgeschrieben, so würde er darüber gewiss in den Abhandlungen d. Königl. Gesellschaft d. Wissenschaften zu Göttingen berichtet haben. Es lag daher für mich nahe, in dem Publicationsorgan dieser Gesellschaft Interesse für meine Ausgabe zu erwarten. Meine Hoffnung hat mich nicht getäuscht, die gelehrte Körperschaft hat mich durch Aufnahme meiner Arbeit auf Antrag H. Prof. J. Wellhausen's zu grösstem Danke verpflichtet.

Die folgenden Fehler im persischen Texte bitte ich noch vor dem Gebrauche zu berichtigen:

S. ١٣ Zeile 8 lies جولاهکان statt جولاهکان;
S. ٢٣ Z. 1 war die Glosse خلق der hs in حلق zu verbessern;
S. ٣٠ Z. 7 lies یا فتی statt یافتی;
S. ۴۴ Z. 2 lies بغداز statt بکداز, in Note n ist „hs α بکداز" zu streichen;
S. ۵۴ Z. 2 lies جعد statt جغد;
S. ٦١ Z. 8 lies etwa ور کنون statt وکنون;
S. ٦٣ Z. 4 lies وی تو statt ونو;
S. ٧١ Note a habe ich وزی خواهم statt ونخواهم lesen wollen, aber vergl. وندان S. ٨٩ Z. 1 (— — ᴗ), also war ز nicht nöthig.
S. 16 Z. 14 endlich ist 78 statt 76 zu lesen.

Das Eintreten eines als ganz unmöglich angesehenen Ereignisses wird gern an eben so unwahrscheinliche Zukunftsbilder geknüpft. Geibel lässt so das Negerweib sagen:

„Ach, das mag geschehen, wenn der Mississippi rückwärts fliesset,
Wenn an hoher Baumwollstaude dunkelblau die Blüthe spriesset,
Wenn der Alligator friedlich schlummert bei den Büffelheerden,
Wenn die weissen, freien Pflanzer, wenn die Christen Menschen werden" [1]).

In Asadî's Wörterbuche finden sich nun die folgenden ähnlichen Bilder:

Abû Šukûr (s. v. خرند 19): „Bis nicht der Fasan seine Eier in das Alkalikraut (vor dem alle Thiere eine grosse Abneigung haben) legt oder der Damhirsch aus seiner Brust Milch giebt";

Farruchî (s. v. نارنگ 45r): „So lange nicht am Jasminstrauche Rosen spriessen, wächst [2]) auch keine Orange am Sauerkirschbaum";

Farruchî (s. v. لاذن 62): „So lange das Gold nicht an Werth wie Blei wird, so lange nicht Lehm dem Ladanum ähnlich wird (in seinen Wirkungen)";

Farruchî (s. v. پرن 62r): „So lange der Venusstern nicht wie die Sonne wird, werden [2]) auch die Plejaden nicht wie die Zwillinge";

Farruchî (s. v. نارون 63): „So lange die Raute nicht als Frucht Aepfel trägt, so lange die Orange nicht auf dem Sauerkirschenbaum wächst" (نار und نارون vereint wegen des Wortspiels);

Farruchî (s. v. خشین 65r): „So lange sich der schwarze Rabe nicht mit dem weissen Falken paart, so lange sich nicht mit dem grauen Falken das Rebhuhn paart";

Farruchî (s. v. خیرو 67r): „So lange das Gras nicht tulpenfarbig wird, so lange der Dornstrauch nicht wie Goldlack riecht";

Rûdakî (s. v. داربوی 72): „So lange die Aloe nicht des Zuckers Süsse hat, so lange die Weide nicht wie Aloe duftet".

Diese Ausgabe des لغت فرس wird, wie ich hoffe, keine unwesentliche Vorarbeit zu einem grösseren Werke sein, das ich einmal auszuführen beabsichtige: nämlich ein neupersisch-deutsches Wörterbuch. Als weitere Grundlagen für ein solches besitze ich vorläufig handschriftliche Glossare zum Šâhnâme (die beiden ersten Bände und den halben dritten der Leidener Ausgabe umfassend) und Abû Mançûr Muvaffaq, sowie Sammlungen aus verschiedenen Theilen der neupersischen

---

1) Wie populär diese Form ist, dafür möchte ich mir erlauben, einen Stammbuchvers aus meiner Knabenzeit anzuführen, der damals bei uns sehr beliebt war und mir daher im Gedächtniss geblieben ist:

„Wenn der Petersberg (bei Halle a/S.) fortwandelt,
Wenn der Jude nicht mehr handelt,
Wenn die Saale ist voll Wein,
Hör' ich auf, dein Freund zu sein".

2) Bezw. „oder so lange nicht etc."

مسککك s. v. مسکه (70r) erlaubt sich ماچيك als Gelegenheitsbildung, mit doppelter Diminutivendung; im Dialect von Nâyîn (Mém. Soc. Lingu. IX 111 ff). findet sich *mesge*.

نوان (Fol. 56r) und منو (Fol. 68r) werden eigentümlicher Weise erklärt „schwankend wie ein Jude gehend".

يكون (Fol. 65) „einerlei". R hat aus dem Verse Bû Šu'aib's durch Einsetzung eines و „und" die Bedeutung „Seidenkleid" für يكون erfunden, so unbedenklich verfahren auch bessere einheimische Lexicographen.

Arabische Worte, die Asadî für persisch hält, sind die folgenden: نقاب (7), نباوه (7), كراسه (27), نوك (41), كاينه (66r); als arabisch erklärt er selbst ويك (41r), هيكل (49), ويل (49), بسمل (49), während er auffälliger Weise bei dem bekannten غمزه (24r) nicht sicher ist. ماكول „Vielfresser" (52r) ist vielleicht durch ein Missverständniss Asadî's in dieser Bedeutung in das Persische eingeführt worden, nach Nöldeke bedeutet es „Frass" (also „damit jene zwei den Krokodilsfrass — d. i. die für ein Krokodil reichende Portion — ässen"); oder على قرط ist schon der Urheber.

Die Reime auf *ê î ô û*, die uns Asadî's Wörterbuch bewahrt hat, habe ich zumeist schon in meinem Aufsatze in KZ. 35, 155 folg. verwertet. Einen Reim von سوك auf ملوك (Rûδakî s. v. سوك 43r) halte ich nicht für beabsichtigt, β und δ reimen hier, wie so oft, nicht auf einander. Leider habe ich KZ. 35, 178 زروست „ist Blutegel" — پوست „Haut" (also *ô*) aus Šâhn. 1222, 1589 vergessen, den wichtigen Reim (s. auch S. 175/6) möchte ich hier noch nachtragen; auch *ângahê* 1197, 1104 zu S. 158 sei noch erwähnt (mit P. „er suchte einen Weg in jenem Rachesuchen"); S. 179 sollte Zeile 24 *gulôi* unter *tufôi* nicht *ârzôi* stehen; S. 159/160 ist *Hâšimî* versehentlich als Reimwort weitergeführt, es sind vielmehr *yamî*, *-î* (2. sing.), *âdamî*, *âgahî*, *farrahî*, *tabâhî*, *g'rî*, *bi-zî*, *âvarî* als solche vorzurücken. Aus dem لغت فرس erwähne ich noch پنجهير (Ortsname), das Abû Šukûr s. v. كيغال (50) auf كرمسير reimt (پنجهير bei ياقوت I, 743 „Stadt in der Gegend von بلخ" vergl. Bibl. geogr. arab. IV, 34. *Panǰhêr* bedeutet augenscheinlich „Fünffeuer", an dem selbständigen هير „Feuer" wird man kaum noch zweifeln können), und كابيله „hölzerner Mörser" — پاتيله „Kessel" (Ṭayyân 51r; *î*). Ueber das Reimwort in γ s. v. فرخو (68r) bin ich nicht sicher („ohne Seufzer" رو ? oder پيرو ?).

Die Ausbeute, welche Asadî's Anthologie im Einzelnen inhaltlich liefert, kann ich hier nicht in Angriff nehmen. Sammlungen gleichartiger Behandlungen der gleichen Themen durch verschiedene Dichter, kulturhistorische Beobachtungen etc. etc. lassen sich aus den Belegversen reichlich entnehmen. Die folgende poetische Form, die der vergleichenden Litteraturgeschichte angehört und die im لغت فرس öfter vorkommt, möchte ich allein hier kurz erwähnen.

scheint aber [a]غلّه „Getreide, Korn“ metonymisch „Saame“ zu bedeuten (كُنبك „Hinterer“).

غول (Fol. 49[r]). Der Belegvers aus *Kalîla va Dimna* ist der Situation nach zu übersetzen: „Stehen sah er dort den Dieb und den Teufel, hässlichen Gesichts und mit Augen wie zwei Schufte“ (حرامزاده passt in seiner eigentlichen Bedeutung nicht; „wie zwei Dämonen“ würde man allerdings unwillkürlich meinen, wenn man Asadî's Erklärung nicht hätte). R hat چون دغول (Nöldeke Pers. Stud. II S. 46), ist dies vielleicht das Richtige?

قَرْخُشْتَه „ein Kuchen“ (Fol. 31[r]) lautet die Aussprache des Wortes nach Rûdakî's Verse bei A, die Wörterbücher haben nur قَرْخَشْتَه. Johnson's فرخشته „dragged along the ground“ ist Verschreibung aus فرخسته (A Fol. 29[r]).

قنگک (ein grüner Wurm oder Made) Fol. 45[r], in den Wörterbüchern fehlend, halte ich für richtiger als قنگک, das nur die Türken DHŠ haben.

کروه (Fol. 69) erklärt hs دندان تهی وقز سوده بود; da die Wörterbücher nur von „hohlem, verdorbenen Zahn“, nichts von „abgetragener, abgegriffener Seide“ wissen, so habe ich unbedenklich وفرسوده emendiert.

کندروش „hügeliges Terrain“ (Fol. 32), vergl. die Note v S. ٥٢.

Zu کنگک (Fol. 46[r]) „unbärtiger starker Bursche“ und „starker Mann“ vergl. Note z S. ٧٧.

کُنگک bezw. کنگک „Melone“ (Fol. 37[r]) finde ich sonst in den Wörterbüchern nicht, nur کُنگک HQ[Nr. 2183] جزیره معناسندر, vergl. V s. v. کُنْگُک Nr. 5, und auch der Belegvers aus منجیک, den ich zwar nicht übersetzen könnte, scheint „Insel“ zu verlangen. So wird auch آبخوست („Insel“ جزیره) als خربزه „Melone“ überliefert, und zwar mit detaillierter Beschreibung, R hat aber wohl mit Recht schon diese Bedeutung angezweifelt. Da Asadî Fol. 38 auf کُنگک „Gangâ“ ein „weiteres“ so lautendes Wort (بخانهٔ بترکستان) folgen lässt, so muss er, da mit diesem *Kangdiz* gemeint ist, es *Gang* nicht *Kang* gesprochen haben.

کبغال (Fol. 50) „Mädchenjäger“ lies کَنْغال (besser als کَنغال) mp. *kanyak-âlak*, vergl. کنغاله „Hure“ کنکاله „Weiberjäger“; γ aus *k g* wie in بزغاله „Zicklein“ mp. *buzak-âlak*, داسغاله „Sichelchen“ neben داسکاله.

لیولنگک (Fol. 46) bedeutet wie ملباک und Varianten ursprünglich nur ترف „getrocknete saure Milch“, برف „Schnee ist daraus verlesen.

مروا erscheint zwei Mal auf Fol. 5, einmal als „glückliche Vorbedeutung“, das andere Mal durch ملوا erklärt, was wohl dialectisch für مروا steht, wenn es nicht bloss verschrieben ist (der Belegvers fordert auch „glückliches Vorzeichen, Zukunft“). مُروا ist ursprünglich identisch mit مُرغوا „böses Vorzeichen“, beides Vogelaugurien, vergl. phlv. bereits *murvâk* (Geiger Yâtk.-i Zar. S. 46 Anm. 1).

چزمك „Amulet aus Glasperlen“ (40ʳ) gegen خورمك خرمك خرتك der Wörterbücher; etwa چزمك, dialectische Nebenform zu چشمك?

جند „Sorte, Geschlecht“(?) findet sich öfter; so bei der Erklärung der Worte كراك (39), كپوك (42), چغال (47ʳ), زلّه (51ʳ), چكاو (67ʳ), بالوايه (71), تبنگوى Nr. 1 (71ʳ); doch ist wohl vielmehr چند „so gross wie“ zu lesen.

جوزه in dem Verse des Labîbî s. v. لست (29) bedeutet „Penis“, wie ital. *uccello* etc.

چوك (42). Dieser Vogel, der nach späteren Ferhengen in dem von Asadî beschriebenen Zustande die ganze Nacht حق حق schreien solle, bis ihm Blutstropfen aus dem Halse liefen (er heisst daher auch حق‌گوى oder شب‌آويز), ist nach der Meinung Strassburger Zoologen in das Reich der Fabel zu verweisen.

خوى „Helm“, die reguläre Form statt des sonst allgemein gebräuchlichen, nicht verschobenen خود, hat Asadî Fol. 71ʳ in einem Daqîqî-Verse bewahrt.

درخش in der Bedeutung دوگونه (Fol. 32ʳ) bieten die Wörterbücher sonst nicht.

دروشت soll nach Fol. 33ʳ بتر bedeuten, die Wörterbücher überliefern nur بَدْرُوشْت als ثغر. Nach Asadî's Belegverse (von 'Ummâra) wäre دَرَوَشْت zu sprechen „O Muslim's! hütet euch vor den Ketzerkindern! Denn mein Herz ist in's neutrale Grenzland (ثغر) der schönen Liebchen von Tschigil gerathen“ — dem 'Ummâra wäre aber auch, wenn بتر statt بترجا in der Handschrift stünde, „ward zum Genital“ zuzutrauen. Das Richtige könnte auch دروشت ثغر sein.

دلام „Trug, List“ (53ʳ) finde ich sonst nicht, nur in S دُلام = پيچاپيچ?

سبوى „Krug“ hat Asadî immer bis auf ein Mal statt des sonst gebräuchlichen, jüngeren سبوى; vergl. s. v. منده (20ʳ), سفال (48ʳ), خيم (56ʳ = آئين 66); s. v. غولين (65ʳ) habe ich سبوى durch Conjektur eingesetzt.

شادگونه (Fol. 65) bedeutet مُضَرَّبَه („Dieselbe, die vordem meine Matratze war, ist jetzt dein Deckbett geworden, du durch Schandbarkeit bekannter“). So viel ich sehe, erscheint die Bedeutung زنان مطربه dann erst bei F, dessen Vers später als Beleg weiter citiert wird; R beanstandet مطربه wohl mit Recht, da es nur durch Verschreibung entstanden sein wird. Dozy notiert s. v. مُضَرَّبَه auch einmal die Corruptel مطربه.

شان „Wetzstein“ (Fol. 58), dann auch HŠ, neben سان, also dialectisch, nicht etwa nur eine Verschreibung.

غلّه „Waarenhaus“ (Fol. 51ʳ), die Wörterbücher haben nur غُلّه „Geldkasse“. In dem obscoenen Verse 'Asǰadî's (s. v. خلّه, جلّه, جلّه, غلّه überbietet einer den andern an Unanständigkeit) bei A, der zu einem längeren Gedichte gehört,

Nach Ḥalîmî (s. F S. ١١٩ Note d) sollte man annehmen, dass Asadî häufig sein کرشاسفنامه für Citate benutzt hätte, dies ist aber nur für ein einziges Wort der Fall. Wie weit Ḥalîmî's Vorwurf, Asadî habe unsichere Wörter in sein Epos eingeführt, berechtigt ist, müsste eine Durchforschung dieses letzteren zeigen.

Da uns Asadî's لغت فرس nur in einer einzigen, für persische Verhältnisse ziemlich alten Handschrift erhalten zu sein scheint, so wird es nicht oft copiert worden sein. Asadî's Autorität hat immer als ehrwürdig gegolten, doch wird er in manchen späteren Ferhengen als Quelle citiert, deren Autoren sein Werk selbst nicht gesehen haben. Ḥalîmî und Ḥusein Vafâyî haben ihn noch vor sich gehabt; doch fehlt es mir an Material, um die Untersuchung in diesem Punkte weiter zu führen. Wenn spätere Ferhenge dieselben Verse doppelt unter verschiedenen Stichworten anführen, so erscheinen bisweilen die gleichen Varianten, welche schon Asadî in diesen Fällen aufweist; auch in der Erklärung der Vocabeln findet man häufig den Wortlaut Asadî's wieder.

Von den Ergebnissen des لغت فرس für das neupersische Wörterbuch seien hier die folgenden angeführt (alle zu notieren, würde zu weit führen; Verschiedenes s. auch in den Fussnoten):

ابارده „Commentar zum Pâzend" ist alte Corruptel aus کرده „Karde (des Vîspered)", vergl. S. ٢٧ Note r, mittlerweile auch ZDMG. 50, 658. Auch میشنه (Fol. 10r), wenn aus Mišna, gehört neben خرده als Analogon hierher.

پالاپال (48) erklärt Asadî durch سخن پاینده, wozu aber sein arabisches Synonymon سیّال nicht passt; ich habe daher eine Negation eingefügt. Die späteren Lexicographen haben die Schwierigkeit auch erkannt, پالاپال (pêle-mêle) in dem ihnen ebenfalls vorliegenden Daqîqî-Verse in der überlieferten Bedeutung سخن zu interpretieren; vergl. besonders R.

بالوایه bezw. پالوایه (Fol. 71) ist also die richtige Form; پالوانه, das die späteren Lexica auf F's Autorität hin bevorzugen, ist eine Verschreibung. Nach freundlicher Auskunft des Herrn Collegen Dr. G. Jacob kann sachlich nur die Schwalbe gemeint sein, wie auch spätere Lexicographen angeben.

بیدبن‌ساله „so alt wie ein Weidenbaum", eine gewiss poetische Bezeichnung für hohes Alter, notieren die Lexica nicht. Asadî mag das Wort nebst Vers (Fol. 50) aus Rûdakî' تاج المصادر übernommen haben.

تنبک (Fol. 40) „Giessform für Goldschmiede" ist nach dem Belegverse mit vocalisiertem ن zu sprechen, also etwa تَنَبْک (vergl. Hm (تَنَبْک)[1]); die späteren Ferhenge haben den Vers meist in veränderter Form und sprechen meist تُنْبُک. Wir haben wohl auch hier wieder ein Beispiel für die häufige Thatsache, dass die heutigen Perser bei ungebräuchlichen Worten nicht wissen, wie eigentlich die richtige Form lautet.

---

1) *Tunbak-râ* ist in ﺍ metrisch unmöglich.

Es würde natürlich durchaus verfehlt sein, die Pikanterieen dieser litterarischen Madame sans gêne mit den Zoten von Prostituierten, wie sie L'Ombroso (La donna delinquente S. 549, vergl. auch Ellis-Kukula Verbrecher und Verbrechen S. 188 unten) erwähnt, auf eine Stufe zu stellen. Woran im Orient niemand Anstoss nimmt, das ist nach europäischen Anschauungen bei Frauen pervers. Beiläufig bemerkt, könnte unter orientalischen Verhältnissen, wo die Frau streng im Harem eingeschlossen ist, die Beobachtung der Alten auch ansprechend erscheinen, dass die Frauen die alte Sprache unverfälschter als die Männer erhielten, weil sie nicht so vieles Neue von aussen aufnehmen könnten (s. die Stellen bei Guil. Schulze Quaestiones epicae S. 343 und Anm. 2). Aus dem Sprachgebrauche der mir bekannten persischen Dichterinnen ergeben sich jedoch keine Beweise hierfür; der Bildungsstand der in einem persischen Harem zusammengewürfelten Weiber ist von jeher meist nur ein niederer gewesen.

نجّار (شترنگ 45r), zu Anfang der Ghazneviden (Sprenger Oudh-Cat. p. 3 Nr. 18).

نشناس (هاز 25r).

یوسف عروضی (نوا Nr. 1, 6r; لج 13r; نونده 20r; کرزن 61r; غوشنه 66), Š s. v. نونده: محمّد یوسفیٔ بلخی.

Anonymi (مروا Nr. 2, 5 [von معزی]; آخشیج 13; پنجبند 20 [von عسجدی]; مغنده 20r [von عسجدی]; نهاد 21; بتفوز 24r; آس Vers 2 und 3, 27; برغست 28r; وغیش 33 [von رودکی]; خریش 33r [von خسروی]; 1. Vers im غ 34; آمرغ 34r [von بو شکور]; خنک 41r), zumeist durch Schuld des Abschreibers; doch waren bereits Asadî unbekannt die Dichter von مروا Nr. 2, 5 (دیگری گفت) und برغست 28r (ندانم کراست).

Auffällig scheint es, dass ناصرِ خسرو nicht citiert wird. Aus dem Umstande, dass فخر الدین's Epos oder der später in Ferhengen häufig angeführte حکیم قطران nicht vorkommen, darf man wohl schliessen, dass Asadî beide Dichter nicht gekannt hat; die Beziehungen zu West- und Südpersien waren nicht so rege, dass dort entstandene litterarische Productionen regelmässig schnell nach dem Osten gelangten. Doch will ich es unterlassen, weitere Schlüsse aus Argumenten ex silentio zu ziehen. In den citierten Versen kommen als Dichter noch vor بو المثل وینالی (s. v. فاز 26), خوارزمی (s. v. لامانی 61). Der zwei Mal von منجیک verspottete خواجه برفعی (s. v. فرر 26 und تش 31) scheint keine Verse gemacht zu haben.

Zur Feststellung der unteren Grenze der Abfassung des لغت فرس kommen die Dichternamen بهرامی , معزّی , مسعودی غزنوی und مهستی in Betracht. مهستی wird unter Sulṭân Sanǰar (reg. a. H. 511—552) gesetzt. dies ist für Asadî wohl zu spät, aber Sanǰar war schon seit ca. 491 Gouverneur von Chorâsân. Leider ist Asadî's Todesjahr nicht bekannt, nach meinen obigen Ausführungen (S. 13) ist es wahrscheinlich, dass das لغت فرس von seinem Verfasser selbst nicht „druckfertig“ hinterlassen wurde.

مهستی (28 نس), die Dichterin مهستی کنجوی, welche eigentlich ماهخاتون geheissen haben soll (M-F I S. ٥١٣). Ihr Dîvân ist bekanntlich im Jahre 1531 bei der Belagerung Herât's durch 'Ubeid Chân Uzbeg zu Grunde gegangen; zu den aus ihm erhaltenen Bruchstücken (Schefer, Chrestom. pers. I S. ١١۴ Z. 3 folg. v. u., M-F I S. ٥١٣/۴, Vambéry ZDMG. 45, 426), die wie Asadî's Vers von ihr häufig ziemlich pikant sind[1]), kann ich aus dem Autograph von Chosrau 'Âbid Abarqûhî's[2]) فردوس التواریخ in der Kaiserl. Oeffentl. Bibliothek in St. Petersburg (Dorn's Catalog Nr. CCLXVII) folgendes ungenierte Rubâ'î hinzufügen (Fol. 541r)

در بستان دوش از غم وز شیون خویش میکشتم ومی کریستم بر تن خویش
آمد کل سرخ وچاك زد دامن خویش وآلود با شکم همه پیراهن خویش

1) In H<sup></sup>mŠ(dem Rûdakî zugeschrieben) ist Mahistî's Vers in β noch viel obscoener geworden, aber die Situation ist damit auch unmoglich geworden.

2) Auf Fol. 591r berichtet der Verfasser uber sich selbst (es fehlen zuerst viele, dann fast sammtliche diacritische Punkte): خسرو عابد ابرقوهی بندهٔ مصنّف باشد با وجود قلّت استعداد وفقدان مراد سعی کرده وحسب المواد چند سواد بغیر ازین تاریخ تصنیف کرده

مصنّفات مولّف

کتاب منظوم المسمّی بهادی الاسرار
کتاب طبّ منظوم
کتاب فرسنامهٔ منظوم
کتاب نظم ونثر المسمّی بشامل وکامل
کتاب اخلاق بسیاقت نهاده
کتاب تیمورنامه در تاریخ فتح اصفهان
کتاب در ضوابط طبّ بسیاقت نهاده
دووسرنامه [?] در هزل
کتاب منظوم المسمّی بده دیوان

معاصر

پادشاه جهان تیمور کورکان
سلطان محمّد بهادر خان

Ausser dem فردوس التواریخ ist keines der Werke von Ḥâjî Chalfa verzeichnet, wenn nicht VI Nr. 14321 (anonym) der هادی الاسرار ist. Die alteste persische Geschichte berichtet Chosrau 'Âbid nach dem Šahnâme, aus dem er lange Auszuge mitteilt. Bei dem Alter der Handschrift ist dieselbe fur die Textes kritik des Epos vielleicht von Wert; meine Stichproben, auf die ich nur wenig Zeit verwenden konnte, ergaben allerdings keine Ausbeute.

معروفی (شست Nr. 1, 8r; بسته 10r; غلنج 11; زونج 13; آسغده 17; کاژ 25r; کلازه 26; شبشت 33r; خانجک Nr. 1, 40r; پیل 50; شیم 53; بخسان 59r; خستوانه 61; بیاستو 67r; پیشگاه 70, دیوپای 71), ابو عبد الله محمّد بن حسن معروفی بلخی, zuerst erwähnt von Ethé, Göttinger Nachrichten 1873 S. 664, dann Salemann F S. (188) (aus M-F I S. (505), wo der Vers s. v. شیم 53 richtig steht).

مشفقی بلخی (خیری 72).

معزّی (مروا Nr. 2, 5 [s. Note v]; آشنا 5r; شیب Nr. 1, 7r; شست Nr. 2 und 3, 8r; انگشت 9; ورتاج 11; چغد 16r; ترفند 18; موبد 21; آباد 21, 21r; انبر 23; سپاسه 27; چک 37r; کنگ Nr. 2, 38r; رنگ Nr. 3 u. 4, 45; کام 53; اندام 53; نوان 56r; سان 57; سامان 57), † a. H. 542, aber schon unter Malekšâh in hohen Würden — der Vers s. v. مروا stammt, worauf mich Herr Prof. Nöldeke aufmerksam macht, aus dem bei محمّد بن ابراهیم im تاریخ سلجوقیان کرمان (Houtsma Recueil de textes relatifs à l'histoire des Seljoucides, Vol. I) S. (115) mitgetheilten Gedichte (dasselbe auch bei محمّد ابن علی راوندی im راحة الصدور وآية السرور, vergl. Schefer in Nouveaux mélanges orientaux S. 46, wo der letzte Vers verderbt ist).

شبیح منجیک (ورا 5r; ربّا 5r; غلبه 8; ورتاج 11; منج 12; فنج 12; شنج 12r; لنج 13r; سمج 14; هج 14; سوفتچه 14; دیوچه 14r; زخ 15r; ورده 17r; سمند 18r; سند 20; کهبد 21; آباد 21; نخاجد 22r; انبر 23; مالازه 23; غبازه 23; فرژ 26; کژ 26; پوژ 26r; کروژ 26r; داس ودلوس 28; پست 28r; تش 31; مرخشه 31r; کندروش 32; فش 32r; درخش 33r; کناغ 34r; نوغ 35; لوغ 35; کنگ 37r; پوشک 38; چنگ وشنگ 38; فغاک 39r; دفنوک 39r; جوجک 40r; نسک Nr. 1, 40r; خایسک 41 = سفال 48; غوک 42; کپوک 42; پوک 43r; تبوک 43r; تنگ Nr. 1, 44r; غرنگ 44r; غنگ 45; باشنگ 45r; زرنگ 45r; باذرنگ 46r; زال 47; ژاله Nr. 1, 48r; نشپیل 50r; کهله 51; تخله 51; تفشیله 51r; کام 53; چامچام 54; بفخم Nr. 1, 55; کالر 55; فرم 55r; پشمه 55r; شم 56; نوژان 59; رمگان 59; توبان 59r; توسن 62; ترگون 64r; باشنین 66; شوخگین 66; دستینه 66; جاکشو 67r; مسکه 70r — ziemlich viel ist das derbe, pikante und obscoene Genre vertreten, z. B. فنج 12, شنج 12r, ورده 17r, انبر 23, کروژ 26r, دفنوک 39r, کپوک 42, دستینه 66, جاکشو 67r, مسکه 70r), ابو الحسن علی بن محمّد منجیک ترمذی, vergl. M-F I S. (506) (Lebenszeit nicht ganz fest bestimmbar).

منوچهری (خله 51; بینی 72), † a. H. 432 (de Biberstein-Kazimirski's Ausgabe ist mir nicht zugänglich).

ابو المؤیّد (کالوس 27r; سذکیس 28; بش 31; شکاف 36r; خانجک Nr. 2, 40r; نلک 41r; ملک 42 — s. v. نلک 41r ein رباعی), nach J s. v. سذکیس : ابو المؤیّد بلخی (den M-F I S. (81) nicht mit Ethé von ابو المؤیّد رونقی scheidet), also auch die übrigen Verse?

مست 28r; مستی 28r; لست 29; پسادست 29; غرواشه 30r; خوش 30r; تخش 31r; بلك 38i; کاواك 42; چکوك = 38 جنگلوك 37r; کالفته 35; آروغ 33r; فرغیش 33; ناغوش Nr. 1 und 2 (vergl.) 39r; مکل 49r; تخکله 52; کول 52r; تیم 56r; فوکان 59i; آشیانه 61; فرخو 67i; غاوشو 67; خبزدو 66; شنکینه 64r; وارون 64; رنبه 64; غرنبه 64 = چنبه 68r; فریه 70i; پری‌سای 72r — darunter ein رباعی s. v. لست 29, قطعه's s. v. لنجه 12r, فرخج bis 13, غلغلیچه 14r, کونده 20r, ناژ 25r, فاژ 26, مکل 49r, تخکله 52, چنبه 64, فرخو 68r — ziemlich viel Obscoenes [1]), لبیبی خراسانی, vergl. M-F I S. ۴۹۴ (Lebenszeit unbekannt).

لعانی عبّاسی (فرغست 10).

بو المثل (آنخوست 9 [2]); بازپیچ 13; سفج 13r; کشته 34; کاك Nr. 2, 38r; چکامه 54r; بلکن 62r; خو 68r — der Vers s. v. چکامه 54r als einziger dieses Dichters im M-F S. ٩٥), ابو المثل بخارائی, Zeitgenosse des Abû Šukûr.

محمودی (کشك 42i), die Dichterin زینتی (s. oben).

مرادی (آزخ 15i), ابو الحسن مرادی aus Buchârâ, Zeitgenosse des Rûδakî, der auf ihn eine Elegie gedichtet hat (s. Ethé Rûdegî Nr. 46).

مرصعی (پروازه 23).

مرواریدی (hs مروارندی; لامه 54r).

مسکور (ویك 41i) — der Vers könnte seinem Stil nach aus Rûδakî's کلیله ودمنه stammen, darf man daher statt des unbekannten Dichters Maskûr vielmehr مذکور conjicieren, womit Rûδakî gemeint wäre (ein Vers von ihm geht vorher)? Cod. Mus. Asiat. St. Pet. Nr. 477a (Ḥâfiẓ Aubihî's تحفة الاحباب, woraus Š den Vers citiert, vergl. unten S. ٩٨ Note x) nennt leider keinen Verfasser (nach gütiger Mitteilung Salemann's).

ابو المظفّر تخیج (آباد 21r).

مظفّری (کلیك 44 [R مظفّری هروی; [مظفّر شاه 57r [Š ارغوان), مظفّری پنجدهی هروی, M-F I S. ٥٠٥.

مسعودی غزنوی (رسته 29i; ورّتان 58), ابو الفخر مسعود بن سعد بن سلمان, † a. H. 525 oder 515.

1) In dem Verse s. v. فریه 70i ist درکون‌هل ein scherzhaft gebildeter Paederastenname, entweder „In den Hintern lassend“ oder „Lass in d. H.“ (zur Bildung vergl. شاباش „Trinkgeld“ aus شاد باس, مبارکباد „das Willkommen“, کس‌مترس „furchtlos“, wörtl. „Furchte-Niemand“, etc., deutsch „Fürchtegott“, „Vergissmeinnicht“, franz. *portemonnaie* etc.). Kretschmer's Erklarung des griechischen Hetarennamens Σεκλίνη (Griechische Vaseninschriften S. 209 § 195) als „Leg' dich hin“ wurde ein hubsches Analogon sein, wenn sie wirklich möglich ist.

2) Im Text ist versehentlich hier بو المثال gedruckt.

72r — die beiden Verse s. v. خرام 54 stammen aus der Qaçîde bei Salemann F S. ۱۹۴ Vers ۱۳ und ۲۹), ابو الحسن على بن جلوع فرّخى سيستانى, † a. H. 429.

فردوسى (بالا 4r; نيا 5; نوا Nr. 2, 6r; پاياب Nr. 1, 6r; شاذاب 6r; سنبه 8; انكشت 9; خوچ 11; كنچ 12r; لفچ 13r, پسيچ 14r; كُرد 16r; نبرد 16r, 17; ناورد 16r; چغد 16r; هم‌آورد 17; نبرده 17; اورند bis 18; اورند bis 18; چكاد Nr. 2, 22; نژاد 22; رد 22r; هيربد 22r; زوار 22r; پيروز 23r; مرز 24 = ارز 24; كوز 24r; ويژه 26; هراس 26r; اسپريس 28; پرخاش 30r; خاشه 30r; فش 30r; درفش 31; نيايش 32; سروش 32r; آغشته 34; شغ 34r; تيغ Nr. 1, 35r; مبغ 36; چاك 38r; هباك 39; سرشك Nr. 1, 41; پنك 41; ستركَ 44; اورنك Nr. 1, 44r; كنارنك 44r; كَاورنك 46r; كوپال 48; پيغله 52; يله 52; مول 52r; فرجام 53r; رام 53r; كنام Nr. 1, 54; جم 54r; خم 55; دژخيم 56; آسيمه 56r; زكان 57; ببر بيان 57r; روزبانان 58; پهلوان 58; مرزبان 58r; ارمان واروند 59; درفشان 59r; پايان 59r; هروانه 60r; چپّين 65r; چكاو 67r; برو 68; پساو 68; كاو Nr. 2, 68; خو Nr. 2, 68; خديو 68r; نيو 69; كَاه Nr. 1, 69r — alle Verse wohl aus dem Šâhnâme[1]) (zum Eintragen der mir unbekannten habe ich dem geneigten Leser in den Fussnoten Platz gelassen).

ابو القاسم مهوانى (داسكَاله 50)

قريع الدهر (فنچ 11r; كَيچ 13r; ماخ 15; كاك Nr. 1, 38r = غدنك 46; نمنك 41r; شنك ومشنك 46; مذنك 46; منك 46; نركَان 58r; آبشتنكاه 70 — die Verse كَيچ 13r, ماخ 15, كاك Nr. 1, 38r, شنك ومشنك 46, مذنك 46, منك 46 aus demselben satierischen Gedichte — über die Dichter seiner Zeit?)

قصارامى (etwa قاضى رامى ? s. v. كفا 6r), unter امير ابو احمد محمّد خسرو ايران‌زمين ?

كسائى (مانا 5r; كَردنا 5r; تاب Nr. 2, 7; پركَست 8r; هلخت 8r; خارپشت 9; پلشت 9 = 33r; النچخت 10; آكَنچ 12; چخ 15r; آزخ 15r; نورد 17; نرد 17; غنده 20r; شوغ; تيغ Nr. 2, 35r; انكشته 34; بنيوش 32r; نيسته 29r; خراس 27; كَوازه 26; كاريز 25; شكافه 36; شكَرف 36; سرف 36r = كرف 36r; ستاك 37r; بساك 39r; مك 40; زك 40; هنك 45; بال Nr. 2, 47; پياله 48r; ژاله Nr. 2, 48r; تنبل 49; فام 53; خيم Nr. 1, 56; ساماں 57; بركان 58r; پيمانه 60; فانه 60; كاشانه 60; لانه 60; لوسانه 60r; پهنانه 60r; [چمانه 61]; (?) چغانه 61; دن 62; نهنبن 62; چمن 63; باذخون 63; يكونه 65; درونه 65; نمونه 65; خشينه 66; كَو 68r; فنو 68r; غرو 68r; پرو 68r; راهشاه 70; بلايه 71; تبنكَوى Nr. 1, 71r — zusammengehörig scheinen die Verse فانه 60, لانه 60, لوسانه 60r, پهنانه 60r, sowie als قطعه's u. a. شكَرف 36 und درونه 65, غرو und پرو 68r), مجد الدين ابو اسحق كسائى مروزى, jüngerer Zeitgenosse Rûdakî's.

لبيبى (لت 9; رت 10; كَولانچ 11; لُنچ 12r; غنچ 12r; لنجه 12r; فرخچ bis 13; غلغليچه 14r; ربوخه 16; دند 18r; پساوند 18r; پازند 18r; كونده 20r; سرواد 22; تزه 24r; پشيز 25; ناز 25r = هاز 25r; راز 25r; غليواژ 25r; فاز 26; آس 27; باذريسه 28;

1) Wo soll allerdings der Vers s. v. شغ 34r stehen? يوسف وزليخا ist mir nicht zugänglich.

حکیم غمناک (تیوراک 42; لیولنگ 46; کوبین 57 — diese drei gleich im Metrum und Reim —; کانون 57r; مری 72r).

غوّاص (پرگست 28r; تویل 50r), Hm s. v. ابتره: غوّاص کنبدی (?گنبدی) Š کندی.

ابو الفتح بستی (چغز 24), نظام الدین ابو الفتح بستی, † a. H. 430 (M-F).

فرالاوی (auch فرّالاوی, فرّاولاوی, فراولاوی, فرولاوی; nie فرالادی bezw. فرالاذی bei A —; بنلاذ 21r; بالاذ 22; کنز 24; دخش 31; رخش 31; رشت 33r; گلفهشیک 42r; سلم 52; آغال 52r; بشم 56; کرنجو 67), ابو عبد الله محمّد بن موسی, Zeitgenosse Šahîd's. HmŠ führen s. v. خرچیک einen Vers Ferâlâvî's an, der augenscheinlich eine Parodie auf denjenigen 'Unçurî's bei Asadî s. v. سرجیک (42r) ist; wenigstens scheint

ای بر همه قحبگانِ گیتی سرجیک     کونِ تو فراختر زسیصد خرچیک : [فرالاوی]

eher nach

ای بر سرِ خوبانِ جهان بر سرجیک     پیشِ دهنت ذرّه نماید خرچیک : [عنصری]

gemacht zu sein als umgekehrt. Dem widerspricht aber die Chronologie, vielleicht sind also die Namen vertauscht; immerhin sind solche Bezugnahmen späterer Dichter auf frühere litterarisch interessant. Von den beiden Versen unter فرخشته (31r) und ملك (42) ist auch einer nach dem anderen gemacht (beide in مجتث), da nicht ersichtlich ist, welcher ابو المؤیّد gemeint ist, lässt sich das Original nicht feststellen. 'Unçurî wiederholt sich in der Einkleidung des Gedankens s. v. دخمه (55r) und مرزغن (63); vergl. dann auch den Anfang des کتاب زبدهٔ رمل از جملهٔ تصانیف مولانا معنی (Vatic. Pers. Nr. 68, ZDMG. 51, 15 Nr. 30, 2). Daneben finden sich auch nur allgemeine Wiederholungen eines und desselben Gedankens, wie der Ausdruck von Unmöglichkeiten (vergl. unten S. 36).

فرّخی (شغا 5 = نیملنگ 46r; ناب 6r; آیی 7; آسیب 7r; پوپه 8; غوته 10r; کاخ 15; سنگلاخ 15; بج 16; میزد 17r; ترفند 18; پازند 18r; پند 19r; پرند 20; کند 20; گردباف 22; برازد 22r; زاژ Nr. 2, 25r; کاس[موی] 26r = کاسموی 71r; دیس 28; گمست 28r; پاش 30; خنده‌خریش 33r; چرخشت 33r; ورغ 34; شندف 36r; کوف 37; نیرنگ 38, 45; هفتورنگ 38; فیلک 40r; اشک 41; آژنگ 44r; تنگ Nr. 2, 44r; رنگ Nr. 1—3, 45; ارتنگ 45r; سیرنگ 45r; نارنگ 45r; وننگ 46; نال 47; سگال 47r; شگال 48; آخال 48; نخچیروال 48r; نهاله 48r; ژاله 49; پل 49r; پیله 51; پلّه Nr. 1, 51; فسیله 52; تانول 52r; سوتام 53r; ستام 54; خرام bis 54; دوستگان 57r; لیان 58; بهرمان Nr. 2, 58; ژیان 58; پرنیان 58; میزبان 58r; ایوان 58r; پریشان 59; موجان 59; مرجان 59r; آسمانه 60r; ترانه 61; لاوه ولامانی 61; شیبانی 61r; نشیمن 61r; لاذن 62; [فرغن 62r]; پرن 62r; لکن 63; بابزن 63; نارون 63; کرگدن 63; بهمنجنه 63r; پهنه 64; خشین 65r; خستو 67; خیرو 67r; خشو 67r; نوباوه 69; زرساوه 69; گاه Nr. 2, 69r; داه Nr. 1, 70; شببوی 71r; منواری

21r; دلشان 21r; آمانه 22; رن 22r; هنجار 22r; خنک‌زیور 23; برز 24; نغز 24; شرزه 24r; فرناس 27; لوس 27r; بیوس 27r; گرسنت 28r; آبخوست 29; پشت‌بست 29; خوسته 30; اخش 30; ریکاشه 30r; کربش 31; انگشت 33r; سرگشته 34; فغ 34r; مغ 34r; سماروغ 35; کریغ 35r; زندواف 36; خف 36r; نوف 37; زفت 37; چالاک bis 38r; لاک 38r; بلالک 40; تنبک 40; بشک 40r; سرشک bis 41; رشک 41; چنگلوک 42; خذوک 42; سرجیک 42r; دژآهنگ 44r; ترنگ 46r; بال Nr. 1, 47; یال 47; نهال 47; لال 47; شال 47r; کوتوال 48; کاچال 48; هیکل 49; مل 50r; خله Nr. 2, 52; بشکول 52r; نژم 53; باذرم 53; پیذرام 53r; بهرام 53r; خم 54r, 55; بفخم Nr. 2, 55; آذرم 55; دخمه 55r; غرم 55r; خیم Nr. 1, 56r; بالان 57; کاه‌کشان 57r; شمان 58r; یکران 58r; پژمان 59; برانه 60r; بیوگانی 61; زلیفن 62; مبهن 62; ریمن 62r; مرزغن 63; اهرمن 63; کیسنه 63r; همایون 64 = آئین 65r; رون 64r; کاو Nr. 1, 68; تیبو 69; غریو 69; خروه 69; ستایش‌گاه 69r; زواه 70; شکه 70r; بالویه 71; پوی 72 1) — قطعه's s. v. بلالک 40, بالان 57, یکران 59), der ملك الشعرا, † a. H. 441.

Wie aus Rûδakî's *Kalîla va Dimna*-Uebertragung hat Asadî auch aus 'Unçurî's verschollenem Gedichte وامق وعذرا (vergl. Ethé, Litteraturgesch. S. 240) Fragmente erhalten. Dieses Werk war in متقارب abgefasst. Fol. 11r s. v. ترنج findet sich nämlich der zweifelsohne aus ihm stammende Vers

بتنجید (2 عذرا چو مردانِ جنگ   ترنجید بر بارگی تنگ‌تنگ

Mir steht zur Vergleichung nur Hammer's ausführlicher Auszug aus des Türken Lâmi'î gleichnamigem Meϑnevî zur Verfügung (Gesch. der osman. Dichtkunst II S. 45 folg.), 'Aδrâ reitet dort zwei Mal auf einem Dêv (S. 55, 56). Auf den Kampf der Perî's (Hammer S. 52) gehen wohl die Verse s. v. پرند (Fol. 20), برز (24), خف (36r); das بتخانه mit dem „Pehlevînamen" هیکل (Fol. 49) gehört wohl auf die Insel der indischen Feueranbeter (Hammer S. 57), in die Seeschlacht ebendort der Vers s. v. آکج (Fol. 11, 11r) 3). Für so allgemeine Verse wie سرشک und رشک (Fol. 41) oder مل (50r) ist mehrfach Platz, نهال (Fol. 47) mag auf 'Aδrâ im Alter von einem Monat gehen. Dem Metrum zufolge können dem Werke noch angehören die Verse s. v. هویذا 6, خورابه 7r, غلت (10)[?], خنج (11r), غنچه Nr. 1, 12r, پاخج 13, غند 20, رن 22r, نغز 24, خوسته 30, ریکاشه 30r. مغ (34r; ein zoroastrisches Bild), زندواف 36, لاک 38r, چنگلوک 42, خم 54r, غرم 55r, خیم Nr. 1, 56r. مبهن 62, رون 64, کاو 68, تیبو 69, خروه 69 1).

عیاضی (سنجذبوی 72r), عیاضی سرخسی, ein Zeitgenosse des Mu'izzî M-F I ۳۰۴.

1) Aus einem Lobgedicht auf Maḥmûd's Feldzug nach Chwârezm.

2) Die Ferhenge haben عذرا durch خودرا ersetzt.

3) Ist dann also etwas Wahres an 'Abdul Qâdir's indischem Konige ورشیش (S. 233 Nr. ۱۴)?

1) In dem Verse des عسجدی s. v. خنجه (11r) ist natürlich keine Anspielung auf *Vâmiq u 'Aδrâ* zu suchen, hier bedeutet عذرا (meine Conjectur) „Jungfer".

ابو العبّاس عبّاسی (غلیواج 10r; غنچه Nr. 2, 12r; بلکفد 16r; کنند 19r; برجاس 26r; فرخسته 29r; نواجسته 29r; زیغ 35r; نغنغ 35r; رافه 37r; بشك 37r; کرگ 38; ورکاك 39; کلك 44; کنجال 48r; انگشتال 48r; دنگل 49r; غنجال 49r; مالکانه 60r; غرن 63r; امنه 63r), ابو العبّاس الفضل بن عبّاس فاضلی زنجی بخارائی, Zeitgenosse Rûdakî's.

عبد اللّه عارضی (کب 8r; کرته 70r).

عوتامی (غارچ 11), nach ǰRŠ von ابو سلیك گرگانی (3. Jhdt. d. H.).

عسجدی (سا 6; گردا 6; شست Nr. 2, 8r; لتلت 10; خنجه 11r; کابلیچ 15; ماخ 15; ربوخه 16; راود 16r; پنچبند 20; زنده 20r; مغیده 20r; زنده 20r; تمندهزفان 20r; راف 21r; غوزه 24r; هیز 25 = گلخن 61r; زاز Nr. 1, 25r; خس 27r; السست 29; پیخست 29; کشه 31r; زوشیذن 33; چشمگشته 34; شغه 34r; پاشنگ 37r; کلك 41r; زراغنگ 45r; شغترنگ 46r; کنگ 46r; جنگال 49r; پلّه Nr. 2, 51; بخله 51; کلّه 51r; خلّه 51r; چلّه 51r; جلّه 51r; غلّه 51r; خله Nr. 1, 52; خلم 52; خامه Nr. 2, 54r; دستاران 60; خرمن 62; چندن 62; روئین 62; لژن 62r; شادگونه 65; میتین 65; هرآینه Nr. 1, 66r; وسنی 66r; ماری 72r; — davon قطعه's سا 6 und گردا 6, هیز 25, جنگال 49r, ein رباعی s. v. زوشیذن 33, aus einem sehr zotigen Gedichte کلّه und folg. 51r), حکیم عبد العزیز ابن منصور عسجدی مروزی, † a. H. 432.

ابو العلای ششتری (غژب 7r, eine قطعه zum Lobe des Weines).

بو علی الیاس (پجول 52), ابو الحسن علی بن الیاس الآغاجی (s. oben آغاجی)?

بو علی سیمجور (سان 57), der Emîr und samanidische Statthalter, welcher wohl sonst in den Anthologieen als Dichter nicht vorkommt.

علی قرط اندگانی (غوشا 6; زفت 9r; فلج 11; یغتنج 12; ماکول 52r — فلج 11 und ماکول 52r vielleicht zusammen gehörig).

عمّاره (s. v. لنج 12 عَمّاره, sonst gewöhnlich عماره; شبیب Nr. 2, 7r; زیب 7r; نهیب 7r; بت 10; میشته 10r; آماج 10r; لنج 12; کلخج 13; خشتچه 14; فرغند 18; فرکند 19; شند 19r; آبگیر 23; شبغاره 23r; غوش 33; دروشت 33r; یالغ 34r; تاك 37r; زنگ 37r; تموك 43; ستاك 43; فنال 47 = 52r; غال 47r; ماله 48r; سگاله 49; غال 49r; کالیذ 49r; شوله 51; ماکیان 58; لنبه 64; رخبین 65r; غولین 65r; نوآئین 65r; زاهری 72r; نوتکی 72r; ساتگنی 72r; اندی 72r; سپرجی 72r — eine قطعه unter سگاله 49), ابو منصور بن محمّد مروزی, † a. H. 360.

عنصری (هویذا 6; نقاب 7; تاب Nr. 3, 7; خورابه 7r; غلت 10; پست 10r; آکج 11 = 11r; ترنج 11r; خنج 11r; نشکنج 11r; غنچه Nr. 1, 12r; پخج 13; نمچ 14; کوچ 14r; غفچی 14r; کاج 14r; دیولاخ 15; نخ 15r; نژند 19; پرند 20; غند 20; لاذ Nr. 2,

oder [s. v. گرز 24] سری ی‌تن وپهن گشته بگرز تنی ی‌سر افگنده بر خاك برز

Herr Prof. Nöldeke macht mich darauf aufmerksam, dass mehrere der im Mutaqârib verfassten Verse des Dichters ganz deutlich zu Erzählungen gehören und dass kaum einer darunter ist, der gar nicht in einer solchen gestanden haben könnte. Die Erzählung als solche wird eingeleitet bei منو (68r) und فیال (47r). Und aus روان‌خواه (70r) scheint hervorzugehen, dass Abû Šukûr einen Kranz von Erzählungen verfasst hat [1]). Es ist höchst bedauerlich, dass uns hieraus nicht grössere Stücke erhalten sind; der Stil war den Späteren zu einfach.

شهرهٔ آفاق (بازان 57).

شهید (hs bisweilen سبهبد; ترا 5r; کیب 8; چست 9; پسته 9r; یغننج 12; بنانج 13; بفج 14; آبکند 19r; زنده 20 (Vers fehlt); هراش 30r; ابیشه 31r; ستاغ 34; سپریغ 35r; تلاتوف 37; پوشك 40 = خروش 32r; بلکنجك 42r; ایزك 42r; جاخشوك 43; اورنگ Nr. 2, 44r; گوال 47r; پرمام 54r; گذرنامه 54r; چم 55r; خلاشمه 55r; خیم Nr. 2, 56; شایگان 58r; تغنه 64; باشگونه 65; کاینه 66r; کسنتو 67; تریوه 69), ابو الحسن شهید بلخی, Zeitgenosse Rûdakî's. Ein Urtheil über seine Ghazelen in dem Verse Farruchî's s. v. ترانه 61.

صفّار مرغزی (سارنج 10r; ستبر 23 — aus 2 Rubâ'î's).

ابو طاهر خانونی موفّق الدین (غند 20), „der Kneipier", falsch خاتونی M-F I S. ۹۹ und damit die Ansetzung unter ترکان خاتون.

ابو طاهر خسروانی (مرغوا 5; ابستا 6; تراب 7; موسیچه 14; فلخ 15r; خرد 16r; ایارده 17r = نسك Nr. 2, 40r; ترفند 18; فرکند 19 = فرغن 62r; لاک Nr. 1, 21r; پژ 26; نوس 28; کستی 28; بست 29; پخسته 29r; گرزش 32; کنگ Nr. 1, 38; بك Nr. 2, 39r [falsch]; کوك 43r; غالوك 41; خامه Nr. 1, 54r; خفتان 59; فیرون 64r; خو Nr. 1, 68), Zeitgenosse des Rûdakî.

طاهر فضل (جکاك Nr. 1, 22).

طیّان مرغزی (کبیتا 6; کلابه 7r; تلاج 11; لنج 12r; نخج 13r; خچ 13r; فلخ 15r; ستاوند 17r; لانه 21 = کلج Nr. 2, 13r; کراسه 27; لوش 32r; خرفه 37; غساك 39; غاوشنگ 46; گوال 47r = 53; کابیله 51r; تکل 53; خیم Nr. 2, 56r = آئین 66; آئین 66r; لکانه 60r; پینو 67; غوشای 71), also zu trennen von طیّان ژاژخای (z. B. JS s. v. زونج) M-F I S. ۳۳۸. — Ein selbstbewusster Vers zur Characteristik des Dichters s. v. پینو 67.

بو عاصم (مچاچنگ 46r; باجنك 46r, wohl beide zusammengehörig).

1) Da die متقارب-Verse nicht immer in α und β reimen, so sind naheliegende Emendationen, wie z. B. ی‌جاره‌را s. v. خفچه (14) nicht notwendig. 'Abdul Qâdir hat in dieser Beziehung verschiedentlich gesundigt (vergl. unten im Text S. ۸۹ Note n).

I ٣٤١, nach Ethé S. 226 § 10 eine Dichterin; der Vers mit مالامال 53 findet sich im M-F. Vergl. unter محمودی unten.

سروذی (تخاجیز 25).

بو سعید خطیری (لوچ 14ᵗ; فذرنگ 45; شنگ ومشنگ 46; کالیو 69).

بخاری (شاکره) شاکر (وادیج 11; کلچ Nr. 1, 13ʳ; دخ 15ʳ; انبسته 29ʳ; خراش Nr. 1, 30; وخش 30; نیوشه Nr. 2, 31ʳ; سوك 43ʳ; زغنگ 45ʳ; بخم 55; کوفشانه 61; ازکهن 63; بلندین 65ʳ; پالو 67) شاذخوار بخاری (یاکند 20 — Ferhenge شاکر بخاری); in هفت اقلیم wird شاکری aus Balch als alter Dichter erwähnt und Hindûšâh citiert in صحاح عجمیه ein Paar Verse von ihm. In dem Verse s. v. کوفشانه (61) beklagt er sich bitter über einen ihm als Dichter vorgezogenen „Weber".

شاهسار (فتال 47; چال 47ʳ — beide zusammengehörig), Lexica auch شاهشار (z. B. Hᵐ s. v. چال, ŠHᵖ s. v. فتال).

بو شریف (بیغی 72).

بو شعیب هروی (پاغنده 20ᵗ; کوست 30; کبغ 36; باهك 40ʳ; یکون 65; چاو Nr. 1, 68). ابو شعیب صالح بن محمد, ein Zeitgenosse Rûdakî's.

بو شکور (بتا 5; آشنا 5ʳ; زهاب 7 = کشن 62ᵗ; نیابه 7; وریب 8; خنبه 8; غوشت 9; کلته 9ʳ = 10; کلته 10; سکنج 11ᵗ; آرنج 11ʳ; اهنج 12; الغنج 12; خفچه 14; 17ʳ; اورمزد 17ʳ; فرزد 17ʳ; الفغده 17; باذغرد 16ʳ; رزد 15ʳ; شخ 15; جاخماخ 15; سنگلاخ 17ʳ; کشاورز 24; کوبال وتیرز 23; کندوری 22ʳ; فلاذه 20ʳ; منده 19ᵗ; آبکند 19; خرند 18ʳ; دنك 24 = شکاف 36; مزه 24ᵗ; بنیز 25; پرواس 26ʳ; چاپلوس 27ʳ; رس 28; چست 28ʳ; ستایش 32; منش 32; نکوهش 32; پوزش 31ʳ; درخش 31; شخش 29; پسادست 32; لاف 36; جاف‌جاف 36; نفاغ 34ʳ; راغ 34ᵗ; آمرغ 34ʳ; یوغ 35; ستیغ 35ʳ; آغالش 32ʳ; زرف 36ʳ; شرفاك 38ʳ; نغوشاك 39; مغلاك 39ʳ; تنهك 40ʳ; چکك 43 = چغو 67ʳ; کابوك 43ʳ; 49 وبل; 48 هال; فیال 47ʳ; آذرنگ bis 46ᵗ; شنگ 46; غریاسنگ 44ʳ; مجرت 44; نوك 44; 57 برزین; باقدم 56ᵗ; دزم 55; اوستام 53ᵗ; داهل 50ʳ; خوهل 50ᵗ; کیغال 50; بشل 49; غلبکین 66; رخنه 64; فرزانه 60; پرواته 60; انیسان 59ʳ; کیوان 58ʳ; کیان 57ᵗ; روان 57ᵗ; یك بسی 72; خی 71ʳ; تکاپوی 71 bis; سنی 70ᵗ; روان‌خواه 69ᵗ; دزآکاه 68ᵗ; منو 67ʳ; تغو 73) — meist متعارب-Verse im Stil des Šâhnâme's, vergl. Nöldeke, Das iranische Nationalepos § 18[1]): als ganz besonders characteristisch führe ich hier nur an

|s. v. فرزد 17ᵗ|　　　فروتر زکیوان ترا اورمزد　برخشانی لاله اندر فرزد

ein Bild, das Firdausî in das Šâhnâme übernommen hat, Calc. ١٤٠٣ V. 8, vergl. auch ١٤٠١ V. 6,

---

1) Die von mir im Grundriss d. neup. Etym. S. XXI citierten angeblichen Verse Abû Šukûr's stammen aus Firdausî's Satiere.

مینو (66ʳ), فره (70ʳ). Wie weit der Dichter Rûδakî Umgestaltungen seiner Vorlage sich erlaubt hat, können wir natürlich nicht einmal ahnen; dass in einigen der identificierten obigen Stellen die syrische Uebersetzung genauer zur persischen stimmt als beider arabisches Original, wird bei dem Stande der arabischen Ueberlieferung, nach der Wolff übersetzte, wohl nichts besagen. Herrn Prof. Nöldeke verdanke ich hierzu die folgende wertvolle Bemerkung: „Die Stelle s. v. فلغز (24ʳ) ist aus Sindbâdh (vergl. die deutsche Uebersetzung des syr. Textes bei Baethgen, Sindban S. 20 ff.). Sie ist allerdings auch in gewisse Texte von Kal. v. D. gerathen (s. Benfey's Einleitung zum Pantschatantra § 99), aber da auch die Stelle s. v. غوشت (33) aus Sindbâdh ist — im Syrischen fehlt sie wegen Defects der Hdschr., aber in 1001 Nacht steht sie (die zweite Gesch. des vierten Tags) —, so muss man wohl annehmen, dass Rûδakî auch Sindbâdh in dieser Weise bearbeitet hat[1]). Zu Sindbâdh dürften auch die Verse mit den Weibern gehören: کاغه (35ʳ); دلام (53ʳ); اشتلم (53ʳ); vielleicht auch کربز (23ʳ)".

Anspielungen auf Kalîla va Dimna in der früheren neupersischen Literatur, wie bereits bei Abû Šukûr s. v. کلته 9ʳ, 10, شرفاك 38ʳ (Wolff I S. 210, Keith-Falconer S. 144 Z. 29/30), oder bei Ṭayyân s. v. لوش 32ʳ (Wolff I 32 Z. 4 v. u., Keith-Falconer S. 19 Z. 33), oder bei Ma'rûfî s. v. کلاژه 26, oder bei Mu'izzî s. v. انگشت 9 (Nachahmung von den Worten der Sonne Wolff I 220, Keith-Falconer S. 149, 34), oder in 'Unçurî's Verse s. v. دخمه 55ʳ (vergl. Keith-Falconer S. 147 Z. 31/5) werden auch auf Rûδakî's Werk zurückgehen. In dem Verse s. v. کنام Nr. 2, 54 spielt Rûδakî selbst auf Wolff I S. 79, Keith-Falconer S. 45 an. Die Thierparabeln und Anspielungen auf solche im Šâhnâme sind gewiss auch durch Kal. v. D. beeinflusst; auch die Geschichte, auf die Chujasta's Vers s. v. خاد 21 hindeutet, ist eine bekannte Thierfabel.

Ein دوبیتی über die Allmacht des Todes bilden die beiden Verse s. v. غن (61ʳ) und زغن (62ʳ)

جمله صید این جهانیم ای پسر　ما چو صعوه مرگ بر سان زغن
هر گلی بژمرده گردد زو نه دیر　مرگ بفشارد همه را زیر غن

Zu den Urtheilen persischer Dichter über Rûδakî bei Ethé, Göttinger Nachrichten 1873 S. 674 folg. vergl. den Vers Kisâyî's s. v. پرگست 8ʳ.

[?|روزبه نکتی|?] (شاشه 30ʳ).

زرّین کتاب (فراستوك 43; کرستون 64ʳ).

زینتی (hs رینی, meist زینبی; ورتبیج 13; کوس 26ʳ; سارك 42ʳ; شوشك 42ʳ; پیجال 48; خرچال 50; سوفال 50; ملامال 53; die Ferhenge haben, wenn sie diese Verse citieren, andere Dichter, bis auf Š einmal (زینی)[2]), زینتی علوی محمودی خراسانی M-F

---

1) Ein دفتر سندباد erwähnt Šarîf im راحت الانسان, Schefer I S. ۲۰۸ Zeile 5 v. u.

2) حسین وفائی schreibt ihn wohl ربیبی (Salemann, Mél. asiat. IX S. 457).

(s. v. زخ 15r) چون کشف انبوه غوغائی بدید بانگ وزخ مردمان خشم آورید
Wolff I S. 86, Keith-Falconer S. 49 Z. 17/8.

(s. v. شب‌تاب 6r) شب زمستان بوذ کپّی سرد یافت کرمکی شب‌تاب ناگاهی بتافت
کپّیان آتش همی‌پنداشتند پشتهٔ آتش بذو بر داشتند
Wolff I S. 91/2, Keith-Falconer S. 55 Z. 32/4.

(s. v. تبنگوی Nr. 2, 71r)
وز درخت اندر گواهی خواهد اوی تو بذانگاه از درخت اندر بگوی
کآن تبنگوی اندرو دینار بوذ آن ستذ زایذر که ناهشیار بوذ
Wolff I S. 96, Keith-Falconer S. 57 Z. 21 folg.

(s. v. فژاگن 61r) گفت دینی‌را که این دینار بوذ کین فژاگن موش‌را پروار بوذ
Wolff I S. 165 Z. 8, Keith-Falconer S. 118 Z. 20/1.

(s. v. کننند 19r) مرد دینی رفت وآوردش کنند چون همی مهمان در من خواست کند
Wolff I S. 164, Keith-Falconer S. 118 Z. 11.

(s. v. غول 49r) ایستاده دیذ آنجا دزد وغول روی زشت وچشمها همچون دو غول
Wolff I S. 213 unten, Keith-Falconer S. 145 Z. 33.

(s. v. غژم Nr. 2, 56)
شیر غژم آورد وجَست از جای خویش وآمذ این خرگوش‌را الفغده پیش
Wolff I S. 48, Keith-Falconer S. 27 Z. 28.

(s. v. ترب 8) اندر آمذ مرد با زن چرب‌چرب گنده پیر از خانه بیرون شذ بترب
etwa Wolff I S. 215, Keith-Falconer S. 146 Z. 15 [1]).

(s. v. بوب 7r) شاه دیگر روز باغ آراست خوب تختها بنهاد وبرگسترد بوب
wohl zu Wolff II 55 ff. (etwa an den Schluss der Geschichte), Keith-Falconer S. 219 ff.

(s. v. کیك und ویك 41r)
خشمش آمذ وهم آنگه گفت ویك خواست کورا برکنذ از دیذه کیك
Wolff II S. 23, Keith-Falconer S. 179 Z. 10?

Ferner نوجبه (8), جغبوت (10), کبت (10), آهنج (12), فرنج (12), سمج (14), خفچه (14), درواخ (15), آشکوخ *bis* (16), نوند (18r), زغند (19), آبکند (19), آماذه (22), مغز (23), کربز (23r), فلغز (24) [2]), کمیز (25), کربسه (28), زش (32r), پیلغوش (33), غوشت (33) [2]), کاغه (35r) [2]), غغه (37), خاشاك (38r), مغاك (39r), تنکوك (43r), مجوکی (44), یل (50), چنگل (50r), زلّه (51r), دلام (53r) [2]), اشتلم (53r) [2]), اندمه (55r), کرم (56), ستبیم (56r), چیلان (57), خنبه (64),

1) Rûdakî hatte den Gatten dann als Alten dargestellt.
2) Sindbâdnâme, vergl. unten.

9r; جغبوت 10; كبت 10; فرتوت 10r; بخچه 10r; تنج 11r; آهنج 12; فرنج 12; ترفنج 12; سمچ 14; خفچه 14; كيبچ 14r; دروانح 15; ژخ 15r; آشكوخ 16 (*bis*); انجوخ 16; ايفده 17r; پژاوند 18; فند 18; نوند 18r; زغند 19; ديرند 19; فرغند 19; آبكند 19; كنند 19r; دند 20; مانيذ 21; وسناذ 21r; زشت‌ياذ 22; آماذه 22; واتگر 23; مغز 23; كندز 23r; گربز 23r; تز 23r; فلغز 24; گميز 25; غرس 27; پرگس 27r; كربسه 28; شكست ومكست 29; دسنه 29r; مسته 30; خراش Nr. 2, 30; شخش 30; غاش 30r; فرخشنه 31r; آذرخش 31r; نيوشه Nr. 1, 31r; غبشه 32; شنوشه 32; زش 32r; خلالوش 32r; زوش 33; پيلغوش 33; غوشت 33; خذيش 33; آگيش 33; وغيش 33; ديش 33r; بندروغ 35; آميغ 35r; كاغه 35r; غفه 37; كلفت 37; ياغه 37r; خشوك 38; خاشاك 38r; خباك Nr. 2, 39; مغاك 39r; لك وبك 39r; پوپك 40r; نشك 40r; تبك 41; كيك 41r = ويك 41r; شلك 41r; اسبيدرك 42r; شغك 42r; بارك 42r; تكوك 43r; سوك 43r; باليك 44; مجرك 44; بيبوك 44; شرنك 45r; مندل 49r; زيغال 49r; غول 49r; يل 50; بيذبن‌ساله 50; ويل 50r; چنگل 50r; نغل 50r; زله 51r; فرغول 52r; مرغول 52r; اندام 53; دلام 53r; اشتلم 53r; سيام 54; كنام Nr. 2, 54; كرشمه 55r; اندمه 55r; غژم Nr. 2, 56; گرم 56; ديهيم 56; ستيم 56r; كذونيمه 56r; چيلان 57; خذايگان 57r; ستان 57r; ستودان 59; بخسان 59r; پالكانه 61; زاولانه 61; برزن 61r; كياخن 61r; گردبندن 61r; ريخن 61r; فژاگن 61r; غن 61r; فلاخن 62; زغن 62r; شمن 62r; انبودن 63r; نسترون 63r; خنبه 64; ربون 65; مينو 66r; باهو 66r; پرستو 67; جختو 67; جاو Nr. 2, 68; كروه 69; نستوه 69r; راهشاه 69r; داه Nr. 2, 70; گواه 70; فره 70r; فوه 70r; مايه 71; زى 71; تبنگوى Nr. 2, 71r; شاهبوى 72; داربوى 72; مدى 72 — der häufigst citierte Dichter). — Die vier Zeilen s. v. بندروغ 35 kennzeichnete ihr Inhalt deutlich als zu Rûδakî's verloren gegangener Kalîla va Dimna-Uebertragung gehörig (vergl. Ethé, Neupersische Litteratur S. 221 § 5 Ende), meine Hoffnung, noch mehr Verse aus dem Gedichte bei Asadî zu finden, betrog mich nicht. Da ein Werk Rûδakî's in jedem Falle Beachtung verdient, so stelle ich hier diejenigen Verse aus seinem verschollenen Meϑnewî zusammen, die ich beim Durchlesen der Kalîla und Dimna-Uebersetzungen von Ph. Wolff (2. Aufl. 1839) und Keith-Falconer zu identificieren vermochte[1]) (etwaige eingehendere Untersuchungen muss ich den Semitisten überlassen) und schliesse die Stichworte derer an, welche nach dem Metrum (kurzes reimendes Ramal) aus ihm stammen können. Andere Ferhenge werden vielleicht noch weitere Ausbeute liefern.

دمنه‌را گفتا كه تا اين بانگ چيست   با نهيب وسهم اين آواى كيست   (s. v. بندروغ 35)
دمنه گفت اورا جزين آوا دگر   كار تو نه هست وسهمى بيشتر
آب هرچه بيشتر نيرو كند   بندروغ سست بوده بفگند
دل گسسته دارى از بانگ بلند   رنجكى باشدت وآواز گوند

Wolff I S. 21 unten, Keith-Falconer S. 13 Z. 31 folg.

1) Bickell's Werk habe ich bei Seite gelassen, da es nicht auf die arabische Bearbeitung zurückgeht.

کیا حسینی قزوینی (رنگ, Nr. 4, 45).

حکاک (آغیل 47r; کلال 44r; ملنگ 45r; شنالنگ 38; چلک 36r; زیف 22; روخچکاک 51; فلاخم 55r; بهنانه 60r; بادرو 67r).

ابو حنیفک اسکاف (پشنگ 46 — der Schuster [اسکاف] ruft hier einem anderen zu „bleib' bei deinem Leisten"), ابو حنیفه مروزی † a. H. 386 nach M-F I S. ٨٣.

خجسته سرخسی (سرخسی unter کذر; پتکوب 7r; کنند 19r = ناوه 69; خاک 21; کذر 23; بازه 23r; کوبین 65r), eine Dichterin (R s. v. خجسته: نام زنی است شاعر).

خسروانی s. ابو طاهر خسروانی

خسروی (کیانا 6; ادفست 9, 29; رست 9r; جمست 10r; شوخ 16; فترد 17; کرمند 17r; میز 25; کروز 26r; برجیس 28; خریش 33r; بلک Nr. 2, 39r; خبک 40; خنجک 40; بوک 43; ترک 43; ونجک 43; هامال 48; استیم 56; رخشان 59r; کابین 65; سینی 66r; کمی 72; وشی 72r; die meisten Verse sind nichtreimende خفیف, wohl aus einem grösseren didactischen(?) Gedichte), خسروی بخارئی d. i. شیخ جمال الدین ابو المشاهد (*nach M-F I S. ١٩٩ ein Zeitgenosse des ملک خسرو, was aber nicht möglich ist, da* dieser erst von a. H. 555—582 regierte; wenn der تخلص wirklich von einem gleichzeitigen Herrscher herrührt, könnten nur zwei Buyiden in Frage kommen).

خطیری s. ابو سعید

خفاف (آسا Nr. 2, 4r; پاپاب Nr. 2, 6r; کانور 22r; دوژه 26; ریژکام 26; تالواسه 27; خرش 31; تخاله 48r; بسمل 49; شم 55).

دقیقی (رخشا 4r; پروا 5; اژدرها 5; فراخا 5; هانا 5; شیدا 5r; قسطا 5r; نغوشا 6; غمزه 23r; هرمز 18r; زند 17; خرده 16r; کبد 11; تاراج 10; رخت 9r; فرهخته 9r; کلات 9r; 24r; چشم‌آلوس 26r; بامس 27r; کبوس 27r; فرابسته 29r; فرسته 29r; ماغ 34r; فروغ 35; آیغت 37; خباک Nr. 1, 39; کراک 39; هراک 39; ازهراکا 39[1]; ترک 43; هال 47r; پالاپال 48; فرزام 53r; شجام 54; نغام 54; تهم 54r; شان 58; گرزمان 59r; برروشنان 60; سرپایان 60; کمانه 60r; کوزن 63r; شنه 63r; آهون 64r; برهون 64r; فراون 64r; برمایون 64r; هیون 64r; بون 65; سخون 65; هین 65r; هرآینه Nr. 2, 66r; پژوه 69r; پادافراه 69r; گراه 70; رخت 70r; کرای 70r; دزای 70r; کی 71; خوی 71r; ماردی 72 — darunter 1 Šâhnâmevers [رخت 10]. und auf die alte iranische Sage von Ṭahmûraθ geht wohl auch der Vers s. v. گراه 70; Zoroastrisches خرده 17, زند 18r, vergl. auch die Pârsenworte گرزمان 59r und برروشنان 60).

رشیدی (تریان 59, J اسمعیل رشید), etwa ارشدی سمرقندی (M-F I S. ٨٧)?

رودکی (والا 4r; مروا Nr. 2, 5; آوا 5r; کزبا 6; ستا 6; شب‌تاب 6r; غاب 7; تاب Nr. 1, 7; بوب 7r; شیب وتیب 8; نوجبه 8; ترب 8; انگشبه 8r; چرخشت 8r; الفخت

[1]) Die 4 Verse unter خباک bis ازهراکا gehören zu einem und demselben Gedichte.

noch بیت oder شعر steht, ausdrücklich eingeführt. Der Schreiber scheint an einen reimenden Vers gedacht zu haben, doch vermag ich beim Silbenzählen kein altiranisches Metrum herauszufinden (liest man in β, im Uebrigen in Anschluss an Prof. Nöldeke's Emendation, ویم, so erhielte man 8 Silben, aber keinen Sinn [1]); man steht hier zunächst noch auf zu unsicherem Boden, ehe nicht der Sinn der Worte gefunden ist. Prof. Nöldeke meint, ein neupersischer Dichter könne vielleicht in Pehlevî zu dichten versucht haben). Dr. Andreas glaubt in der Hâjiyâbâdinschrift eine metrische Stelle entdeckt zu haben; dass die von Asadî angeführten Worte ein Vers sind, ist keinesfalls zweifellos. — Pehlevîworte sind auch روخجکان (22), هیز (25).

Im allgemeinen habe ich die Publicationen Ethé's, Schefer's (Chrestomathie persane) und das M-F nach den bei Asadî vorkommenden Versen durchgesehen; dass ich den einen oder anderen dabei übersehen habe, ist möglich, da mir an der Auffindung verständlicher Verse nichts lag.

Asadî citiert nun die folgenden Dichter [2]):

اجامی wird جامی [احمد]ا sein, mit vollem Namen شیخ الاسلام ابو نصر احمد بن ابو الحسن النامقی الجامی, der nach M-F I S. ٩٨ a. H. 532, nach Ethé, Litteraturgesch. S. 284 a. H. 536 starb. Von ihm stammt der Belegvers zu تباه وتبست (8r).

احمد برمك (ملك 42).

اسدی طوسی (بُش 31), Firdausî's Lehrer حکیم ابو نصر احمد بن منصور, † ca. 430 a.H.

اسدی (آزفنداق 44, im کرشاسف‌نامه), der Verfasser unseres Werkes.

اشنانی جویباری (موبد 21); jedenfalls nicht جویباری بخارائی.

آغاجی (برخفج 11; برد 16; تند وخوند 19r; لغزیدن 24; بخس 27r; لك 41r; بل 50; تخجل 50r; وارن 62; تنندو 67), امیر ابو الحسن علی بن الیاس الآغاجی, Zeitgenosse des دقیقی — an Ableitung von türk. آغاچ ist so früh kaum zu denken, also wohl Nebenform zu آغاز „Anfang“.

اورمزدی (سروا 6; کبسب 9; زواش 30r; تاول 40), ohne nähere Zeitangabe M-F I S. ٩٩.

بهرامی (آسا 4r; مروا Nr. 1, 5; زکاب 7; سیل‌آبکند 19r; باز 25r; تکس 27; چوك 42; اسپغول 52r; کرکم 55; غثم Nr. 1, 56; کوم 56r; بهرمان Nr. 1, 58; فرزان 58r; زراغن 62r; ابناخون 63r; خرامین 66), ابو الحسن علی بهرامی سرخسی, † 500 a.H. nach M-F I S. ۱۷۳.

پیروز مشرقی (شاپورد 17) im 3. Jahrhdt. d. H.

جلّاب بخاری (سفنه 9r; پند 19r/20).

1) Oder תנדרי אצריציית (تندر اوروجیل)?

2) Die Mittheilungen uber شاکر بخاری und تجّار verdanke ich der Gute Herrn Prof. Ethé's; uber andere mir unbekannt gebliebene Dichter vermochte derselbe auch nichts aufzufinden.

كُوّازه[1]) mit RŠ „metri causa“ anzunehmen). Die Form des بسيط s. v. نخچيرواك (48r) ist nach Prof. Nöldeke im Arabischen häufig, je später, je beliebter, die persischen Metriker verzeichnen sie nicht; ebenso nicht die des رجز s. v. اندام (53), des قريب s. v. تاب Nr. 1 (7), شيب Nr. 2 (7r), منده (20r), des منسرح s. v. برجاس (26r) in echt arabischem Rhythmus. In dem سريع Rûdakî's s. v. بارك (42r) habe ich zwei Mal ein و ergänzt, um die gewöhnlichen Choriamben zu erhalten; der Dichter könnte sich aber auch statt ihrer Molossen erlaubt haben wie منجيك in β s. v. غنگ (45) einen dritten Epitrit nach dem Choriambus („mühe dich und komme hervor unter der Keule des Kummers“; nähme man auch einen Molossus an, so müsste man weniger passend übersetzen „mühe dich und komme unten hervor, du Kummerkeule = du vom Kummer Zerstossener“). Ich erwähne noch das مجتث s. v. ربّا (5r), das eine Silbe zu viel aufweist, sowie das رمل s. v. بازان (57), das eine zu wenig hat.

Die Zahl der von Asadî citierten Dichter beträgt 76; meist sind es auch aus anderen Ferhengen bekannte Namen, doch war ich nicht im Stande, sie mit den mir zu Gebote stehenden Hilfsmitteln sämmtlich chronologisch zu fixieren. Dass diese letzteren vorzüglich Ethé's Schriften waren, brauche ich kaum zu bemerken, alle folgenden Notizen über die Dichter stammen aus ihnen, wenn nicht ausdrücklich andere Quellen angegeben sind (besonders kommt das sehr nützliche مجمع الفصحا neben Ethé in Betracht).

Bei den höchst verschiedenen Gebieten, auf welchen schon die alten Dichter ihren Pegasus getummelt haben, finden sich in Asadî's Wörterbuche denn auch die unpoetischsten Vocabeln belegt. Epigrammartige Gedichte, wie die 'Ummâra's unter سگالك (49) oder رخبين (65r), oder Verse wie der Qarî' uddahr's unter آبشتنگاه (70) sind nichts so Seltenes; ihr Inhalt, der sich mit trocken gewordenem Hundekoth (in länglicher, dünner Form), welchen der Chvâje als Zahnstocher verwendet, mit einer „Rotznase, die einem mit käsiger Milch ausstaffierten Kurdenhause gleicht“, oder mit dem Abort beschäftigt, ist allerdings nicht besonders aesthetisch, aber das sind Martial'sche Epigramme ja auch nicht, und der Alterthumsforscher würde sie doch nur sehr ungern missen.

Asadî führt die einzelnen Belegverse meist durch ein dem Namen des Dichters folgendes گفت ein; das manchmal mit diesem wechselnde گويد geht nicht etwa auf zu seiner Zeit noch lebende Dichter (wie bei dem eigenen Citate s. v. آزفنداق Fol. 44), es findet sich auch bei بو شكور, رودكى, دقيقى u. a. m.

Das zweite Citat unter وسناد (21r) verstehe ich nicht. Es scheint aus einem sonst unbekannten mittelpersischen *Pîrân Vêsaknâmak* zu stammen und mittelpersische Formen zu enthalten (in β deutlich סאצאת und אפרוצגד). Als mittelpersisch werden die Worte durch فهلوى, wie sonst bisweilen vor einem Verse

1) Die Verdoppelung von Konsonanten ist metri causa ja erlaubt, auch wenn keine etymologische Berechtigung vorliegt; Dichterlinge, die in dieser Beziehung zu wenig scrupulös sind, verfallen aber dem Spotte (vergl. den Vers des اثشا bei Blochmann Prosody of the Persians S. IX Nr. XXI).

Ein mir sonst nicht bekanntes Pârsenwort findet sich s. v. بياستو (67[1]); auf eine Avestastelle spielt Lebîbî's Vers s. v. پازند (18[r]) an.

Fast jedes vorkommende Wort belegt Asadî durch einen, bisweilen auch mehrere Verse. Den grössten Theil seiner Belegverse muss er sich bei dem oben skizzierten Stande der neupersischen Lexicographie vor ihm selbst gesammelt haben. So sagt er nach dem Buchstaben ش, wo er sich entschuldigt, dass ص, ض, ط, ظ und ع bei ihm ausfielen, er habe ديوان شعرا durchsucht, aber keine auf sie ausgehende (sc. persische) Wörter gefunden. Wie er sich seine Belegverse selbst ausgesucht hat, können wir verschiedentlich noch beobachten. So werden auf Fol. 72[r] hinter einander fünf Worte aus 'Ummâra belegt, jedes mit einem Verse aus einem anderen Gedichte, hier hat Asadî also offenbar eine Sammlung 'Ummârischer Poesieen vor sich gehabt. Aus grösseren Gedichten 'Asjadî's und Qarî' uddahr's hat er ferner auf Fol. 51[r] folg. (von پلّه Nr. 2 an die هزج-Verse) sowie passim (vergl. unten unter قريع الدهر) ausgewählt, was er brauchen konnte. Ich habe öfters zerstreute Verse zu قطعة's oder längeren Gedichten unter den einzelnen Dichtern wieder vereinigt; um etwaige weitere Nachforschungen in dieser Beziehung, die unter Berücksichtigung der Verse anderer Ferhenge noch manche Resultate liefern werden, zu erleichtern, habe ich das Metrum jeden Verses bis auf das متقارب in den Fussnoten angegeben.

Dass es an einer wissenschaftlichen Darstellung der persischen Metrik fehlt, habe ich bei Abfassung meiner Arbeit sehr häufig schmerzlich empfunden. Gar nicht selten stiessen mir Verse auf, die sich in den bisher aufgestellten Schemen nicht vorfanden (ich habe ausser Rückert-Pertsch und Blochmann auch die Zusammenstellungen in Salemann-Schukovski's russischer Bearbeitung ihrer persischen Grammatik S. 84—86 benutzt). Da mir die Grundlage für eine Behandlung der persischen Metrik fehlt, nämlich die Möglichkeit einer selbstständigen Untersuchung der arabischen Originale, so könnte ich höchstens den bisher mitgeteilten einige neue Schemata hinzufügen, ohne ihre Berechtigung begründen zu können. Ich verspare dies auf eine Vervollständigung meiner Sammlungen und beschränke mich hier auf einige Bemerkungen.

Dass رباعى und هزج sich bei nur einzelnen Baits bisweilen nicht scheiden lassen, ist bekannt; ich habe, wie ich nachträglich aus dem deutlichen رباعى (dessen Schema Rückert-Pertsch und Salemann nicht anführen) s. v. كنستو (67/67[1]) sehe, verschiedentlich solche kurze Rubâ'î-Miçrâ's fälschlich als هزج notiert. Fälle, wo die einzelnen Miçrâ's eines Verspaares metrisch ziemlich verschiedene Formen aufweisen, sind nicht selten, besonders im رمل, هزج und مضارع. Allerdings liesse sich durch Emendation häufig die Gleichheit herstellen; so z. B. s. v. شيب وتيب (8) würde α durch شيب تو genau β gleich, dagegen spricht aber neben der Ueberlieferung (نشيب auch in HDŠ) der Parallelismus in der Ausdrucksweise in α. Daher habe ich z. B. auch s. v. تاك (87[1]) يكى in α nicht in بيك geändert, oder s. v. كُوازه (26) das handschriftliche وريمن nicht in ريمن (ich brauche dann auch kein

Formen S. ٧٩ und ١٣٩ anführen können, wenn er seine Abschrift noch besessen hätte. Es kommen locale Formen vor aus

Šîrâz s. v. برغست (28r), vergl. s. v. برغست (10); das nach F S. ٨٨ Nr. ٤٣ isfahanische نشكنج führt Asadî Fol. 11r als allgemein an (wie auch Ḥusain Vafâyî, Mél. asiat. IX, 491).

Ṭûs s. v. مغنده (20r; „das gemeine Volk von Ṭûs“), s. v. كيغ (36), تبوك (43r; „das gemeine Volk von Ṭûs“). Vielleicht bezeichnet ايجا (s. v. خنبه 8, ورتاج 11) sowie اين ولايت (s. v. آئين 66) dieselbe Gegend; an Ghazna wird man nicht denken dürfen, da hier höchstens der Hof persisch sprach.

Chorâsân s. v. خرند (19), فلغز (24r).

Merw s. v. ريكاشه (30r).

Kôhistân s. v. خرند (19), فلغز (24r).

Balch s. v. خرند (19), فيال (47r).

Transoxanien s. v. نغنغ (35r), لوغ (35), كاك (38r), پوشك (40).

Farγâna s. v. فغ (34r).

Farγâna und Chatlân[1]) s. v. كخش (31r).

Badachšân s. v. فيلك (40r).

Dialectische Formen müssen auch فرداشتن (s. v. نيوشه 31r; — oder sonst nicht vorkommendes Compositum mit فر ap. *fra* gegen برداشتن ورداشتن ap. *upariy*?) oder زفان in تمندزفان (20r) u. a. m. sein. Fälle mit so zahlreichen Synonymen wie z. B. unter ليولنك (46) sind nicht selten. Wörter wie ويش = غليواج (Fol. 10r), خرك („Kropf“ Fol. 11r s. v. كخج[2]), مغز (Fol. 23), erklärt als „Weitaufschiebung“[3]), لازره s. v. فلغز (Fol. 24), زك „Mund“ s. v. نس (Fol. 28) — zu زكيدن زكيدن „murmeln“? —, چاهك s. v. كاه Nr. 2, Fol. 69r „Schmelztiegel“ etwa چاهك (?; an Arabisierung ist kaum zu denken), habe ich sonst nicht in Ferhengen gefunden; انبوشش, das Fol. 63r انبوذن erklärt, könnte *انپوشش „Einkleidung = Entstehung“, انبوسش „Entstehung“ (Lexica انبوسيدن) oder اَنْبُوش (vergl. skr. *sambhava*- „Entstehung“[4])) sein, jedenfalls ist hier ein seltenes Wort durch ein anderes erklärt. Die Etymologie von كى aus كيوان ist nicht schlechter als andere persischer Lexicographen (Firdausî hat nach den Reimen *kêvân* gesprochen, vergl. KZ. 35, 174; nach Asadî's Zusammenstellung mit كى möchte man bei ihm auf *Kaivân* raten).

---

1) FB[V] haben s. v. كخش daraus كيلان gemacht.

2) Etwa خرك aus *خيزك?

3) Etwa مغزيدن neben مرزيدن wie فلغز (Fol. 24) neben فلرز mit uvularem *r*? مرزيدن neben ماليدن (vergl. meinen Grundriss Nr. 962 und S. 288 Nr. 131) „reiben, fegen, schieben“? غژيدن passt nicht.

4) انبوش „Wurzel“ der Wörterbücher soll neben انبوت stehen (?).

(38 und 40), چنگلوك (38 und 42), آکچ (11 und 11r), کلنه (9r und 10), نیرنگ (38 und 45), فتال (47 und 52r), کژال (47r und 53), کوبین (57 und 67r), آئین (66 und 66r), هرآینه (66r), und zwar theils mit den gleichen, theils mit verschiedenen Belegversen oder Bedeutungen, ohne jeden Verweis; mit Verweis خشین und خشینه (65r und 66). Aus allem gewinnt man fast den Eindruck, als sei nicht die letzte Feile an das Werk gelegt worden, als sei Asadî etwa über der abschliessenden Redaction weggestorben. Auch die höchst auffällige, formlose, verstümmelte(?) Einleitung scheint für eine solche Annahme zu sprechen. Mit بعد ما fangen übrigens bisweilen persische Handschriften an, z. B. habe ich in Ethé's persischem Bodleian Library-Kataloge einige gesehen, die ich leider augenblicklich nicht wiederfinde; Pers. VII des Vaticans (s. ZDMG. 51, 8 Nr. 12) ist als von dem Europäer della Valle stammend nicht massgebend.

Im Jahre 447 der Flucht hat Asadî bekanntlich die Abschrift des sog. Codex Vindobonensis vollendet. Die Abfassung seines Wörterbuches in der uns vorliegenden Form muss nun schon aus dem Grunde nach diesen Zeitraum fallen, weil verschiedene in ihm citierte Dichter 447 a. H. noch nicht gedichtet haben können. Es ist daher auffällig, dass der Copist des Buches der „pharmakologischen Grundsätze" für sein Lexicon nur sehr wenig von dieser früheren Arbeit profitiert hat. Die Beschreibung der vorkommenden Pflanzen, Thiere oder Heilmittel ist meist so wenig naturwissenschaftlich, wie nur möglich. Ich muss daher mein auf den ganz vereinzelten Ausnahmen beruhendes, anders lautendes Urtheil in meinem Congressberichte (S. 29) zu meinem Bedauern zurücknehmen. Es liegt vielmehr der Schluss nahe, dass Asadî nicht, wie Lagarde (Pers. Stud. S. 38/9) ihm imputierte, Botaniker und Mediciner aus Interesse am Gegenstande ihrer Disciplinen las, sondern dass er den Codex Vindobonensis nur um des Gelderwerbs willen im Auftrage des auch namhaft gemachten Grossen abschrieb; bei der Abfassung seines لغت فرس hat er ihn sicherlich nicht zur Hand gehabt[1]). Das لغت فرس fällt auch später als das گرشاسفنامه (vollendet a. H. 458), da er aus diesem einen Vers citiert (s. v. آژفنداق).

Grösser war augenscheinlich Asadî's sprachliches Interesse, nennt er doch in der Einleitung sein Werk „Persisches Wörterbuch nach der Sprache der Leute von Balch, Transoxanien, Chorâsân etc."; und so giebt er gern an, wie ein Wort in verschiedenen Gegenden des persischen Sprachgebietes laute. Auch bei ملك (42), کربسه und کربش (28, 31) hätte er hier aus Abû Mançûr die dialectischen

1) Eine auffällige Uebereinstimmung in beiden ist höchstens باذرو und باذروج (vergl. Fol. 67r). — Als eine Ergänzung zu der geradezu schaudererweckenden Beschreibung der Wirkungen des Bieres bei Abû Mançûr Muvaffaq (s. v. فقاع 189; Achundow's Uebersetzung in Kobert's Histor. Studien aus dem pharmakolog. Institute der kaiserl. Universität Dorpat, III S. 241) möchte ich hier erwähnen, dass Asadî s. v. آروغ (35) von diesem Getränke berichtet, es bewirke „starkes Rülpsen", gewiss nicht, um damit ein Mittel anzugeben, wie man sich diesen nach beduinischen Begriffen als Zeichen dankbaren Wohlbehagens geltenden Genuss (Euting, Tagbuch einer Reise in Inner-Arabien I S. 37 u. ö.) billig verschaffen könne.

lie Lesart der Handschrift habe ich, wenn es mir irgend möglich schien, principiell immer zu retten gesucht. Ich weiss übrigens, dass ich in der Einsetzung ler mir sicher scheinenden Emendationen nicht durchaus consequent verfahren bin: bisweilen stehen sie im Texte, bisweilen in den Noten. Während des Verlaufes des Druckes habe ich es manchmal bedauert, dass ich nicht einen fortlaufenden Commentar zu dem Texte unternommen habe; ich hätte da, glaube ich, Manches bieten können, allerdings auch oft meine Unwissenheit eingestehen müssen.

Die einzigen bisherigen kritischen Ausgaben von Ferhengen, Salemann's *Šams-i Fachrî* und *'Abdul Qâdir*, besonders der erstere, haben mir oft die Angabe von Varianten bei zweifelhaften Vocabeln erspart; wo solche in F bereits verzeichnet sind, habe ich meist auch den Verweis unterlassen. Ueber die weiteren lexicalischen Hilfsmittel, die mir zu Gebote standen, giebt das Verzeichniss der Abkürzungen vorn Auskunft. Hätte ich noch mehr zur Verfügung gehabt, wie Salemann in seiner Fachrî-Ausgabe, so wäre mir dieses bisweilen sehr angenehm gewesen; principiell reichten aber meine Hilfsmittel aus, da andere Ferhenge schwerlich viel neue brauchbare Texte für die Belegverse geliefert haben würden. Auf die Auszüge Salemann's aus dem حسین وفائی in den Mél. asiat. IX S. 459 folg. wurde ich erst aufmerksam, als ich meinen Text schon ziemlich vollständig redigirt hatte; beim nachträglichen Durchlesen sah ich, dass ich für meine Bedürfnisse nicht viel an Vafâyî verloren habe. Dieser schreibt häufig Verse nicht den richtigen Dichtern zu, so in Nr. 17 (شاهسار, ich setze den wahren Autor immer in Klammern bei), 36 (منجیك), 43 (بوشکور), 44 (فردوسی), 45 (عسجدی), 46 خیم Nr. 1 (شهید), 70 (خطیری), 91 (عنصری); besonders schlecht ist 57 (رودکی) überliefert, das sonst nicht vorkommende کر = ختفان (Nr. 76) ist کبر (Šâhn. 270, 450).

Die benutzten Handschriften habe ich meist nur vorübergehend, zu verschiedenen Zeiten benutzen können, so dass es mir nicht möglich war, die eine oder die andere, ebenso wie auch Vat. pers. XXII, nachträglich nochmals in zweifelhaften Fällen einzusehen.

Die Anordnung der einzelnen Vocabeln hat Asadî nach dem letzten Buchstaben getroffen, darauf kommt der Vocal oder auch der Consonant der schliessenden Silbe in Betracht, jedoch ohne dass in dieser Beziehung eine ganz strenge Ordnung durchgeführt ist. Diese Anordnung kennzeichnet den Ferheng wie manche andere als Reimlexicon, ein Zweck, der für den Dichter natürlich der nächstliegende war. Die Verba erscheinen im Praesenstamme, daneben ausnahmsweise کالیذ statt کال (doch richtig unter ل), مانیذ statt مان (aber unter ذ). Schliessendes ت nach س, ش, ف erscheint auch unter diesen Buchstaben, also z. B. چست, پرگست, پست, آخوست doppelt unter ت und س, desgleichen پلشت, انگشت, چرخشت unter ت und ش, زفت unter ت und ف; stummes ه wird häufig ganz ignoriert, so dass انگشته unter ش, غنچه unter چ etc. stehen. کُستی findet man ferner unter س, آق „Quitte“ unter ب, sogar خَلم und سلم unter ل. Einzelne Wörter kommen sogar in demselben Buchstaben doppelt vor, z. B. پوشك

lich gewesen sein. Ich gebe als Specimen eines sonst nicht vorkommenden Verses den Farruchî's s. v. ژاله auf Fol. 49 in der Gestalt der Handschrift; dass ich unten im Texte die fehlenden diacritischen Punkte ganz richtig ergänzt hätte, behaupte ich natürlich nicht, vielleicht sind andere glücklicher als ich:

جو آب سبوبی کر ژاله برکرفتی مرد  جو آب جوبی کز سل درربودی ناز [bezw. ماز]
زریذکان سرابی جوژاله بر سراب  بذان کنار فرستاد رىذکی سه جهار

Glücklicher Weise sind nicht alle Verse so mangelhaft überliefert, aber doch eine ganze Reihe. Dass ich alle Verse, die ich ohne Fragezeichen abgedruckt habe, auch übersetzen könnte, muss ich ehrlicher Weise verneinen; ich rechne da auf die Hilfe der Fachgenossen und tröste mich damit, dass diese auch vielleicht diesen oder jenen Vers nicht richtig gestellt haben würden, dessen Verbesserung mir gelungen ist. Leider sind richtige Emendationen, zu denen häufig auch etwas Glück gehört, immer so schlagend, dass man sich hinterher schämen muss, sie nicht selbst gefunden zu haben.

Uebrigens würde es, was unseren Verhältnissen hier ganz analog ist, auch bisweilen selbst einem Deutschen nicht möglich sein, ein Paar deutsche aus allem Zusammenhange herausgerissene Verszeilen zu verstehen. Ich greife einige Beispiele für diese Behauptung aus Geibel's Juniusliedern heraus: „Das wie eine Bienentraub' am Stocke Um mich hing und tausend Wunder fragte" (der Dichter meint das frische junge Leben, das in Gestalt der Kinder seiner Schwester ihn bei der Heimkehr umschlingt), oder ohne Interpunction, wie in orientalischen Texten: „Und mir ward es die Natur Schläft gebannt in ihren Kreisen" (mir ward es = ich erkannte:); versteht auch ein jeder Deutsche ohne Weiteres das Wort „Herbstgestäude" in den Zeilen „Durch's Feld vom Herbstgestäude Hertrieb das dürre Laub"? Ganz abgesehen von Fällen, wie „Und lies uns deinen neusten Reim Im goldnen Pfropfenzieher", wo der Dichter selbst eine Fussnote für notwendig erachtet. Dazu bezeichnet unsere Schrift die Vocale deutlich, die arabische nicht. Begeben wir uns gar auf das Gebiet der humoristischen Poesie, aus der auch Asadî Manches bietet, so mehren sich die Schwierigkeiten des Verständnisses; denn der Witz ist immer das Schwerste. Ein Ausländer müsste schon sehr viel vom Deutschen wissen, um die Zeile: „Er ahnte des Sängers Fluch bei seiner Frau Marie" (die natürlich nicht von Geibel sondern aus dem — Commersbuche stammt) auch nur einigermassen so zu begreifen, wie sie gemeint ist, nämlich als reinsten Ulk.

Oefters, wenn die Lesarten der Ferhengverse besser schienen, durfte ich doch nicht nach ihnen emendieren, da die Fassung der Handschrift schliesslich auch einen Sinn ergab. Was für ganz merkwürdige Aenderungen manchmal Verse erfahren haben, davon kann man aus dem kritischen Apparat ein Bild gewinnen; was soll man z. B. dazu sagen, wenn ein بِمْيَان st. بَمِيَان in درعين oder درجاى „verbessert" worden ist (Seite ۱۸ Note z)? Jedenfalls sind meine Recensionen im einzelnen Falle immer die Resultate eingehender Erwägungen;

arab. LW. فُسْتُق ; also ist diese Aussprache doch vielleicht ursprünglicher gegen پِسْته (AM. 116,3) gr. πιστάκιον? Für die Vocalisation eines Wortes erscheint Asadî als Zeuge bei Ḥalîmî s.v. خله (s. F S. ۱۳. Note m), in der römischen Handschrift ist خله (Nr. 2, Fol. 52ʳ) unvocalisiert geblieben. Ein weiteres Beispiel ist mir nicht zur Hand (dass میزد bei Asadî nach Ḥalîmî, s. F ۳. Note i, یانکک حرکتیاه verzeichnet war, konnte Ḥalîmî auch aus der Aufnahme im Buchstaben د, nicht ذ ersehen), es ist aber nicht unwahrscheinlich, dass fehlerhafte oder mangelnde Lesezeichen nur dem Schreiber von Vat. Pers. XXII zur Last fallen, der allem Anschein nach eine nicht immer correcte Vorlage hatte. (Vielleicht ist فلعز Fol. 24 im Stichwort, das ich فلغز gelesen habe, nur aus flüchtigem, mit ز verbundenen ر verlesen und nicht als Beispiel für verwandte Aussprache von غ und ز — uvular — zu verwenden; wie s.v. کیاخن Fol. 61ʳ aus mit ر verbundenem ا in وار dann ولد geworden ist). Im Codex Vindobonensis hat Asadî selbst bekanntlich die Majhûlvocale durch ein besonderes Zeichen ausgedrückt.

Im Allgemeinen habe ich die Orthographie der Handschrift, auch mit ihren manchen Inconsequenzen, beibehalten, wie auch die äussere Anordnung meines Textes derjenigen der Handschrift gleicht. So schreibe ich auch in arabischen Worten wie دائم, سائل mit ihr دایم, سایل etc., dagegen habe ich statt der vereinzelten ابتداء (Einleitung), امعاء (Fol. 12 s. v. آکنج), بازوء (Fol. 8 s. v. شست Nr. 2), غاوشوء (Fol. 67ʳ) ابتدای, امعای, بازوی, غاوشوی gedruckt, wie die Handschrift sonst selbst hat. In einzelnen Fällen hat sich noch کی für که erhalten (z.B. s.v. تاب Nr. 2, Fol. 7; تارانج 11; بنلاد 21ʳ; هزاك 39; سلم 52; بروُ 68; کاو Nr. 1, 68); öfter ist که dann mit dem folgenden Worte zusammengeschrieben, sogar کبا = که با (Fol. 70 s. v. شُکُه). پ wird nur sehr selten ausdrücklich bezeichnet, z. B. in پال (allerdings falsch statt تال) s. v. غزب (7ʳ), کپوک (42); das Gleiche gilt von چ, dagegen ist ژ gewöhnlich von ز geschieden (پوز habe ich immer statt پوژ der hs nach Fol. 26ʳ eingesetzt). Ich habe bei ganz unzweifelhaften Worten پ und چ gedruckt, sonst ب und ج gelassen. (Auf die türkischen Ferhengautoren kann man sich nicht verlassen, da sie eine augenscheinliche Vorliebe für die Tenues پ und چ haben). Die Länge der Iḍâfe nach vorhergehendem ی habe ich nicht immer durch einen senkrechten Strich bezeichnet, Lesezeichen nur selten neben den schon in der Handschrift gesetzten beigefügt. Neben gelegentlichem سد „hundert" findet sich öfter صد. و „und" zwischen Substantiven schreibt der Schreiber gewöhnlich und lässt es nicht, wie häufig, den Leser suppliren; wo es also fehlt, ist nach der Meinung des Copisten meist Iḍâfenverhältniss anzunehmen. Uebrigens kann ich in manchen Fällen aus meiner Abschrift selbst nicht mehr sehen, was die Handschrift genau bietet; es handelt sich aber dann stets nur um Fehler, die ich stillschweigend später emendiert habe, eine peinlich getreue Wiedergabe der Handschrift wäre ja ganz zwecklos gewesen.

Ohne Vergleichung der Ferhenge würde eine einigermassen befriedigende Ausgabe des لغت فرس nach der einzigen römischen Handschrift wohl nicht mög-

Aus den von Salemann gesammelten Citaten Asadî's bei Ḥalîmî und Ḥusain Vafâyî (N. B. den ersten, dankenswerten, authentischen Mittheilungen eines europäischen Gelehrten über das لغت فرس) fehlen die Worte خوالیگر (F S. ۴۳ Note n), پتیاره (F S. ۱۳۳ Note i), بشار (Mél. asiat. IX S. 465) und منجوق (Mél. asiat. IX S. 490 — Asadî hat nur ein einziges auf ق auslautendes Wort, nämlich آزفنداق, und dieses unter ك) in unserer Handschrift vollständig, während bei سروش (Fol. 36r) die Bedeutung جبرئیل (F S. ۵۹ Note a, vgl. Š) fehlt und die Bemerkung zu ارتنگ (Mél. asiat. IX S. 461) im Anfang nicht zu ارتنگ (Fol. 45r) stimmt. Dagegen stimmen حبز (F S. ۵۱ Note k und Fol. 25), تموك (F S. ۷۴ Note c und Fol. 43), بادرنگ (F S. ۸۳ Note p und Fol. 46r), ستام (F S. ۹۰ Note f und Fol. 54), تیمر (F S. ۹۳ Note b und Fol. 56r), سرپایان (F S. ۹۷ Note f und Fol. 60), ستودان (F S. ۱۰۱ Note b und Fol. 59), خورابه (F S. ۱۱۵ Note i und Fol. 7r), ورده (F S. ۱۱۹ Note r und Fol. 17r), بالوایه (F S. ۱۳۲ Note a und Fol. 71), شببوی (F S. ۱۳۸ Note a und Fol. 71r).

Die gleichen Verse kommen gelegentlich doppelt mit mehr oder minder auffälligen Varianten vor, z. B. آکج 11 und 11r, کلته 9r und 10, ایارده 17r und نسك 41, ناژ 25r und هاژ 25r, کاسوی 26r und 71r, سرف und کرف 36r unmittelbar hinter einander, همایون 64 und آئین 65r; allerdings können دخمه 55r und مرغزن 63 zwei verschiedene Fassungen des Dichters 'Unçurî selbst sein, es ist aber noch wahrscheinlicher, dass bereits zu Asadî's Zeit einzelne Verse mit solchen Varianten umliefen wie چکك 43 und چغو 67r, so dass derselbe Vers als Beleg für zwei Wörter verwendet werden konnte, deren eines das andere in ihm ausschloss. Dem analog könnten die Varianten im Šâhnâme häufig auch auf sehr alte Zeit zurückgehen.

Aus allem folgt, dass die Sorgfalt des Schreibers wohl hätte grösser sein können. Ich habe darum die von den einstimmigen Angaben der späteren Ferhenge abweichenden Aussprachen, wie solche allerdings nur seltener durch Lesezeichen angedeutet sind, nicht direct in den Text gesetzt sondern sie bloss in den Fussnoten mitgetheilt; ich traute ihrer Authenticität nicht unbedingt, wennschon man als Analogon auf die Vocalisationen in dem von Asadî geschriebenen Codex Vindobonensis hinweisen könnte, die sich auch häufig stark von denjenigen der jüngeren Ferhenge unterscheiden. So hat unsere Handschrift z. B. نوجُبه 8, خَنبه 8, انکُشبه 8r, کُلته 9r, بُت 10, سِفج 13r, غُلغلیجه 14r, کُلفت s. v. شند 19r (کُلفت 37, zusammen dreimal mit Ḏamma des ك), بُرجیس 28, مَلك 41r, پُل 50, نَغْل 50r (aber gegen das Metrum), پُلّه (Nr. 2) 51, تُخله 51, بُشم 56, بُزن 61r, غَرَنْبه 64, مُحلّب s. v. کنستو 67 — vergl. immer die Fussnoten zu den betr. Stellen. Ein augenscheinlicher Fehler ist مَنّی (s. v. خس 27r) statt مِنّی, جُرخشت (33r) ist vielleicht nur ein Versehen statt جرخُشت. Die „Pistazie" ist Fol. 9r und 30 (s. v. مسته) بُسته d. i. پِسْته geschrieben (Reime auf شُسته und مُسته), vergl. dazu

Fol. 64 und umgekehrt, برکون statt ترکون Fol. 64r, منتین statt میتین Fol. 65, خاشکو statt جاکشو Fol. 67r, oder das Stichwort ist richtig, der Beleg im Verse aber falsch punctiert und umgekehrt[1]). Statt قوس قزح ist, so oft das Wort vorkommt, consequent قوس وقزح geschrieben, statt مار پلاس zwei Mal an ganz verschiedenen Stellen دار ملاس, ebenso بانك كريه zwei Mal statt بانك كريه, مدهوش zwei Mal statt مدهوش u. dgl. m. Während ذ (spirantisches د) sonst consequent bezeichnet wird, unterbleibt dieses z. B. bei مدنك (Fol. 46 und s. v. تزه Fol. 24'), سدكيس (Fol. 28), خديش (Fol. 33), كذا (öfter)[2]), und, wie ja auch andere Punkte fehlen, sonst bisweilen (so كليك s. v. رخنه Fol. 64, aber كليدان s. v. مدنك Fol. 46; جهوك s. v. نوان Fol. 56r, aber جهودوار s. v. منو Fol. 68'). Ich habe das meiste Derartige stillschweigend corrigiert, ohne die Mängel der Handschrift jedes Mal mitzutheilen, um den kritischen Apparat nicht zu sehr anschwellen zu lassen. Desgleichen habe ich in den Belegversen aus den Ferhengen nur die wichtigeren Varianten mitgetheilt; für die Šâhnâmeverse habe ich überhaupt keine solchen angemerkt, da diese doch einmal im Zusammenhange behandelt werden müssen. Wäre die Handschrift sorgfältiger geschrieben, so könnte sie bei Varianten in seltenen Worten wegen des Alters des لغت فرس öfter den Ausschlag geben, z. B. bei هلباك s. v. ليولنك (Fol. 46); unter den obwaltenden Umständen kann dies leider nicht der Fall sein.

Es passiert dem Schreiber gar nicht selten, dass er ein Stichwort, einen Dichternamen oder einen Belegvers weglässt, z. B. die Stichworte لوج 14'[3]), پنجهبند 20, نهاد 21, 1. Wort im غ 34, آمرغ 34r, لك 39r, نارنك 45r, مالامال 53, جم 55', جغانه 61 — meist folgen hier zwei Verse desselben Dichters auf einander, so dass der Blick des Schreibers gleich auf das zweite Citat übersprang —; den Dichternamen s. v. آخشیج 13, زنده 20, مغنده 20', خنك 41r, u. ö. oder die Verse s. v. راغ 34', لك وبك 39r, سپرنك 45r, جمانه 61; Auslassungen wie s. v. گردباد 22, تش 31, deren Ergänzungen ich wie immer in eckige Klammern eingeschlossen habe, sind bei einer Abschrift merkwürdig[4]) (N.B. unter Freilassung des für die Ergänzung notwendigen Raumes), während bei كاريز 25, زاز 25', فرغيش 33' augenscheinlich im Augenblicke nur der rote Qalam nicht gefüllt war. Wir vermissen auch den ganzen Artikel خرجيك, auf den Fol. 42r s. v. سرجيك verwiesen wird, der Artikel سماروغ (35) entspricht nicht dem, was seine Citierung s. v. جلّه (51') erwarten lässt, die Angabe der Bedeutung zu dem Verse unter پروز (23r) fehlt u. a. m.

---

1) Manchmal will es fast scheinen, als habe der Copist ein Stichwort nicht aus seiner Vorlage abgeschrieben, etwa weil diese defect war, sondern es aus dem Belegverse entnommen, z. B. منو als Stichwort statt نو (68'). Sehr sonderbar ist نرست statt كوست (28r), wenn hier nicht doch etwas anderes als eine Verschreibung für گُرِسْت vorliegt.

2) Ich hatte مدنك, فدرنك, سدكيس, خديش u. dgl. auch in den Text setzen sollen.

3) Die Zahlen hinter den Stichworten bezeichnen die Fol. der Handschrift, auch wenn nicht besonders Fol. dahinter steht.

4) Die Vorlage war wohl unleserlich.

Titel bezeichnet er, ohne einen Autor namhaft zu machen, mit لغت فرس. Der Colophon lautet in extenso:

تمام شذ كتاب لغت فرس در روز پنجشنبه نهم ماه
محرّم سنۀ ثلث وثلثين وسبعمايه هجرى
وكتبه العبد الضعيف المحتاج
الى رحمة اللّه تعالى عبد الرحمن
بن احمد عبد الرحمن [1]
بن احمد بن
الطهير

Dass der jüngere Asadî der Verfasser ist, ergiebt sich aus Fol. 44, wo s. v. آزفنداق ein Vers des اسدىٔ مصنّف aus dessen كرشاسفنامه citiert wird; der einstige Titel in einem bunten, ausgemalten Arabeskenkreise vorn auf dem ersten Blatte ist bis auf die Worte هذا كتاب heute vollständig verwischt, dafür steht von jüngerer Hand daneben تصنيف حكيم اسدى خواهرزادۀ حكيم ابو القاسم منصور فردوسى رحمة اللّه عليه. Die Schrift ist ein gutes, altes Naschî, 21 Zeilen auf der Seite; das ganze Werk umfasst 73 Blätter. Die Stichworte und Namen der Dichter sind in roter Schrift geschrieben, die meisten Stichworte nebst ihren Versen auch rot umzogen; nur zwei Zeilen, die Verse s. v. غژم (Fol. 56) und s. v. كوم (Fol. 56ʳ), sind in blasslilacr Farbe geschrieben (beide gehören zu einem und demselben Gedichte, wie auch تكس Fol. 27). Die Punctation lässt häufig viel zu wünschen übrig; nicht nur, dass die diacritischen Punkte oft vollständig fehlen, sondern sie sind nicht selten in recht irreführender Weise geradezu falsch gesetzt. So findet man, um nur einige Beispiele von selteneren Wörtern anzuführen, بازپنج bezw. بازنيج (die Druckschrift gestattet häufig nicht die getreue Wiedergabe des Bildes eines Wortes, wie es die Handschrift bietet [2]) Fol. 13 statt بازبيج, ورنج statt ورتيج Fol. 13, اتكر statt واتكر Fol. 23, تلك statt نلك Fol. 41ʳ, بركان statt بوكان Fol. 58ʳ, تويان statt توبان Fol. 59ʳ (wie verhält sich dieses aber zu تنبان etc., Fränkel, Die aram. Lehnwörter im Arab. S. 55, 289, Kāš.-Dial. *temmān tombān tamān tambū*?), بخسان statt بخسان Fol. 59ʳ, غرن statt غرن Fol. 63ʳ, شبّه (2 Mal) statt شنّه (im Buchstaben ن) Fol. 63ʳ, خنبه statt جنبه bezw. چنبه

1) So sind wohl die nicht ganz deutlichen Züge zu lesen.

2) Wenn ich z. B. als Schreibung der hs سممس angebe, so ist es nach der Druckschrift ja ohne Weiteres klar, dass dies nichts weiter als سيمين bedeuten kann, in der hs kann man aber noch پشمين بيتشمين تسمين und sonst etwas lesen. Dies Beispiel soll mich nur vor etwaiger missverständlicher Beurtheilung einzelner im critischen Apparate mitgetheilter Schreibungen der hs schützen. Wo die Belegverse nicht in anderen Ferhengen vorkommen, habe ich öfters auch in ziemlich klaren Fällen die unpunktierten Schreibungen der hs verzeichnet, um eine Controlle meiner Auffassung zu ermöglichen.

wem er stamme, so muss er ihn doch wohl in einem Ferheng vorgefunden haben. Es ist daher sehr wahrscheinlich, dass ihm der auch später noch bekannte Abû Ḥafç zur Hand gewesen ist, wenn er ihn auch nicht nennt, sowie ausserdem auch noch andere Luγat's. Die mir vorliegenden Citate aus Abû Ḥafç's Werke in den Ferhengen sprechen nicht dagegen, eher dafür. Bei سماروغ (Fol. 35) hat Asadî zwar die nach Š s. v. für Abû Ḥafç stipulierte Bedeutung (خك شوره) nicht, dagegen hat er sie bei (Fol. 35') سپروغ (Asadî's Vers von Šahîd دريع فرّ جوانی الخ stellt sich zu Chosruvânî's berühmtem دريغا جوانی دريغا جوانی, Ethé Sitzungsb. Königl. Bayer. Akad. d. W., Philos.-philolog. Kl., 1872 S. 300, 1873 S. 658/9); bei دفنوك (Fol. 39') hat er nicht die Bedeutung حماق, welche RŠ auf Abû Ḥafç hin durch Asadî's in σ umgestalteten Vers Manjîk's belegen — lies übrigens خشنوك st. خشنوك — aber حماق „Keule" ist wohl nur aus جناغ „Satteldecke" verschrieben; eine deutliche Corruptel ist ferner تلبه bei Š s. v. كسك, das Vullers s. v. richtig in فلبه emendiert hat, das aber ein ursprüngliches غلبه ist, wie A s. v. كشك (Fol 12') richtig hat (der angebliche Vers des عمق حارى bei Š, der natürlich nicht schon bei Abu Hafç stehen konnte, zu dessen Zeit es überhaupt nur erst sehr wenige persisch dichtende Dichter gab, ist aus Asadî's Mahmûdî-Vers verderbt, er gab die Veranlassung zu der Bedeutung تلبه bezw. فلبه). Betreffs سماروغ vergl. im Texte unten die Anmerkung zu dem Verse, die es nicht ausschliesst, dass auch hier Asadî's Form des Verses die ursprüngliche ist.

de Lagarde hatte in seinen „Persischen Studien" S. 40 die Absicht ausgesprochen, die vaticanische Handschrift abzuschreiben, der Tod hat ihn aber an der Ausführung dieses Planes verhindert. Textkritische Bemühungen um die Wiederherstellung ursprünglicher Lesarten einzelner Šâhnameverse führten mich auf die Ferhenge und ich hoffte, bei Asadî, dem Neffen des Dichters des Königsbuches, reiche Ausbeute in dieser Beziehung zu finden. Das ist nun zwar leider nicht in dem Grade der Fall gewesen, wie ich es erwartet hatte, dennoch aber ist Asadî's لغت فرس das wertvollste aller bisher bekannt gewordenen neupersischen Originalwörterbücher, gerade um der Citate aus zahlreichen alten Dichtern willen, nicht *nur* aus Firdausî allein. Mit zu den schönsten Ergebnissen für die Litteraturgeschichte gehören die Fragmente aus Rudakî's *Kalila va Dimna* Uebersetzung und wahrscheinlich auch dessen *Sindbadnâme*, sowie aus 'Unçurî's *Vamiq u 'Adra*, sonst ganz verloren gegangenen Werken. Die späteren Ferhenge führen zwar auch viele Verse aus ihnen an, aber erst durch das Luγat-i Furs ist es jetzt möglich geworden, ihre Herkunft festzustellen.

„Persiano XXII" lautet die Signatur des vaticanischen Asadî, über den ich 1891 einen vorläufigen kurzen Bericht auf dem zehnten internationalen Orientalistencongress in Genf vorgetragen habe (Actes du dixième congrès etc., III. Partie. Section III S. 25 folg.). Die Handschrift ist ihrem Colophon zufolge am Donnerstag dem 9. Muharram a. H. 733 (30. September 1332) vollendet worden, als Schreiber nennt sich ein gewisser عبد الرحمن بن احمد عبد الرحمن بن الطهير, den

Der verständnissvollen und wohlwollenden Förderung, welche orientalische Studien bei der Regierung des Reichslandes zu finden gewohnt sind, hat auch die vorliegende Ausgabe des bislang als ältesten auf uns gekommenen neupersischen Ferhengs ihre Entstehung zu verdanken. Die Herren Statthalter Elsass-Lothringens, Ihre Durchlauchten Fürst von Hohenlohe-Schillingsfürst und Fürst von Hohenlohe-Langenburg, ermöglichten mir auf den Vortrag der Kuratoren der Kaiser-Wilhelms-Universität, der Herren wirkl. geh. Oberregierungsrat Dr. Hoseus († am 28. April 1897) und Ministerialrat Hamm eine zweimalige Reise nach Rom, um die vaticanische Handschrift des Werkes, so viel bisher bekannt ist, ein Unicum, abzuschreiben (Osterferien 1894) und dann nochmals zu collationieren (Osterferien 1895). Für diese wohlwollende Unterstützung erlaube ich mir auch an dieser Stelle, nochmals meinen ergebensten Dank auszusprechen.

Die Wichtigkeit von Asadî's لغت فرس betiteltem Wörterbuche ist eine doppelte: Einmal ist es der älteste uns erhaltene neupersische Ferheng und sodann die älteste auf uns gelangte, sehr reichhaltige Anthologie aus den Werken der früheren und frühesten neupersischen Dichter.

Vor Abul Ḥasan 'Alî ibn Ahmad al-Asadî aṭ-Ṭûsî, dem Neffen des grossen Firdausî, hatten, so weit die Forschung bisher festzustellen vermocht hat, zwei Männer, und zwar, wie so manche spätere Lexicographen, beide Dichter, lexicalische neupersische Werke verfasst: Abû Ḥafç aus Soγd († vor 200 a. H.) und der weit grössere erste persische Klassiker Rûδakî[1]) († 304 a. H.). Beide sind, wie es scheint, hoffnungslos verloren gegangen. Des ersteren رساله wird öfters in Ferhengen als Quelle citiert, des letzteren تاج المصادر nicht. Dass Asadî Rûδakî's Werk gekannt habe, ist wahrscheinlich; Fol. 70ᶜ s. v. اشاه‌ر spricht er von لغتها, also „Wörterbüchern", in denen dieses Wort fehle oder selten sei, s. v. ارتنگ (45¹) beruft er sich auf لغت دری und دفتار رودکی s. v. اشاه‌ر scheint direct auf Rûδakî's تاج المصادر zu gehen. Auch die Worte بعضی گویند u. dgl., mit denen Asadî manchmal eine Bedeutung stützt, deuten auf Lexicographen; und wenn er zu dem Verse s. v. برغست (Fol. 28¹) bemerkt, er wisse nicht, von

1) Da die Namen der älteren persischen Dichter fast sämmtlich arabisierte Formen aufweisen, so spreche ich, einer einmal geäusserten Anregung Prof. Nöldeke's folgend, Rûδakî, nicht Rûδagî.

Ĵg فرهنگ جهانگیری, Goth. Pers. Nr. 11*;
Ĵs do., Strassb. Pers. Nr. 8;
Ĵ beide Handschriften zugleich.
Gewöhnlich habe ich nur Jg als die bessere von beiden zu Rathe gezogen.
M-F مجمع الفصحا ed. مخبر الدوله على قلى خان, Ṭeherân a. H. 1295.
M[F] مجمع الفرس, nach F.
Q 'Abdulqâdiri Baġdâdensis Lexicon Šâhnâmianum ed. Carol. Salemann, Tomi I Pars I, Petropoli 1895.
R فرهنگ رشیدی ed. by Maulawí Zulfaqár 'Alí und Maulawí 'Azíz Urrahmán, Calcutta 1875.
Š فرهنگ شعوری, Constantinopel a. H. 1155.
V Joannis Augusti Vullers Lexicon Persico-Latinum, Bonnae 1855, 1864.

---

α β etc. bezeichnen die einzelnen مصراع's der Belegverse.
hs = Handschrift.
[ ] nach einem Siglum bedeutet, dass das in Klammern Eingeschlossene sich nur auf das letzte, ( ) dass es sich auf alle vorstehenden Siglen bezieht; im persischen Text schliessen [ ] von mir eingeführte Ergänzungen ein.
' hinter den Fol.-Zahlen bedeutet bei mir retro.

---

Ich schliesse hier den Ausdruck meines verbindlichsten Dankes gegenüber den Bibliotheksverwaltungen an, die mir Handschriften zur Verfügung gestellt haben: Die vaticanische Bibliothek in Rom, die Münchener Hof- und Staatsbibliothek, die Bibliothek des Asiatischen Museums in St. Petersburg, die herzogliche Bibliothek in Gotha, die Kaiserliche Universitäts- und Landesbibliothek in Strassburg, und bitte, meinen persönlichen Dank noch entgegen nehmen zu wollen die Herren Bibliotheksleiter Padre F. Ehrle S. J, Akademiker Salemann, Geh. Hofrath Prof. Dr. W. Pertsch, sowie für Erleichterung anderer Studien, die indirect diesem Werke zu Gute gekommen sind, die Herren Staatsrath Byčkow und Dr. Kreisberg, Directoren der Handschriftenabtheilung der kaiserlichen öffentlichen Bibliothek bezw. der Universitätsbibliothek in St. Petersburg. Auch den Namen des am 25. Januar 1895 verstorbenen Monsignore I. Carini möchte ich nicht unterlassen, hier dankend zu nennen.

# Asadî's neupersisches Wörterbuch Lughat-i Furs

nach der einzigen vaticanischen Handschrift

herausgegeben

von

**Paul Horn.**

Vorgelegt durch J. Wellhausen in der Sitzung am 23. Januar 1897.

## Verzeichniss der Abkürzungen.

A Asadî's لغت فرس, Vat. Pers. XXII.

B[V] برهان قاطع, nach Vullers.

D دشيشة كبير, Münch. Pers. Nr. 303. Beruht im Wesentlichen sklavisch auf H, wo dieser genügte, habe ich daher D nicht eingesehen. Gegen Ende hat sich der Abschreiber (oder Verfasser?) die Belegverse mehr und mehr geschenkt.

F Shams i Fachrîi Ispahânensis Lexicon Persicum . . . . . ed. Carolus Salemann, Fascic. prior, Casani 1887.

G Nr. 48 Gothaer Šâhnâmechrestomathie, 61 Jahre nach Firdausî's Tode zusammengestellt.

$H^m$ لغت حليمى, Münch. Pers. Nr. 302;

$H^p$ do., St. Petersb. Asiat. Mus. Pers. Nr. 474;

H beide Handschriften zugleich.
Auf Ḥalîmî's wertvollen Ferheng hat mich Herr Akademiker Salemann aufmerksam gemacht; indem er mir in Petersburg seine handschriftliche Sammlung der Belegverse aus $H^p$ zur Verfügung stellte, erleichterte er mir ferner die schnelle Excerpierung dieser Handschrift wesentlich und hat mich so zu grossem Danke verpflichtet. $H^p$ ist übrigens gegen $H^m$ stark gekürzt.

ABHANDLUNGEN
DER KÖNIGLICHEN GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN ZU GÖTTINGEN.
PHILOLOGISCH-HISTORISCHE KLASSE.
NEUE FOLGE BAND 1. Nro. 8.

# Asadî's neupersisches Wörterbuch

# Lughat-i Furs

nach der einzigen vaticanischen Handschrift

herausgegeben

von

**Paul Horn**
Strassburg im Elsass.

Berlin,
Weidmannsche Buchhandlung.
1897.

# Inhalt.

P. Kehr, Ueber eine römische Papyrusurkunde im Staatsarchiv zu Marburg. Mit drei Facsimiles auf 2 Tafeln.

W. Meyer, Ueber Lauterbachs und Aurifabers Sammlungen der Tischreden Luthers.

N. Bonwetsch, Das slavische Henochbuch.

J. Wellhausen, Der arabische Josippus.

Fr. Hultsch, Poseidonios, über die Grösse und Entfernung der Sonne. Mit 8 Textfiguren.

W. Meyer, Die Buchstaben-Verbindungen der sogenannten gothischen Schrift. Mit 5 Tafeln.

F. Leo, Die plautinischen Cantica und die hellenistische Lyrik.

P. Horn, Lughati Furs, die älteste persische Glossensammlung von al Asadi.